

სახელმძღვანელო

გაფრთხილება მომზადება

11



LAYTHA



Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni

*Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Əhməd Cavadındır.*

Azərbaycan! Azərbaycan!
Ey qəhrəman övladın şanlı Vətəni!
Səndən ötrü can verməyə cümlə hazırız!
Səndən ötrü qan tökməyə cümlə qadırız!
Üçrəngli bayrağınla məsud yaşa!
Minlərlə can qurban oldu!
Sinən hər bə meydan oldu!
Hüququndan keçən əsgər,
Hərə bir qəhrəman oldu!

Sən olasan gülüstan,
Sənə hər an can qurban!
Sənə min bir məhəbbət
Sinəmdə tutmuş məkan!

Namusunu hifz etməyə,
Bayrağını yüksəltməyə
Cümlə gənclər müştəqdir!
Şanlı Vətən! Şanlı Vətən!
Azərbaycan! Azərbaycan!



ჰეიდარ ალიევი

აზერბაიჯანელი ხალხის საერთო ეროვნული ლიდერი

LAYIHE

LAYIHƏ

გილმან შიშაშოვი
ინდიკა მგებროვი

გაფრეფაიდე მომზადება

11

ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლების
მე-11 კლასისათვის გაწევაზე მომზადების საგნის
სახელმძღვანელო

გთხოვთ ამ გამოცემასთან დაკავშირებული
თქვენი შენიშვნები და წინადადებები გამოაგზავნოთ
info@eastwest.az და derslik@edu.gov.az ელექტრონულ მისამართებზე.
წინასწარ მადლობას მოგასთენებთ ჩვენთან თანამშრომლობისათვის!



ŞƏRQ-QƏRB
BAKİ 2018

სარჩევი

შესავალი 6

I. სახელმწიფო უსაფრთხოების ისტორიული და სამართლებრივი საფუძვლები 8

აზერბაიჯანის რესპუბლიკის შეიარაღებული ძალები

1. აზერბაიჯანის რესპუბლიკის არმიის სტრუქტურა 10
2. აზერბაიჯანის არმიის საჯარისო სახეობები 15
3. აზერბაიჯანის რესპუბლიკის შეიარაღებული ძალების საერთო საჯაროსო
წესდებების ზოგადი დებულებები 21
4. აზერბაიჯანის რესპუბლიკის შეიარაღებული ძალების შინაგანი სამსახურის წესდება 26
5. აზერბაიჯანის რესპუბლიკის შეიარაღებული ძალების სამწყობრო წესდება 31

II. პირადი შემაღენლობის საკმიანობის უსაფრთხოების უზრუნველყოფა 40

ტაქტიკური მომზადება

6. საერთო-საჯარისო ბრძოლა და მისი წარმოება 42
7. საბრძოლო მომარაგება 47
8. მოტომსროლელი ოცეულის (თაკიმის) სტრუქტურა 52
9. მოტომსროლელი ოცეული (თაკიმი) შეტევაში 58
10. მოტომსროლელი ოცეული (თაკიმი) დაცვაში 62
11. მოტომსროლელი ოცეულის (თაკიმის) ბრძოლის წინა და საბრძოლო მოწყობა.
მოტომსროლელთა ოცეული მსვლელობისას 68

საცეცხლე მომზადება

12. მეათასედის ფორმულა 72
13. სასროლ იარაღთან ქცევისა და უსაფრთხოების წესები 77
14. სასროლ იარაღების ტექნიკური მომსახურების გაწევა 82

საინჟინრო მომზადება

15. ქვეითთა საწინააღმდეგო ფუგასური ნაღმები 85
16. ქვეითთა საწინააღმდეგო მსხვერველადი ნაღმები 89
17. ტანკსაწინააღმდეგო ნაღმები 94
18. ბრძოლა ტანკებითა და ჯავშანტექნიკით 99

სამხედრო ტოპოგრაფია

19. ტოპოგრაფიული რუკების წაკითხვა 104
20. რუკებზე გეოგრაფიული და მართკუთხა კოორდინატების განსაზღვრა 109
21. რუკების გამოყენება ხმელეთზე მოძრაობის დროს 116

სამოქალაქო თავდაცვა

22. სამოქალაქო თავდაცვის ამოცანები და ორგანიზება 119
23. მოსახლეობის დაცვის ორგანიზება სხვადასხვა სახის საგანგებო შემთხვევების
დროს 125
24. საგანგებო შემთხვევების დროს გამაფრთხილებელი სიგნალები და
მოსახლეობის ევაკუაციის წესები 129

25. კოლექტური დაცვის საშუალებები.....	134
26. რადიაციული, ქიმიური და ბაქტერიოლოგიური დაზვერვის ორგანიზება	139
27. ბუნებრივი კატასტროფები, მათი ტერიტორიების მიხედვით დახასიათება და შედეგების მიახლოებითი პროგნოზირება	144
28. მოსახლეობის ქმედებები გადარჩენის ღონისძიებების დროს.....	151
29. მასობრივი განადგურების იარაღის გამოყენების შედეგების აღმოფხვრა	155
30. ინდივიდუალური თავდაცვის საშუალებების გამოყენების წესები	159
31. ქიმიური დაზვერვისა და რადიაციის მკონტროლებელი მოწყობილობების გამოყენების წესები.....	164

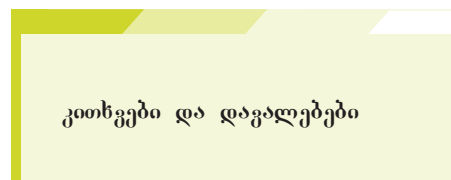
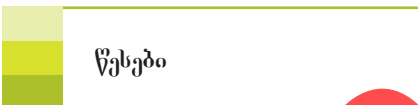
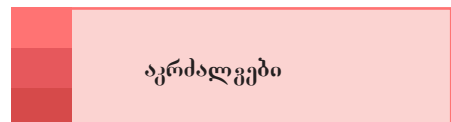
III. სამედიცინო განათლება და პირველადი სამედიცინო დახმარების წესები 168

სამხედრო სამედიცინო მომზადება

32. ჯანსაღი ცხოვრების წესის ფორმირება	170
33. პირველადი სამედიცინო დახმარება საგანგებო მოვლენების დროს	175
34. პირველადი სამედიცინო დახმარების აღმოჩენა რადიაქტიური და ქიმიური დაზიანებების დროს.....	181
35. რადიაქტიური და ქიმიური დაზიანების სამედიცინო პროფილაქტიკა	187
36. ბრძოლა გადამდები დაავადების წინააღმდეგ	191

დანართები.....	195
ეს საინტერესოა	202
განმარტებითი ლექსიკონი	206
გამოყენებული ლიტერატურა	207

პირობითი ნიშნები



სამშობლოს დაცვა თითოეული მოქალაქის ვალდია!

(აზერბაიჯანის რესპუბლიკის კონსტიტუცია, მუხლი 76)

რა მოვალეობები გაკისრიათ სამშობლოს დაცვის საქმეში?

სამშობლოს დაცვა - მთელი ერის საქმეა, მაგრამ სამშობლოს დაცვის ძირითადი მოვალეობა აკისრია შეიარაღებულ ძალებს. თუ იქნება ჩვენი სამშობლოს სუვერენიტეტის, ტერიტორიული მთლიანობის, მისი ხელშეუხებლობისა და ღირსების შეიარაღებული თავდასხმის, სახელმწიფოზე შეიარაღებული თავდასხმის მცდელობა, მისი მოგერიება არის მათი ვალი, როგორც დადგენილია აზერბაიჯანის რესპუბლიკის კანონით “აზერბაიჯანის რესპუბლიკის შეიარაღებული ძალების შესახებ”.

მე-10 კლასის პროგრამიდან თქვენ უკვე იცით გაწვევამდე მომზადების საგნის მიზნები და ამოცანები, ხოლო მიმდინარე წელს თქვენ დაეუფლებით ახალ ცოდნას მისი ამოცანების შესახებ.

ჩვენი სახელმწიფოს მიერ გატარებული წარმატებული ეკონომიკური პოლიტიკის შედეგად, ჩვენი ჯარი დღითი-დღე აღიჭურვება თანამედროვე იარაღითა და ტექნიკით და იზრდება სამხედრო მოსამსახურეების კეთილდღეობა. გატარებული წარმატებული რეფორმების ლოგიკური გაგრძელების შედეგად, 2016 წლის აპრილში მედგრად იქნა აღკვეთილი მტრის პროვოკაციული ქმედება და საპასუხო დარტყმაც განხორციელდა.

თანამედროვე ბრძოლებში იმარჯვებს ის, ვინც უსაზღვრო სიყვარულით არის განმსჭვალული თავისი ერისა და სამშობლოს მიმართ, ვისაც გააჩნია მაღალი საბრძოლო, მორალური და ფსიქოლოგიური მდგომარეობა, ვინც ღრმად არის დარწმუნებული თავისი ხალხის სიმართლეში, ვინც ჯანმრთელია ფიზიკურად, ვისაც შეუძლია იარაღისა და ტექნიკის ოსტატურად გამოყენება.



ჩვენი ჯარის თანამედროვე საბრძოლო ტექნიკითა და იარაღით აღჭურვასთან დაკავშირებით საგრძნობლად გაართულდა ახალგაზრდა ჯარისკაცების წვრთნა. არც ისე იოლია მცირე დროის მანძილზე თანამედროვე იარაღისა და ტექნიკის სრულყოფილად შესწავლა. ამიტომაც ყოველმა ახალგაზრდამ უნდა მოამზადოს საკუთარი თავი სამხედრო საქმისათვის, მან ღრმად უნდა აღიქვას მოქალაქეობრივი პასუხისმგებლობა საკუთარი ერისა და ქვეყნის წინაშე. სამხედრო სამსახურისათვის მომზადებაში თქვენ დაგეხმარებათ გაწვევამდე მომზადების კურსის ათვისება.

გაწვევამდე მომზადება ხორციელდება აზერბაიჯანის რესპუბლიკის კონსტიტუციის, აზერბაიჯანის რესპუბლიკის პრეზიდენტის ბრძანებულების “განათლების შესახებ”, “სამხედრო მოვალეობებისა და სამხედრო სამსახურის შესახებ” აზერბაიჯანის რესპუბლიკის კანონების, მინისტრთა კაბინეტის გადაწყვეტილებების და სხვა ნორმატიული საკანონმდებლო აქტების შესაბამისად. მისი პროგრამა ითვალისწინებს ახალგაზრდა ჯარისკაცის მომზადების პროგრამის ჩარჩოში სამხედრო საქმის შესწავლას.

ამ პროგრამის ათვისების შემდეგ სამხედრო სამსახურში გამოძახების შემთხვევაში თქვენ მოკლე დროის მანძილზე შეძლებთ თანამედროვე იარაღისა და საბრძოლო ტექნიკის ათვისებას.

როგორც მე-10 კლასში, მე-11 კლასშიც ამ საგანს შეისწავლით სამი მიმართულებით, სახელმწიფო უსაფრთხოების ისტორიული და კანონიერი საფუძვლები, სიცოცხლისა და საქმიანობის უსაფრთხოების უზრუნველყოფა, სამედიცინო ცოდნა და პირველადი სამედიცინო დახმარების წესები.

სახელმწიფო უსაფრთხოების ისტორიული და კანონიერი საფუძვლების მიმართულებით თქვენ დაეუფლებით აზერბაიჯანის შეიარაღებული ძალების დაარსების, ისტორიული განვითარების, სტრუქტურის, ჯარის სახეობების საბრძოლო საშუალებებს, სამხედრო წესდებების ზოგად დებულებებს, (შიდა სამსახური, დისციპლინა, გარნიზონისა და ყარაულის მომსახურება და სამწყობრო წესდებები) მოთხოვნილებების გამოყენებასა და აღსრულების მიხედვით ცოდნასა და უნარებს აითვისებთ.

სიცოცხლის აქტივობის უსაფრთხოების უზრუნველყოფის მიმართულებით:

- თანამედროვე საერთო საჯარისო ბრძოლა, ბრძოლის უზრუნველყოფა, მოტომსროლელთა გუნდის ორგანიზება, დავალებები თავდასხმისა და თავდაცვის დროს და საბრძოლო მოწყობები, სვლა;

- ცეცხლსასროლი იარაღების გამოყენების წესები და მათი ტექნიკური მომსახურების შესახებ;

- საინჟინრო ბარიერების შესახებ, ნაღმსატყორცნი დანადგარების ზოგადი აგებულებისა და გამოყენების ხერხები, თანამედროვე საინჟინრო ტექნიკის შესახებ;

- ჯავშნოსან საბრძოლო ტექნიკასთან ბრძოლის ხერხების შესახებ;

- ტოპოგრაფიული რუკებისა და მათი გამოყენების შესახებ;

- საგანგებო მოვლენების დროს სამოქალაქო თავდაცვის ორგანიზების შესახებ;

- დაეუფლებით სხვადასხვა ინდივიდუალური დამცავი საშუალების რადიაციის კონტროლს და ქიმიური სადაზვერვო მოწყობილობების გამოყენების შესახებ ცოდნას.

სამედიცინო ცოდნისა და პირველადი სამედიცინო დახმარების წესების მიმართულებით:

- ჯანმრთელობის დაცვა და პირველადი სამედიცინო დახმარება;

- რადიაციული გამოსხივების და ქიმიური დაზიანებების დროს პირველადი სამედიცინო დახმარება;

- დაეუფლებით ინფექციური დაავადებების პროფილაქტიკას და მათთან ბრძოლის შესახებ ცოდნასა და უნარებს.

სახელმწიფო უსაფრთხოების ისტორიული და სამართლებრივი საფუძვლები

აზერბაიჯანის რესპუბლიკის შეიარაღებული ძალები

- ✓ 1. აზერბაიჯანის რესპუბლიკის არმიის სტრუქტურა
- ✓ 2. აზერბაიჯანის არმიის საჯაროსო სახეობები
- ✓ 3. აზერბაიჯანის რესპუბლიკის შეიარაღებული ძალების საერთო საჯაროსო წესდებების ზოგადი დებულებები
- ✓ 4. აზერბაიჯანის რესპუბლიკის შეიარაღებული ძალების შინაგანი სამსახურის წესდება
- ✓ 5. აზერბაიჯანის რესპუბლიკის შეიარაღებული ძალების სამწყობრო წესდება

LAYIHO



LAYIHƏ

1. აზერბაიჯანის რესპუბლიკის არმიის სტრუქტურა

ერის, ხალხის სიდიადე არ არის დამოკიდებული მათ სიმრავლეზე. მსოფლიო მოსახ-ლეობის რაოდენობა 7 მილიარდზე მეტია, ეს ხალხი ლაპარაკობს 6900 ენაზე და ცხოვრობს 200-მდე ქვეყანაში. ისტორიის მანძილზე მხოლოდ დიდმა და მებრძოლმა ერებმა შეძლეს თავიანთ ქვეყანაში ცხოვრება და ლაპარაკი საკუთარ დედა ენაზე. საბედნიეროდ, ჩვენც ამ ხალხთაგან ერთ-ერთს წარმოვადგენთ.

რით განსაზღვრება ჯარის როლი სახელმწიფოს არსებობის ხანგრძლივობასა და სიძლიერეში?

აზერბაიჯანი არის მსოფლიო კულტურის ერთ-ერთი უძველესი ცენტრი. ჩვენმა ხალხმა ჩვენს ისტორიულ მიწაზე შექმნა მდიდარი კულტურა, სახელმწიფოებრიობისა და სამხედრო ტრადიციები. ამ ტერიტორიებზე არსებობდა მანას, მიდიას, ათროპატენის, ალ-ბანეთისნაირი ძლიერი სახელმწიფოები. ამ სახელმწიფოებმა მნიშვნელოვანი როლი ითამაშეს აზერბაიჯანის სახელმწიფო მმართველობის კულტურის განვითარებაში, ეკონომიკურ-კულტურულ ისტორიაში და ერთიანი ხალხის ჩამოყალიბების პროცესში.

ჰეროდოტე თავის ნაწარმოებში “ისტორია” წერდა თუ როგორ განახორციელა სამხედრო რეფორმები მიდიის მბრძანებელმა კიასარმა (625-585 ჩვ. წ. აღ-მდე) მან დაყო ჯარი შუბოსან და მშვილდოსანთა ჯგუფებად, ცხენოსანთა ჯგუფი გამოყო ქვეითები-საგან, ამით ჰეროდოტე წერდა კიასარის მიერ ჯარის ხელახალი მოწყობის შესახებ. ცნობილმა ისტორიკოსმა, ეთნოგრაფმა, პროფესორმა კიასადინ გეიბულაევმა ნაწარმოებში “აზერბაიჯანის ტოპონომია” კიასარს უწოდა “პირველი დიდი თურქი”.

შუა საუკუნეებში შირვანშაჰების, ათაბეგების, თეთრბატკნიანთა და შავბატკნიანთა სახელმწიფოებში სახელმწიფოებრიობის ტრადიციები, ჯარის ჩამოყალიბება გრძელდებოდა და ვითარდებოდა.

XV საუკუნის ბოლოს XVI საუკუნის დასაწყისში აზერბაიჯანის ყველა მიწების გაერთიანებით დაარსდა ძლიერი სეფიანთა სახელმწიფო. დედა ენა სახელმწიფო დონეზე იქნა აყვანილი, იგი გამოიყენებოდა სახელმწიფო საქმეებში, ჯარში და ნაწილობრივ დიპლომატიურ მიმოწერებში.

სეფიანთა სახელმწიფოს დაშლის შემდეგ ხელისუფლებაში მოსულმა მეთაურმა ნადირ შაჰმა ყოფილი სეფიანთა იმპერიის საზღვრები 1739 წელს დელის ჩათვლით გააფართოვა ჩრდილოეთ ინდოეთამდე.

- ბრძოლებში გამბედაობის გამო ზოგიერთმა ისტორიკოსმა მას აღმოსავლეთის “ნაპოლეონი” და მეორე “ალექსანდრე მაკედონელი” უწოდეს.
- ხელისუფლებაში ყოფნის დროს ნადირ შაჰ ეფშარმა პირველად წამოაყენა კასპიის ზღვაზე სამხედრო ფლოტის შექმნის იდეა და ამ გზაზე საკმაო შედეგებს მიაღწია. ინგლისიდან სპეციალისტები მოიწვია და ორი სამხედრო კრეისერი ააგო.

მეფის რუსეთის პერიოდში შეიქმნა “Дикая дивизия”-ად (“ველური დივიზია”) წოდებული თათრების ცხენოსანთა ბატალიონის ჯარისკაცებისაგან ფორმირებული მუსლიმთა კორპუსის საფუძველზე 5000 კერძო პირისაგან შემდგარი “დამოკიდებული აზერბაიჯანელთა კორპუსი”. 1918 წლის 11 ივლისს გაიცა ბრძანება ჯარში გაწვევის შესახებ და მოზილიზაცია გაუკეთდა 24-29 წლის ბიჭებს. იმავე წლის 25 დეკემბერს სამხედრო მინისტრის თანამდებობაზე მოყვანილ იქნა არტილერიის სრული გენერალი სემედ ბეი სადიკ ბეი ოღლი მეჰმანდაროვი. მან ხალხს მიმართა და აცნობა, რომ ქვეყნის ყველა მოქალაქემ, მდიდარი იქნება თუ ღარიბი, უნდა გაიაროს სამხედრო სამსახური.

ეროვნული სამხედრო კადრების მომზადების მიზნით დაარსდა სამხედრო, გამ-
ნაღმველების, სამხედრო რკინიგზელების, სამხედრო მედიკების სკოლა.

ჯარისკაცებისა და ოფიცრებისათვის დაინერგა წოდებები. მოკლე დროის მანძილზე აზერბაიჯანის სახალხო რესპუბლიკა უკვე ფლობდა 30 ათასკაციან ქვეით და 10 ათასკაციან ცხენოსანთა ორგანიზებულ ჯარს.

აწერბაიჯანის დემოკრატიული რესპუბლიკის ჯარის სტრუქტურა



ბრძოლის გზა

1918 წლის ივნისში კავკასიის ისლამურმა ჯარმა გიორიას მიდამოებში გაანადგურა, ბოლშევიკ-დაშნაკებისაგან შემდგარი 18-ათასიანი “ბაქი სოვეტის” ჯარები და დაიწყო განმათავისუფლებელი მოძრაობა ბაქოს მიმართულებით. 20 ივლისს განთავისუფლებულ იქნა შემახი, ხოლო 15 სექტემბერს ბაქო.

1919 წელს ლენქორანის მხარეში არსებული რუსების სამხედრო დანაყოფები დანე-ბდნენ ჰაზიბ-ბეი სალიმოვის ძალებს.

1920 წლის მარტში ყარაბაღის აზერბაიჯანისაგან მოწყვეტის მიზნით სომხებმა ასკერანის გადასასვლელი ჩაკეტეს და ყარაბაღის მთლიანი ნაწილი მოაქციეს ზოგადი. ჩვენი ჯარის 1-ელმა ქვეითმა დივიზიამ და დახმარების მიზნით გაგზავნილმა ძლიერმა სამხედრო ძალებმა მტერი გაანადგურეს და თავიანთი მაღალ ბრძოლისუნარიანობის დემონსტრირება მოახდინეს.

1920 წლის 28 აპრილს აზერბაიჯანის სახალხო რესპუბლიკა ოკუპირებულ იქნა რუსეთის იმპერიის მიერ და აზერბაიჯანის საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკა გამოცხადდა.

დაპყრობილი რუსეთის იმპერიის მიერ შექმნილ სსრკ-ში აზერბაიჯანელმა ხალხმა თავის საბრძოლო სულს დიდი დემონსტრირება გაუკეთა მეორე მსოფლიო ომის წლებში. ისინი სსრკ-ის 77-ე, 223-ე, 396-ე, 402-ე და 416-ე ეროვნული მსროლელი დივიზიების შემადგენლობაში იბრძოდნენ.



- მეორე მსოფლიო ომის დროს ბერლინში პირველად შესულთა შორის აზერბაიჯანელებისაგან შემდგარი 416-ე ტაგანროგის დევიზიის სამხედრო მოსამსახურეებმა მამედოვმა და ეჰმედზადემ ლეიტენანტ რეზიდ მეჯიდოვის ხელმძღვანელობით 1945 წლის 2 მაისს გამარჯვების დროშა ბერლინის სიმბოლოს - ბრანდენბურგის კარებზე ჩამოკიდეს, რეიხსტაგის აღებისას გამოჩენილი მამაცობისათვის დივიზიის სხვა მებრძოლს იუსუფ სადიკოვს საბჭოთა კავშირის გმირის წოდება მიენიჭა.

● “თურქმენი ვარსკვლავი”



1900 წელს შუმაში დაბადებული იაკუბ ალაჰკულუ ოღლუ კულიევი დიდი სამამულო ომის წლებში გენერალ-მაიორის უმაღლესი სამხედრო წოდების მიმღები პირველი აზერბაიჯანელი გახდა. ეს უმაღლესი სამხედრო წოდება 1942 წლის 11 თებერვალს მიენიჭა. მეოთხე ცხენოსანი კორპუსის მეთაურის მოადგილე გენერალი კულიევი 1942 წლის 22 დეკემბერს ფელდმარშალ პაულიუსის ჯარების ალყიდან ხსნისათვის შეტევაზე გადმოსულ გენერალ-ფელდმარშალ ერიხ ფონ მანშტეინის “დონის” დაჯგუფებასთან ბრძოლისას გმირულად დაიღუპა. თურქმენეთის ქალაქ მერვში ქალაქის პარკში მას ბრინჯაოს ძეგლი დაუდგეს და ქუჩას მისი სახელი ეწოდა. ამ გმირ აზერბაიჯანელს, გულითადად მოყვარულმა თურქმენმა ხალხმა “ჩვენი ვარსკვლავი” “თურქმენი ვარსკვლავი” საპატიო სახელი უწოდა. ახალგაზრდა ჯარისკაცები მისი ძეგლის წინ სმხედრო ფიცს დებენ. მისი სახელი თურქმენი ხალხისათვის სიმამაცის სიმბოლოა.

მეორე მსოფლიო ომის წლებში 123 აზერბაიჯანის მოქალაქე გმირობისა და სიმამაცისათვის დაჯილდოვდა სსრკ-ის გმირის წოდებით. მათ შორის არიან ისეთებიც, რომლებმაც ორჯერ მიიღეს ეს ჯილდო. ეს კი ჩვენი თანამემამულეების სამხედრო საქმეში პროფესიონალიზმის თვალსაჩინო ნიმუშია.

აზერბაიჯანის მეორე სახელმწიფო დამოუკიდებლობა

1991 წელს აზერბაიჯანის რესპუბლიკამ აღადგინა სახელმწიფო დამოუკიდებლობა და ტერიტორიული მთლიანობის შენარჩუნებისათვის დაიწყო ეროვნული არმიის ჩამოყალიბება.

ჩვენი დამოუკიდებლობის პირველ წლებში, ისე როგორც მთელი ისტორიის მანძილზე, ამჯერადაც სომხებმა ჩვენი ქვეყნის წინააღმდეგ წამოაყენეს ტერიტორიული პრეტენზიები. შედეგად მთიან ყარაბაღში ჩვენი ზოგიერთი რაიონი და სოფელი საზიზღარი მეზობლების მიერ იქნა დაპყრობილი. თუმცა 1992 წლის 12 ივნისს ჩვენმა არმიამ ფართომასშტაბიანი წარმატებული შეტევით ოპერაციის განხორციელების შედეგად ესკერენის რაიონის ჩრდილოეთითა და სამხრეთით ზოგიერთ საცხოვრებელ პუნქტზე კონტროლი მოიპოვა. 1993 წელს კი ჩვენი ეროვნული არმიის წარმატებული შეტევა დაბა ჰორადიზის ჩათვლით ფიზულის რაიონის გარკვეული სოფლების მტრისაგან განთავისუფლებით დასრულდა.

1994 წელს ჩვენს სამხედრო ისტორიაში “ჰორადიზის ოპერაციის” სახელით შესულ ამ ბრძოლაში თავდაცვის სამინისტროს N სამხედრო ნაწილი, სასაზღვრო ჯარების, შინაგანი ჯარებისა და სპეცდანიშნულების მილიციის რაზმებისაგან შემდგარმა ძალებმა დაბა ჰორადიზში შესვლით გარკვეული საცხოვრებელი პუნქტები გაათავისუფლეს დამპყრობლებისაგან.

მსოფლიოში 15-მდე სახელმწიფოა, რომლებსაც ჯარი არ გააჩნიათ. ესენი ძირითადად ჯუჯა სახელმწიფოებია. ვატიკანის დაცვა იტალიის ჯარის მიერ ხდება. პოლიციის საქმიანობა კი XVI საუკუნიდან დაწყებული შვეიცარიის გვარდიელების მიერ ხორციელდება.

სან-მარინოც იტალიის არმიის მომსახურებას იყენებს. ლიხტენინი, შვეიცარიას მონაკოს კი საფრანგეთის სამხედროები იცავენ. ზოგიერთი დიდი ქვეყანა თავის პატარა მეზობელთან ერთად ახორციელებს დაცვას. მაგალითად, ანდორის სუვერენიტეტის უსაფრთხოებას ფრანგები და იტალიელები იცავენ. კოსტა-რიკაში ჯარი საერთოდ კონსტიტუციით არის აკრძალული. ესპანეთში შეიარაღებული ძალები არსებობს, მაგრამ იქ მხოლოდ ამერიკელები მსახურობენ. ჰაიტში ბოლო 10 წლის განმავლობაში ჯარი არ ყოფილა, თუმცა 2005 წლის მორიგი სამხედრო გადატრიალების შემდეგ ოპოზიციის ლიდერმა გამოაცხადა ჯარის აღდგენის აუცილებლობა.

ვინაიდან ჩვენი არმია დღითიდღე ძლიერდებოდა და ატარებდა წარმატებულ საბრძოლო ოპერაციებს, სომხებმა 1994 წლის მაისში მიაღწიეს ცეცხლის შეწყვეტას.

ცეცხლის შეწყვეტის შემდეგ დაიწყო ჯარის ჩამოყალიბების ახალი ეტაპი. გაძლიერდა არმიის მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა. მიღებულ იქნა ეროვნული კადრების მომზადების გადაწყვეტილებები, გადაიდგა აუცილებელი ნაბიჯები თავდაცვის გაძლიერების მიმართულებით. მშვიდობისათვის პროგრამის ჩარჩოში დაიწყო NATO-სთან თანამშრომლობა. აზერბაიჯანის მშვიდობისმოყვარი ძალები მონაწილეობენ კოსოვოს, ავღანეთსა და ერაყის საერთაშორისო ოპერაციებში.



დიდი დაბრუნების დასაწყისი

2016 წლის აპრილის ბრძოლებში ჩვენი ჯარის მიერ მოპოვებული წარმატებები სამხედრო ისტორიაში ჩაიწერა როგორც მნიშვნელოვანი მოვლენა. ჩვენი არმიის დანაყოფების წინაშე დასმული საბრძოლო ამოცანების მოკლე დროში წარმატებით შესრულებით ფრონტის ხაზის კონფიგურაცია და ფსიქოლოგიური უპირატესობა ჩვენს სასარგებლოდ შეიცვალა. ფიზულის მიმართულებით ხალხს შორის “ლეღეთეფედ” წოდებული ლეღეილაჰის მთის ხელში ჩაგდებათ უზრუნველყვეს ჩვენი თანამემამულეების საცხოვრებელ პუნქტ ჯოჯუკ მერჯანლიში დაბრუნება. ქალაქი ჰორადიზი და გარშემო მყოფი სოფლები მტრის არტილერიისათვისაც კი ხელმიუწვდომელი გახდა. არაქსის გასწვრივ ტერიტორიები და ჯაბრაილის რაიონის მიმართულებით მაგისტრალური გზა ჩვენი გმირი ჯარისკაცების კონტროლქვეშ გადავიდა.

სოფელ თალიშის გარშემო მყოფი სიმაღლეების გათავისუფლებით ჩვენი პოზიციები რელიეფის მიხედვით მტერთან ერთსა და იმავე დონეზე, ზოგიერთ ადგილებში კი უფრო მეტ სიმაღლეებზე ყოფნით ფრონტის ხაზი ჩვენს სასარგებლოდ შეიცვალა. სოფელ თალიშის სამხრეთით ვრცელი ტერიტორიები ჩვენს ჯარის კონტროლის ქვეშ გადავიდა. სოფელი თაფკარაკოინლუ მტრის ცეცხლისაგან დაცული გახდა. ამ მიმართულებით ჩვენი ჯარის მსხვილმასშტაბიანი შეტევისათვის ხელსაყრელი პირობები შეიქმნა.

კითხვები და დაგალებები

1. მოამზადეთ პრეზენტაცია ჩვენი წინაპრების სამხედრო ტრადიციების შესახებ.
2. ისაუბრეთ კავკასიის ისლამური არმიის შესახებ.
3. მოამზადეთ პრეზენტაცია რესპუბლიკის გენერლების შესახებ.
4. თქვენი აზრით, რომლებია აზერბაიჯანის არმიის ძლევადასრულ ორგანიზებული არმიად გადაქცევის ფაქტორები?
5. მოამზადეთ პრეზენტაცია საბჭოთა კავშირის აზერბაიჯანელი გმირების შესახებ.
6. რა იმედებს ბადებს თქვენში აპრილის ბრძოლები?

2. აზერბაიჯანის არმიის საჰაერო სახეობები

შეიარაღებული ძალებისა და სხვა შეიარაღებული გაერთიანებების ბრძოლის-უნარიანობის მუდმივად მაღალ დონეზე შენარჩუნებისათვის ისინი აღიჭურვება ყველაზე თანამედროვე იარაღითა და ტექნიკით. თანამედროვე იარაღისა და საბრძოლო ტექნიკის მეშვეობით საფუძვლიანად შეიცვალა ჩვენი არმიის საბრძოლო ტაქტიკა.

თქვენი აზრით, რა გავლენას ახდენს თანამედროვე იარაღი და ტექნიკა საბრძოლო ტაქტიკაზე?

სახმელეთო ჯარები არის აზერბაიჯანის რესპუბლიკის შეიარაღებული ძალების ყველაზე მრავალრიცხოვანი ჯარის სახეობა. ნებისმიერ შეიარაღებულ დაპირისპირებაში (ომში) ძირითადი დატვირთვა მოდის მათზე. მათი დანიშნულება არის აზერბაიჯანის რესპუბლიკის სუვერენიტეტის, დამოუკიდებლობის, ტერიტორიული მთლიანობისა და ერთიანობის შეიარაღებული დაცვა. ორგანიზებული ოცეული, ასეული, თაბორი, ბრიგადა, არმიის კორპუსი, ცალკეული სპეციალური ნაწილების ჩათვლით ემორჩილება თავდაცვის სამინისტროს.

შეიარაღებული ძალების საბრძოლო ტექნიკის დახელოვნება აისახება სახმელეთო ჯარების მთავარი დამრტყმელი ძალის მქონე სატანკო ჯარებზე. ჩვენი ჯარი აღჭურვილია დიდი საბრძოლო უნარის მქონე T90C მარკის ტანკებით, არსებული T-72 მარკის ტანკები მოდერნიზებულია ახლებური სროლის, თავდაცვის სისტემითა და ღამით ხედვის მოწყობილობით. ამ ყველაფერმა თავის მხრივ ღამით, დღისით და ძნელ პირობებში საგრძნობლად მოუმატა ბრძოლის წარმოების უნარს.

სახმელეთო ჯარების მთავარ საცეცხლე ძალას წარმოადგენს სარაკეტო-საარტილერიო ჯარების ნაწილები და დანაყოფები, რომლებსაც შეუძლიათ მტრისთვის სარაკეტო დარტყმებით, ასევე საარტილერიო ცეცხლით ზიანის მიყენება.



სარაკეტო ჯარებს უბრალო რაკეტების გარდა გააჩნია მასიური განადგურების იარაღების გამოყენების საშუალება. ჯარის რიგებში არსებულ ამ სახის იარაღებს მიეკუთვნება “ტოჩკა” ტაქტიკური სარაკეტო სისტემები, 220 მმ-იანი “ურაგან”-ი, ცეცხლმფრქვევი და 300 მმ-იანი “სმერჩ”-ი რეაქტიულ-საარტილერიო დანადგარები.

საარტილერიო ჯარები შედგება რეაქტიული, ტანკსაწინააღმდეგო არტილერიისაგან, ტანკსაწინააღმდეგო სარაკეტო კომპლექსებისაგან, ნაღმსატყორცნის, საარტილერიო სადაზვერვო ნაწილისაგან და დანაყოფებისაგან.

300 მმ-იან მსხვილკალიბრიან სარაკეტო-საარტილერიო დანადგარს “Smerc”-ს აქვს უნარი 20-90 კმ. მანძილზე გაანადგუროს 70 ჰექტარი ტერიტორია. ამ დანადგარს აქვს 800 კგ-იანი ნამსხვრევფუგასიანი ჭურვი, ყოველ მათგანს გააჩნია 96 მზა მიმღი ნამსხვრევები და შედგება 72 საბრძოლო ელემენტისაგან. მას შეუძლია გაანადგუროს დიდი რაოდენობით მტრის ცოცხალი ძალა და მსუბუქი ჯავშნოსანი სამიზნეები.

სახმელეთო ჯარების პირადი შემადგენლობა მზად არის თავისი მაღალი პროფესიონალური მომზადებით, მორალურ-ფსიქოლოგიური მდგომარეობით, თანამედროვე იარაღისა და ტექნიკის ვრცელი შესაძლებლობების ფარგლებში წლის ნებისმიერ სეზონზე, დღე-ღამის სასურველ დროს, ძნელ პირობებში და ძნელად დასაძლევ ტერიტორიებზე მათ წინაშე დასახული ყველა საბრძოლო დავალების შესრულებისათვის. ამის ნათელი მაგალითია 2016 წლის აპრილის ბრძოლებში მტრის მიერ წლების განმავლობაში მომზადებული თავდაცვითი სისტემის, სიღრმეში არსებული სათვალთვალო პუნქტისა და სათადარიგო ძალების განადგურება.



სარაკეტო-საარტილერიო ჯარების შემადგენლობაში მყოფი ტანკსაწინააღმდეგო დანაყოფების “სპაიკის” მარკის ტანკსაწინააღმდეგო სარაკეტო კომპლექსებით აღჭურვა გვამძლევს მტრის სამიზნის უჩინარ პოზიციებზე დამალვის მიუხედავად თანამგზავრის ან საფრენი უპილოტო აპარატის საშუალებით განადგურების საშუალებას.

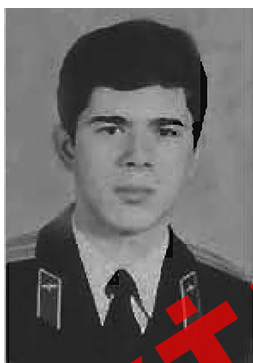
საინჟინრო ჯარები. სხვადასხვა საინჟინრო საბრძოლო მასალის და მათი გამოყენებისათვის საშუალებების მოდერნიზებამ თანამედროვე პირობებში გამწაღმველი საინჟინრო ჯარების შესაძლებლობები გაზარდა 4-5 ჯერ. საინჟინრო დაბრკოლებებსა და ნანგრევებში გადასასვლელების გახსნისათვის გათვალისწინებულ ახალ საინჟინრო გამწაღმველ მანქანებს, ხიდებს, ასევე სხვა გამწაღმველ ტექნიკას საინჟინრო ჯარების საშუალებები შეუდარებლად გაუზრდია.



სამხედრო საჰაერო ძალები

აზერბაიჯანის სახალხო რესპუბლიკის ისტორიაში სამხედრო საჰაერო ძალების ორგანიზების აუცილებლობის გათვალისწინებით სამხედრო სამინისტრომ სამხედრო მფრინავის სპეციალობის დაუფლებისათვის 9 ოფიცერი საქართველოში მიავლინა. გარდა ამისა იგივე სამინისტრომ ეროვნული კადრების მომზადებისათვის 1920 წელს აზერბაიჯანში გახსნა სამხედრო მფრინავთა სკოლა. ავიაციის სკოლაში სწავლის მაღალ დონეზე ორგანიზების მიზნით ინგლისიდან და იტალიიდან მოიწვია გამოცდილი სპეციალისტები. თუმცა რუსეთის იმპერიის მიერ ჩვენი ახალგაზრდა რესპუბლიკის ოკუპაციამ, როგორც სხვა სფეროები, სამხედრო-საჰაერო ძალების გაძლიერებაც დატოვა დაუმთავრებელი.

აზერბაიჯანის მეორედ დამოუკიდებლობის პერიოდში - 1992 წლის 8 აპრილს უფროსმა ლეიტენანტმა ვაგიფ ყურბანოვმა ყოფილი საბჭოთა არმიის სითალჩაის აეროდრომიდან "Su 25" ტიპის საბრძოლო თვითმფრინავი მოუტანა აზერბაიჯანის ჯარს. ამით აზერბაიჯანის საჰაერო ძალების არსენალში მიღებული იქნა პირველი გამანადგურებელი თვითმფრინავი.



აზერბაიჯანის
ეროვნული გმირი
ვაგიფ ყურბანოვი



აზერბაიჯანის სამხედრო-საჰაერო ძალების
პირველი ავიაციამანადგურებელი

ცოტა ხნის შემდეგ ჰ.ზ. თალიევისა და დელლერის დაბეჭდვით განთავსებული სამხედრო ავიაციის ბაზებში საბჭოთა ავიაციის კუთვნილი თვითმფრინავები აზერბაიჯანის არმიის დაქვემდებარებაში გადავიდა. 1992 წლიდან ამ მიმართულებით დაიწყო რეფორმები. იმავე წელს მოხდა ამ ორგანიზაციის სტრუქტურის ნაციონალიზაცია და ცოტა ხნის შემდეგ სსმ-ი შეუერთდა საჰაერო თავდაცვის ჯარებს.

ყოველწლიურად გრძელდება სსმ-ის ავიაპარკის მოდერნიზება თანამედროვე საბრძოლო თვითმფრინავების ხარჯზე. NATO-ს სტანდარტების შესაბამისად შეიქმნა ცენტრალური მმართველობის სისტემა. ასევე ჩვენი თვითმფრინავები და ვერტმფრენები მტრის საჰაერო თავდასხმის საშუალებების წინააღმდეგ აღიჭურვა თანამედროვე მოწყობილობებით. ჩვენს მფრინავებს ძირითადად აზერბაიჯანის უმაღლეს სამხედრო მფრინავთა სასწავლებელში ამზადებენ, უკრაინაში, თურქეთში, აშშ-სა და სხვა ქვეყნებში კი გადიან წვრთნებს და დახელოვნების კურსებს, ხოლო თურქეთის სამხედრო-საჰაერო ძალებთან, ყოველწლიურად გადიან “TurAz Qartali” ტექნიკურ-საფრენ წვრთნებს. დამზადებულია, ასევე ამ ერთობლივი წვრთნების სიმბოლოც.



ვისლა-ოდერისა და ბერლინის ოპერაციებში გმირობის ნიშნულების გამომცემნი რეიხსტაგის სვეტზე “მე ბაქოელი თოფიკი ვარ” წარწერის გამკეთებელი, საბჭოთა ჯარში კორპუსის მეთაურის თანამდებობაზე მიმღწევი, ვარშავის ხელშეკრულების სახელმწიფოების გაერთიანებული შეიარაღებული ძალების მთავარი ხელმძღვანელობის წარმომადგენელი ჩეხოსლოვაკიაში, გენერალ-პოლკოვნიკის წოდების მიმღები პირველი აზერბაიჯანელი თოფიკ ალაჰუსეინოვი საჰაერო თავდაცვის ოფიცერი იყო.



სამხედრო საჰაერო ძალებს – როგორც შეიარაღებულ ძალებს, უაღრესად მაღალი მანევრების სახის მტრის საავიაციო გაერ-თიანებების, სახმელეთო და საზღვაო დაჯგუფებების ჰაერში განადგურების, მნიშვნელოვანი სახელმწიფო და სამხედრო ობიექტების განადგურების, სახმელეთო და სამხედრო საზღვაო ძალების ავიაციის მფარველობის, საჰაერო დესანტის გამოყვანის, საჰაერო გზებით მატერიალური საშუალებების გადაზიდვის, საჰაერო დაზვერვის წარმოების და ასევე სხვა დავალებების წარმატებით განხორციელების საშუალება გააჩნია.

შეიარაღებაში “Buk-MB”, S-300 “Favorit”, “Barak-8” და სხვა ტიპის თანამედროვე სისტემების მქონე საჰაერო თავდასხმისაგან *ჩვენი თავდაცვის ჯარებს* შეუძლია საჰაერო თავდასხმის ინფორმირება, პოლიტიკური, ადმინისტრაციული, საწარმოო და ეკონომიკური ცენტრების, შეიარაღებული ძალების საჯარისო შენაერთების, მნიშვნელოვანი სამხედრო და სახელმწიფო ობიექტების მტრის ავიაციისა და სარაკეტო დარტყმებისაგან თავდაცვის უზრუნველყოფა.



სამხედრო საზღვაო ძალები

აზერბაიჯანის სახალხო რესპუბლიკის არსებობის პერიოდში სამხედრო საზღვაო ძალების (სსძ) შექმნისა და ტექნიკური მომარაგების გაუმჯობესების მიზნით შეკვეთილ იქნა 6 წყალქვეშა ნავი, სხვადასხვა ტიპის საბრძოლო კატარღები, საზღვაო საარტილერიო იარაღები. 1920 წელს რუსეთის იმპერიის მიერ აზერბაიჯანის სახალხო რესპუბლიკის დაპყრობასთან დაკავშირებით საშუალება არ მოგვცა შეგვექმნა ძლიერი სამხედრო საზღვაო ფლოტი.

ხელახლა დამოუკიდებლობის მიღების შემდეგ აზერბაიჯანის რესპუბლიკამ 1992 წლის 26 ივლისს დაიწყო სამხედრო საზღვაო ძალების ჩამოყალიბება.

სამხედრო საზღვაო ძალების პირადი შემადგენლობა თურქეთისა და აშშ-ის მეზღვაურებთან ერთად მონაწილეობს იღებს ერთობლივ წვრთნებში. ოფიცრების პროფესიული მომზადების ამადღებისათვის რიგ ქვეყნებთან ხდება გამოცდილების ურთიერთგაცვლა, ხდება უზრუნველყოფილი მათი სხვადასხვა ღონისძიებებში მონაწილეობა. პირადი შემადგენლობის საბრძოლო მომზადების ამადღების მიზნით კასპის აუზის პასუხისმგებლობის ზონაში ხელსაყრელი საოპერაციო რეჟიმის შენარჩუნების, წყალქვეშა საექსპორტო ნავთობ-გაზსადენებისა და პლატფორმების დაცვის უზრუნველყოფისათვის ყოველწლიურად ტარდება ფართომასშტაბიანი წვრთნები.

ამ ღონისძიებების ლოგიკური შედეგი არის ის, რომ სამხედრო საზღვაო ძალები კასპიის ზღვაში ნავთობ-გაზის მოპოვების რაიონებისა და ზღვაში გამავალი საექსპორტო მილსადენების, ასევე წყალქვეშა ნაწილების დაცვას უზრუნველყოფს. ზღვის სამმებრო-სამაშველო გემი ახორციელებს ნავთობ-გაზის პლატფორმისა და ზღვის აკვატორიის თვალთვალს. უზრუნველყოფილია აზერბაიჯანის კუთვნილ სექტორში საიმედო დაცვის ორგანიზება, ზღვაში სამხედრო აგრესიისა და ტერორის აღკვეთა.

სამხედრო საზღვაო ძალების საბრძოლო საშუალებების კიდევ უფრო გაზრდისათვის გრძელდება ახალი გემების მშენებლობა, სხვადასხვა ტიპის გემებისა და კატარების მოდერნიზება.



სამეთვალყურეო გემი

კითხვები და დაგალებები

1. ჯარის რომელ სახეობას ეძლევა უპირატესობა საბრძოლო ოპერაციების დროს? (დაასაბუთეთ თქვენი მოსაზრება)
2. უფრო მეტად ჯარის რომელი სახეობა თამაშობს მნიშვნელოვან როლს ჩვენი ქვეყნის ტერიტორიული მთლიანობის დაცვის საქმეში?
3. ჯარის რომელ სახეობას აირჩევდით იმ შემთხვევაში, თუ ისურვებდით გახდეთ სამხედრო მოსამსახურე?
4. უფრო მეტად ჯარის რომელი სახეობა აყენებდა თავბრუდამხვევ დარტყმებს აპრილის ბრძოლების დროს?
5. მოამზადეთ პრეზენტაცია თემაზე “მსოფლიოში მიმდინარე ბოლო ომებში საინჟინრო და ქიმიური მომარაგების როლი”

3. აზერბაიჯანის რესპუბლიკის შეიარაღებული ძალების საერთო საჯაროო წესდებების ზოგადი დებულებები.

1994 წლის 23 სექტემბერს აზერბაიჯანის რესპუბლიკის კანონით დამტკიცებული სადისციპლინო, გარნიზონისა და ყარაულის სამსახურის, შინაგანი სამსახურისა და თავდაცვის მინისტრის 2014 წლის 24 დეკემბრის გადაწყვეტილებით ძალაში შესული სამწყობრო წესდებები აზერბაიჯანის რესპუბლიკის შეიარაღებული ძალების საერთო საქმიანობის უზრუნველყოფისათვის ძირითადი სახელმძღვანელო დოკუმენტებია.

შინაგანი წესრიგის დაცვა. დანაყოფის შეიარაღების, საბრძოლო მასალის, შენობებისა და ქონების დაცვისათვის სადღეღამისო განწყობის ინიშნება.

როგორ გეხმობ, "დანაყოფებში წესრიგის შენარჩუნებით" წარმოთქმისას?

შინაგანი სამსახურის წესდება

სამხედრო მოსამსახურეებს შორის მორიგი განაწესის (ნარიადი) რაოდენობა შეძლებისდაგვარად ტოლად იყოფა. სადღეღამისო განწყობისათვის განსაზღვრულები, დანიშნული დღიდან წინა დამე ყველა მეცადინეობისაგან და საქმეებისაგან თავისუფლებიან.

განაწესის დაწყების წინ გამზადებისა და დასვენებისათვის (დაწოლისათვის) არანაკლებ 3 საათისა დრო ეძლევათ, სადღეღამისო განწყობიდან გამოსულები ამ დღეს სამუშაოდან და მეცადინეობებისგან თავისუფლები არიან.

ასეულის სადღეღამისო ნარიადს არსეულის მორიგე და ასეულის დღის მორიგეები უზრუნველყოფენ.

ასეულის მორიგე სერჟანტებისა და გამონაკლის შემთხვევებში უფრო მომზადებული ჯარისკაცებისგან ინიშნება. ეს ასეულში შინაგან წესრიგზე და დღის ქცევის წესების ზუსტად შესრულებაზე, იარაღის, ასეულის ქონების, ჯარისკაცებისა და სერჟანტების პირადი ნივთების დაცვაზე და დღის მორიგეების სწორ სამსახურზე არის პასუხისმგებელი. ასეულის მორიგე სამხედრო ნაწილის მორიგესა და მის დამხმარეს, ასეულში შინაგანი სამსახურის წესდებით კი ასეულის მეთაურისა და ასეულის უფროს სერჟანტს ექვემდებარება. ასეულის დღის მორიგეები კი უშუალოდ მას ექვემდებარებიან.

სადისციპლინო წესდება

მეთაური თავის დაქვემდებარებაში მყოფ სამხედრო მოსამსახურეებისათვის აზერბაიჯანის რესპუბლიკის კონსტიტუციისა და კანონების აღსრულებაში, სამხედრო ფიცისა და სამხედრო წესდებების მოთხოვნების, ბრძანებისა და განკარგულებების ზუსტ და უსიტყვოდ შესრულების საქმეში მუდამ სამაგალითო უნდა იყოს.

მეთაურმა სამშობლოს დასაცავად დაქვემდებარებაში მყოფი სამხედრო მოსამსახურეებისგან სამხედრო წესდებებისა და კანონების შესრულება მტკიცედ უნდა მოითხოვოს.

თითოეული მეთაურის წესდების თანახმად, მისთვის მონიჭებული უფლების ფარგლებში დაქვემდებარებაში მყოფი სამხედრო მოსამსახურეები ჰკვიანური ინიციატივისათვის, მცდელობისათვის, მამაცობისათვის და კარგი სამსახურეობრივი მაჩვენებლებისათვის უნდა წახალისოს.

რა როლი აკისრია ათეულის მეთაურს სამხედრო დისციპლინის განმტკიცებაში?

ათეულის მეთაურისა და ოცეულის მეთაურის მოადგილეს მადლობის გამოცხადებისა და თავის მხრიდან ადრე მიცემული საწესდებო სასჯელების მოხსნის უფლებები აქვთ.

მეთაურებს დაქვემდებარებაში მყოფი სხვადასხვა სამხედრო მოსამსახურეებისა და დანაყოფის მთელი პირადი შემადგენლობისათვის წახალისების გამოყენება შეუძლიათ.

ვადიანი სამსახურის პერიოდში წახალისების მიზნით ჯარისკაცებს, მოტროსებსა და სერჟანტებს ერთხელ, მოკლევადიანი შევსება ეძლევათ.

ფრიადოსნის სამკერდე ნიშნით მხოლოდ ორი სასწავლო პერიოდის განმავლობაში უწყვეტად ფრიადოსანი ჯარისკაცი, მოტროსი და სერჟანტი ჯილდოვდებიან.

სამხედრო მოსამსახურეების წახალისების შესახებ ბრძანების გამოცხადების დროს, მათ, როგორც წესი, პრემიებიც გადაეცემათ, ამასთან სამხედრო მოსამსახურის მიერ საკუთრი სამხედრო მოვალეობის სანიმუშოდ შესრულების შესახებ საცხოვრებელ ადგილას ან წინა სამუშაოს ადგილას გაგზავნილი წერილის ტექსტი იკითხება.

სამხედრო მოსამსახურის სახელის ნაწილის **საპატიო წიგნში** ჩაწერის გამოცხადებისას, მას ამის შესახებ ნაწილის მეთაურის ხელმოწერილი ქების სიგელი წარედგინება.

თუ სამხედრო მოსამსახურე სამხედრო წესდებას, ან საზოგადოებრივ წესრიგს დაარღვევს, მეთაურმა მას თანამდებობრივი მოვალეობა უნდა შეახსენოს, საჭიროების შემთხვევაში, დისციპლინარული სასჯელი უნდა მისცეს.

მეთაურმა საკუთარ დაქვემდებარებაში მყოფ უღირსი ქმედების ჩამდენ სამხედრო მოსამსახურეს მისი აზრით, უფრო მეტი სააღმზრდელო გავლენის მომხდენი რაიმე სასჯელი შეიძლება მისცეს.

ერთი და იგივე უღირსი საქციელის გამო რამდენიმე სასჯელის მიცემა და უშუალოდ დამნაშავეს ნაცვლად მთელი პირადი შემადგენლობის დასჯა აკრძალულია.

ჯარისკაცების ან მოტროსების უღირსი ქმედებები-ასეულების, ბატალიონების, პოლკებისა და მათი შესაბამისი დანაყოფების პირადი შემადგენლობების შეკრებებზე, სერჟანტების უღირსი საქციელი კი პოლკების, დივიზიების და შესაბამისი დანაყოფების სერჟანტების შეკრებებზე განიხილება.

გარნიზონისა და კარაულის სამსახურის წესდება

თქვენი აზრით თუ არ მონდება გარნიზონისა და კარაულის სამსახურის ორგანიზება, რა მონდება?

თითოეულ გარნიზონში ხდება გარნიზონისა და კარაულის სამსახურის ორგანიზება.

გარნიზონის სამსახური გარნიზონის პირად შემადგენლობას შორის მაღალი სამხედრო დისციპლინის უზრუნველყოფას, ძალების ყოველდღიური ცხოვრებისა და მზადყოფნისათვის საჭირო პირობების შექმნას, მათი მონაწილეობით გარნიზონის ღონისძიებების განხორციელებას ისახავს მიზნად.

გარნიზონი საცხოვრებელ პუნქტში ან მის გარეთ მდებარე სამხედრო ნაწილები, სამხედრო სკოლებისაგან და საწარმოებისაგან შედგება.

გარნიზონის საზღვრები მისი მთელი პირადი შემადგენლობისათვის კარგად უნდა იყოს ცნობილი.

თითოეულ გარნიზონში სამხედრო მოსამსახურეთა შორის წესრიგისა და მაღალი სამხედრო დისციპლინის შენარჩუნებისათვის საზოგადოებრივ ადგილებში, ვაგზებზე, პორტებში, აეროპორტებში პატრულები ინიშნება. პატრულად ცხოვრებაში დისციპლინირებული, მომთხოვნი, კარგი სამწყობრო მომზადების მქონე, ფიზიკური თვალსაზრისით ჯანმრთელი და სანიმუშოდ მომსახურე სამხედრო მოსამსახურეები ინიშნებიან.

პატრული, პატრულის უფროსისა და ორი-სამი პატრულისაგან შედგება.

პატრულის პირად შემადგენლობას მარცხენა მკლავზე თეთრი საღებავით სიტყვა **“PATRUL”** (პატრული) დაწესებული წითელი მასალისაგან სამკლავური ექნება.

კარაულის სამსახურის შესრულებისათვის ინიშნებიან კარაულები. კარაული შეიძლება იყოს გარნიზონისა და შინაგანი. გარნიზონის ყარაული საკუთარი დაცვის დანაყოფების არ მქონე საერთო-საგარნიზონო მნიშვნელობის ობიექტების, ერთმანეთთან ახლო მანძილზე მდებარე რამდენიმე სამხედრო ნაწილის, შინაგანი კარაული კი ერთი სამხედრო ნაწილის ობიექტების დაცვისათვის ინიშნება.

კარაულის შემადგენლობაში მყოფ პირებს უღირსი ქმედებების ჩადენისას ადმინისტრაციული სასჯელი კარაულის მორიგეობის ან მათი სხვა სამხედრო მოსამსახურეებით ჩანაცვლების შემდეგ ეძლევათ.

იარაღი პოსტებზე წასვლის წინ და კარაულის ოთახში დაბრუნებისთანავე, კარაულის ოთახის წინ სპეციალურად გამზადებულ და განათებულ ადგილას, კარაულის უფროსისა და მისი დამხმარის (შემცვლელის) ბრძანებებითა და მათი უშუალო კონტროლის ქვეშ ივსება და იცვლება.

სამხედრო ფიცის მიუღებელი, ახალგაზრდა ჯარისკაცის მომზადების პროგრამის აუთვისებლად, დაავადებული, საჭიროებისას გამოძიებაში მყოფი და დისციპლინარული სასჯელის სახით სამხედრო მოსამსახურეების კარაულში დანიშვნა აკრძალულია.

გუშაგების შეცვლა

გუშაგები ყოველ ორ საათში ერთხელ, წყვილი ან კენტი საათების დასაწყისში იცვლებიან. თუ ჰაერის ტემპერატურა -20°C ან უფრო დაბალია, ჩრდილში $+30^{\circ}\text{C}$ და მასზე მაღალია, მაშინ გუშაგები ყოველ ერთ საათში ერთხელ იცვლებიან.

მორიგე გუშაგთან 10-15 ნაბიჯზე მიახლოებისას შემცვლელი: **“მორიგე-სდექ”** ბრძანებას იძლევა და კარაულებიდან ერთს პოსტისა და მისი შესასვლელი ადგილების გაკონტროლებას უბრძანებს. მორიგის მიახლოებისას გუშაგი სახით მოსულების მხარეს

დგება და დამოუკიდებელი სახით ავტომატს (“ქამარზე”) მდგომარეობაში იღებს. შემცვლელი გუშაგს (“სმენა”) კარაულში მოსულს (“ჯარისკაცო ველიეგო, პოსტზე ნაბიჯით იარ”) ბრძანებას იძლევა. გუშაგი ერთი ნაბიჯით მარჯვნივ იწევს, სამორიგო პირი უახლოვდება და სახით გუშაგისაკენ მის ადგილას ჩერდება. შემცვლელის (“გუშაგო პოსტი ჩააბარე”) ბრძანებით გუშაგი და კარაულის პირი ერთმანეთისკენ შეტრიალდებიან. გუშაგი ამბობს პოსტის ნომერს. პოსტის ტაბელის საფუძველზე ყველაფერს დასადავს ჩამოთვლის და ამავე დროს მორიგეობისას პოსტის სიახლოვეს რაც დაინახა იტყვის. შემდეგ შემცვლელის (“კარაულის პირო, პოსტი ჩაიბარე”) ბრძანებით კარაულის პირი შემცვლელის მონაწილეობით დასაკვირვებელი ობიექტის შემოვლით შემოღობვის, საწყობების ფანჯრებისა და კედლების მთლიანობის, მანქანების, საბრძოლო ტექნიკის რაოდენობის შესამოწმებლად მოვალეა.



პოსტის მიღება-ჩაბარების დამთავრების შემდეგ გუშაგი და პოსტის მიმღები კარაულის პირი სახით დაცვის ქვეშ მყოფი ობიექტის მოპირდაპირე მხარეს ჩერდებიან და მორიგეობით იძლევიან ინფორმაციას. მაგალითად: “ამხანაგო სერჟანტო, ჯარისკაცმა კულიეგმა ესა და ეს ნომერი პოსტი ჩაგაბარე, ამხანაგო სერჟანტო. ჯარისკაცმა ველიეგმა ესა და ეს ნომერი პოსტი ჩაგაბარე”.

გუშაგის მომსახურე პოსტთან მალული გზებით მოახლოება, გუშაგისათვის იარაღის წართმევის მცდელობის საშუალებით და სხვა ხერხებით შემოწმება აკრძალულია.

ინფორმაციის მიცემის შემდეგ შემცვლელის (**ჯარისკაცო კულიეგო, პოსტიდან ნაბიჯით-მარ**) ბრძანებით შეცვლილი კარაულის პირი მორიგეების უკან ჩერდება.

გუშაგი კი შემცვლელისაგან მითითების მიღების შემდეგ იწყებს პოსტზე მოვალეობის შესრულებას. ამის შემდეგ შემცვლელს (**“მორიგე, ჩემს უკან ნაბიჯით-მარ”**) ბრძანებით მორიგე სხვა პოსტთან მიჰყავს.

სამწყობრო წესდება

მეთაურის მოწყობის წინა და სამწყობრო მოვალეობები:

- მოწყობის ადგილის, დროის, წესის, სამოსის ფორმის და სხვ.
 - მწყობრში დანაყოფის პირადი შემადგენლობის, მათი შეიარაღებისა და სხვ.
- არსებობის ცოდნა და შემოწმება;
- სამხედრო ჩასაცემელი ფორმის აკურატულობის, თმების მოკლედ და აკურატულად შეჭრის შემოწმება;
 - მწყობრში წესრიგის დაცვის შემოწმება და პირადი შემადგენლობისაგან მწყობრში თანამდებობრივი მოვალეობების ზუსტად შესრულების მოთხოვნა;
 - ბრძანების გაცემისას (**“სმენა”**) მდგომარეობის მიღება.
 - მოძრაობის დროს დადგენილი მანძილის დაცვის შემოწმება და სხვ.

კითხვები და დაგვლებები

1. თქვენი აზრით, რაში მდგომარეობს უფროსი მორიგის სერჟანტებისაგან და გამო-ნაკლის შემთხვევებში უფრო მომზადებული ჯარისკაცებისაგან დანიშვნის მიზეზი?
2. რატომ არის აკრძალული დაქვემდებარებაში მყოფების თანდასწრებით მეთაუ-რობისათვის დისციპლინარული სასჯელის გამოცხადება?
3. თქვენი აზრით, რაში მდგომარეობს მიზეზი იმისა, რომ სადღეღამისო ნარიადის შემადგენლობაში მყოფ პირებს სამსახურის დროს ჩადენილი უღირსი საქციელის გამო დისციპლინარული სასჯელი ელევა ნარიადის დასრულების ან კიდევ მათი შეცვლის შემდეგ?
4. პრაქტიკულად შეასრულეთ ათეულის მეთაურისა და ოცეულის მეთაურის მოად-გილის როლში დაქვემდებარებაში მყოფთა წახალისებისა და ადმინისტრაციული სასჯელის გამოცხადება.
5. შეიძლება თუ არა, ერთი და იგივე უღირსი საქციელისათვის ორ სამხედრო მო-სამსახურეს სხვადასხვა სასჯელის მიეცეს? დაასაბუთეთ თქვენი მოსაზრება.
6. პრაქტიკულად შეასრულეთ გუშაგების შეცვლა.

4. აზერბაიჯანის რესპუბლიკის უშიშარაღიერი კალუმის უინაბანი სამსახურის წესდება

„არმია ჩვენი ქვეყნის, ჩვენი ხალხის, ჩვენი სახელმწიფოსა და ჩვენი დამოუკიდებლობის საყრდენია!

პეიდარ ალიევი

როგორ წარმოვიდგენიათ სამხედრო ნაწილში ახლად მოსული ჯარისკაცის სამსახური?

სამხედრო ნაწილში ახლად მოსული პირადი შემადგენლობა 14 დღის განმავლობაში ცალკე ბინაში მოთავსდება. ამ დროის განმავლობაში გადის სამედიცინო გამოკვლევას, აიცრება. მათ მიეცემატ ტანსაცმელი, ფეხსაცმელი და მოხდება ზომებთან შესაბამისობაში მოყვანა. პირად შემადგენლობას მეცადინეობები უტარდება.

გაწვეულთა პირადი ნივთები, ტანსაცმელი და ფეხსაცმელი ცალკე თავსდება, სამხედრო ნაწილის მხრიდან ისინი მიცემულ მისამართებზე ფოსტით უფასოდ იგზავნება.

სამხედრო მოსამსახურეთა განთავსება

ვადიანი სამსახურის სამხედრო მოსამსახურეები ყაზარმებში განთავსდებიან. თითოეული ასეულის განთავსებისათვის გაითვალისწინება შემდეგი:

- საზოგადოებრივ-პოლიტიკური და კულტურულ-საგანმანათლებლო საქმეთა ოთახი;
- პირადი შემადგენლობის საძინებელი ოთახი;
- ასეულის საკანცელარიო ოთახი;
- იარაღის შესანახი ოთახი;
- იარაღის გასაწმენდი ოთახი (ადგილი);
- ასეულის ქონებისა და სამხედრო მოსამსახურეთა პირადი ნივთების შესანახი ოთახი;
- პირსაბანი ოთახი;
- სიგარეტის მოსაწევი და ფეხსაცმლის გასაწმენდი ოთახი (ადგილი);
- საყოფაცხოვრებო მომსახურების ოთახი;
- ტანსაცმლისა და ფეხსაცმლის გასაშრობი ოთახი (ადგილი).

პირადი შემადგენლობის საძინებელ ოთახებში განთავსებისთვის თითოეულ სამხედრო მოსამსახურეს 2,5-4 მ²-ის ანგარიშით ფართი გამოეყოფა, ამასთან ერთად, თითოეულ პირზე მოსული ჰაერის მოცულობა 9-12მ³-ზე ნაკლები არ უნდა იყოს.

საწოლები კედლიდან 50 სმ-ის მოშორებით, წრფივად უნდა განთავსდეს. საძინებელ ოთახებში საწოლების განთავსება შეიძლება იყოს ერთი და ორიარუსიანი.

საწოლთან მდებარე უჯრაში ტუალეტის საჭიროებები, საყელოები, ხელსახოცები, წიგნი-რეველი და სხვა პირადი სარგებლობის ნივთები ინახება.

ყაზარმაში მოთავსებული სამხედრო მოსამსახურეების საწოლი, ადულის ლეიბის, ბალიშის, ზეწარისა და ბალიშისპირისაგან უნდა შედგებოდეს. ლოგინები ერთი და იგივე წესით უნდა აიკეცოს.



პირადი შემაღენლობის საწოლი ოთახი



**საზოგადოებრივ-პოლიტიკური და
კულტურულ-საგანმანათლებლო
სამუშაოების ოთახი**



პირსაბანი ოთახი

სამხედრო მოსამსახურე დაწოლისას ყოველდღიურ სამოსს და ქამარს აკურატულად ახვევს და ტაბურეტზე, ფეხსაცმელს კი საწოლის ფეხის მხრიდან ძირს დგამს.

დანაყოფებში არსებული სასროლი იარაღი და საბრძოლო მარაგი რკინის გისოსებიანი ფანჯრების მქონე ცალკე ოთახში ინახება.

ხელ-პირსაბანი ყოველ ხუთშუბიდან კაცზე ერთი ონკანი და ყოველ ასეულზე არანაკლებ ორი სატუალეტე წერტილის გაანგარიშებით დაიდგმება.

სამოსი მხოლოდ სამრეცხაოებში, ან ამ მიზნით გამოყოფილ ოთახებში (ადგილებში) ირეცხება.

სიგარეტის მოწევა სპეციალურად გამოყოფილ და გამზადებულ ოთახებში (ადგილებში) არის ნებადართული.

საყოფაცხოვრებო მომსახურების ოთახი ტანსაცმლის გასაუთოვებელი მაგიდებით, სარკეებით მარაგდება.

საწოლზე ტანსაცმლიანად, ფეხსაცმლიანად ჯდომა და დაწოლა აკრძალულია.

ტანსაცმლის კაზარმაში გარეცხვა და მის სიახლოვეს გაშრობა აკრძალულია.

სამხედრო მოსამსახურეების ჯანმრთელობის ღაცვა

თითოეულმა სამხედრო მოსამსახურემ მკაცრად უნდა დაიცვას **პირადი** და **საწო-გადოებრივი** ჰიგიენის წესები და თავისი ორგანიზმი ყოველდღიურად გააკაჟოს.

პირადი ჰიგიენის წესებს მიეკუთვნება შემდეგი:

- დილ-დილობით ხელ-პირის დაბანა, კბილების დახეხვა, სხეულის ზევით ცივი წყლით დაწმენდა.
- ყოველი საჭმლის მიღების წინ ხელების დაბანვა;
- ძილის წინ ხელ-პირის, ფეხების დაბანვა და კბილების გახეხვა;
- დროული პირის მოპარსვა და თმების შეჭრა, ფრჩხილების დაჭრა;
- აბანოში თავისდროული ბანაობა, ქვედა და საწოლის საცვლების, წინდების შეცვლა;
- სამხედრო ტანსაცმელის, ფეხსაცმელისა და საწოლის სუფთად მოვლა.

საზოგადოებ-რივი ჰიგიენის წესებს კი ესენი მიეკუთვნება:

- საძინებელ ოთახებში, ტუალეტ-ებსა და სხვა საერთო დანიშ-ნულების ოთახებში სისუფთა-ვის დაცვა;
- ოთახებში ჰაერის თავისდროული გამოცვლა;
- საზოგადოებრივ ადგილებში, მათ შორის სამხედრო ნაწილის განთავსების ტერიტორიაზე სისუფთავის დაცვა.

სამხედრო მოსამსახურემ თავისი ავადმყოფობა არ უნდა დამალოს.

დროის დანაწილება და ყოველდღიური დისციპლინის წესები.

სამხედრო ნაწილებში განისაზღვრება დღის დისციპლინის წესები.

დღის დისციპლინის წესებში დილის ვარჯიში, დილის დათვალიერება, 6 საათიანი სასწავლო მეცადინეობები, საკვების მიღება, შეიარაღება, საბრძოლო ტექნიკის მომსახუ-რება, დამოუკიდებელი მომზადება, საღმზრდელო საქმე, სამხედრო მოსამსახურეთა პირადი ტუალეტი, სადამოს გასეირნება და შემოწმება, 8 საათიანი ძილისთვის დრო არის გათვალისწინებული.

საკვების მიღების შუალედებს შორის დრო არ აღემატება 7 საათს, საკვების მიღების შემდეგ 30 წუთის განმავლობაში მეცადინეობა და მუშაობა არ მიმდინარეობს.

მეცადინეობებისაგან თავისუფალ დროს და დასვენების დღეებში პირად შემადგენ-ლობასთან მასობრივი ღონისძიებები, კულტურულ-საგანმანათლებლო სამუშაოები, სპორ-ტული თამაშები და შეჯიბრებები ტარდება.

ადგომა დილის დათვალიერება და სადამოს შემოწმება

დილით (“ადექი”) სიგნალზე 10 წუთით ადრე ასეულის მორიგე ოცეულის მეთაურის მოადგილეებსა და ასეულის უფროს სერჟანტს, (“ადექი”) სიგნალით კი მთელ ასეულს ძილიდან აყენებს. შემდეგ დილის ვარჯიში, ოთახებისა და ტერიტორიის დასუფთავება, საწოლების ალაგება, დაბანვა და დილის დათვალიერება ტარდება.

დილის დათვალიერების დროს ადამიანების ადგილზე ყოფნა, გარეგნული შეხედულება და პირადი ჰიგიენის წესების დაცვა მოწმდება. ასეულის მორიგე სამედიცინო დახმარებაზე საჭიროების მქონეებს ბრიგადის სამედიცინო პუნქტებში გასაგზავნად “ავადმყოფების სარეგისტრაციო წიგნში” წერს.

ფეხებისა და ქვედა ჩასაცმელების მდგომარეობა, როგორც წესი, დაწოლის წინ მოწმდება.

დღის დისციპლინის წესების მიხედვით განსაზღვრულ დროს საღამოს გასეირნება, შემდეგ კი საღამოს შემოწმება ტარდება. ასეულის უფროსი სერჟანტი (“სმენა”) ბრძანებას იძლევა და ატარებს შემოწმებას. შემოწმების დაწყებისას ის, გამოჩენილი გამირობისათვის ასეულის სიაში სამუდამოდ სახელშეტანილთა სახელებს იმახებს.

ამ სახელების ამოკითხვისას პირველი ოცეულის მეთაურის მოადგილე იძლევა ინფორმაციას: *“აზერბაიჯანის ერთგულნი გმირი, (სამხედრო წოდება და გვარი) სამშობლოს თავისუფლებისათვის ბრძოლაში გმირულად დაიღუპა”*. ამის შემდეგ ასეულის უფროსი სერჟანტი პირად შემადგენლობის სიის მიხედვით ამოწმებს.

გვარამოკითხული პიროვნება (“მშ”) პასუხს იძლევა. ვინც ადგილზე არ არის მათ ნაცვლად ათეულის მეთაური აძლევს პასუხს, მაგალითად: (“მშპლინგაშაი”), (“შპპშპლინგაშაი”).

საღამოს შემოწმების დამთავრების შემდეგ ასეულის უფროსი სერჟანტი ხვალინდელი დღისათვის ნარიადს (“ზანწმში”) აცხადებს. განსაზღვრულ საათზე (“ღაწმში”) სიგნალი მოიცემა.

დილის დათვალიერებისა და საღამოს შემოწმების შემდეგ, ასეულის მორიგე სამხედრო ნაწილის მორიგის დათვალიერების (შეშოწმებისას) არმყოფთა შესახებ აწვდის ინფორმაციას.

სასწავლო მეცადინეობები

სასწავლო მეცადინეობებში და წვრთნებში მთელმა პირადმა შემადგენლობამ უნდა მიიღოს მონაწილეობა. მეცადინეობებიდან მხოლოდ მომსახურების განწესში მყოფები თავისუფლდებიან. ავადმყოფობის გამო სავსე მეცადინეობებისაგან გათავისუფლებული ჯარისკაცებისა და სერჟანტებისათვის ხდება საკლასო მეცადინეობების ორგანიზება. მეცადინეობები დღის წესრიგით გათვალისწინებულ საათებში იწყება და მთავრდება.

მეცადინეობებზე წასვლის წინ ათეულის მეთაური და ოცეულის მეთაურის მოადგილეები დაქვემდებარებულთა ფორმის შესაბამისად სამოსისა და იარაღის სრულყოფილებას ამოწმებენ.

მეცადინეობებისა და სროლების დამთავრების შემდეგ გამოუყენებელი საბრძოლო მასალა და ვაზნები უკან ბარდება, იარაღები იწმინდება.

საუზმე, სადილი და გახშამი

ჯარისკაცები და სერჟანტები სასადილოში ტანსაცმელისა და ფეხსაცმელის გასუფთავების შემდეგ, ასეულის უფროსი სერჟანტის ან მისი მითითებით თავიანთი მეთაურის ერთ-ერთი მოადგილის ბრძანების საფუძველზე მწყობრად მოდიან. სასადილოში საკვების მიღების დროს უნდა დაცვან წესრიგი.

თავსახურით, შინელითა და სპეციალური ტანსაცმლით საკვების მიღება აკრძალულია

სამხედრო ნაწილის მდებარეობის ადგილიდან გაშვება

ჯარისკაცები სამხედრო ნაწილის მდებარეობის ადგილიდან სამხედრო ფიცის მიღების შემდეგ შაბათობით 24 საათამდე, კვირა დღეს კი დაძინების დრომდე გაიშვებიან. ამავე დროს ასეულიდან პირადი შემადგენლობის 30%-ზე მეტის გაშვება არ არის ნებადართული.

გაშვება ხდება რიგის მიხედვით. ამ რიგს ათეულში ათეულის მეთაური, თაკიმში თაკიმის მეთაურის მოადგილე აწესრიგებს.

გაშვებულ ჯარისკაცებსა და სერჟანტებს სამხედრო ბილეთი თან უნდა ჰქონდეთ. გაშვების ფურცელი მხოლოდ თავის გარნიზონის საზღვრებს შიგნით მოხდება.

სამხედრო მოსამსახურეები გაშვებიდან დაბრუნების შემდეგ ამის შესახებ ატყობინებენ ასეულის მორიგეს, გაშვების ფურცელს მას აბარებენ და უშუალო უფროსსაც აწვდიან ინფორმაციას.

ასეულის მორიგე გაშვების წიგნში აღნიშნავს მათი უკან დაბრუნების დროს.

შეხვედრაზე მოსულების მიღება

სამხედრო მოსამსახურეებთან შეხვედრისათვის მეცადინეობებიდან თავისუფალ დროს, საღამოს შემოწმებამდე, ამ მიზნისათვის გამოყოფილ ოთახში (ადგილას) ეძლევათ უფლება.

თან სპირტული სასმელების მქონე ან კიდევ ნასვამ მდგომარეობაში მყოფი პირები შეხვედრაზე არ დაიშვებიან. არც ერთ გარეშე პირს კაზარმაში ღამის გათენების უფლება არ ეძლევა.

კითხვები და დაგალებები

1. თქვენი აზრით, რასთან არის დაკავშირებული ის, რომ პირადი შემადგენლობის საწოლ ოთახებში განთავსებისათვის თითოეულ სამხედრო მოსამსახურეზე 2,5-4მ² ფართი უნდა გამოიყოს და ამასთან ერთად, თითოეულ პირზე მოსული ჰაერის მოცულობა უნდა იყოს არანაკლებ 9-12მ³?
2. “დანაყოფიდან პირადი შემადგენლობის ერთდროულად 30%-ზე მეტის გაშვება არ შეიძლება” გამოიკვლიეთ ამ აკრძალვის მიზეზი.
3. თქვენი აზრით, კიდევ რა უნდა გააკეთოს სამხედრო მოსამსახურემ თავისი ორგანიზმის დღიურად გაკაჟებისათვის?
4. რა მოხდება, თუ სამხედრო მოსამსახურე დამალავს თავის ავადმყოფობას?
5. როგორ განმარტავდით აკრძალვას: “არც ერთ გარეშე პირს არ ეძლევა ყაზარმაში ღამისთვის უფლება”?
6. რა მოხდება, თუ სასწავლო მეცადინეობებსა და წვრთნებში მთელი პირადი შემადგენლობის მონაწილეობა არ იქნება უზრუნველყოფილი?

5. აზერბაიჯანის რესპუბლიკის უშიშარაღიერებელი კალუმნიის სამსჯავრობო წესდება

სამსჯავრო მომზადება გაწვევამდე მომზადების საგნის მნიშვნელოვანი შემადგენელი ნაწილია. ის ახალგაზრდების დისციპლინირებულობას, ორგანიზებულობას, აკურატულობასა და თავშეკავებულობას უზრუნველყოფს. ეს საგანი მოსწავლეებში უფროსებს მიმართ ზრდილობიანობასა და პატივისცემას გრძნობებს აღვივებს, სიმკვირცხლის, გაძლეობის, დავალები სწრაფად და ზუსტად შესრულების უნარებს აყალიბებს.

სამსჯავრო მომზადებაში მოპოვებული ცოდნა და უნარები მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ტექნიკური მომზადების, საცეცხლე მომზადებისა და სხვა საგნების ათვისებაში.

რა როლი აკისრია სამსჯავრო წესებსა და მოძრაობებს საბრძოლო მომზადებაში?

მოძრაობები მოძრაობაში

ნაბიჯით მოძრაობისას მოძრაობები („მარჯვენა-პენ“), („ნახევრად მარჯვენა-პენ“), („მარცხენა-პენ“), („ნახევრად მარცხენა-პენ“), („წერბისა-პენ“) ბრძანებებით სრულდება.

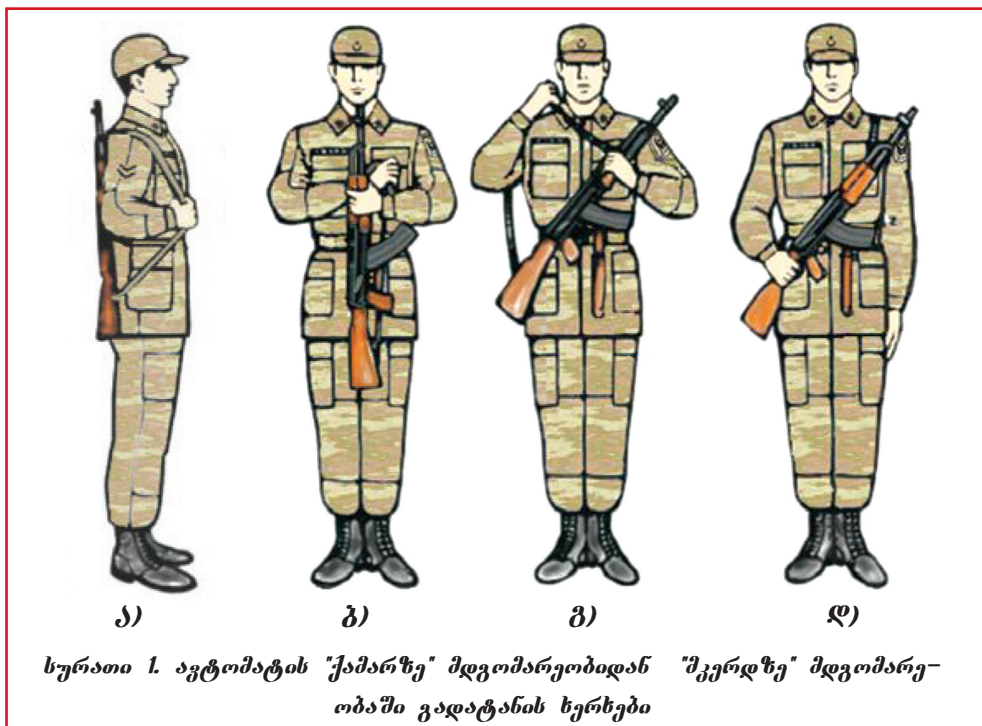
მარჯვნივ და ნახევრად მარჯვნივ მოძრაობებისათვის შესრულების ბრძანება მარჯვენა ფეხის ძირს დადგმასთან ერთად ეძლევა. ამ ბრძანებით მარცხენა ფეხით ერთი ნაბიჯის გადადგმით მარცხენა ფეხისგულზე მოძრაობებით იმავდროულად მარჯვენა ფეხის წინ გადადგმით ახალი მიმართულებით უნდა იმოძრაოს.

მარცხნივ და ნახევრად მარცხნივ მოძრაობებისათვის შესრულების ბრძანება მარცხენა ფეხის ძირს დადგმასთან ერთად ეძლევა. ამ ბრძანებით მარჯვენა ფეხით ერთი ნაბიჯის გადადგმით მარჯვენა ფეხის გულზე მოძრაობებით იმავდროულად მარცხენა ფეხის წინ გადადგმით ახალი მიმართულებით იმოძრავენ.

ზურგისაკენ მოძრაობებისათვის შესრულების ბრძანება მარჯვენა ფეხის ძირს დადგმასთან ერთად ეძლევა. ამ ბრძანებით მარცხენა ფეხით ერთი ნაბიჯი კიდევ გადაიდგმება, მარჯვენა ფეხი ნახევარი ნაბიჯით წინ და გარკვეულად მარცხნივ დადგმით ორივე ფეხისგულზე, მკლავების ფეხებთან ახლოს მიჭერით, მარცხენა მხარით წინ სწრაფად მოძრაობდება, მარცხენა ფეხით მოძრაობას ახალი მიმართულებით აგრძელებს. მოძრაობების დროს მკლავების მოძრაობა ნაბიჯის ტაქტის შესაბამისი უნდა იყოს.

სამსჯავრო ხერხები და მოძრაობები იარაღით

იარაღით მსჯავრობაში დგომა ისეთივეა, როგორც უიარაღოდ მსჯავრობაში დგომა. იარაღით დგომისას ავტომატის „პაპარაჟი“ მდგომარეობაში ლულის პირი ზევით, დასაკეც კონდახიანი ავტომატის ლულა პირი ქვევით უნდა იყოს. მარცხენა ხელის თითები მიდგმულ მდგომარეობაში და შუათითი შარვლის ნაკერზე დაიდება, ხელის მუჭი ფეხზე მიიდგმება.



ავტომატი **"ქამარზე"** მდგომარეობიდან მკერდზე (**"ავტომატი მკერდზე მიიღე"**) ბრძანებით სამ თვლაზე გადაიტანება.

პირველი. მარჯვენა ხელი დაკავებული მდგომარეობიდან ცოტა ზემოთ უნდა აიწიოს, ავტომატი მხრიდან მოიხსნას; მარცხენა ხელით ლულის საფარზე და ლულის ტიბუჩირის ქვევიდან დაჭერით, მას მკერდზე ვერტიკალურ, სავაზნე მარცხნივ, ლულისპირი ნიკაპის სიმაღლეზე დაყენდება (სურათი 1-ბ).

მეორე. მარჯვენა ხელით ქამარი მარჯვნივ იწევა, მისი ქვევიდან დაჭერა, ხელის თითები ნახევრად მოხრილი თავის მხარეს მიმართული უნდა იყოს. იმავდროულად მარჯვენა იდაყვი ქამრის ქვეშ უნდა გატარდეს. ამ შემთხვევაში ავტომატი დიაგონალურ მდგომარეობაში იქნება (სურათი 1-გ).

მესამე. ქამარი უნდა აიწიოს თავს ზემოდან უკან უნდა გავიდეს. მარჯვენა ხელით ავტომატის კონდახი ნაპირიდან დაიჭირება. მარცხენა ხელი სწრაფად ქვევით დაეშვება (სურათი 1-დ).

ავტომატი **"შეკრდზე"** მდგომარეობიდან (**"ქამარზე"**) მდგომარეობაში (**"ქამარზე"**) ბრძანებით 3 სვლაზე გადაიტანება.

პირველი. მარცხენა ხელით ავტომატი ლულის საფარზე და ლულის ტიბუჩირის ქვევიდან დაიჭირება. იმავდროულად ავტომატის ოდნავ წინ და მაღლა აწევით მარჯვენა მკლავი ქამრის ქვევიდან უნდა გამოვიდოთ, მარჯვენა ხელით კონდახის ნაპირიდან დაჭერით ავტომატი დიაგონალურ მდგომარეობაში იქნება. (სურათი 2-ა).

მეორე. ავტომატი მაღლა აიწევა ქამარი თავზე წინ გადმოტარებით მარცხენა ხელით ლულის საფარისა და ლულის ტიბუჩირის დაჭერით ავტომატი ვერტიკალურად; მჭიდროდ მარცხნივ, ლულისპირი ნიკაპის დონეზე იქნება (სურათი 2, ბ).

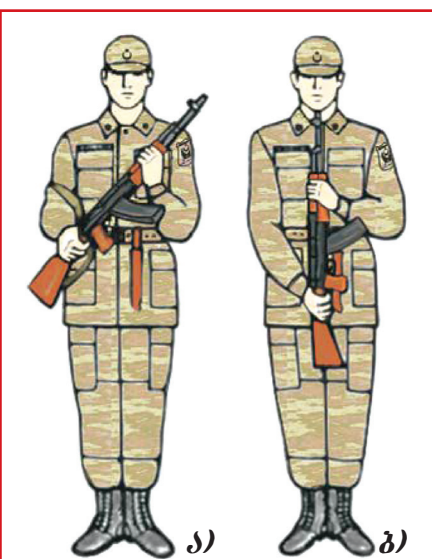
მესამე. მარჯვენა ხელით ქამრის ზედა ნაწილზე დაჭრით ავტომატი მარჯვენა მხარზე **“ქამარზე”** მდგომარეობაში უნდა გადავიდეს, მარცხენა ხელი სწრაფად დაბლა დაეშვას და იარაღით სამწყობრო დგომის მდგომარეობა მიიღოს.

იარაღი **“ქამარზე”** მდგომარეობიდან **“უკან”** მდგომარეობაზე **“იარაღი უკან”** ბრძანებით ორ თვლაზე ხდება.

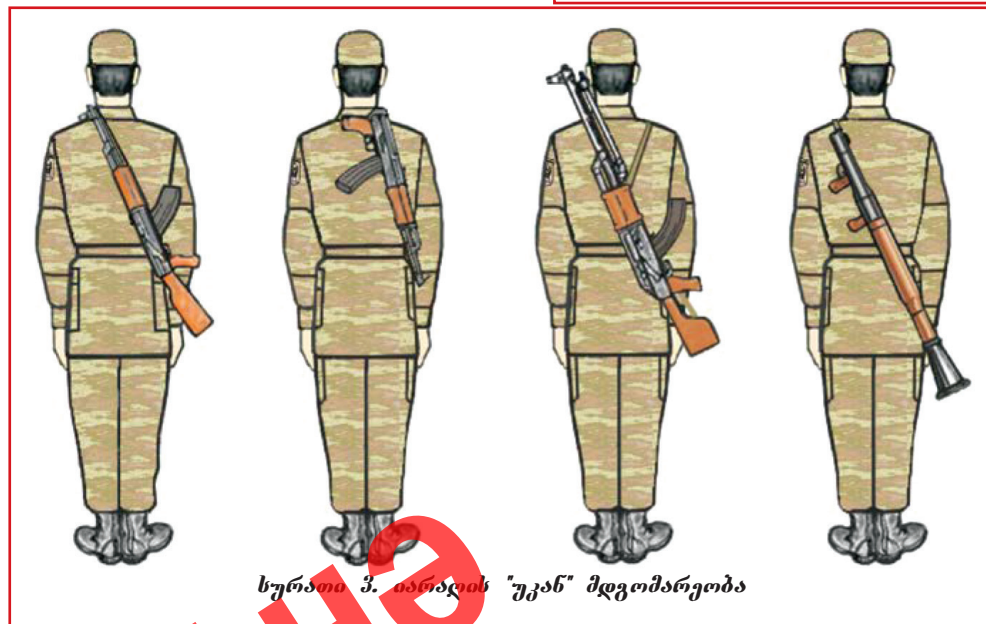
პირველი. მარცხენა ხელით მარჯვენა მხარეზე ცოტა ქვევით ქამრით, მარჯვენა ხელით იმავდროულად კონდახით უნდა დავიკაოთ.

მეორე. მარჯვენა ხელი იარაღის ზევით აწევა, მარცხენა ხელით ქამრის თავის ზემოდან მარცხენა მხარეზე გადავა და იარაღზე ხელების გაშვებით, ხელები ცოცხლად გვერდებზე დაეშვება (სურათი 3).

ავტომატი **“უკან”** მდგომარეობაზე მხოლოდ შტიკ-დანის გარეშე აიღება.



სურათი 2. ავტომატის პეკრდზე მდგომარეობიდან ქამარზე მდგომარეობაში გადაყვანის სერნები.

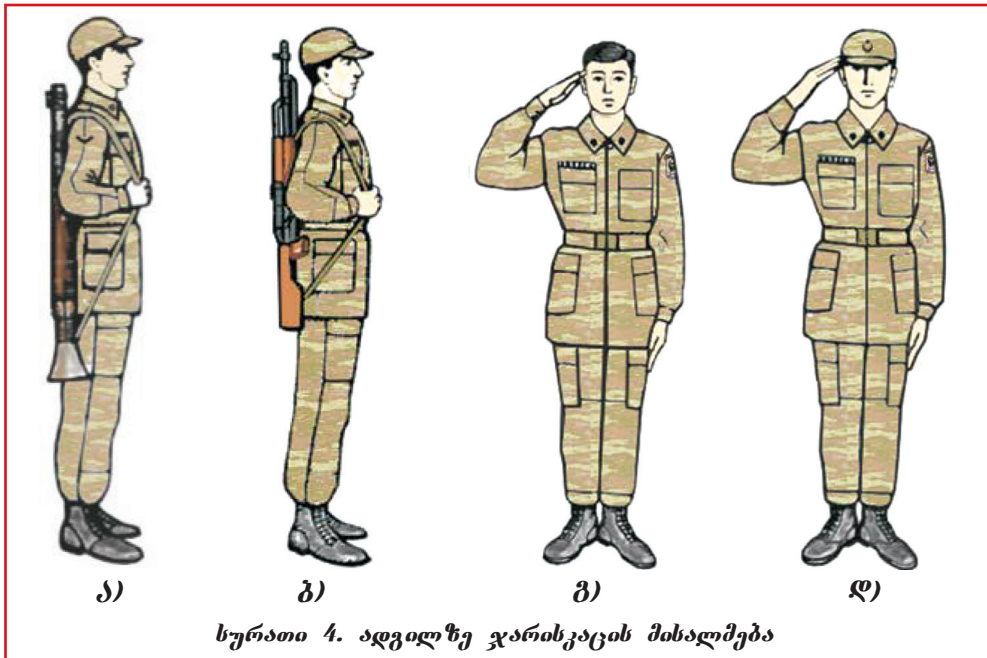


სურათი 3. იარაღის “უკან” მდგომარეობა

იარაღი **“უკან”** მდგომარეობიდან **“ქამარზე”** მდგომარეობაში (**“იარაღი ქამარზე მიიღება”**) ბრძანებით ორ თვლაზე ხდება (სურათი 3).

პირველი. პირველი. მარცხენა ხელით მარცხენა მხარეზე ცოტა ქვევით ქამრით, მარჯვენა ხელით იმავდროულად კონდახით (ლულით, მილმაბრათი) უნდა დაჭერა.

მეორე. მარჯვენა ხელით იარაღი უნდა აიწიოს, მარცხენა ხელით ქამარი თავის ზემოდან მარჯვენა მხარზე გადავიდეს, ქამარი მარჯვენა ხელით სურათი 4 ა ბ-ზე ნაჩვენებებით დაიკავება, მარცხენა ხელი სწრაფი მოძრაობით ძირს დაეშეება.



მხედრული მისალმება, მწყობრიდან გამოსვლა და უფროსთან მიახლოება

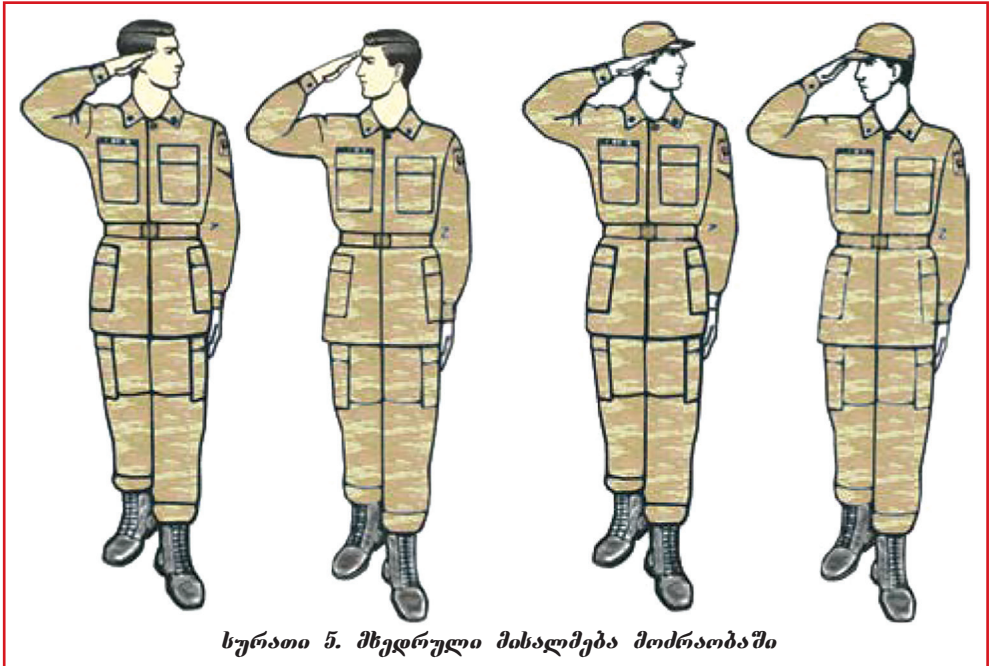
უიარაღოდ ადგილზე და მოძრაობაში მხედრული მისალმება. მხედრული მისალმება უნდა იყოს ზუსტი და სწრაფი. იგი სამწყობრო დგომისა და მოძრაობის წესების სწორედ შესრულებით მიიცემა.

მხედრული სალამის მიცემისას მარჯვენა ხელის შუათითის წვერო მარჯვენა წარბის მარჯვენა წვეროს უნდა მიუახლოვოს, თითები ერთად, ხელისგული სწორად, იდაყვი მხარის სიმაღლეზე უნდა იყოს თავით უფროსისაკენ შებრუნებისას ხელის მდგომარეობა არ იცვლება (სურათი 3)

მწყობრის გარეთ მხედრული მისალმებისათვის უფროსთან მისაღწევად 5-6 ნაბიჯის დარჩენისას მის მხარეს შებრუნება, „**სმენაზე**“ დგომა, უფროსისათვის შეხედვის პირობებში მარჯვენა ხელის შუა თითის წვეროს მარჯვენა წარბის, მარჯვენა წვეროსთან მიახლოება, უფროსის ჩავლის შემდეგ ხელის დაბლა ჩამოშვება საჭირო (სურათი 4 გ, დ).

მხედრული მისალმება მოძრაობაში. მწყობრის გარეთ მოძრაობისას უფროსთან მიახლოებისას სამწყობრო ნაბიჯებით მოძრაობის გაგრძელებით, უფროსამდე 5-6 ნაბიჯის დარჩენისას, თავის მის მხარეს მობრუნება და იმავდროულად მარჯვენა ხელის შუა თითის წვეროს მარჯვენა წარბის მარჯვენა წვეროსთან მიახლოება, მარცხენა ხელის უძრავად შენარჩუნება (სურათი 5) უფროსის გავლის შემდეგ, სახის წინ მოტრიალება და მარჯვენა ხელის ძირს დაშვება საჭირო.

სამხედრო მოსამსახურის ხელში ტვირთის (ნივთის) არსებობის შემთხვევაში, ჯარისკაცი მისალმებისათვის უფროსის მოახლოებისას მის მხარეს უნდა შებრუნდეს, მიიღოს „**სმენის**“ მდგომარეობა, უფროსზე შეხედვით თავის უფროსის მოძრაობის მიმართულებით უნდა შეაბრუნოს.



სურათი 5. მხედრული მისალმება მოძრაობაში

იარაღით ადგილზე მხედრული მისალმება. იარაღით მწყობრის გარეთ მხედრული სალაში უიარაღოდ ადგილზე მდგომარეობის მსგავსად ეძლევა. იარაღის “უკან” მდგომარეობაში ყოფნისას კი მხედრული სალაში უიარაღოდ მისალმების წესით სრულდება.

მწყობრიდან გამოსვლა და უფროსთან მიახლოება. სამხედრო მოსამსახურის მწყობრიდან გამოსვლისათვის მიეცემა ბრძანება. მაგალითად, “ჯარისკაცი მამედლი მწყობრიდან 1-2-3 ნაბიჯით გამოდი” ან კიდევ “ჯარისკაცი მამედლი ჩემთან” სამხედრო მოსამსახურე თავის გვარის გაგებისას “მე” მწყობრიდან გამოსვლის შესახებ ბრძანებისას (გამოძახებისას) კი “არის” პასუხს იძლევა.

პირველი ბრძანებით სამხედრო მოსამსახურე სამწყობრო ნაბიჯებით პირველი რიგიდან დათვლით ნათქვამი რაოდენობის ნაბიჯით მწყობრიდან გამოდის, ჩერდება და სახით მწყობრისაკენ ბრუნდება.

მეორე ბრძანებაზე სამხედრო მოსამსახურე პირველი რიგიდან ორ ნაბიჯს პირდაპირ აბიჯებს და მოძრაობის გაგრძელებით უფროსის მხარეს ბრუნდება, შემოკლებული გზით სამგზავრო ნაბიჯებით (თუ უფროსსა და სამხედრო მოსამსახურეს შორის მანძილი 15 ნაბიჯზე მეტია - სირბილით), უფროსამდე 5-6 ნაბიჯის დარჩენისას გადადის სამწყობრო ნაბიჯებზე. უფროსისგან 2-3 ნაბიჯზე ჩერდება და მოხსენებას აკეთებს.

სამხედრო მოსამსახურე მეორე რიგიდან გამოსვლისას, ის მარცხენა ხელს წინა რიგში მდგომ სამხედრო მოსამსახურეს ადებს მხარზე, წინა რიგში მდგომი ერთ ნაბიჯს დგამს წინ, მარჯვენა ფეხით ერთ ნაბიჯს მარჯვნივ დგამს, მწყობრიდან გამომავალ სამხედრო მოსამსახურეს ატარებს და შემდეგ თავის ადგილს იკავებს. სამხედრო მოსამსახურის წინმდგომი რიგიდან გამოსვლისას, მის ადგილს უკან მდგომი სამხედრო მოსამსახურე იკავებს.

სამხედრო მოსამსახურეს მწყობრში დაბრუნებისათვის ეძლევა ბრძანება. მაგალითად, **“ჯარისკაცი მამედლი, ჩადექი მწყობრში”** ან კიდევ **“ჩადექი მწყობრში”** ბრძანებით სახით მწყობრისკენ მდგომი სამხედრო მოსამსახურე თავისი გვარის გაგებისას უფროსისკენ შეტრიალდება **“შე”** პასუხს აძლევს. როდესაც სამხედრო მოსამსახურე უიარაღოა, ან კიდევ იარაღი **“უკან”** მდგომარეობაშია, **“ჩადექი მწყობრში”** ბრძანებით, ის მხედრულ სალამს და **“უკან”** პასუხს იძლევა. უკან შემობრუნდება, პირველი ნაბიჯით ხელს დაბლა უშვებენ, სამგზავრო ნაბიჯებით (სირბილით) უმოკლესი გზით მწყობრში თავის ადგილს იკავებს. მწყობრში დაბრუნებისას უფროსისგან დაშორებული სამხედრო მოსამსახურე მწყობრში არსებულ ადგილამდე შემოკლებული გზით სამგზავრო ნაბიჯებით მოძრაობს. თუ ჯარისკაცის გვარის დაუსახელებლად გაიცემა ბრძანება **“ჩადექი მწყობრში”** სახით მწყობრისკენ მდგომი სამხედრო მოსამსახურე **“შე”** თქმისა და უფროსის მხარეს შებრუნების გარეშე დგება მწყობრში.

სამხედრო მოსამსახურე მწყობრის გარეთ გამომახებით უფროსთან მოახლოებისას 2-3 ნაბიჯზე ჩერდება, იმავე დროს მარჯვენა ხელის შუათითის წვერს მარჯვენა წარბის მარჯვენა წვერის უახლოვებს და მოახსენებს. მაგალითად, **“ამხანაგო ლეიტენანტო, ჯარისკაცი ელიბეილი თქვენი ბრძანებით მოვიდა”** მოხსენების დამთავრებისას ხელს დაბლა უშვებს. სამხედრო მოსამსახურისათვის უფროსის მიერ ნებართვის მიცემისას, ის მარჯვენა ხელის შუათითის წვერს მარჯვენა წარბის მარჯვენა წვერისთან მიახლოებით იძლევა პასუხს: **“არის”**, ბრუნდება მოძრაობის მიმართულებით, პირველი ნაბიჯით (მარცხენა ფეხის ადგილზე დადგმით), ხელს დაბლა უშვებს და მოძრაობას სამგზავრო ნაბიჯებით აგრძელებს.

“ჩაჯექი” “საბრძოლველად” “ადექი” ხერხები, სტომები და ნიშნები



სურათი 6. ჩაჯდომა იარაღით

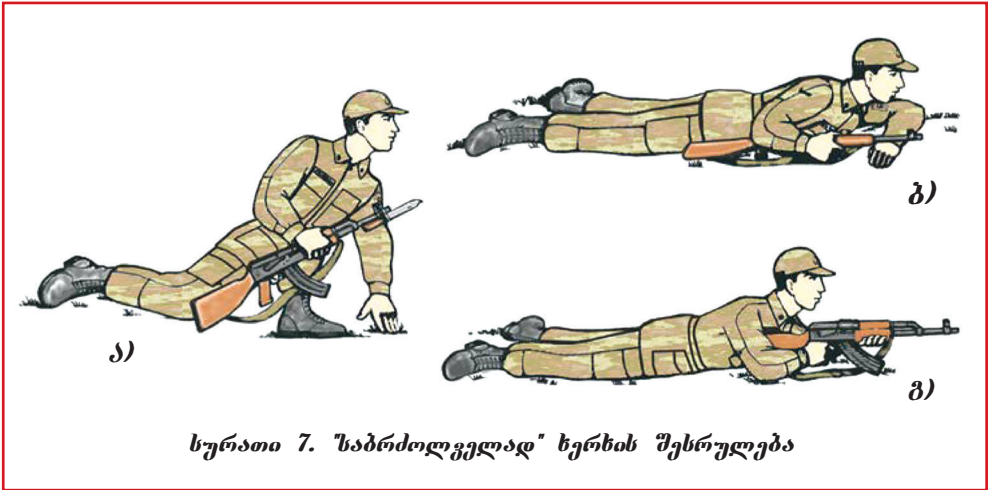
იარაღით ჩაჯდომისათვის ეძლევა ბრძანება **“ჩაჯექი”**, ამ ბრძანებით იარაღი აიღება მარჯვენა ხელში დაიჭირება **“თავისუფლად”** მდგომარეობა, მარცხენა ფეხი ერთი ნაბიჯით წინ გადაიდგმება, იარაღი მარცხენა ფეხის ქუსლის დონეზე ვერტიკალურად, ლულით ზემოთ მდგომარეობაში მოიყვანება, მარჯვენა მუხლზე უნდა ჩაჯდეს, მარჯვენა ხელით იარაღის ლულა მარჯვენა მხარის სიცარიელეს მიაყრდნოს, მკლავსა და ტანზე მიიკრას, მარცხენა ხელი მარცხენა მუხლზე უნდა დაიდოს. (სურათი 6).

„ჩამჯდარი“ მდგომარეობიდან ადგომისათვის ეძლევა ბრძანება **“ადექი”** ამ ბრძანებით კი მარცხენა ხელის მარცხენა მუხლზე დაყრდნობით კონდახი მიწიდან უნდა აიწიოს, მარცხენა ფეხზე წინ წამოდგეს, მარჯვენა ფეხი

მარცხენა ფეხის ახლოს დაიდგას, იარაღი ქამარზე აიღება, **“თავისუფლად”** მდგომარეობაზე გადაისვლება.

„ჩაჯექი“ ბრძანება მეცადინეობების, წვრთნებისა და დასვენების დროს სამხედრო მოსამსახურეებს შეიძლება მიეცეთ უიარაღო დროსაც. ასეთ შემთხვევებში მარჯვენა ხელი მარჯვენა მუხლზე დაიდება, მოძრაობის დროს **“ჩაჯექი”** ბრძანება მარჯვენა ფეხის ძირს დადგმისას ეძლევა.

„საბრძოლველად“ ბრძანებით იარაღი აიღება მარჯვენა ხელში, მარჯვენა ფეხით წინ ოდნავ მარჯვნივ მთელი ნაბიჯი გადაიდგმება, იმავდროულად ტანი წინ გადაიხრება, მარცხენა მუხლზე დაიხაროს, მარცხენა ხელი თავის წინ თითები მარჯვნივ მიწაზე უნდა დადოს. (სურათი 7 ა).



შემდეგ მიმდევრობის სახით მარცხენა ბარძაყზე, მარცხენა წინა მხარზე დაყრდნობით მარცხენა გვერდზე დაწვეს და სწრაფად მუცელზე გადატრიალდეს, ფეხის ქუსლების გარეთ გადაწევით, ცოტა დაშორებით უნდა დაწვეს (სურათი 7 ბ). „საბრძოლველად“ ბრძანებით, ამის გარდა, ცეცხლის წარმოებისათვის უნდა გაემზადოს (სურათი 7 გ).

„აღმშო“ ბრძანებით მარჯვენა ხელში იარაღი დაიკავება, ორივე ხელი მკერდამდე აიწევა, იმავდროულად ფეხები ერთად მიიდგმება (სურათი 8 ა). შემდეგ მკლავები გაიმართება, მკერდი ადგილიდან აიწევა და მარჯვენა (მარცხენა) ფეხი წინ გადაიდგმება (სურათი 8 ბ), მკვირცხლად ადგება, მარცხენა (მარჯვენა) ფეხი მეორეს მიუახლოვდება, იარაღიანად სამწყობრო მდგომარეობა მიიღება.



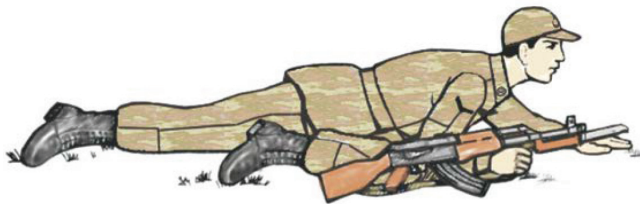
საბრძოლო მოედანზე ადგილმონაცვლეობა სწრაფი ნაბიჯებით, ან სირბილით, ნახტომებითა და ხოხვით ხორციელდება.

ნახტომი “**ჯარისკაცი მაშედლი, სანგარში, ნახტომით-წმ**” ბრძანებით სრულდება. გამაფრთხილებელი ბრძანებით წინსვლის გზები, შუალედში დასვენებისათვის დაფარული ადგილები უნდა იყოს გათვალისწინებული, შესრულების ბრძანებაზე დროულად უნდა გადასვლა. ტერიტორიისა და მტრის ცეცხლზე დამოკიდებულებით ამოსასუნთქ ადგილებს შორის ნახტომებით დასაფარავი მონაკვეთის სიგრძე დაახლოებით 20-40 ნაბიჯია. სირბილით დასასვენებელ ადგილზე მიღწევისას დაწვეს და გარკვეული ადგილი ხოხვით უნდა გაიაროს. ნაჩვენებ ადგილას მიღწევისას გარდა ამისა ცეცხლის გასახსნელად უნდა მოემზადოს.

ხოხვა “**ჯარისკაცი მაშედლი, ცალკე მდგომით ხეშე ხოხვით-მარ**” ბრძანებით იდაყვებზე, ცოცვით, ან გვერდული ხერხით ხორციელდება.



იდაყვებზე ხოხვისათვის მიწაზე სრულად დაწოლა, მარცხენა ხელით იარაღის დიზაინის სიახლოვეს ქამრით დაჭერა, ის მარჯვენა წინამხარზე უნდა დაიდოს. მარჯვენა (მარცხენა) ფეხი მოიკეცება, იმავდროულად მარცხენა (მარჯვენა) მკლავი შეძლებისდაგვარად წინ გაიწოდება; მოკეცილ ფეხზე თავის ბიძგებით სხეული წინ წასწიოს; მეორე ფეხი მოკეცოს, მეორე მკლავი წინ გაიწოდოს და მოძრაობა ამ წესით გააგრძელოს. ხოხვისას თავი ძალიან მაღლა არ უნდა აიწიოს.



ცოცვით ხოხვისათვის მუხლებზე მდგომი, წინამხარზე ან ხელებზე დაყრდნოს. მოკეცილი მარჯვენა (მარცხენა) ფეხი მკერდის ქვეშ გასწიოს იმავდროულად მარცხენა (მარჯვენა) მკლავი წინ გაიწოდოს. მარჯვენა (მარცხენა) ფეხი სრულ გასწორებამდე ტანით წინ უნდა მიაწვეს, იმავდროულად მეორე მოხრილი ფეხი თავის ქვეშ შესწიოს, მეორე მკლავი წინ გაიწოდოს და მოძრაობა ამ წესით გააგრძელოს. წინა მკერდზე მიყუდებით ხოხვისას იდაყვებზე ხოხვის მსგავსად ხელებზე დაყრდნობით ხოხვის დროსაც იარაღი მარჯვენა ხელში დაიკავება. ხოხვისას თავი ძალიან მაღლა არ უნდა აიწიოს.



გვერდზე სოხვისათვის მარცხენა

გვერდზე უნდა მოხდეს დაწოლა; მუხლზე მოკეცილი მარცხენა ფეხი წინ გაიწევა მარცხენა წინა მხარზე დაყრდნობით, მარჯვენა ფეხის ქუსლი სხეულის შეძლებისდაგვარად ახლო ადგილას მიწას დაეყრდნობა. მარჯვენა ფეხი გაიშლება მარცხენა ფეხის მდგომარეობის შეუცვლელად სხეული წინ წაიწევა და შემდეგ მოძრაობა იმავე წესით უნდა გაგრძელდეს. იარაღი მარცხენა ფეხის ბარძაყზე დადებით მარცხენა ხელში დაიკავება.

კითხვები და დაგვალბები

1. შეასრულეთ მოქმედებები ნაბიჯით მოძრაობაში.
2. შეასრულეთ იარაღით სამწყობრო დგომა.
3. შეასრულეთ ავტომატის “ქამარზე” მდგომარეობიდან მხარზე გადაღება.
4. შეასრულეთ უიარაღოდ ადგილზე და მოძრაობაში მხედრული მისაღმება;
5. შეასრულეთ წყობიდან გამოსვლა და უფროსთან მიახლოება;
6. შეასრულეთ “ჩაჯექი” და “ადექი” ბრძანებები.
7. შეასრულეთ ავტომატის “მხარზე” მდგომარეობიდან “ქამარზე” მდგომარეობაზე გადასვლა.
8. შეასრულეთ ავტომატის “ქამარზე” მდგომარეობიდან “უკან” მდგომარეობაზე გადასვლა.
9. შეასრულეთ ავტომატის “უკან” მდგომარეობიდან “ქამარზე” მდგომარეობაზე გადასვლა.
10. შეასრულეთ ხერხი “საბრძოლველად”
11. შეასრულეთ “საბრძოლველად” მდგომარეობიდან “ადექი” ხერხი.

LAYIHA

პირადი უმაღლესობის საქმიანობის უსაფრთხოების უზრუნველყოფა

ტაქტიკური მომზადება

- ✓ 6. საერთო-საჯარისო ბრძოლა და მისი წარმოება
- ✓ 7. საბრძოლო მომარაგება
- ✓ 8. მოტომსროლელი ოცეულის (თაკიმის) სტრუქტურა
- ✓ 9. მოტომსროლელი ოცეული (თაკიმი) შეტევაში
- ✓ 10. მოტომსროლელი ოცეული (თაკიმი) დაცვაში
- ✓ 11. მოტომსროლელი ოცეულის (თაკიმის) ბრძოლის წინა და საბრძოლო მოწყობა. მოტომსროლელთა ოცეული მსვლელობისას

საბრძოლო საშუალებები

- ✓ 12. მეათასედის ფორმულა
- ✓ 13. სასროლ იარაღთან ქცევისა და უსაფრთხოების წესები
- ✓ 14. სასროლ იარაღების ტექნიკური მომსახურების გაწევა
- ✓ 15. ქვეითთა საწინააღმდეგო ფუგასური ნაღმები
- ✓ 16. ქვეითთა საწინააღმდეგო მსხვერვადი ნაღმები
- ✓ 17. ტანკსაწინააღმდეგო ნაღმები
- ✓ 18. ბრძოლა ტანკებითა და ჯავშანტექნიკით

სამხედრო ტოპოგრაფია

- ✓ 19. ტოპოგრაფიული რუკების წაკითხვა
- ✓ 20. რუკებზე გეოგრაფიული და მართკუთხა კოორდინატების განსაზღვრა
- ✓ 21. რუკების გამოყენება ხმელეთზე მოძრაობის დროს



სამოქალაქო თავდაცვა

- ✓ 22. სამოქალაქო თავდაცვის ამოცანები და ორგანიზება
- ✓ 23. მოსახლეობის დაცვის ორგანიზება სხვადასხვა სახის საგანგებო შემთხვევების დროს
- ✓ 24. საგანგებო შემთხვევების დროს გამაფრთხილებელი სიგნალები და მოსახლეობის ევაკუაციის წესები
- ✓ 25. კოლექტური დაცვის საშუალებები
- ✓ 26. რადიაციული, ქიმიური და ბაქტერიოლოგიური დაზვერვის ორგანიზება
- ✓ 27. ბუნებრივი კატასტროფები, მათი ტერიტორიების მიხედვით დახასიათება და შედეგების მიახლოებითი პროგნოზირება
- ✓ 28. მოსახლეობის ქმედებები გადარჩენის ღონისძიებების დროს
- ✓ 29. მასობრივი განადგურების იარაღის გამოყენების შედეგების აღმოფხვრა
- ✓ 30. ინდივიდუალური თავდაცვის საშუალებების გამოყენების წესები
- ✓ 31. ქიმიური დაზვერვისა და რადიაციის მკონტროლებელი მოწყობილობების გამოყენების წესები

6. საერთო საჯარისო ბრძოლა და მისი წარმოება

საერთო საჯარისო დანაყოფების ომებში და შეიარაღებულ კონფლიქტებში გამოყენება მათი ტაქტიკური ქმედებებში მონაწილეობით ხორციელდება.

რა გეხმობს საერთო-საჯარისო დანაყოფების ტაქტიკური ქმედებების წარმოქმნას?

ტაქტიკური ქმედების ძირითადი ფორმა - **ბრძოლაა**.

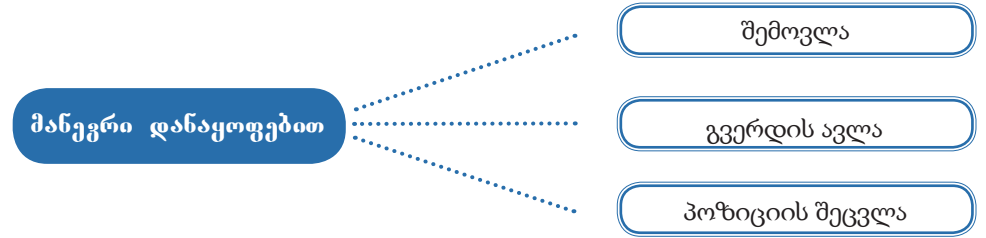
ბრძოლა - მცირე დროის განმავლობაში მტრის განადგურების, მისი შეტევების მოგერიებისა და სხვა დავალებების შესრულებისათვის დანაყოფების დავალების, ადგილისა და დროის მიხედვით შეთანხმებული **დარტყმა**, **ცეცხლის გახსნა** და **მანევრია**.

დარტყმა — მტრის შეიარაღებული დაჯგუფებებისათვის, სახმელეთო, საჰაერო და საზღვაო ობიექტებისათვის ცოცხალი ძალით, ხელთარსებული ყველა საშუალებებით ერთდროულად ზიანის მიყენებაა. გამოყენებულ ძალასა და საშუალებებზე დამოკიდებულებით დარტყმა შემდეგია: ცოცხალი ძალით დარტყმა და ცეცხლით დარტყმა. ცეცხლით დარტყმები, თავის მხრივ, მიღწევის საშუალებების მიხედვით შეიძლება იყოს: სარაკეტო, საავიაციო და საარტილერიო დარტყმაში მონაწილე საშუალებებისა და ობიექტების რაოდენობის მიხედვით შეიძლება იყოს: მასიური, ჯგუფური და ცალკეული.

ცეცხლი — სხვადასხვა სახის იარაღიდან მტრის დაზიანებაა. იგი მტრის განადგურების, ჩაჩუმების, დაუძლურებისა და ობიექტების დანგრევის მიზნით იხსნება, საერთო საჯარისო ბრძოლაში მტრის განადგურების ძირითადი ხერხია.

მანევრი — ტაქტიკური ქმედებებისათვის მზადების დროსა და მისი მსვლელობისას ჯარების (დანაყოფების ან მისი გარკვეული ნაწილის) მასიური სახით ახალ დონეზე ან რაიონში მოძრაობა (ადგილმონაცვლეობა), დარტყმისა და ცეცხლის გადატანა ან კიდევ ხელახალი მიმართულების მიცემა (შეერთება, დაყოფა). მონაწილე ძალასა და საშუალებებზე დამოკიდებულებით მანევრები - ჯარებით (დანაყოფებით, დარტყმითა და ცეცხლით შეიძლება იყოს.

მანვერი დანაყოფებით— მტრის მიმართ უფრო ხელსაყრელი მდგომარეობის დაკავების, საჭირო დროსა და ადგილას ძალისა და საშუალებების მნიშვნელოვანი დაჯგუფებების შექმნის , დანაყოფების დარტყმის ქვეშა მდგომარეობიდან გამოყვანის მიზნით ხორციელდება.

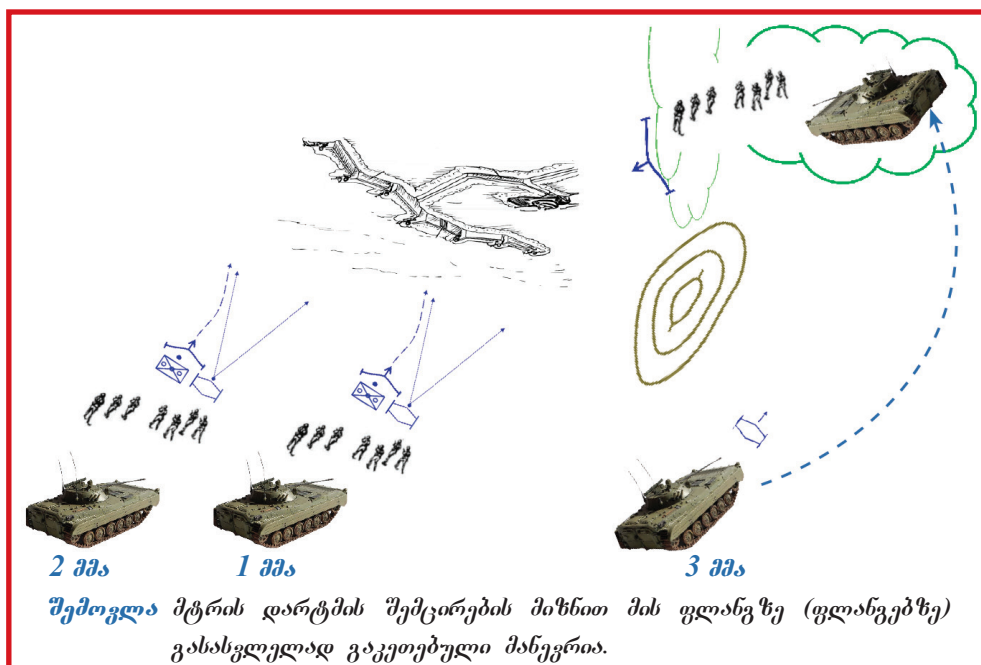


სამხედრო პირობითი ნიშნები (სამხედრო მოსამსახურეები ამას ურთიერთშორის საუბრისას "ტაქტიკის ანბანს" უწოდებენ.

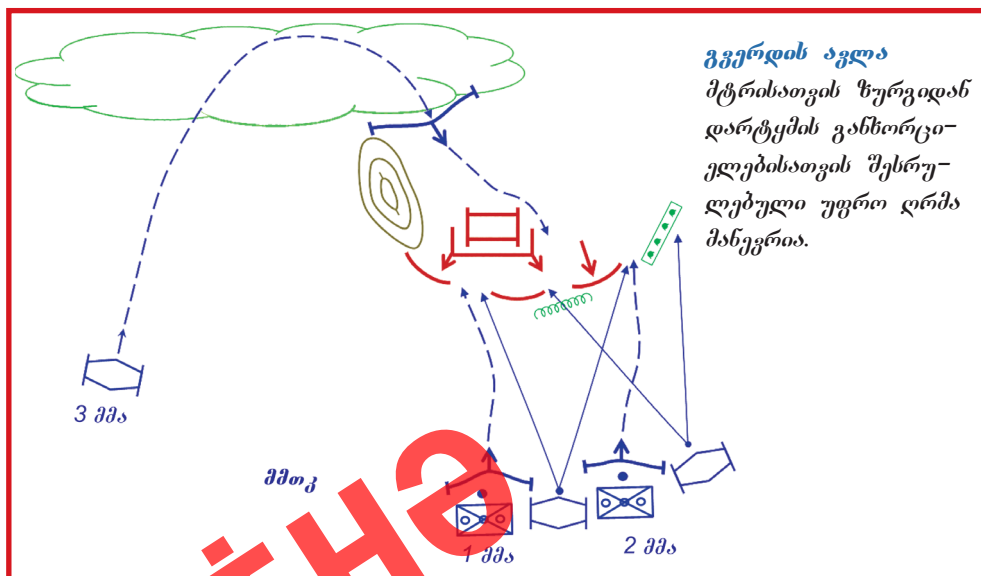
	მოტომსროლელთა ოცეულის საყრდენი პუნქტი		ტანკი
	ტანკსაწინააღმდეგო თხრილი		ქვეითთა საბრძოლო მანქანა
	ესკარპი ექს-ესკარპი		ჯავშანტრანსპორტიორი
	ზღარბისებრი წინაღობა		ავტომობილი
	ნაკლებად თვალში-საცემი წინაღობა		მექანიზირებული ოცეული მსვლელობაში
	1-ლი ოცეულის შემაჯამებული ცეცხლი	მცირე-კალიბრული საშუალო-კალიბრული მსხვილ-კალიბრული	სასროლი იარაღი
	ტანკსაწინააღმდეგო ნაღმი		სწრაფი იარაღები
	ქვეითთა საწინააღმდეგო ნაღმი		ტანკსაწინააღმდეგო ნაღმტყორცნები
	ნარევი ნაღმის ფართობი		მოტომსროლელი განყოფილება ავტომობილზე
← 1 ← 2	ცეცხლის ხაზის (სექტორის) საზღვრები		მოტომსროლელი განყოფილება ჯავშანტრანსპორტიორზე
	1- ძირითადი ზოლი, 2- სარეზერვო სექტორი		მექანიზირებული განყოფილება
	ხშირად ადგილმონაცვლე ტანკი		სატანკო განყოფილება

შენიშვნა: როცა ტაქტიკური ნიშნები წითელი ფერისაა, მტერს უჩვენებს.

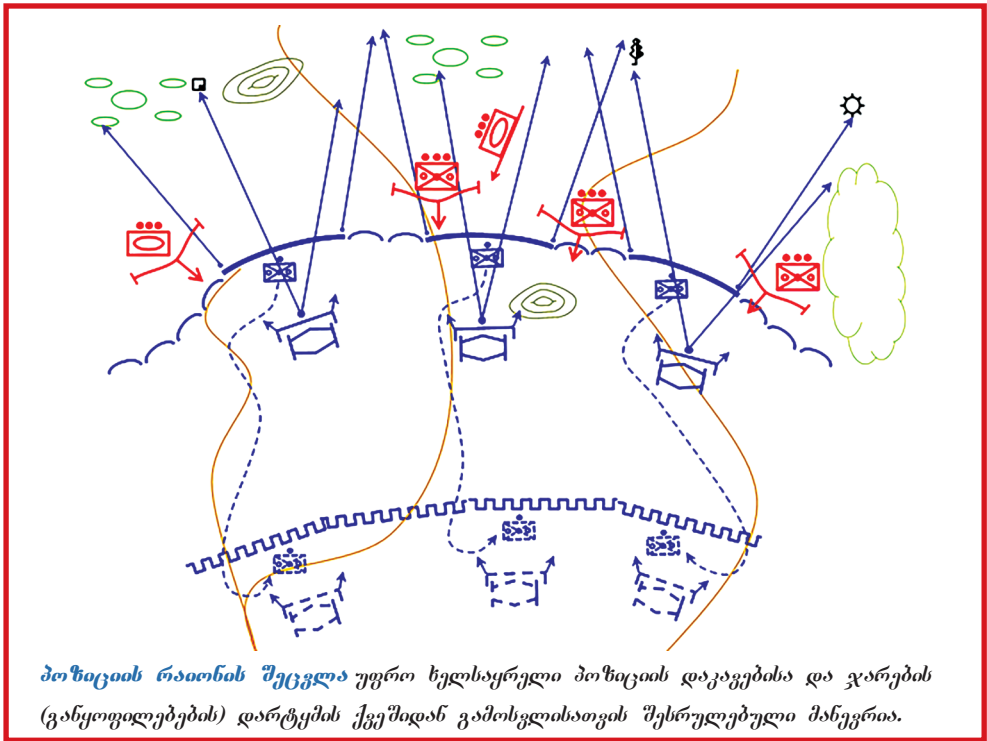
ძვირფასო მოსწავლეებო, სქემები წაკითხვისას, პირველი შეხედვით თქვენთვის შეიძლება გაუგებარი აღმოჩნდეს ეს ბუნებრივია. ასეთ შემთხვევაში, კიდევ ერთხელ გადაავლეთ თვალი "ტაქტიკის ანბანს", დარწმუნებული ვართ, რომ მოკლე დროის განმავლობაში ამ საქმეს დასძლევთ.



ტაქტიკური ნიშნების (ტაქტიკური ანბანი) თქვენს მიერ შესწავლის გამო ამის შემდგომი სქემების მათი გამოყენებით დავხატავთ.

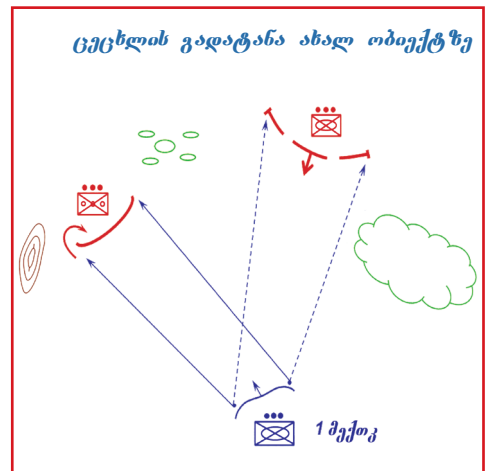
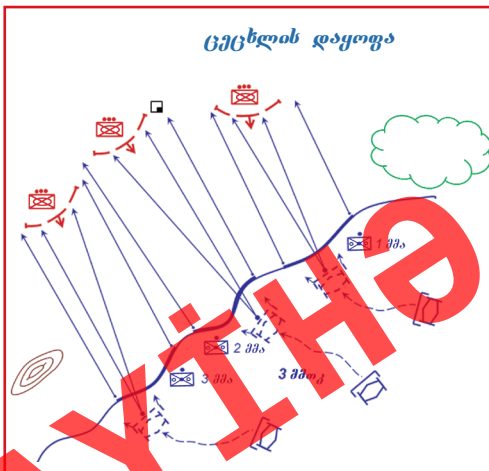


შემოვლა და გვერდის ავლა. ფრონტიდან შემტევი ძირითადი ძალებთან, ზოგჯერ კი ტაქტიკურ საჭაერო დესანტთან ტაქტიკურ და საცეცხლე ურთიერთკავშირში სრულდება. შემოვლა შეიძლება განხორციელდეს როგორც მიწიდან, ისე ჰაერიდანაც.



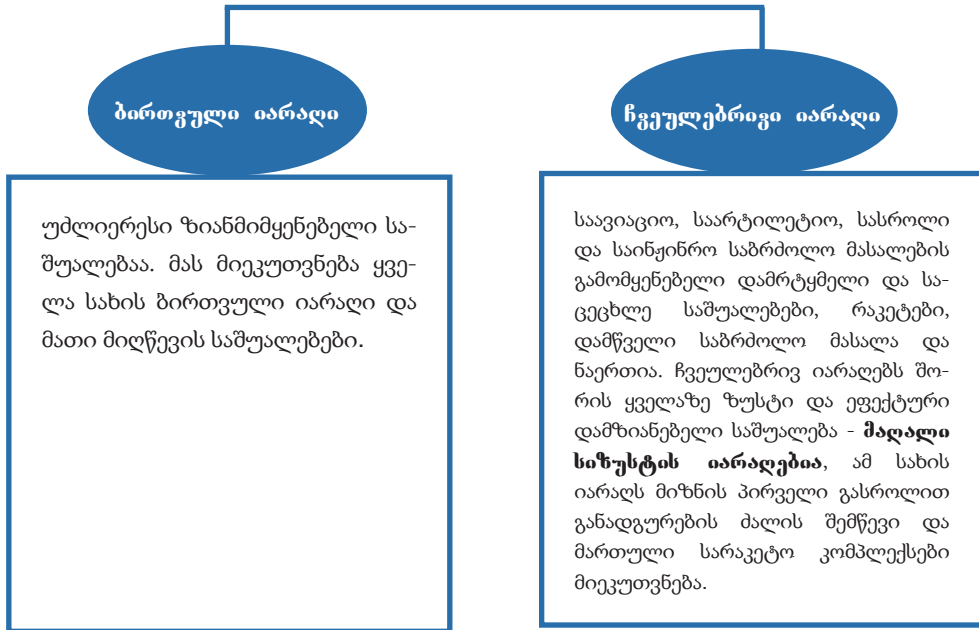
მანევრი ცეცხლით—მტრისათვის ერთდროულად ან მიმდევრობით ზიანის მიყენების მიზნით ცეცხლის მნიშვნელოვან მიზნებზე კონცენტრირება, რამდენიმე მიზნისათვის ზარალის მისაყენებლად საშუალებების დაყოფისათვის, ასევე ახალ მიზნებზე მიმართულების აღებისათვის გამოყენება.

დარტყმა და მანევრი ცეცხლით მტრის მნიშვნელოვანი დაჯგუფებისა და ობიექტებისათვის უფრო ეფექტიანი ზიანის მიყენება მიზნით ხორციელდება.



ტაქტიკური ქმედების ხერხი – მოცემული დავალებების შესრულებისას ძალისა და საშუალებების გამოყენების შერჩეული ვარიანტი, წესი და მიმდევრობა. ტაქტიკური ქმედების ხერხის შერჩევა მიღებულ დავალებაზე, მტრისა და საკუთარი დანაყოფების შემადგენლობაზე, გამოყენებულ შეიარაღებაზე მათ საბრძოლო შესაძლებლობებზე, მოქმედების რაიონის თავისებურებებზე, წლის სეზონზე, დღე-ღამის დროზე და ამინდის პირობებზეა დამოკიდებული.

ტაქტიკური ქმედებები ბირთვული იარაღისა და ჩვეულებრივი იარაღის გამოყენებით შეიძლება განხორციელდეს.



კითხვები და დაგალებები

1. გააკეთეთ მოხსენება თანამედროვე ომებში გამოყენებული სარაკეტო და საავიაციო დარტყმების შესახებ.
2. როგორ გესმით სროლის ხერხებს შორის “მაზღალიდან სროლა”?
3. ჩამოთვალეთ დანაყოფებით მანევრის წარმატებისათვის მნიშვნელოვანი ფაქტორები.
4. პრაქტიკის ადგილას შეასრულეთ დანაყოფებით მანევრის შემოვლის სახე.
5. პრაქტიკის ადგილას შეასრულეთ დანაყოფებით მანევრის გვერდის ავლის სახე.
6. პრაქტიკის ადგილას შეასრულეთ დანაყოფებით მანევრის პოზიციის (რაიონის) შეცვლის სახე.

7. საბრძოლო უზრუნველყოფა

დაზვერვა და საინჟინრო მზადყოფნა - საბრძოლო უზრუნველყოფის უმნიშვნელოვანესი სახეებია. დაზვერვა მტრისა და ტერიტორიის შესახებ ინფორმაციის მოპოვების მიზნით ყველანაირ პირობებში წარმოებს.

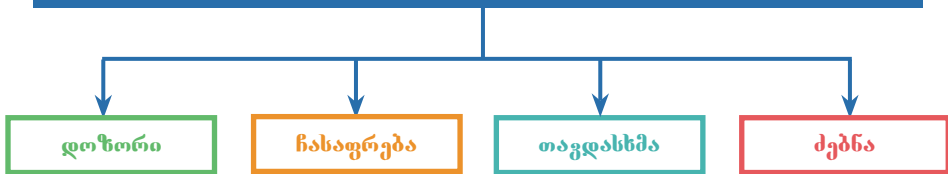
თუ საინჟინრო მზადყოფნის დონე მაღალია, ბრძოლაში ჩვენი ძალების დანაკარგები უფრო ნაკლები, ქმედებები უფრო ეფექტიანი იქნება.

რა მიეკუთვნება ბრძოლაში დაზვერვით უზრუნველყოფასა და საინჟინრო მზადყოფნას?

მცირფასო ახალგაზრდებო, ამ გაკვეთილზე თქვენს მიერ აგებული შესწავლილი ოცეულის (თაკიმ) დაზვერვისა და საინჟინრო უზრუნველყოფის საქმიანობას გაეცნობით.

დაზვერვა – საბრძოლო უზრუნველყოფის ძირითადი სახეა.

მოტომსროლელი ოცეულის დაზვერვაში შესრულებული დავალებები



ლოწორის (შემოძებნა, მზვერავთა) ათეული მტრის დროული გამოვლენისა და ტერიტორიის დაზვერვისათვის გაიყვანება. მზვერავთა ათეული დაზვერვით ინფორმაციებს ადგილიდან, მოძრაობაში, გაჩერებებზე მოსმენითა და ადგილობრივი მოსახლეობის გამოკითხვით მოიპოვებს.

შემომვლელთა ათეული მისი გამომგზავნი დანაყოფის მოძრაობის შეუფერხებლად დაკვირვებისათვის ხელსაყრელ პუნქტებში ერთიდან მეორისაკენ მოძრაობს. მოძრაობის

მოტომსროლელთა ათეული შემოვლაზე



სვლაგეზზე, მთელ ტერიტორიაზე, ადგილობრივ ნივთებზე ხდება დაკვირვება. ტერიტორიები, სადაც მტრის დამალვის შესაძლებლობა არსებობს განსაკუთრებული ყურადღებით წარმოვს. მოძრაობის მიმართულება ორიენტირებითა და ადგილობრივი ნივთებით, ღამით კი აზიმუტის საფუძველზე განისაზღვრება.

თუ მტერი არ გამოვლინდება, მაშინ განყოფილების მეთაური იძლევა **“გზა გახსნილია”** სიგნალს და ასრულებს დავალების შესრულებას. მტრის გამოვლენის შემთხვევაში ამის შესახებ აწვდის ინფორმაციას. დაფარული ქმედებით აგრძელებს დაკვირვებას მტერთან მოულოდნელი შეხვედრისას დოზორის განყოფილება მას ცეცხლს უხსნის, გადაუვლის და აგრძელებს მოცემული დავალების შესრულებას.

მტრის ზურგში დაზვერვის წარმოებისათვის დანიშნული მეთაურის სამუშაო რუკაზე თავიანთ ძალების შესახებ რაიმე ინფორმაციის, პირად შემადგენლობას კი პირადი და სამსახურეობრივი საბუთების არსებობა ეკრძალება.

დაზვერვითი ინფორმაციების შეგროვების ერთ-ერთი ხერხი **ჩასაფრებაა**. ჩასაფრება ტყვეების, საბუთების, შეიარაღებისა და ტექნიკის ნიმუშების მოპოვების მიზნით სპეციალურად განსაზღვრული განყოფილების (ჯგუფის) მიერ ხორციელდება.

ჩასაფრების ორგანიზების დროს ამ დანაყოფის შემადგენლობიდან ინიშნებიან **დამკვირვებლების, ხელში ჩაგდების და უზრუნველყოფის** ჯგუფები.

დამკვირვებლების მოვალეობა მტრის დროული გამოვლინება და მეთაურისათვის მოხსენებაა.

ხელში ჩაგდების ჯგუფის მოვალეობა ტყვეების, საბუთების, იარაღისა და ტექნიკის ნიმუშების ხელში ჩაგდებაა. ოცეულში ხელში ჩაგდების ჯგუფში დანიშნულმა მოტომსროლელთა ათეულმა შეიძლება იმოქმედოს საბრძოლო მანქანის გარეშე.

უზრუნველყოფის ჯგუფის მოვალეობა კი მტრის შეჩერება, მისი მოახლოების (უკან დახევის) აღკვეთა და საბრძოლო დავალების შესრულების შემდეგ უკან დაბრუნებისას დანაყოფებისათვის ცეცხლით მხარდაჭერაა.

მტრის საბრძოლო ტექნიკაზე არსებული პირობითი ნიშნები (ემბლემები) დაიმახსოვრება ან სურათები გადაიღება. ტყვეები, მტრისაგან აღებული საბუთები, ახალი იარაღის ნიმუშები და ტექნიკა აღირიცხება სად, როდის და რა პირობებში იქნა მოპოვებული და ხელმძღვანელობას გაეგზავნება.

ჩამორთმეულ საბუთებზე რაიმეს წარწერა და შენიშვნების გაკეთება აკრძალულია.

სადაზვერვო ინფორმაციების მოპოვების ერთ-ერთი ხერხიც **თავდასხმაა**.

მტრის მნიშვნელოვანი ობიექტების განადგურებისათვის (მწყობრიდან გამოყვანისათვის) თავდასხმის აღსრულების მიზნით ათეულის შემადგენლობიდან, როგორც წესი **გამანადგურებელია** ჯგუფი გამოიყოფა.

თავდასხმის დროს ათეული ობიექტის ფარულად შეძლებისდაგვარად უახლოვდება, უნაშთოდ ან მოულოდნელი ცეცხლით თავს ესხმის. შემდეგ სწრაფი შეტევით მტერს ცეცხ-

ლით ან ხელჩართული ბრძოლით ანადგურებს (ტყვედ აჰყავს), გამოვლენილ საბუთებს იღებს. ახალი შეიარაღების და ტექნიკის ნიმუშებს იპყრობს, დანარჩენს კი ანადგურებს (მწყობრიდან გამოყავს). თავდასხმის შემდეგ ათეული წინასწარ განსაზღვრული შეკრების რაიონში უკან იხევს.

ბეზნა და ტყვედ აყვანა – სადაზვერვო ინფორმაციების შეკრების კიდეც ერთი ხერხია. მისი ორგანიზება ხდება თავდაცვის ან კიდეც თავდასხმისათვის მზადებისას.

ბეზნისა და წყვედ აყვანის მიზანი ტყვეების, საბუთების, ახალი იარაღისა და ტექნიკის ნიმუშების მოპოვებაა. დატყვევებულის წასაყვანად, როგორც წესი მოტომსროლელი ათეული ინიშნება, როგორც წესი, საინჟინრო-გამაგრების დანაყოფებით (განაღმვის საშუალებებით გამაგრებული) ძლიერდება, მხარდაჭერისათვის კი საბრძოლო საშუალებები გამოიყოფა.

ხელში ჩაგდების ჯგუფი – მტრის ცოცხალ ძალას, ახალი შეიარაღებისა და ტექნიკის ნიმუშებს, ასევე საბუთებს მოიპოვებს. ათეულის მეთაური, როგორც წესი, ამ ჯგუფში არის ხოლმე.

ბეზნისა და ტყვედ აყვანის დანაყოფების შემადგენლობიდან ხელში ჩაგდების, გადასვლის გახსნის და უზრუნველყოფის ჯგუფები იქმნება.

გადასასვლის გახსნის ჯგუფი – ხელში ჩაგდების ჯგუფების მტრის საინჟინრო წინააღმდეგობის გავლას უზრუნველყოფს.

უზრუნველყოფის ჯგუფი – ხელში ჩაგდების ჯგუფის ქმედებასა და უკან დაბრუნებას უზრუნველყოფს.

როგორ მიეხმარა სპეციალური სამსახურის ორგანოებს 1945 წელს საბჭოთა მოსწავლეების მიერ ამერიკის ელჩისათვის მიცემული საჩუქარი?



1945 წელს საბჭოთა მოსწავლეებმა ამერიკის ელჩს ზედ აშშ-ის გერბ-გამოსახული, ძვირფასი ხისაგან დამზადებული პანო აჩუქეს. არც მოსწავლეებმა და არც ელჩმა არაფერი იცოდნენ პანოზე დაყენებული მოსასმენი მოწყობილობის შესახებ.

„მწერი“ იმდენად კარგად იყო დამალული, რომ ამერიკის სპეციალური სამსახურის ორგანოებმა იგი დიდი ხნის მანძილზე ვერ გამოაშკარავეს.

ამის ნაცვლად კი საბჭოთა მზვერავებმა 8 წლის განმავლობაში ელჩის კაბინეტში მომხდარი საუბრების მოსმენა შეძლეს. „მწერი“ გამოაშკარავების შემდეგ სსრ კავშირის სადაზვერვო საქმიანობის ნივთმტკიცებად ბაჰრის წარედგინა თუმცა მისი მუშაობის პრინციპის საიდუმლო რამდენიმე წელი გაუხსნელი დარჩა.

საინჟინრო უზრუნველყოფა

საინჟინრო უზრუნველყოფა: დანაყოფების თავისდროული და საიდუმლო მოქმედების, მანევრების, საბრძოლო დავალების წარმატებით შესრულების, მათი დაცვის უზრუნველყოფის, მტრის ქმედებების გართულებისა და მისთვის დანაკარგების მიყენების მიზნით ხორციელდება.



საინჟინრო დაზვერვა: მტრის მდებარეობის რაიონებისა და პოზიციების საინჟინრო მომარაგების; მტრის საინჟინრო შეფერხებების; ტერიტორიის გადალახვის შესაძლებლობის; გზებისა და ხიდების მდგომარეობის; ნანგრევების, წყალმოვარდნებისა და სხვა შეფერხებების ადგილის, მათი მოგერიებისა და გვერდის ავლის მიმართულებების; წყლის შეფერხებების ხასიათის და მათი ბრძოლით გადალახვის პირობების; ტერიტორიის შენიღბვისა და დამცავი (დაცვა) თავისებურებების განსაზღვრისათვის ხორციელდება.

ფორტიფიკაციის მომარაგება ბრძოლების მიმდინარეობისას ტერიტორიის შენიღბვისა და დამცავი თავისებურებების გამოყენებით, საინჟინრო ტექნოლოგიების, ნაგებობების, კონსტრუქციებისა და ახალი მასალების გამოყენებით მუდმივად ხორციელდება.

საინჟინრო შეფერხებები: ყველა სახის საბრძოლო ოპერაციებში მტრისათვის დანაკარგების მიყენება, მისი ქმედებების შეფერხება, მანევრების შეზღუდვა, მათი ჩვენი ჯარებისათვის ხელსაყრელი მიმართულებით მიმართვა და საცეცხლე საშუალებების ეფექტიანობის ამაღლებისათვის ეწყობა.

შეფერხებებისა და ნანგრევებისაგან გადასასვლელების გახსნა: საინჟინრო ჯარების დანაყოფების მხრიდან, ასევე ნაღმების ტრალეებით მომარაგებული საბრძოლო მანქანებით ხორციელდება.

მტრის დაზვერვისაგან დამალვისათვის (შენიღბვა) საინჟინრო შეიარაღების საშუალებების გამოყენებაში შედის შემდეგი: იარაღისა და სამხედრო ტექნიკის შემნიღბავად შეღებვა; შემნიღბავი ფარდების დაყენება (მოხსნა), ადგილობრივი მასალების მიბადვისმავარი (იმიტაცია) გამოყენება.

წყლის მოპოვებისათვის განისაზღვრება მისი ხარისხი. საჭიროების შემთხვევაში ნორმის მაჩვენებლების მიღწევის მიზნით ხორციელდება ტექნოლოგიური პროცესები. წყალი განაწილების წინ დალექვისა და გაფილტვრის გზით იწმინდება, თხევადი ქლორით, ქლორიანი კირითა და ოზონით ხდება გაუვნებელყოფა.

კითხვები და დაგვლებები

1. როგორ გესმით გამოთქმა: “ტერიტორიის დაზვერვა“?
2. თქვენი აზრით, რატომ არის აკრძალული, რომ სადაზვერვო ჯგუფის მეთაურის სამუშაო რუკაზე იყოს ინფორმაცია თავისი რაზმის შესახებ?
3. პრაქტიკულად შეასრულეთ ჩასაფრების ორგანიზების დროს დანაყოფის შემადგენლობიდან შედგენილი ჯგუფების ქმედებები.
4. რომელი საბუთების აღება შეიძლება მანქანებიდან და ობიექტებიდან თავდასხმის დროს?
5. რომელბა საინჟინრო უზრუნველყოფის ძირითადი დავალებები?
6. როგორ გესმით გამოთქმა “საინჟინრო შეფერხებები“?
7. განასხვავეთ ფორტიფიკაციის მომარაგება და მტრის დაზვერვისაგან დამალვა.
8. რატომ ხდება “ძიება და ტყვედ აყვანა“-ს ორგანიზება სწორედ ბრძოლისათვის მზადების დროს?

8. მოტომსროლეთა ოცეულის (თაკიმის) სტრუქტურა

სამხედრო ნაწილის განთავსების ტერიტორიასა და საბრძოლო დავალებაზე დამოკიდებულებით მოტომსროლელი ოცეული ქვეითთა საბრძოლო მანქანაზე, ჯავშანტრანსპორტზე ან კიდევ ავტომობილზე შეიძლება იყოს.

როგორ გესმით მოტომსროლელი ოცეულის სტრუქტურის გავლენა მისი საბრძოლო დავალების შესრულებაზე?

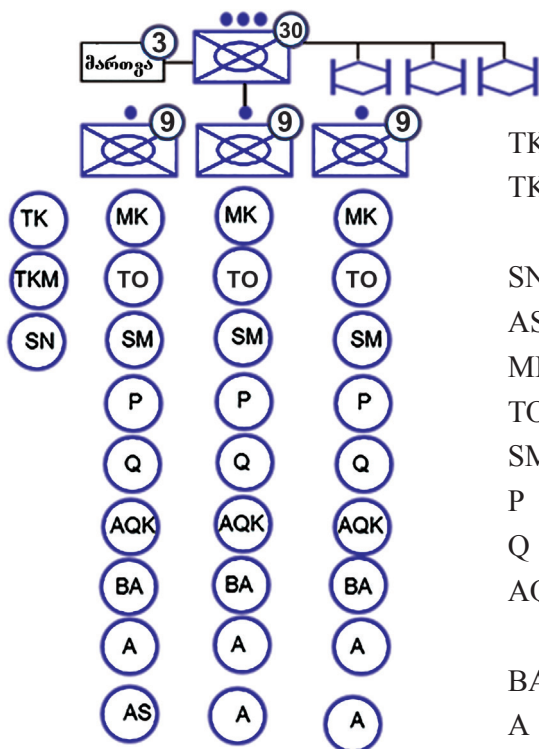
ძვირფასო ახალგაზრდებო, გასულ წელს თქვენს კლასში ოთხეზზე და ხუთეზზე რომ სწავლობდნენ და იყვნენ დისციპლინირებული მოსწავლეები, მათგან შეირჩა ოცეულისა და ასეულის მეთაურები. სასწავლო წლის განმავლობაში, განსაკუთრებით კი სამხედრო სპორტის დღესასწაულის დროს გაეცანით მათ საქმიანობას. გაკვეთილების მსვლელობისას, უმცირესი დანაყოფის - ათეულის სტრუქტურა და საბრძოლო შესაძლებლობები შეისწავლეთ. წლეულს კი ათეულზე 1 საფეხურით მაღალი დანაყოფის, ოცეულის სტრუქტურას შეისწავლით.

მოტომსროლელი ოცეულის (თაკიმ) მართვისა და ცეცხლით მხარდაჭერის ჯგუფისაგან და სამი მოტომსროლელი ათეულისაგან (მანგა) შედგება. რადგან მოტომსროლელი ათეულის სტრუქტურა მე-10 კლასში შეისწავლეთ, თუ ამ გაკვეთილზე მართვისა და ცეცხლით მხარდაჭერის ჯგუფის სტრუქტურას შევისწავლით, უკვე თაკიმიც შესწავლილი გვექნება.

მართვისა და ცეცხლით მხარდაჭერის ჯგუფის შემადგენლობაში ოცეულის მეთაური, მეთაურის მოადგილე, სნაიპერი, უშუალოდ მეთაურის დაქვემდებარებაში მყოფი სამი ცეცხლე საშუალებები და ბრძანებაში მოცემული დანაყოფები შედის. ეს ჯგუფი მტრის ცოცხალ ძალებს, მხედველად მყოფი და უკავშირე ტექნიკის ანადგურებს, ამასთან სხვა საბრძოლო დავალებებს ასრულებს.

მოდით მათ სტრუქტურას ცალკ-ცალკე გა-ვეცნოთ.

მექანიზირებული თავის სტრუქტურა

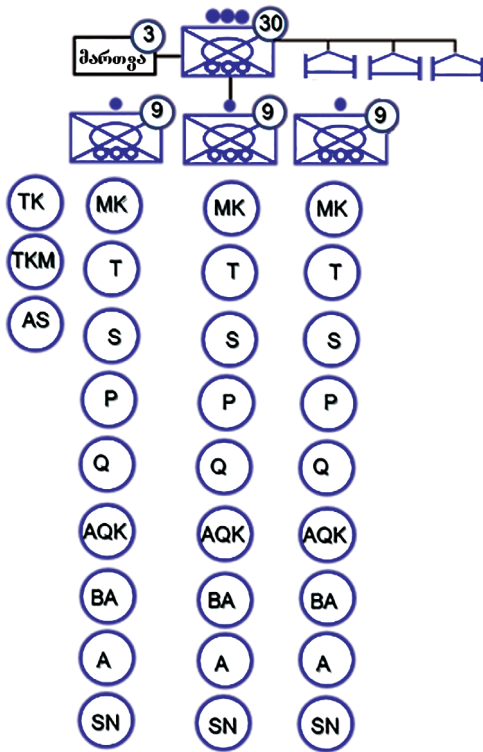


- TK – თავის მეთაური
- TKM – თავის მეთაურის მოადგილე
- SN – სნაიპერი
- AS – მსროლელი სნაიპერი
- MK – მანგის (ათეულის) მეთაური
- TO – მემიზნე-ოპერატორი
- SM – მძლელი-მექანიკოსი
- P – მეტყვამფრქვევი
- Q – ყუმბარმტყორცნელი
- AQK – მსროლელი ყუმბარმტყორცნელის დამხმარე
- BA – უფროსი მსროლელი
- A – მსროლელი

პირადი შემადგენლობის რაოდენობა	
ოფიცერი	1
გიზირი (პროპორშჩიკი)	1
ჩაუღმ (სერჟანტი)	3
ჯარისკაცი	25
სულ	30

იარაღების რაოდენობა	
5,45 (7,62) მმ-იანი AK-74 (აბმ) ტიპის ავტომატები	23
5,45 მმ-იანი PIK-74 ტიპის ხელის ტყვამფრქვევი	3
7,62 მმ-იანი სნაიპერის შაშხანა	1
TQ-7V ტიპის ყუმბარმტყორცნები	3
იარაღის რაოდენობა BMP-2 ტიპის ქვეითთა საბრძოლო მანქანა	3

**ჯავშანტრანსპორტიორზე მოტომსროლელი
თაკიმის ორგანიზაციული სტრუქტურა**

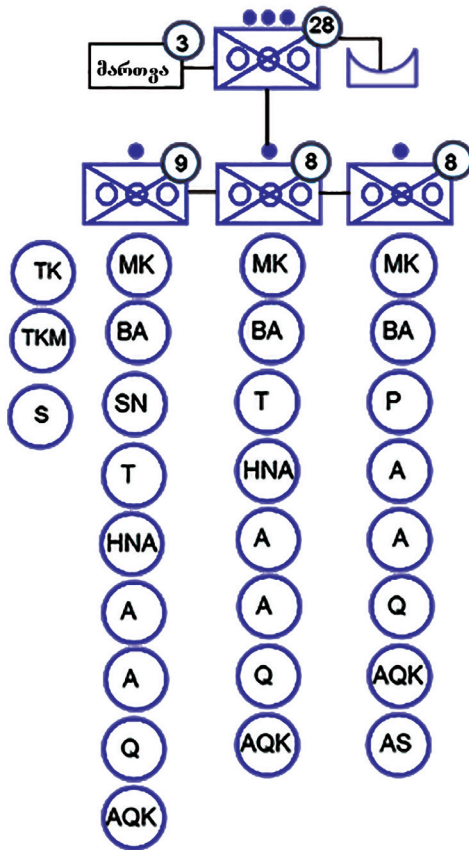


- TK – თაკიმის მეთაური
- TKM – თაკიმის მეთაურის მოადგილე
- AS – მსროლელი-სნაიპერი
- MK – მანგის მეთაური
- P – მეტყვიამფრქვევე
- Q – ყუმბარმტყორცნი
- AQK – მსროლელი-ყუმბარ-მტყორცნის დამხმარე
- SN – სნაიპერი
- BA – უფროსი მსროლელი
- A – მსროლელი
- T – მემიზნე
- S – მძლელი

პირადი შემაღენლობის რაოდენობა	
ოფიცერი	1
გიზირი (პროპორშჩიკი)	1
ჩავეუშ (სერჟანტი)	3
ჯარისკაცი	25
სულ	30

იარაღების რაოდენობა	
5,45 (7,62) მმ-იანი AK-74 (აპმ) ტიპის ავტომატები	21
5,45 მმ-იანი PIK-74 ტიპის ხელის ტყვიამფრქვევი	3
7,62 მმ-იანი სნაიპერის შაშხანა	3
ТӨҚ-7V ტიპის ყუმბარმტყორცნები	3
БТР-80 (БТР-80А) ტიპის ჯავშანტრანსპორტიორები	3

**ავტომობილზე მოტომსროლელი თაკიმის
ორგანიზაციული სტრუქტურა**



- TK – თაკიმის მეთაური
TKM – თაკიმის მეთაურის მოადგილე
S – მძლარი
MK – მანგის (ათეულის) მეთაური
BA – უფროსი მსროლელი
SN – სნაიპერი
T – მემიზნე
HNA – შემადგენლობის პირ-მსროლელი
A – მსროლელი
Q – ყუმბარმტყორცნელი
AQK – მსროლელი ყუმბარ-მტყორცნელის დამხმარე
P – მეტყვიაფრქვევე
AS – მსროლელი სანიტარი

პირადი შემადგენლობის რაოდენობა	
ოფიცერი	1
გიზირი (პროპორშჩიკი)	1
ჩავეშ (სერჟანტი)	3
ჯარისკაცი	23
სულ	28

იარაღების რაოდენობა	
5,45 (7,62) მმ-იანი AK-74 (აპმ) ტიპის ავტომატები	21
5,45 მმ-იანი PPK-74 ტიპის ხელის ტყვიამფრქვევი	1
7,62 მმ-იანი სნაიპერის შაშხანა	1
ТМQ-7V ტიპის ყუმბარმტყორცნები	3
მსხვილკალიბრიანი ტყვიამფრქვევები	2
ავტომობილი	1

БМП-2 ტიპის ქვეითთა საბრძოლო მანქანა

პირადი შემადგენლობის, დესანტისა და მოწყობილობების დარტყმის ტალღისაგან, რადიაციის შედეგებისაგან, ქიმიური და ბიოლოგიური იარაღისაგან თავდაცვისათვის **საბრძოლო მანქანაში** მასობრივი განადგურების იარაღისაგან თავდაცვის სისტემა გამოიყენება. მანქანა შენიღბვის მიზნით კვამლის ფარდის გაკეთებისათვის თერმოკვამლის მოწყობილობა და კვამლის გაშვების სისტემა აქვს დაყენებული. საბრძოლო მანქანაში ხანძრის ჩასაქრობი მოწყობილობაც არის გათვალისწინებული. მანქანაზე ტრიალის მოწყობილობის დაყენება შესაძლებელია. საბრძოლო მანქანას წყლის წინაღობის გაცურვით გადასვლა შეუძლია.



საბრძოლო მანქანის 30 მმ-იანი ავტომატური ქვემეხი მტრის 1500 მ-მდე მანძილზე მსუბუქი ჯავშანიან, 4000 მ-მდე მანძილზე უჯავშნო ტექნიკისა და ცოცხალ ძალასთან საბრძოლველად, ასევე 2000 მ-მდე სიმაღლეზე და 2500 მ-მდე მანძილზე ხმის სიჩქარეზე დაბალი სიჩქარით მფრინავ საჰაერო მიზნებზე ცეცხლის გახსნისათვის არის გათვალისწინებული.



საბრძოლო მანქანების გვერდებზე არსებული ამბრაზურებიდან სადესანტო დანაყოფში არსებულ პირად შემადგენლობას ინდივიდუალური იარაღიდან ცეცხლის გახსნა შეუძლია.

BTR-80 5-9 მმ-იანი ჯავშნით პირად შემადგენლობას იცავს ტყვიისა და ნაღმის ნამსხვრევებისგან. მძღოლი-მექანიკოსი და ტრანსპორტიორის მეთაურისაგან შემდგარი მართვის განყოფილება წინა მხარეს, მათ უკან კი საბრძოლო და სადესანტო განყოფილებები თავსდება. სადესანტო განყოფილება ცენტრის გასწვრივ თითოეულ მხარეს სამი დესანტი სახით გამოსასვლელისაკენ განთავსდება. მძღოლი-მექანიკოსისა და მეთაურის სამუშაო ადგილების ზევით ორი ინდივიდუალური ნახევარწრიული ლუკია. ტრანსპორტიორში ჩასხდომა-ამოსვლა ორი დიდი ორნაწილიანი კარებით ხორციელდება. კარების ნახევარი მოძრაობის მიმართულებით წინ, ნახევარი კი ქვევით იხსნება. ზედა ნაწილი დესანტის ჩასხდომა-ჩამოსვლის დროს დესანტს იცავს მტრის ტყვიისაგან, ხოლო ქვედა ნაწილი კი კიბის როლს ასრულებს.



ტრანსპორტიორი გზატკეცილზე 90 კმ/სთ, წყალში კი 10 კმ/სთ სიჩქარეს ავითარებს, ხმელეთზე სამოძრაო მარაგი 600 კმ-ია, წყალში ცურვა კი 12 სთ-ს შეუძლია.

კითხვები და დაგვლებები

1. განიხილეთ მოტომსროლელი თავკიმის სტრუქტურა.
2. განმარტეთ მოტომსროლელი თავკიმის სხვადასხვა საბრძოლო და საავტომობილო ტექნიკაზე ყოფნის გავლენა მათ საბრძოლო შესაძლებლობებზე.
3. თქვენი აზრით, რა გავლენას ახდენს ტერიტორია მოტომსროლელთა თავკიმის დავალების შესრულებაზე?
4. თქვენი აზრით, რა როლი აკისრიათ საბრძოლო მანქანებს მოტომსროლელთა თავკიმის დავალების შესრულებაში?
5. რომელ მოტომსროლელ თავკიმში და რომელი მოვალეობის შესრულებას ისურვებდით? მოსაზრება დაასაბუთეთ.
6. დახატეთ ქვეითთა საბრძოლო მანქანის, ჯავშანტრანსპორტიორისა და ავტომობილის ტაქტიკური ნიშნები.
7. დახატეთ ქვეითთა საბრძოლო მანქანაზე არსებული მოტომსროლელთა თავკიმის ტაქტიკური ნიშანი.
8. დახატეთ ჯავშანტრანსპორტიორზე არსებული მოტომსროლელთა თავკიმის ტაქტიკური ნიშანი.
9. დახატეთ ავტომობილზე არსებული მოტომსროლელთა თავკიმის ტაქტიკური ნიშანი.

9. მოტომსროლელი ოცეული (თაკიმი) შეტევაში

მოტომსროლელთა ოცეული ასეულის შემადგენლობაში გადადის შეტევაზე. ბატალიონის ან ასეულის რესურსების ორგანიზება, საბრძოლო დაზვერვა დოზორის ქმედებით შეიძლება განხორციელდეს.

როგორ წარმოვიდგენიათ მოტომსროლელთა ოცეულის ქმედებები შეტევაში?

შეტევის საბრძოლო მომზადების მსვლელობაში ოცეულის საბრძოლო მანქანები მტრის შემჩნეული საცეცხლე წერტილების გასანადგურებლად შეიძლება გამოიყოს.

პირობებსა და საბრძოლო დავალებებზე დამოკიდებულებით მოტომსროლელთა ოცეულს ნაღმტყორცნი, ტანკსაწინააღმდეგო დანაყოფი და სხვა საბრძოლო საშუალებები ეძლევა. დამოუკიდებლად დავალების შესრულებისას კი საინჟინრო განყოფილება გამოიყოფა. ეს დანაყოფი საინჟინრო დაზვერვის წარმოების, შეფერხებებიდან გადასასვლელების გახსნის და ა.შ. მიზნით გამოიყენება.

ოცეულის შეტევაში შედის ქვემოთ მოცემული ტაქტიკური დავალებების მიმდევრობითი შესრულება:

- შეტევაზე გადასასვლელი პოზიციების დაკავება;
- წინსვლა შეტევაზე გადასვლის დროს;
- საინჟინრო და ბუნებრივი წინააღმდეგობის აღმოფხვრა;
- განსაზღვრული შეტევის ობიექტზე თავდასხმა და მისი დაკავება;
- თავდაცვის სიღრმეში მტრის დევნა.

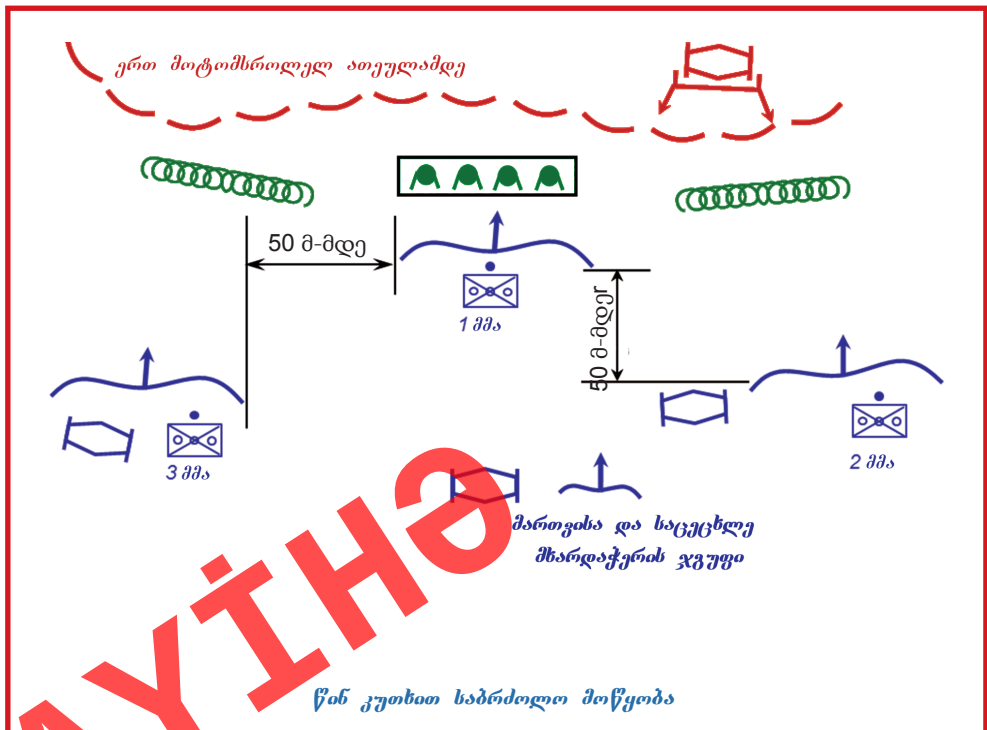
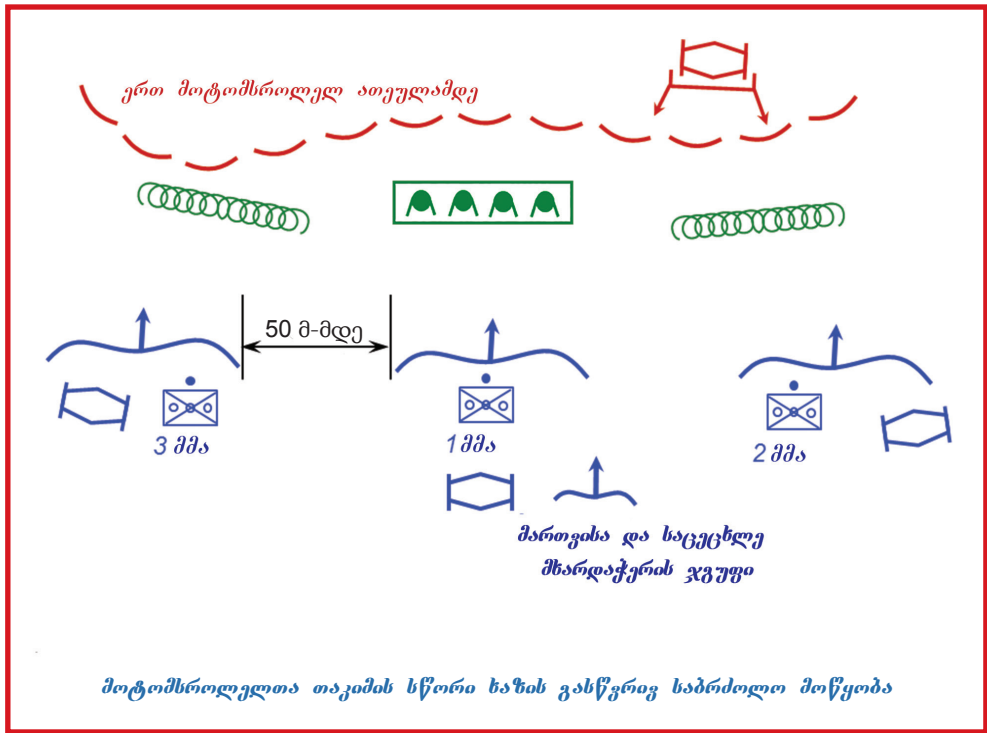
სიღრმიდან წინსვლით მოძრაობით შეტევაზე გადასვლა მტრის მოუმზადებელი თავდაცვისათვის დანაყოფების მოქმედებების შეტევის გახსნით იწყება.

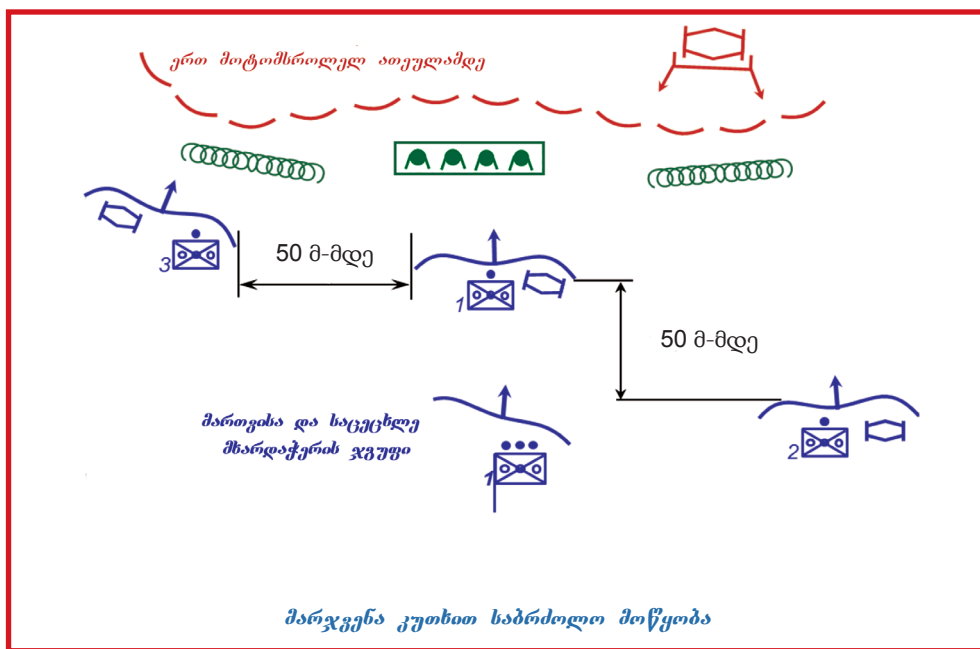
დანაყოფების ორგანიზებული წინსვლა და მტერზე იმავდროულად შეტევის მიღწევისათვის განისაზღვრება შემდეგი:

- წინსვლა სვლაგეზი;
- გასასვლელი პუნქტი, მოქმედების დრო;
- შეტევაზე გადასვლის დრო.

მოტომსროლელთა ოცეულის შეტევაში თავდასხმის ობიექტი და შეტევის შემდგომი მიმართულება განისაზღვრება.

ოცეული **300მ-მდე** ფრონტზე გადადის შეტევაზე. ბატალიონისა და ასეულის სარეზერვო ოცეულის შეტევის მსვლელობისას მოძრაობის მიმართულება და მოძრაობის წესები მიეთითება.





მოტომსროლელთა თავიანთი საბრძოლო მოწყობა შეტევაში. მართვისა და ცეცხლით მხარდაჭერის ჯგუფი შეტევის მსვლელობისას დანაყოფების (საცეცხლე საშუალებების) მართვისა და ცეცხლით მხარდაჭერისათვის ინიშნება, ისინი ათეულების საბრძოლო წყობიდან 50 მ-მდე უკან ან უშუალოდ მათ საბრძოლო წყობაში მოქმედებენ. საბრძოლო მანქანებს (ტანკებს) შორის მანძილი 100 მ-მდე შეიძლება იყოს.

კითხვები და დავალებები

1. როგორ გესმით მტერზე ერთდროულად შეტევის აუცილებლობა?
2. თქვენი აზრით, მტრის მოუზმადებელ თავდაცვაზე რატომ სიღრმეში წინსვლის მოძრაობით გადადიან შეტევაზე?
3. როგორ გესმით ბატალიონის (ასეულის) შემადგენლობაში მყოფი თავიანთი (ოცეულის) საბრძოლო დავალებები?
4. როგორ გაანადგურებდით შეტევის ობიექტზე შემჩნეულ ცოცხალ ძალას, ტანკებს, ქვემეხებს და სხვას?
5. თქვენი აზრით, თავიანთი საინჟინრო დანაყოფი რატომ ეძლევა სწორედ დამოუკიდებელი ქმედების დროს?
6. დახატეთ მოტომსროლელი თავიანთი მარცხენა კუთხით საბრძოლო წყობის სქემა.
7. დახატეთ მოტომსროლელი თავიანთი უკანა კუთხით საბრძოლო წყობის სქემა.

10. მოტომსროლელი ოცეული (თაკიმი) თავდაცვაში

მოტომსროლელი თაკიმი შეიძლება იყოს ასეულის პირველ ან მეორე ეშელონში დაცვაში, ბატალიონის რეზერვში, ბრძოლის დაცვაში, ბრძოლის დაცვის, საბრძოლო დაზვერვის დოზორში და საცეცხლე დაცვაში.

როგორ წარმოვიდგენიათ, მოტომსროლელი თაკიმის საბრძოლო ამოცანები თავდაცვაში?

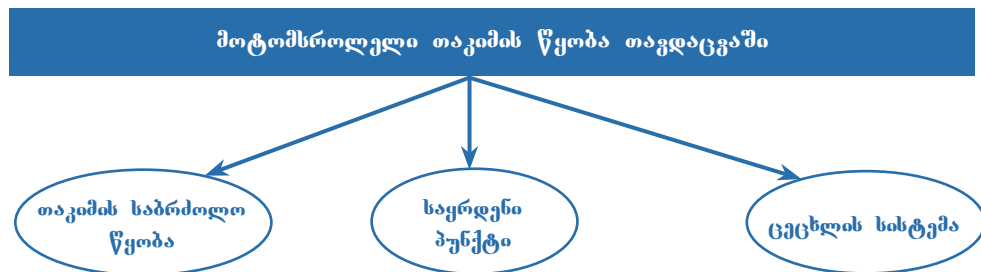
პირველი ეშელონის ოცეული მტრის შეტევაზე გადმოსვლისას მისთვის ზიანის მიყენების, შეტევის მოგერიებისა და საყრდენი პუნქტის ხელში ჩაგდებისათვის ინიშნება.

მეორე ეშელონის ოცეული პირველი ეშელონის ოცეულებს ცეცხლით მხარს უჭერს, მტერს დანაკარგებს განაცდევინებს, მისი დაცვის გაღრმავებისა და ფლანგებზე გაშლას აღკვეთს, თავდაცვის სიღრმეში შეჭრილ მტერს ანადგურებს.

ბატალიონის (ასეულის) რეზერვში მყოფი მოტომსროლელი ოცეული თავდაცვის სიღრმეში შემოჭრილი მტრის შეტევას იგერიებს, პირველი ეშელონის დანაყოფებს აძლიერებს (ცვლის) და მოულოდნელად წამოჭრილ დავალებებს წყვეტს.

მოტომსროლელ ოცეულს საყრდენი პუნქტი, ცეცხლის ხაზი, დამატებითი შეტევითი სექტორები, ერთი-ორი შეტევის არე განესაზღვრება. რეზერვის ოცეულს, გარდა ამისა ერთი-ორი შეტევის მიზანი და მოძრაობის მარშრუტი შეიძლება უჩვენონ.

მოტომსროლელი ოცეულის საყრდენი პუნქტი ფრონტის გასწვრივ 300მ-მდე (ავტომობილებზე მყოფი ოცეულისათვის 200მ-მდე), სიღრმე კი 200მ-მდე შეიძლება იყოს. ტერიტორიის თავისებურებების გათვალისწინებით მისი ზომების გაზრდა-შემცირება შესაძლებელია.



თავდაცვის მოწყობამ უნდა უზრუნველყოს მტრის შეტევის მოგერიება ცოცხალი ძალისა და ტანკების განადგურება.

საბრძოლო დავალებასა და ტერიტორიაზე დამოკიდებულებით თაკიმის ათეულებიდან ერთ-ერთის საბრძოლო პოზიცია საყრდენი პუნქტის სიღრმეში 1-ლი სანგრის 100-200 მ-ის უკან შეიძლება განლაგდეს. ფლანგებიდან შეტევის საფრთხის წარმოქმნისას მოტომსროლელი თაკიმის საბრძოლო წყობის მარჯვენა და მარცხენა

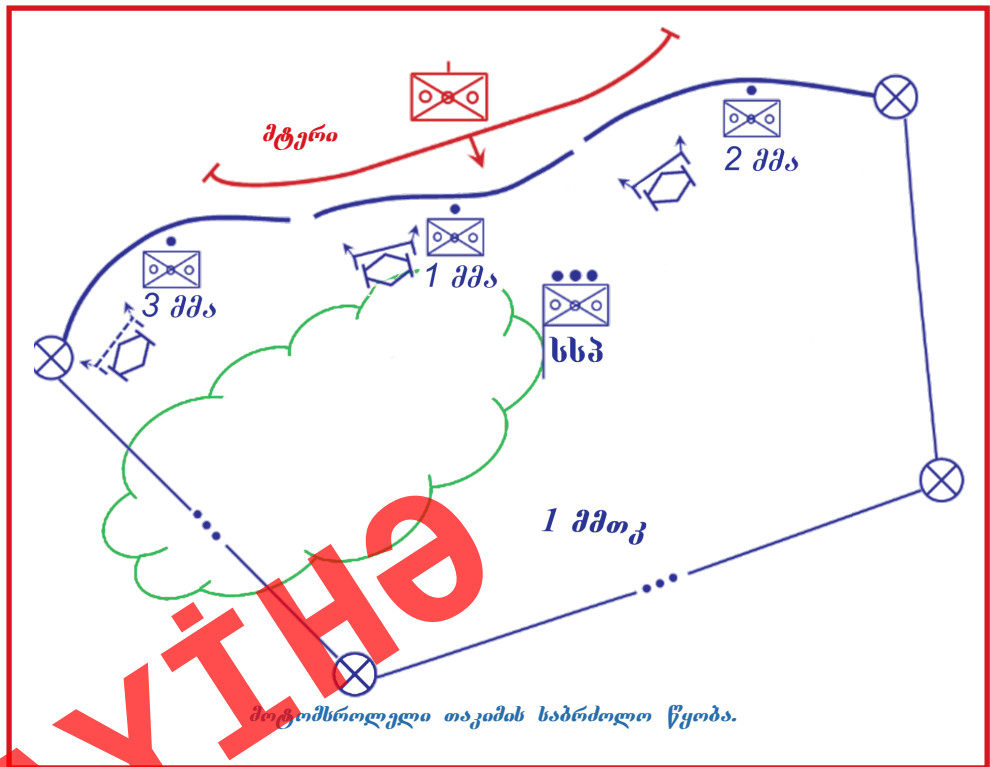
კუთხით წყობაა შესაძლებელი.

მოტომსროლელი თაკიმი შეიძლება მიმოსვლაში მყოფი ქვეითთა საბრძოლო მანქანით იქნას უზრუნველყოფილი.

მიმოსვლაში მყოფი ქვეითთა საბრძოლო მანქანა ატარებს მიზანს, რომ მტერს თაკიმის საცეცხლე საშუალებების რაოდენობისა და მათ განლაგების შესახებ შეექმნას მცდარი წარმოდგენა. მიმოსვლაში მყოფი ქვეითთა საბრძოლო მანქანის საცეცხლე პოზიცია საბრძოლო დავალებისა და ტერიტორიის მხედველობაში მიღებით შეირჩევა.

მიმოსვლაში მყოფი ქვეითთა საბრძოლო მანქანა საცეცხლე პოზიციების შეცვლით მტერს ცეცხლს უხსნის. საბრძოლო დავალების შესრულების შემდეგ, ის იკავებს ძირითად საბრძოლო პოზიციას ან თაკიმის მეთაურის მითითების საფუძველზე ასრულებს მოქმედებას.

თაკიმის საყრდენი პუნქტი, ათეულების საბრძოლო პოზიციებისაგან, თაკიმის სამეთაურო-სამეთვალყურეო პუნქტისაგან, დანაყოფების საცეცხლე პოზიციებისაგან და საბრძოლო მანქანების ჯგუფის განთავსების რაიონისაგან შედგება.



ოცეულების საყრდენი პუნქტების შუალედი 300 მ, ათეულების საბრძოლო პოზიციებს შორის კი 50 მ -მდე შეიძლება იყოს. ყოველთვის ხდება ამ შუალედებზე დაკვირვება, წარმოებს საცეცხლე და საინჟინრო შეფერხებების დაცვა. ეს მანძილები შეიძლება შეიცვალოს ტერიტორიის თავისებურებებისა და პირობების მიხედვით.

მოტომსროლელი ოცეულის საყრდენი პუნქტის ფრონტის გასწვრივ მთლიანი სანგარი ითხრება. ეს ათეულების საბრძოლო პოზიციების შეერთებისათვისაა. სანგრებიდან საბრძოლო მანქანებამდე და თავდაცვის სიღრმეში დასაკავშირებელი გზები გაითხრება, პირადი შემადგენლობისათვის თავშესაფრები აიგება.

მტრის საარტილერიო ცეცხლისაგან და ავიაციის დარტყმებისაგან დანაკარგების შესამცირებლად სანგრებსა და კავშირის გზებზე დაფარული ფართობები, ბლინდაჟები და თავშესაფრები აიგება.

ერთ მიზანზე ან მტრის საბრძოლო წყობის ერთ ნაწილზე დანაყოფის ყველა საცეცხლელ საშუალებით ერთდროულად გახსნილ ცეცხლს **თავმოყრილი ცეცხლის** ეწოდება. ოცეულს 1-2 თავმოყრილი ცეცხლის არე დაენიშნება.

ცეცხლის სისტემა ოცეულის ყველა საცეცხლე საშუალების ორგანიზება წინააღმდეგობაში მჭიდრო კავშირში ხდება. ამ დროს საინჟინრო და ბუნებრივი წინააღმდეგობები ყოველ მხრივ დაკვირვებისა და ცეცხლის ქვეშ უნდა იმყოფებოდეს.

საცეცხლე სისტემამ წინა ხაზის, ათეულების შუა სივარდიელების, საყრდენი პუნქტების ფლანგების განადგურება უნდა უზრუნველყოს.

იმისათვის, რომ თავდაცვაში ცეცხლი იყოს გავლენიანი, ის უნდა იყოს ზუსტი და მასიური, მოულოდნელად უნდა იქნას გამოყენებული და უნარიანად უნდა იმართებოდეს.

ყველა საცეცხლე საშუალება დღისით და ღამით და სხვა შეზღუდული ხილვადობის პირობებში მზად უნდა იყოს ცეცხლის გახსნისა და ცეცხლით მანევრირებისათვის საცრცხლე სისტემების ეფექტიანობა საცეცხლე პოზიციების სწორად შერჩევით მიიღწევა. თითოეული საცეცხლე საშუალებისათვის მზადდება ძირითადი და ორი-სამი სარეზერვო საცეცხლე პოზიცია.

საცეცხლე პოზიციები ტერიტორიული პირობების შესაბამისად ისე შეირჩევა, რომ მტერზე დაკვირვება, საცეცხლე საშუალებებიდან მაქსიმალურად შორს ცეცხლის წარმოება უზრუნველყოს.

ქვეითთა საბრძოლო მანქანებმა და ჯავშნიტრანსპორტიორებმა თავიანთი საყრდენ პუნქტებში ისეთ ადგილებზე უნდა დაიკავონ პოზიცია, რომ ფლანგებსა და შუალედურ ცალკეულ ადგილებზე ცეცხლის გახსნა შეძლონ.

თავიანთი და ათეულების ცეცხლის ზოლები მარჯვენა და მარცხენა საზღვრებით განისაზღვრება. თითოეული საზღვრის ორი წერტილით (ორიენტირით) ჩვენება ხდება. ქვეითთა საბრძოლო მანქანებისა (ჯავშანტრანსპორტიორისათვის) და ტყვიამფრქვევისათვის განისაზღვრება ძირითადი და სარეზერვო საცეცხლე სექტორები. საცეცხლე ზოლებმა (ცეცხლის სექტორებმა) ერთმანეთი უნდა დაფარონ.

ოცეულის მეთაური ქვეითთა საბრძოლო მანქანის (ჯავშანტრანსპორტიორის) სა-
ცეცხლე პოზიციებს თვითონ განსაზღვრავს. ის ბრძოლას სამეთაურო-სადამკვირვებლო
პუნქტიდან მართავს.

თავდაცვაში ოცეულის მტრის შეტევების მოგერიებისათვის მუდმივად მზად
უნდა იყოს. დაზვერვის მწარმოებელი, შეფერხებებიდან გამოსავალის მოძებნის
მცდელი მტერი, როგორც წესი მორიგი საცეცხლე საშუალებებისა და სნაიპე-
რების მხრიდან განადგურდება.

საცეცხლე მზადების დროს მტრის შემოტევის დროს ოცეულის პირადი შემად-
გენლობა დაფარულ სამალავებში, ქვეითთა საბრძოლო მანქანებში (ტანკებში), თხრილებში,
სანგრებში ძირს იმალება. ისინი მოკლე დროში თავიანთ პოზიციებს იკავებენ და მტრის
შემოტევის მოგერიებისათვის მზად იმყოფებიან. ოცეულის მეთაური და დამკვირვებლები
მტრის შეტევაზე გადმოსვლის დროის გამოაშკარავებისათვის დაკვირვებას აწარმოებენ.

წინ მოქმედი დანაყოფების უკან დახევისას ოცეული თავისი ცეცხლით მათ მხარს
უჭერს. დაცვის წინაშე მდგომი დაბრკოლებების გადალახვისათვის გამზადებული გადა-
სასვლელებით ხდება მათი გატარების უზრუნველყოფა. ამის შემდეგ კი გადასასვლელები
დაუყოვნებლივ იკეტება.

ოცეულის იარაღითა და ბრძანება მიცემული საცეცხლე საშუალებებით ეფექტიან სა-
ცეცხლე მანძილზე მიახლოებისას მტერს ცეცხლი გაეხსნება.

მტრის მეთაურის მანქანები და ნაღმის ტრალით მომარაგებული ჯავშანტექნიკა პირ-
ველ რიგში ნადგურდება.

მტრის თავდაცვის წინა ხაზთან მოახლოებისას ცეცხლის დაძაბულობა უმაღლეს
დონეს აღწევს.

ყველა შემთხვევაში მტრის თავდაცვის წინა ხაზიდან გაუსვლელად ოცეულმა მისი
შეტევის შეწყვეტას უნდა მიაღწიოს.

მტრის მიერ დაცვის წინა ხაზის წინაშე არსებული წინაღობების გადასასვლელების
გამოაშკარავებისას ცეცხლის საშუალებებით ამ მიმართულებით მანევრი ხორციელდება.

ოცეულის საყრდენ პუნქტებში შემოჭრილი მტერი ყუმბარების, ახლოდან ცეცხლისა
და ხელჩართული ბრძოლით, სანგარზე გადავლილი ტანკები კი უკნიდან და ფლან-
გებიდან ტანკსაწინააღმდეგო ყუმბარებით ნადგურდება.

მტრის საყრდენი პუნქტის გვერდის გავლისას ოცეული წრიულ თავდაცვაზე გადა-
დის, დაკავებული პოზიციების მტკიცე შენარჩუნებით ძირითადი და სათადარიგო პოზი-
ციებიდან ცეცხლის გახსნით ანადგურებს მათ.

მეორე ემელონის მოტომსროლი ოცეულიც, პირველი ემელონის ოცეულის მსგავ-
სად ამზადებს საყრდენ პუნქტს და იცავს მას.

მტრის საბრძოლო მანქანების ტანკსაწინააღმდეგო საცეცხლე საშუალებების ეფექტურ
საცეცხლე მანძილზე მიახლოებისას ცეცხლის იხსნება, მას წინა ხაზის წინ გასვლის
შესაძლებლობა არ ეძლევა.

ბატალიონის რეზერვის შემადგენელი ოცეული დაცვაში შემოჭრილი მტრის შემოტევის მოგერიებისათვის, ბრძოლის უნარდაკარგული პირველი ეშელონის დანაყოფების გასაძლიერებლად (შესაცვლელად) და შემოჭრილი მტრის გასანადგურებლად არის მზად.

შემოტევის მოგერიების შემდეგ:

- ოცეულის საბრძოლო და რაოდენობრივ შემადგენლობას, საბრძოლო მარაგსა და სხვა მატერიალურ საშუალებების რესურსები და მდგომარეობა მოწმდება;
- დაჭრილებს აღმოეჩინება დახმარება, გატარდება ღონისძიებები მძიმედ დაჭრილების გასაყვანად;
- საინჟინრო წინაღობები და გამაგრებითი ნაგებობებში, ცეცხლის სისტემა აღდგება, სარაკეტო და შეიარაღებითი რესურსები აღდგება;
- იარაღები წესრიგში მოიყვანება, საჭიროების შემთხვევაში საცეცხლე საშუალებების პოზიციები შეიცვლება;
- ბრძოლის შედეგების შესახებ გაკეთდება მოხსენება.



ჩინგიზ სალმან ოდლუ კურბანოვი დაიბადა 1994 წლის 24 ნოემბერს კუსარის რაიონის სოფელ ჰეზრეში. 2016 წელს დაამთავრა აზერბაიჯანის ტექნიკური უნივერსიტეტი. იმავე წლის ივნისში გაწვეული იქნა სავალდებულო სამხედრო სამსახურში.

სამშობლოს წინაშე ვალის მოხდისას ჯარისკაცი ჩ. კურბანოვი 2016 წლის 29 დეკემბერს სომხების სადაზვერვო-დივერსიული ჯგუფის დივერსიული ქმედებების აღკვეთის დროს გმირულად დაიღუპა. დაკრძალულია ქალაქ კუსარში, სამშობლოსათვის მსხვერპლად შეწირულთა ხეივანში.

აზერბაიჯანის რესპუბლიკის პრეზიდენტის, აზერბაიჯანის შეიარაღებული ძალების უმაღლესი მთავარსარდლის ილჰამ ალიევის 2017 წლის 7 თებერვლის განკარგულებით აზერბაიჯანის რესპუბლიკის ტეროტორიული მთლიანობის დაცვაში განსაკუთრებული სამსახურისა და საბრძოლო დავალების შესრულებისას გამოჩენილი პირადი გმირობისათვის ჯარისკაც ჩინგიზ სალმან ოდლუ კურბანოვს სიკვდილის შემდეგ “აზერბაიჯანის ეროვნული გმირის” წოდება მიენიჭა.

აზერბაიჯანის რესპუბლიკის პრეზიდენტმა ილჰამ ალიევმა შაჰიდის მამას სალმან კურბანოვს “ოქროს ვარ-სკვლავის” მედალი გადასცა.

1. თქვენი აზრით, სანგრებსა და საურთიერთობო გზებზე ყოველ 20-30 მეტრზე მოსახვევების არსებობის აზრი რაში მდგომარეობს? (დაასაბუთეთ მოსაზრება)
2. როგორ გესმით გამოთქმა: “პირველი ემელონის დანაყოფების გაძლიერება (ჩანაცვლება)”?
3. შეადარეთ პირველი და მეორე ემელონის, ამასთან სარეზერვო ოცეულების დავალებები.
4. განმარტეთ ტერიტორიის თავისებურებების გავლენა ოცეულის საყრდენი პუნქტის ზომებზე.
5. დახაზეთ ოცეულის საყრდენი პუნქტის მარჯვენა (მარცხენა) კუთხით საბრძოლო წყობის სქემა.
6. რა მიზანი აქვს თითოეული საცეცხლე საშუალებისათვის 2-3 სარეზერვო საცეცხლე პოზიციის შერჩევას?
7. დახაზეთ მშმ-ის საყრდენი პუნქტის სქემა.
8. როგორ გესმით გამოთქმა: “საცეცხლე ზოლებმა (სექტორებმა) ერთმანეთი უნდა დაფარონ”?
9. თქვენი აზრით, რატომ უნდა განადგურდეს პირველ რიგში მტრის მეთაურის მანქანები და ნაღმის ტრალიანი მანქანები?

11. მოტომსროლელი ოცეულის (თაკიმი) ბროპოლის-წინა და საბროპოლო წყობა. მოტომსროლელი ოცეული მსგელოლობისას

ოცეულმა (ათეულმა) განსაზღვრული ობიექტზე შეტევისა და მისი ხელში ჩაგდებისათვის წინასწარ რამდენიმე ტაქტიკური დავალება მიმდევრობით უნდა შეასრულოს. ესენია გამოსასვლელი პოზიციიდან შეტევაზე გადასვლის ზღვრული წინსვლა, საბროპოლო წყობის ელემენტების გახსნა და მტერთან მიახლოება.

როგორ გესმით: *“მოტომსროლელი ოცეულის წინასაბროპოლო და საბროპოლო წყობა?”*

სამგზავრო წყობა – დანაყოფების მიმდევრობით კოლონებად მოძრაობისათვის წყობაა. ის მსვლელობისას, დევნისას მანევრის შესრულებისას გამოიყენება. სამგზავრო წყობა უზრუნველყოფს მოძრაობის მაღალ სიჩქარეს. წინასაბროპოლო და საბროპოლო წყობის სწრაფ გახსნას, მტრის ცეცხლისგან უფრო ნაკლები ზარალის ნახვას; მტკიცე მართვას.

დავალებების შესრულების დროს პირობებზე დამოკიდებულებით **მოტომსროლელი ოცეულის საბროპოლო წყობა**

წინასაბროპოლო წყობა დანაყოფების ფრონტის გასწვრივ და სიღრმეში გავრცელებით კოლონებად მსვლელობისათვის წყობაა. ის საბროპოლო წყობაზე სწრაფ გახსნას, წინააღობების გადალახვასა და მტკიცე მართვას უზრუნველყოფს.

საბროპოლო წყობა დანაყოფების საბროპოლველად წყობაა. ის უზრუნველყოფს შემდეგს:

- საბროპოლო დავალების წარმატებით შესრულებას;
- დანაყოფების საბროპოლო შესაძლებლობების სრულ გამოყენებას;
- ძალისხმევის არჩეული მიმართულებით დროულ შეჯამებას;
- მტრის ცეცხლით დაზიანების შედეგებიდან და ხელსაყრელი ტერიტორიული პირობებიდან სწრაფ სარგებლობას;
- ბროპოლის მსვლელობაში მანევრის განხორციელებას;
- მტრის დარტყმისა და ცეცხლისგან უფრო ნაკლები ზიანის ნახვას;
- მართვის უწყვეტ შენარუნებას.

მოტომსროლელი ოცეულის საბრძოლო წყობაში **მოტომსროლელი ათეულები** შედის.

საბრძოლო დავალებებზე, ტერიტორიაზე და სხვა პირობებზე დამოკიდებულებით მოტომსროლელი ოცეულის საბრძოლო წყობაში საბრძოლო მანქანები, გასავლელის გახსნისა და ხელთგდების (შეპყრობის) ჯგუფებიც შეიძლება შედიოდეს.

მსვლელობა

მსვლელობა მოტომსროლელი ოცეულის ძირითადი მოძრაობის წესია. ამის გარდა ოცეული რკინიგზით, წყლისა და ჰაერის ტრანსპორტის საშუალებით შეიძლება იქნას გადაყვანილი. ოცეული ნებისმიერ პირობებში მსვლელობისათვის მუდამ მზად უნდა იყოს.

ოცეულის ასეულის შემადგენლობაში მსვლელობა ან სამგზავრო დაცვის შემადგენლობაში ყოფნა შესაძლებელია.

ოცეული საავიაციო დარტყმის, საჰაერო დესანტისა და სადაზვერვო-დივერსიული ჯგუფების გამოყენების, გზების დანგრევის პირობებში მსვლელობისათვის მუდამ მზად უნდა იყოს. ეს პირადი შემადგენლობისაგან მაღალ უნარებს მოითხოვს.

ოცეული მსვლელობაში

მსვლელობა – მითითებულ რაიონში განსაზღვრულ დროს სრული შემადგენლობითა და მოცემული დავალების შესასრულებლად მზა მდგომარეობაში გამოსვლისათვის ჯარების ორგანიზებული ადგილმონაცვლეობაა.

მსვლელობა, როგორც წესი ღამით და სხვა შეზღუდული ხედვის პირობებში, საბრძოლო ოპერაციების მსვლელობაში, ჯარების შორს სიდრმეში კი დღისით ხდება. ის ფრონტის მიმართულებით, ფრონტის გასწვრივ და ფრონტიდან ზურგის მიმართულებით შეიძლება განხორციელდეს.

მოტომსროლელი ოცეული ერთ მწკრივად, მანქანებს შორის **25-50 მ** მანძილის დაცვით მსვლელობას ახორციელებს. ღია ადგილებში, მტრის მაღალი სიზუსტის იარაღის გამოყენების საფრთხის არსებულ პირობებში, მტერიან გზებზე, შეზღუდული ხედვის პირობებში, მკვეთრი აღმართის, მკვეთრ მოსახვევებიან გზებზე, ასევე მაღალი სიჩქარით მოძრაობის დროს საბრძოლო მანქანებს შორის დისტანცია **100-150 მ-მდე** შეიძლება იყოს.

მსვლელობის დროს ოცეულის მოძრაობის საშუალო სიჩქარე ქვეითთა საბრძოლო მანქანებზე 20-25 კმ/სთ, ავტომობილებზე 25-30კმ/სთ, (მთიან ტერიტორიაზე 15:20კმ/სთ), ქვეითად 4-5 კმ/სთ არის დადგენილი.

მსვლელობის დროს საშუალო მოძრაობის სიჩქარე ხელმძღვანელის მხრიდან საგზაო პირობების, ძალისა და ტექნიკის შესაძლებლობების მხედველობაში მიღებით განისაზღვრება. ყველა შემთხვევაში მსვლელობა პირობების შესაბამისად მაქსიმალური სიჩქარით უნდა განხორციელდეს.

პირადი შემადგენლობის კვება, დასვენება, ტექნიკის ტექნიკური მომსახურება, შეკეთება, ტექნიკის საწვავით გამართვისათვის დასვენების რაიონები განისაზღვრება.

მსვლელობისათვის მომზადების დროს მანქანების, იარაღის, ღამის ხედვის მოწყობილობების, კავშირგაბმულობის საშუალებების გამართულობა მოწმდება.

- მსვლელობის დროს განსაზღვრული წესები მკაცრად უნდა იქნეს დაცული. გადასასვლელებზე, უღელტეხილებზე, ვიწრო ხეობებში, გვირაბებში და საცხოვრებელ პუნქტებში შენელება არ უნდა მოხდეს.
- სვლაგეზის ღია ნაწილებში მანქანების გაჩერება და თავმოყრა დაუშვებელია, მოძრაობის სიჩქარე და მანქანებს შორის მანძილი იზრდება.

თაკიმის მეთაური, მსვლელობისას, როგორც წესი თაკიმის კოლონას წინ მიუძღვის. მსვლელობისას თაკიმის მართვა განსაზღვრული სიგნალებითა და ბრძანებების საშუალებით ხორციელდება. რადიოსადგურები მხოლოდ მიღების რეჟიმში მუშაობს.

ღამით მანქანები ღამის ხედვის ხელსაწყოების, ან კიდეც სინათლის შენიღბვის საშუალებების გამოყენებით მოძრაობენ.

მტრის საჰაერო თავდასხმის დროს ოცეული მოძრაობის სიჩქარესა და მანქანებს შორის მანძილს ზრდის და წინ მოძრაობას აგრძელებს.

საჰაერო მიზნებზე ცეცხლის გახსნისათვის გამოყოფილი საცეცხლე საშუალებები ცეცხლის გასახსნელად ემზადება. საჰაერო მტრის თავდასხმა თაკიმის მეთაურის ბრძანებით ან დამოუკიდებელი წესით გახსნილი ცეცხლით მოიგერიება.



ქვეითად მოძრაობისას მოტომსროლელი ოცეული მეთაურის ბრძანებით ოცეულის ახლომდებარე თავშესაფარში იკავებს ადგილს და სასროლი იარაღიდან საჰაერო მიზანს ცეცხლს უხსნის.

მტრის ჩასაფრებიდან თავდასხმის დროს საბრძოლო მანქანების შემადგენლობა ცეცხლს ხსნის, აეროზოლის (კვამლის) ფარდას ქმნის, სხვა მანქანების განადგურების ზონიდან გაყვანას, პირადი შემადგენლობის მანქანიდან ჩამოყვანასა და თავდასხმის აღკვეთას უზრუნველყოფს. მანქანების განადგურების ზონიდან გაყვანის შეუძლებლობისას. პირადი შემადგენლობა მანქანებიდან ჩამოდის, საცეცხლე პოზიციებს იკავებს, გამოაშკარავებულ მიზნებს ცეცხლს უხსნის და თავდასხმას იგერიებს.

მოდრაობის სვლაგეზზე არსებული მოწამვლის ზონებს გვერდს აუვლიან. როცა ამის გაკეთება შეუძლებელია, ასეთი მონაკვეთები ნაკლები დასხივების მქონე მიმართულებით ინდივიდუალური თავდაცვის საშუალებებისა და მანქანებზე არსებული მასობრივი განადგურების იარაღების თავდაცვითი სისტემების გამოყენებით მაღალი სიჩქარით მოიგერიება.

დასვენებისას მანქანებს გზის მარჯვენა მხარეს, ერთმანეთისაგან არანაკლებ 10 მ მანძილზე აჩერებენ.

საბრძოლო მანქანებს შეძლებისდაგვარად ხეების ქოლგის ქვეშ აჩერებენ, ღია ტერიტორიებზე კი შენიღბვის საშუალებებით ან ადგილობრივი მასალებით ინიღბება.

კითხვები და დაგალებები

1. თქვენი აზრით, მსვლელობისას გადასასვლელებზე, უღელტეხილებზე, ვიწრო ხეობებში, გვირაბებში და საცხოვრებელ პუნქტებში რატომ არის დაუშვებელი შენელება?
2. რატომაა, რომ მსვლელობისას რადიოსადგურები მხოლოდ მიღების რეჟიმში მუშაობს. ოცეული კი სიგნალებით იმართება?
3. განმარტეთ სვლაგეზის ღია ნაწილებში მანქანების გაჩერებისა და თავმოყრის დაუშვებლობის, მოძრაობის სიჩქარისა და მანქანებს შორის მანძილს კი მომატების მიზეზი.
4. განმარტეთ დასვენების საბრძოლო მანქანების შეძლებისდაგვარად ხეების ქოლგის ქვეშ გაჩერების მიზეზი.
5. პრაქტიკულად შასრულეთ ქვეითად მოძრაობისას ოცეულის მეთაურის ბრძანებით ცეცხლსასროლი იარაღებიდან საჭაერო მიზნებზე ცეცხლის გახსნის იმიტაცია.

12. პეათასედის ფორმულა

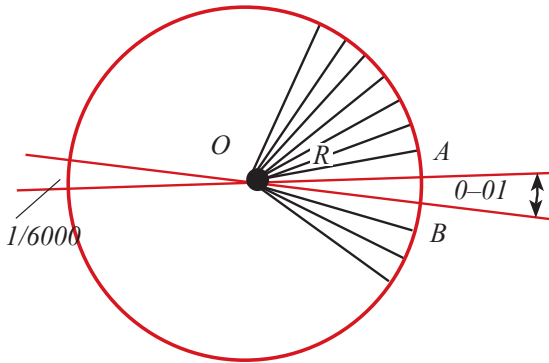
მარტივი წრფივი და კუთხური ზომები დედამიწის ზედაპირზე ორიენტაციის, საგნებამდე მანძილის განსაზღვრაში და ცეცხლსათვის ინფორმაციის მომზადებაში ფართოდ გამოიყენება.

როგორ წარმოგიდგენიათ მათემატიკის ცოდნის სამხედრო სამსახურში გამოყენება?

როგორც თქვენთვის ცნობილია, ჩვეულებრივ შემთხვევაში კუთხეები გრადუსებით იზომება. ეს კუთხის გაზომვის სისტემა კუთხისა და მიმართულების ზუსტი გაზომვებისთვის ხელსაყრელი კი არის, მაგრამ გამოთვლებისათვის რთულია, სამხედრო საქმეში გრადუსული სისტემის ნაცვლად მარტივი და ხელსაყრელი არტილერიული სისტემა გამოიყენება. ამ სისტემაში კუთხის ზომის ერთეულად მთელი რკალის გასწვრივ, 1: 6000-ის ტოლი წრეწირის ცენტრული კუთხეა მიღებული. ამ ერთეულს **კუთხის გაზომვის დანაყოფი ან პეათასედი** ეწოდება.

თქვენ უკვე იცით, რომ წრეწირის სიგრძე არის $2\pi R$, რადგან $\pi \approx 3,14$. ჩვენ ეს $6,28 R$ (R -წრეწირის რადიუსია) სახით შეგვიძლია ჩავწეროთ.

თუ წრეწირის სიგრძეს 6000 ტოლ ნაწილად დავყოფთ, მაშინ თითოეული ნაწილი $\frac{6,28R}{6000} = \frac{1}{955} R$, თუ ამას დამრგვალებით ჩავწერთ $\frac{1}{1000} R$ -ის ტოლი იქნება.



კუთხის გაზომვის ერთი დანაყოფის ტოლი AOB

კუთხე:

AB რკალის სიგრძე

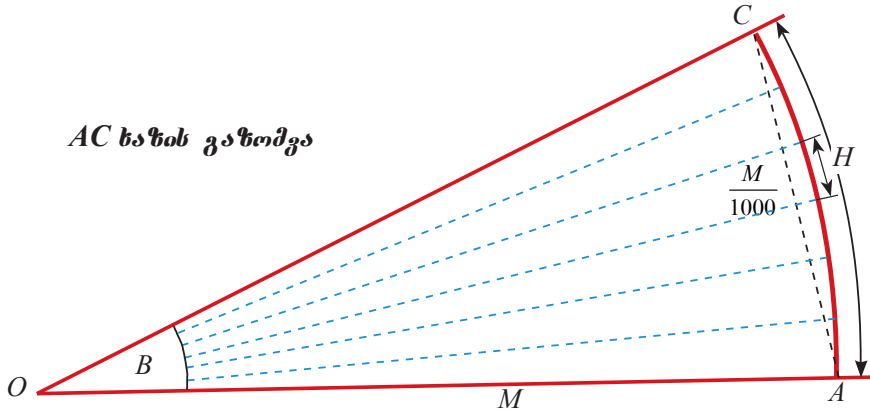
$$AB = \frac{R}{955}$$

ამ ცენტრული კუთხის შესაბამისი რკალის სიგრძე წრეწირის რადიუსის 1:955 (დამრგვალებისას 1:1000) ნაწილის ტოლია. სწორედ ამ მიზეზით კუთხის გაზომვის დანაყოფს **პეათასედი** ეწოდება. დამრგვალების შედეგად მიღებული ფარდობითი ცდომილება 4,5%-ს შეადგენს. პრაქტიკაში ეს ცდომილება მხედველობაში არ მიიღება.

1 პეათასედი ეწოდება ისეთი ცენტრული კუთხის მნიშვნელობას, რომლის წრეწირიდან გამოყოფილი რკალის სიგრძე ამ წრეწირის სიგრძის 1:6000 ნაწილის ტოლია.

კუთხის გაზომვის დანაყოფი (მეათასედი) კუთხის ზომებიდან წრფივ ზომებზე და საპირისპირო დამოკიდებულებით გადასვლის საშუალებას იძლევა. ასე რომ, კუთხის გაზომვის დანაყოფის შესაბამისი რკალის სიგრძე მთელ მანძილში საცეცხლე მანძილის ტოლი წრეწირის რადიუსის სიგრძის ერთ მეათასედ ნაწილს შეადგენს.

ერთი მეათასედის ტოლი კუთხის რკალი 1000 მ მანძილზე 1 მ-ის (1000:1000), 500 მეტრ მანძილზე 0,5 მ-ის (500:1000) და ა.შ. ტოლია.



ერთი მეათასედის ტოლი რკალის სიგრძე $R/1000$ რომ არის უკვე ვიცით, ჩავთვალოთ რადიუსის სიგრძედ მიზნამდე არსებული მანძილი და ავღნიშნოთ “M” ასოთი. მაშინ ამ რკალის სიგრძე $M/1000$ იქნება, რადგან ორ ერთსა და იმავე მანძილზე მდებარე საგნებს შორის კუთხე B-ჯერ აღემატება ათასეულს, H რკალის სიგრძეც $M/1000$ რკალზე B-ჯერ მეტი იქნება. ამრიგად

$$H = \frac{M \cdot B}{1000}$$

თუ აქედან M-ს ვიპოვით,

$$M = \frac{H \cdot 1000}{B} \quad \text{მივიღებთ.}$$

ამ ფორმულაში H-მიზნის (ნივთის) სიმაღლე ან სიგანე (მეტრებში იზომება), M- მიზნამდე (ნივთამდე) არსებული მანძილი (მეტრებში იზომება), B-მიზნის (ნივთის) რომელი კუთხის ქვეშ დანახვა ხდება (მეათასედებით იზომება).

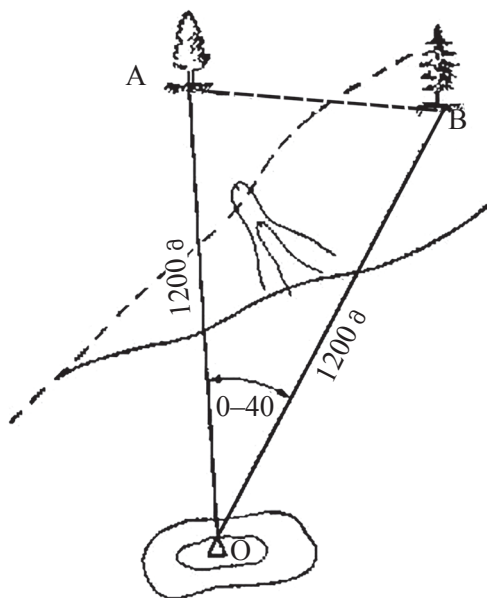
მიღებულ ამ ფორმულას მეათასედების ფორმულა ეწოდება და მსროლელებში ფართოდ გამოიყენება.

მოდით, ათასეულის ფორმულის გამოყენებითამოვხსნათ ქვემოთ მოცემული დავალებები .

ამოცანა 1. 2,8 მ სიმაღლის მტრის ტანკი 0,05 კუთხის ქვეშ ჩანს, განსაზღვრეთ მიზნამდე არსებული მანძილი (M).

ამოხსნა. ამოცანის პირობებიდან ცნობილია, რომ $H=2,8$ მ, $B=0,05$, ამრიგად,

$$M = \frac{H \cdot 1000}{B} = \frac{2,8 \cdot 1000}{0,05} = 5600 \text{ მ}$$



ტერიტორიაზე AB ხაზის გაზომვა
 $OA = OB = 1200 \text{ მ}$

ამოცანა 2. დაკვირვების პუნქტებიდან დანახულ ორ ხეს შორის მანძილი 0-40 კუთხის ქვეშაა. დაკვირვების პუნქტიდან ხეებამდე მანძილი 1200 მ-ის ტოლია. განსაზღვრეთ მანძილი ხეებს შორის.

ამოხსნა. ამოცანის პირობებიდან ცნობილია, რომ $M=1200\text{მ}$, $B=0-40$, ამრიგად,

$$H = \frac{MB}{1000} = \frac{1200 \cdot 40}{1000} = 48 \text{ მ}$$

კუთხეების გაზომვა არტილერიული ბუსსოლის, ბინოკლის, ასევე სხვა საარტილერიო ხელსაწყოების და სხვადასხვა ინსტრუმენტების საშუალებით შეიძლება შესრულდეს.

ხელთ არსებული ნივთებით კუთხეების გაზომვისათვის ჯერ მათი კუთხის ზომების განსაზღვრაა საჭირო. ამისათვის ხელთ არსებული ნივთის თვალის დონეზე 50 სმ მან-

ძილზე დაჭერით საგნის გარეთ მდებარე ზედაპირზე არსებული რაიმე ერთ წერტილთან შეფარდებითი ადგილის აღნიშვნა, შემდეგ რაიმე კუთხის მზომი ხელსაწყო (ბინოკლი, ბუსილი და სხვ) ზადეზე მყოფი სკალის საშუალებით ამ წერტილებს შორის არსებული კუთხის გაზომვაა საჭირო.

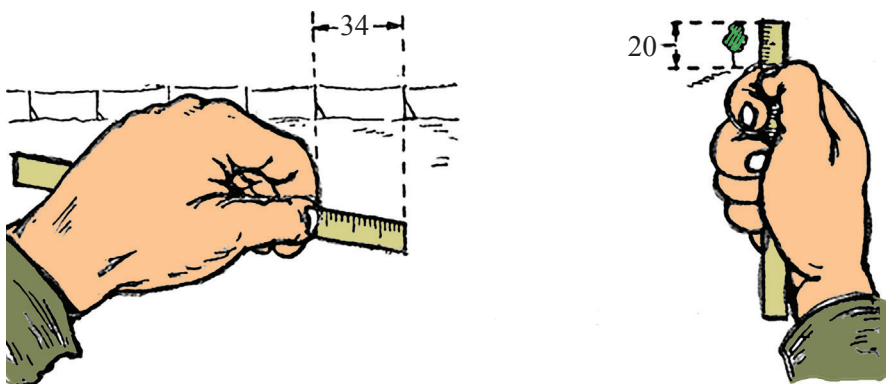


ბინოკლის ხედვის არეში ორი ჭრტიერთმართობული სკალაა განთავსებული, მათ შორის ერთი ჰორიზონტალური, მეორე კი ვერტიკალური კუთხეების გაზომვისათვის გამოიყენება. ერთი დიდი დანაყოფის მნიშვნელობა 0-10, მეორე დანაყოფის მნიშვნელობა კი 0-05-ია. რომელიმე მიმართულებებს შორის კუთხის განსაზღვრისათვის ბინოკლის ხედვის არეში არსებული დანაყოფებიდან ერთი მოცემულ ერთ-ერთ მიმართულებას

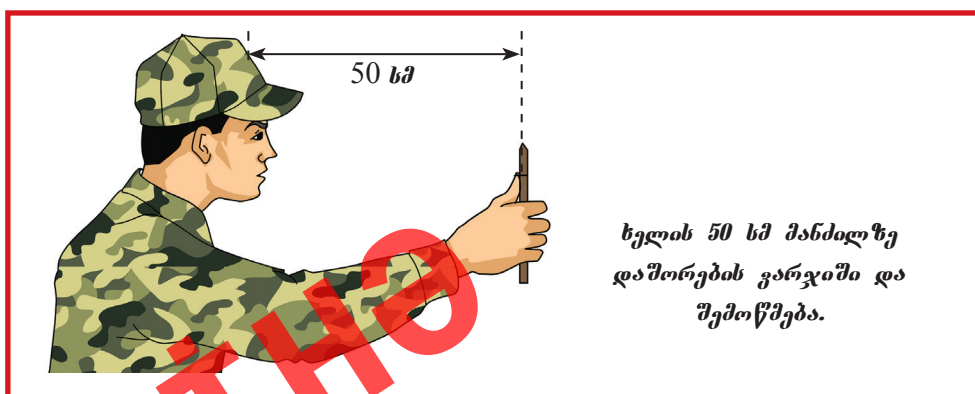
უნდა დავამთხვიოთ. მეორე მიმართულებამდე კუთხე გაზომვის სკალის დანაყოფების საშუალებით გამოითვლება. შედეგის ერთი დანაყოფის მნიშვნელობაზე გამრავლებით გასაზომი კუთხის ზომის მიღება შეიძლება.

მაგალითად, მტრის ტყვიამფრქვევი ორიენტირიდან (ხე) მარჯვნივ 0-55 კუთხის მნიშვნელობაზე მდებარეობს.

კუთხეების ზომების განსაზღვრა სახაზავის საშუალებითაც შესაძლებელია. ამისათვის საგნის მილიმეტრებით გაზომილი სიგანე (სიმაღლე) 0-02 მეათასედზე მრავლდება. ეს იმით აიხსნება, რომ დამკვირვებლის თვალიდან 50 სმ-ზე მდებარე სახაზავის 1მმ 0-02 ათასეულის ტოლ კუთხეს შეესაბამება. ხერხის სიზუსტე სახაზავის თვალიდან 50 სმ-მდე ზუსტ განთავსებაზე დამოკიდებულია. ამის მიღწევისათვის ძაფის ერთი ბოლოს კალამზე მიბმა, მეორე წვეროს კი კბილებით დაჭერაზე ვარჯიში არის საჭირო.



სახაზავით პორიზონტალური და ვერტიკალური კუთხეების გაზომვა. ბოძებს შორის კუთხის მანძილი 0-34; ხის სიმაღლე 0-20.



ქვემოთ მოცემულ ცხრილში მეათასედის ფორმულით განსაზღვრული ზოგიერთი ნივთის ზომებია ნაჩვენები:

სამიზნის სიგანე	0–02 (2 ათასეული)
ცერა თითის ზომა (ცალ-ცალკე)	0–40 (40 ათასეული)
ასანთის ღერის სისქე	0–03 (3 ათასეული)
ასანთის ყუთის ზომები; სიგრძე	0–90 (90 ათასეული)
სიგანე	0–60 (60 ათასეული)
სისქე.	0–30 (30 ათასეული)

ათასეულით გამოსახული კუთხეები ხაზის საშუალებით გამოყოფილი სახით იწერება და ცალ-ცალკე იკითხება. ჯერ ასეულები, შემდეგ ათეულები და ერთეულები. თუ ასეულები ან ათეულები არ არსებობს, ნული იწერება და იკითხება.

მაგალითად:

1705 ათასეული – 17-05 იწერება, “ჩვიდმეტი ნული ხუთი” იკითხება;
130 ათასეული – 1-30 იწერება, “ერთი ოცდაათი” იკითხება;
100 ათასეული – 1-00 იწერება, “ერთი ნული ნული” იკითხება;
1 ათასეული – 0-01 იწერება, “ნული ნული ერთი” იკითხება.

საცეცხლე ამოცანების ამოხსნისას კუთხეები გრადუსული ზომების ათასეულის ზომაზე და პირიქით გადაყვანა ხდება საჭირო.

რადგან წრეწირი 360° ან კიდევ კუთხმზომით 6000 დანაყოფისაგან (მეათასედისაგან) შედგება, ამიტომ კუთხმზომის ერთი დანაყოფია $3,6'$ $\left(\frac{360 \cdot 60'}{6000} = \frac{21600'}{6000} = 3,6' \right)$, ანუ $0-01 = 3,6'$ ტოლია. მაშასადამე, $1^\circ \approx 0-17$ და ა.შ.

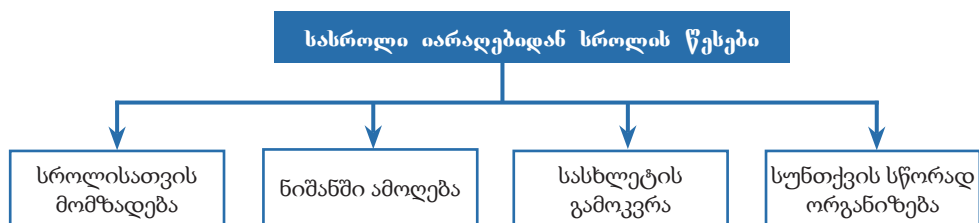
კითხვები და დაგვარებები

1. შეადარეთ მეათასედი და რადიანული კუთხეები.
2. განსაზღვრეთ მიზნამდე არსებული მანძილი სხვა მათემატიკური ხერხით.
3. განსაზღვრეთ თქვენი დგომის ადგილიდან სხვადასხვა საგნებამდე არსებული მანძილი.
4. განსაზღვრეთ თქვენი თითის ზომები.
5. განსაზღვრეთ თქვენი დგომის ადგილიდან დაკვირვების ქვეშ მყოფ ორ საგანს შორის მანძილი.
6. ივარჯიშეთ ცალმის (თითის, სახაზავის დაისხვ.) თვალიდან 50 სმ მანძილზე დაჭერა.
7. განსაზღვრეთ მანძილი თქვენი დგომის ადგილიდან დაკვირვების ქვეშ მყოფ მიზნამდე.

13. სასროლო იარაღთან ქცევისა და უსაფრთხოების წესები

ალბათ, თითოეულს სიცოცხლეში, თუნდაც ერთხელ მაინც რომელიღაც იარაღიდან გაუსვრია. მაგრამ პირველი გასროლისას მიზანში გარტყმას ყველა ვერ ახერხებს. ამის მიღწევისათვის წესიერად დამიზნების სწავლაა საჭირო.

როგორ წარმოვიდგენიათ სწორად დამიზნება?



სროლისათვის სწორად მომზადებისას იარაღის სტაბილურობა უზრუნველყოფილია. ეს კი თავის მხრივ გავლენას ახდენს სროლის სიზუსტეზე.

სროლისათვის მომზადება სროლისათვის მდგომარეობის მიღებისაგან, იარაღის დატენვისაგან და იარაღის კონდახის მხარზე მიყრდნობისაგან შედგება.

ავტომატის მიზანში სწორად დამიზნებისათვის მისი მარცხენა ხელით ტიბ-ქირით ან მჭიდით, მარჯვენა ხელით კი სასხლეტის მიდამოს დაკავება, მიზნისათვის თვალის მოუცილებლად, კონდახის მხარზე მიყრდნობა, მარჯვენა ხელის საჩვენებელი თითის სასხლეტზე დადებაა საჭირო.



სწავდასწავა მდგომარეობიდან ცეცხლის გახსნისათვის მდგომარეობა

თავის ოდნავ წინ დახრა და მარჯვენა ლოყის კონდახზე მსუბუქად მიყრდნობა საჭირო. ამ დროს მარჯვენა თვალი უკანა სამიზნის დონეზე მისგან 25-30 სმ, ან კიდევ ისეთ მანძილზე უნდა იყოს, რომ მსროლელმა უკანა და წინა სამიზნეების ყოველთვის ნათლად დანახვა შეძლოს. კონდახის უკანა მხრის ცენტრალური ნაწილი მხარზე მყარად მიყრდნობილ მდგომარეობაში უნდა იყოს.

მსროლელმა შესაბამისი მდგომარეობის მისაღებად ტანი ოდნავ წინ ან უკან უნდა დახაროს. სწორად დამიზნება მსროლელის ტანის, ფეხების, ხელების და თავის მდგომარეობაზეა დამოკიდებული, იარაღის სტაბილურობა კი თავის მხრივ სწორ დამიზნებაზეა დამოკიდებული. ამის შემოწმებისათვის დამიზნების შემდეგ მარჯვენა ხელის მხარის სიმაღლეზე გვერდზე აწევს საჭირო. თუ კონდახი მხარზე სწორად და მყარად არ არის მიბჯენილი, ხელის აწევისას ის ზევით ან ქვევით მოცურდება.

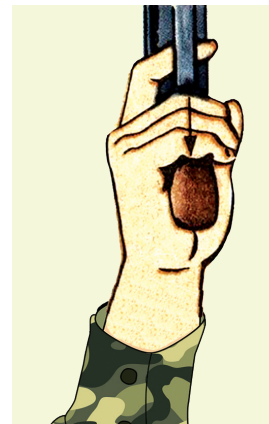
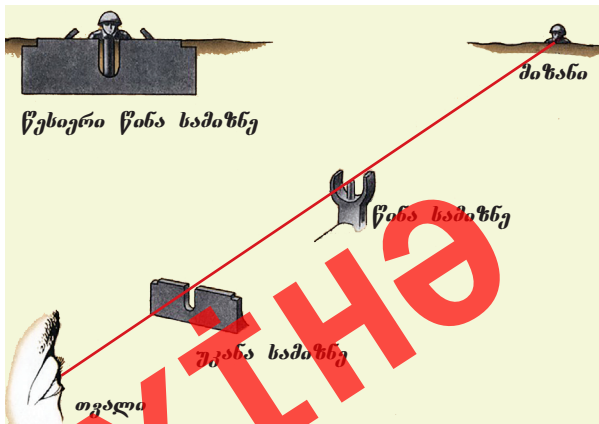


იარაღის სტაბილურობის შემოწმება

ტყვიის საჭირო მიმართულებითა და განსაზღვრულ მანძილზე ფრენისათვის იარაღის ლულისათვის საჭირო მდგომარეობის მიცემასთან დაკავშირებულ მსროლელის მოქმედებებს ნიშანში ამოღება ეწოდება. ეს მოძრაობა წინა და უკანა სამიზნეების საშუალებით ხდება.

მთელი სროლის განმავლობაში იარაღის დამიზნებისა და სროლისათვის მზადყოფნის ერთნაირად შენარჩუნებისათვის სამიზნეზე დამიზნების წინა მდგომარეობა ხელების კი არა, ტანის განძრევის ხარჯზე უზრუნველყოფაა საჭირო. თუ იარაღი ქვევითაა დამიზნებული, ტანისაკენ, ხოლო თუ ზევითაა დამიზნებული, წინ დახრას საჭირო.

ნიშანში ზუსტად ამოღებისათვის მარცხენა თვალის დახუჭვა, მარჯვენით უკანა სამიზნიდან წინა სამიზნეზე ისე გახედვა საჭირო, რომ ის უკანა სამიზნის შუაში, სიმაღლე კი მიზნის სიმაღლეზე იყოს. ასეთ დამიზნებას სწორი დამიზნება ეწოდება.



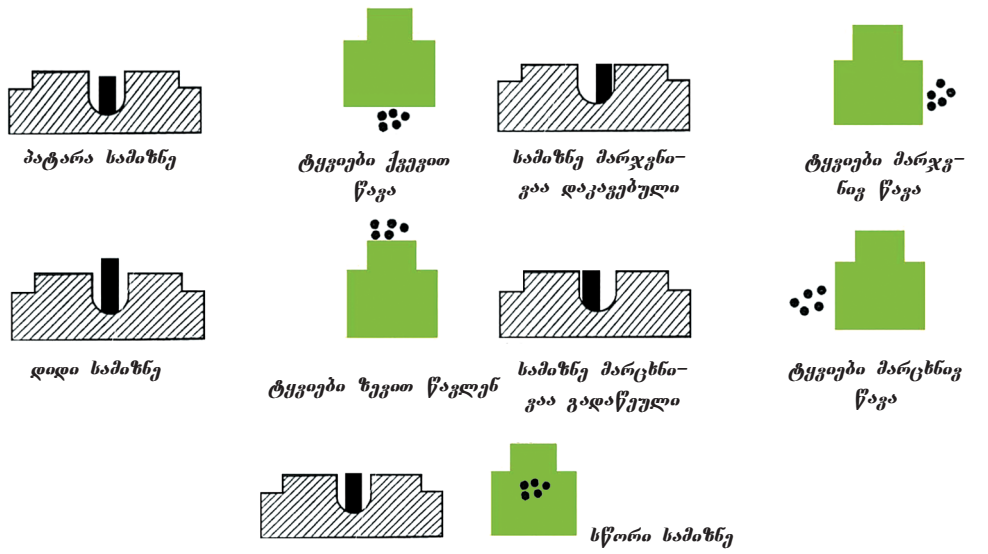
სწორად ნიშანში ამოღება და სახსლეტის გამოკვრა

დამიზნებისათვის სუნთქვის შენელება სამიზნის მიზანზე მოტანა, იმავდროულად მარჯვენა ხელის საჩვენებელი თითის პირველი სახსრით სასხლეტის მოჭერით მისი ნეიტრალური მოძრაობის მანძილის განსაზღვრაა საჭირო. სუნთქვის შეკვრა და სასხლეტის ცეცხლის გახსნამდე ზომიერად უნდა გამოიწვიოს. **ცეცხლის გახსნა მსროლე-ლოთათვის მოულოდნელი უნდა იყოს.**

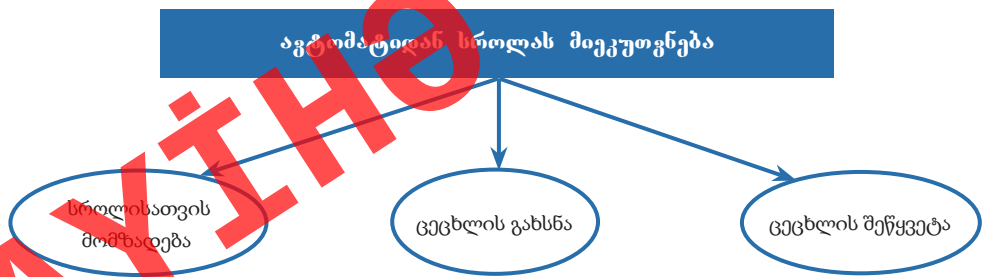
შეცდომები დამიზნების დროს

სამიზნის მიზნისგან შუა ადგილიდან მარცხნივ-მარჯვნივ, ან კიდევ მისი ნაპირებიდან ქვემოთ. ზემოთ მოცურებისას სროლა ზუსტი არ არის. ამ დროს წინა სამიზნე მიზანთან შედარებით რამდენადაც მოცურებულია, იმდენადაც ტყვიები სამიზნე წერტილს ასცდება.

ყველა შემთხვევაში ტყვიები წინა სამიზნის მოცურების მხარეს იფანტებიან



ავტომატიდან სროლის ხერხი და წესები

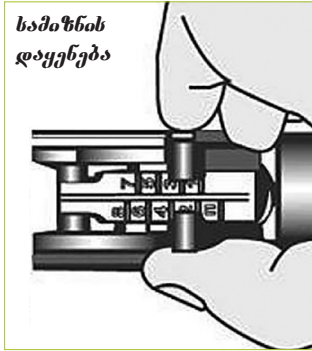


მსროლელი ადგილიდან ცეცხლის გახსნისას ტერიტორიის რელიეფისა და მტრის ცეცხლზე დამოკიდებულებით ფეხზე, მუხლზე და მწოლიარე მდგომარეობაში ცეცხლის გახსნისათვის იკავებს მდგომარეობას. ის ცეცხლის ხერხების მოთხოვნებისა და საკუთარ ინდივიდუალურ თავისებურებების გათვალისწინებით ირჩევს ყველაზე ხელსაყრელ მდგომარეობას.

ცეცხლის გახსნა

- სამიზნის დაყენება;
- დამცავის საჭირო სროლის სახეზე დაყენება;
- მიზანში ამოღება;
- სასხლეტის გამოკვრისა და სროლის დროს იარაღის სწორად დაკავებისაგან შედეგება.

სამიზნის
დაყენება



სელექტორის საჭი-
რო სროლის სახეზე
დაყენება:

АВ – *авто-
матический огонь*
(ავტომატური ცეცხლი)
ОД – *одиночный
огонь* (სათითო
ცეცხლი)



ცეცხლი დროებით ან სრულიად შეიძლება შეწყდეს “ზდექ” ან “ცაცხლი შეწყვიტე” ბრძანებაზე მსროლელი თითხ იღებს სასხლეტიდან და იარაღს სელექტორზე აჩერებს. ცეცხლის სრულიად შეწყვეტისას ამის შემდეგ ეძლევა “დაცალე” ბრძანება.

მსროლელი იარაღის დაცლისათვის მჭიდს მოხსნის, იარაღი სელექტორიდან გამოაქვს. ჩახმახის ჩარჩოს უკან გამოსწევს და გაუშვებს (ვაზნას სამიზნე ბუდიდან ამოიღებს). სასხლეტს გამოსწევს და იარაღს კვლავ სელექტორზე აყენებს.

დათვალიერების ჩატარებისათვის ეძლევა ბრძანება “იარაღი შემოწმებაზე” ამ ბრძანებით მსროლელი ავტომატს მარცხენა ხელით დიზჟირით დაიკავებს, მარჯვენა ხელით მჭიდს ავტომატისაგან აცალკევებს და ამოხეილ ნაწილს თავის მხარეს, გადამცემი ნაწილს ზემოთ ყოფნით მარცხენა ხელის თითებით ტიბჟირზე იკავებს, მარჯვენა ხელით იარაღი სელექტორიდან გამოყავს, ჩახმახის ჩარჩოს უკან ეწევა და ავტომატს ოდნავ მარცხნივ შეაბრუნებს.

სროლის ხელმძღვანელი ვაზნის ბუდესა და მჭიდს აკონტროლებს, შემდეგ ის ჩახმახს უშვებს, სასხლეტს გამოსწევს, ავტომატს სელექტორზე აყენებს, მჭიდს უერთებს და იარაღს “ქაპარზე” მდგომარეობაში იღებს.

უსაფრთხოების ზომები იარაღის ექსპლუატაციის დროს:

- ჭუსაფრთხოების წესების აუთენსიკაციის პიროვნებების იარაღის ექსპლუატაციასთან დაუშვებლობა;
- იარაღის დათვალიერების, დაშლის დაწყების წინ დარწმუნება იმაში, რომ ის ცარიელია;
- სროლის დროს შეფერხების (შენელების) მოხდენისას სროლის დაუყოვნებლივი შეწყვეტა, იარაღის დაცლა, შენელების მიზეზის გამოკვლევა და აღმოფხვრა;
- სროლის დროს იარაღის მოძრავი ნაწილებისაგან დაცვა და გილზის ნასროლი მიმართულებით გაუჩერებლობა;
- ყუმბარმტყორცნიდან სროლის დროს მის უკან 30-მ-მდე მანძილზე ადამიანები არ უნდა იყვნენ.

სასროლი იარაღების ექსპლუატაციის დროს ქვემოთ ჩამონათვალი კატეგორიულად დაუშვებელია:

- იარაღის სელექტორზე ყოფნის დროსაც, დატენვისა და დაცლის დროს, შეფერხების აღმოფხვრისას, ასევე ავსების შემდეგ მათ წინ გაჩერება;
- ლულაში მიწის, შესქელებული ზეთის და სხვა გარე ნივთების არსებობის შემთხვევაში იარაღის დატენვა და ცეცხლის გახსნა.

კითხვები და დაგალებები

1. პრაქტიკულად შეასრულეთ სროლისათვის მდგომარეობის მიღება.
2. პრაქტიკულად შეასრულეთ სროლისათვის მზადება;
3. შეასრულეთ სწორად დამიზნების შემდეგ იარაღის სტაბილურობის შემოწმება;
4. პრაქტიკულად სურათზე ნაჩვენებების მსგავსად შეასრულეთ ზუსტ ნიშანში ამოღება;
5. პრაქტიკულად შეასრულეთ იარაღის დაცლა;
6. პრაქტიკულად შეასრულეთ დათვალიერების ჩატარება;
7. პრაქტიკულად შეასრულეთ სხვადასხვა მანძილზე არსებული მიზნებისათვის სამიზნის დაყენება;
8. დააყენეთ სელექტორი ცეცხლის საჭირო სახეზე.

14. სასროლი იარაღებისათვის ტექნიკური მომსახურების გაწევა

იარაღის გამართულობის შემოწმებისა და მათთვის მომსახურების გაწევი-სათვის თავისდროულად და ხარისხიანად უნდა ჩაუტარდეთ ტექნიკური მომსახურება.

თქვენი აზრით რით შეიძლება დასრულდეს საბრძოლო ოპერაციის დროს იარაღის მწყობრიდან გამოსვლა?

ტექნიკური მომსახურების გაწევის გარეშე იარაღის მეცადინეობებზე, წვრთნებზე და საბრძოლო სრო-ლებში გამოყენება აკრძალულია.

საბრძოლო იარაღების მუდმივად საბრ-ძოლველად მზა მდგომარეობაში შენახვა, ექსპლუატაციის დროს წარმოშობილი რაიმე გაუმართაობის დროულად გამოვლენისა და აღმოფხვრისათვის ტარდება. **ტექნიკური**

მომსახურება.

სასროლი ტექნიკის გამართულობისა და სისუფთავის შემოწმება, მათი საცხები მასალით დამუშავებასა და ცეცხლისათვის **მზადების მიზნით** ტარდება ტექნიკური დათვალიერება. ეს ტარდება ქვემოთ მოცემულ შემთხვევებში:

- დღიურად;
- სამეცადინოდ და ნარიადში წასვლის წინ;
- გასუფთავებისას; ბრძოლის პირობებში;
- დღის განმავლობაში და საბრძოლო დავალების შესრულების წინ.

საკონტროლო დათვალიერების ჩატარების დროს გამოვლენილი ნაკლოვანებები ადგილზევე აღმოიფხვრება.

გარდა ამისა სასროლი იარაღებს გაეწევა მიმდინარე ტექნიკური მომსახურება.

ეს მომსახურება აწყობილ და არასრულად დაშლილი იარაღების საკონტროლო დათვალიერებისაგან და გაწმენდა შეზღუდვისაგან შედგება.

მიმდინარე ტექნიკური მომსახურება ტარდება ქვემოთ მოცემულ შემთხვევაში:

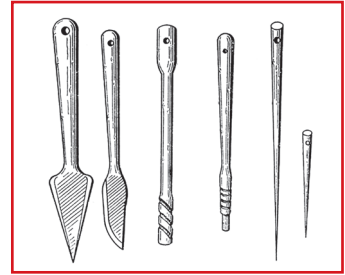
- უცეცხლო მეცადინეობების შემდეგ;
- იარაღების საბრძოლო მომზადების დროს;
- საცეცხლე მეცადინეობების შემდეგ;
- საბრძოლო პირობებში შესვენებების დროს;
- თუ იარაღი ოთახში ინახება, არანაკლებ კვირაში ერთხელ.

სასროლი იარაღების გაწმენდა.

იარაღის გაწმენდა ამისათვის გამოყოფილ ადგილებში უნდა განხორციელდეს. დაშლისა და გაწმენდისათვის გამოყენებული ინსტრუმენტები და საშუალებები გამართული, შეზღუდვისა და გაწმენდის მასალები კი სუფთა და ხარის-ხიანი უნდა იყოს.

სასროლი იარაღებისა და მათი ნაწილების ძველი ზეთისა და ჟანგისაგან გასუფთავებისათვის **თეთრი ნავთი** გამოიყენება. ნაწილები და მექანიზმები თეთრი ნავთით გაწმენდის შემდეგ გაშშრალდება და დაიზეთება.

სასროლი იარაღების გაწმენდის, გასუფთავებისა და შეზეთებისათვის **ბაბბის ქსოვილი** ან სპეციალური ქაღალდი გამოიყენება. ნახეთქების, ღარების, ჩაღრმავებულობების, ჭრილების გაწმენდის მიზნით სხვადასხვა სიგრძისა და დიამეტრის მაგარი ხის ჯიშებისაგან დამზადებული ჯოხების კომპლექტი გამოიყენება.



სასროლი იარაღების გაწმენდისათვის ზუმფარას ქაღალდის, ქვიშის და სხვ. გამოყენება სასტიკად აკრძალულია.

სასროლი იარაღების გაწმენდისათვის ჯერ გასაწმენდი და შესაზეთი მასალები მომზადდება, შემდეგ იარაღი დაიშლება, მოხდება ინსტრუმენტებისა და მოწყობილობების დათვალიერება, მომზადდება, ლულის არხი გაიწმინდება.

ლულის არხი, როგორც წესი ლულა მოუცილებელ იარაღებში ლულის პირის მხრიდან, ხოლო იმ იარაღებში, რომლებსაც ლულა სცილდება მეორე მხრიდან იწმინდება.

ლულის არხის კედლების ზუმბით დაზიანების დაუშვებლობისათვის ზუმბაზე მიმმართველი (**პენალის სახურავი**) უკეთდება.

ლულის შეიარაღების თხევადი ზეთით გაწმენდისათვის ზედწასმული ტილო გადაეცლება. ამ დროს ნაჭრის წვეროების სისქე ისეთი უნდა იყოს, რომ ლულის არხში გარკვეული ძალის გამოყენებით გაიაროს. (ნაპირების გაწმენდა უზრუნველყოს). იარაღის დანარჩენი მეტალის ნაწილები და მექანიზმებიც გაწმენდის შემდეგ გაზეთანთებული ნაჭრით იზეთება.



ლულის არხის გაწმენდისათვის დაშვებული საშუალება (ჯუმბა)

იარაღის ფიცრისა და პლასტმასის ნაწილები არ იზეთება.

იარაღის ნაწილებისა და მექანიზმების გაზეთვის შემდეგ ისინი აიწყობა, ნაწილებისა და მექანიზმების მუშაობა მოწმდება, იარაღის კომპლექტში შემავალი საშუალებები იწმინდება და იზეთება.

ყინვიდან თბილ ოთახში მოტანილი იარაღი 10-20 წუთის შემდეგ (იარაღის "დაოფლის" შემდეგ) გაწმენდას საჭიროებს.

5,45 მმ-იანი AK74 მმ-იანი ტიპის ავტომატებისა და РПК74 ტიპის ტყვიაფრქვევები-სათვის მიმაგრებული შემადგენლობის მხრიდან საკონტროლო დათვალიერების წესი.

შემოწმების დასახელება		ტექნიკური მოთხოვნები და შესრულების მეთოდიკა
დღიური საკონტროლო დათვალიერება		
1. ავტომატის გარე ხედის ნახვა.	ავტომატის ყველა ნაწილი და მექანიზმი თავის ადგილას უნდა იყოს და მასზე მექანიზმების მუშაობაზე გავლენის მომხდენი ჭუჭყის, ჟანგის, ნაჟყლეტების, გაკაწრულების, გამსკდრების და სხვა დაზიანების არ არსებობას ექცევა ყურადღება.	
2. უნდა შემოწმდეს ზუმბას დამაგრება.	ზუმბა ლულის ქვეშ საიმედოდ უნდა დამაგრდეს.	
3. ავტომატის დაუშლელად მის ხილულ ნაწილებში ზეთის არსებობა- არ არსებობის შემოწმება.	ავტომატის ხილულ ნაწილებსა და მექანიზმებზე უნდა იყოს თხელი ზეთის ფენა.	

ვაზნების სროლისა და საგუშაგოზე გასვლის წინ ხდება დათვალიერებისა და მოწმდება შემდეგა:

- გილზეზე ჟანგის ნიშნები, დაზიანებები, ტყვიის გილხის სხვა ნაკლოვანებები არ უნდა იყოს.
- საბრძოლო ვაზნებს შორის საწვრთნელი ვაზნები არ უნდა იყოს.

თუ ვაზნები დაზიანებულია და უმნიშვნელოდ დაჟანგულია, ისინი სუფთა ნაჭრით უნდა გაიწმინდოს.

ზეთიანი ნაჭრით ვაზნების გაწმენდა და შიდა ნაწილები ძალიან დაზეთიანებული მჭიდებში ვაზნების ჩაწყობა აკრძალულია.

კითხვები დაჯალებები

1. “სასროლი იარაღების გაწმენდისათვის ზუმფარა ქაღალდის, ქვიშის და სხვ გამოყენება რატომ არის აკრძალული” როგორ გესმით აკრძალვა?
2. როგორ გესმით, ლულა ცალკეედება და ლულა არ ცალკეედება წარმოქმისას?
3. დაამზადეთ ზუმბა ლულის გასაწმენდად.
4. პრაქტიკულად შეასრულეთ ლულის თხევადი იარაღის ზეთით გაწმენდა.
5. თქვენი აზრით, ლულაში მიწის , ნაგვის, არეული ზეთის და სხვა გარე ნივთების არსებობისას, რით შეიძლება დასრულდეს გასროლა?

15. ქვეითა საწინააღმდეგო ფუგასური ნაღმი

თანამედროვე საერთო საჯარისო ბრძოლაში ჯარების სახეების დავალებების წარმატებით შესრულებაში საინჟინრო უზრუნველყოფა მნიშვნელოვან როლს თამაშობს. ის ბრძოლების ყველა სახეობაში ხორციელდება.

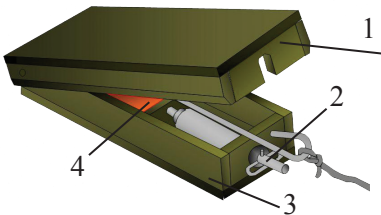
როგორ წარმოიდგენიათ ქვეითთა საწინააღმდეგო ფუგასური ნაღმების გამოყენების შედეგები?

მოქმედებაში მოყვანის პრინციპის მიხედვით ქვეითთა საწინააღმდეგო ნაღმები იყოფა: დაჭერის გავლენიანი (ზედ დაჭერისას ნაღმი მოდის მოქმედებაში), დაჭიმვის გავლენიანი (მავთულის დაჭიმვის შედეგად ნაღმი მოდის მოქმედებაში), გაწყვეტის (გაჭრის) გავლენიანი (ადამიანის ფეხის წამოკვრის შემდეგ, წვრილი მავთულის გაწყვეტის შედეგად ნაღმი მოდის მოქმედებაში), სეისმურ გავლენიანი (ადამიანის მოქმედების დროს მიწის რხევის შედეგად ნაღმი მოდის მოქმედებაში).

ნაღმები მართულ ვარიანტშიც შეიძლება დაიდგას. ამ დროს ისინი გამტარების საშუალებით, ელექტრული ხერხით ფეთქდებიან.

ПМД-6 ნაღმი მტრის ცოცხალი ძალის წინააღმდეგ ტერიტორიის დანაღმვისათვის არის გათვალისწინებული. ნაღმის კორპუსი ფიცრისა და გასახსნელი სახურავი აქვს.

ტექნიკურ-ტექნიკური მახასიათებლები

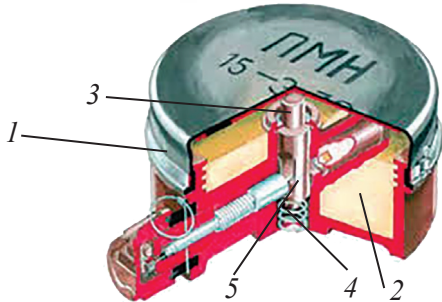


1. სახურავი; 2. ფეთქებადი;
3. კორპუსი; 4. ტროტილი

ტიპი	ფუგასური
მასა	460 გრ
ასაფეთქებელი ნივთიერების (ტროტილი) მასა	200 გრ
სიგრძე	190 მმ
სიგანე	90 მმ
სიმაღლე,	45 მმ
მოქმედებაში მოყვანისათვის საჭირო ძალა	1–12 გრ
საყენების ხერხი	ხელით

მუშაობის პრინციპი. ნაღმის სახურავზე დაჭერისას, ის ქვევით ჩადის. სახურავის წინა კედელი ფეთქებად საბრძოლო მდგომარეობაში მოჰყავს და ნაღმი ფეთქდება.

ПМД-6 ნაღმის გაუვნებელოება აკრძალულია. ისინი აფეთქების ხერხით ან დანაღმულ ფართობზე მრავალჯერ ტრალიანი ტანკების გავლით ნადგურდება.



1 - კორპუსი 2 - ასაფეთქებელი ნივთიერება 3 - დასაჭერი მოწყობილობა 4 - დამრტყმელი მექანიზმი 5- ასაფეთქებელი

ქვეითთა საწინააღმდეგო **PMH ნაღმი** ტერიტორიის მტრის ცოცხალი ძალის წინააღმდეგ დასაანადმად არის გათვალისწინებული. ის კორპუსის, ასაფეთქებელი ნივთიერების მასის, დასაჭერი მოწყობილობის, დამრტყმელი მექანიზმისა და ასაფეთქებელი დეტონატორისაგან შედგება.

ტექნიკურ-ტექნიკური მახასიათებლები

ნაღმის ტიპი	ფუგავისი
მასა	550 გრ
ასაფეთქებელი ნივთიერებების მასა,	200 გრ
დიამეტრი,	110 მმ
სიმაღლე,	53 მმ
მოქმედებაში მოსაყვანად საჭირო ძალა,	8-25 კგ
დაყენების ხერხი	ხელით

მუშაობის პრინციპი: დამცავის მოცილების შემდეგ ნაღმი გადადის საბრძოლო მდგომარეობაში, ნაღმზე დაჭერისას სახურავი და შტოკი დაბლა ჩადის, შტოკის საბრძოლო ნაწილი დამრტყმელს ედება, დამრტყმელი თავისუფლდება, საბრძოლო ისრის გავლენით კაფსულ-დეტონატორს გახვრეტს. კაფსულ-დეტონატორი ფეთქდება და ნაღმს აფეთქებს.

PMH ნაღმის გაუვნებელოება აკრძალულია. ის დაყენებულ ადგილზე ნადგურდება.

მსოფლიოში ყველაზე მეტად დანადგებული ქვეყანა კამბოჯაა. ვიეტნამთან 30 წლამდე გაგრძელებული ომისა და სამოქალაქო კონფლიქტების დროს ამ ქვეყნის ტერიტორიაზე მილიონობით ნაღმი ჩაიმარხა. 1979 წლის შემდეგ მოხდა 57 000 კამბოჯელის ქვედა კიდურების ამპუტაცია. 2010 წელს არსებული ინფორმაციით ქვეყნის ტერიტორიაზე ჯერ კიდევ 6 მილიონამდე აქტიური ნაღმია.

ქვეითთა საწინააღმდეგო **ПММ-2** ნაღმი პლასტმასის კორპუსისაგან ასაფეთქებელი ნივთიერებისგან, დასაჭერი მიზანგადამცემისაგან, ამაფეთქებელისა და პნევმატური ტიპის შემდეგ საბრძოლო მდგომარეობაში მომყვანი მექანიზმისაგან შედგება.

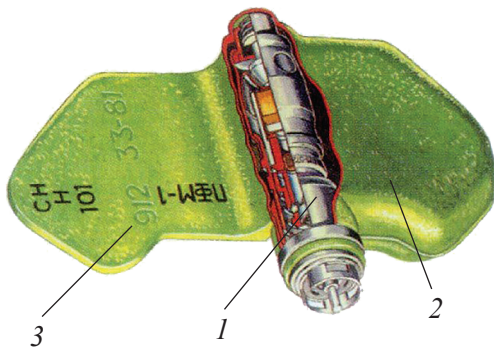


ტაქტიკურ-ტექნიკური მახასიათებლები

ნაღმის ტიპი	ფუგასი სრულად უზრუნველყოფილი
საერთო მასა	0,4 კგ
ასაფეთქებელი ნივთიერება (ТТ-40) მასა	0,1 კგ
ზედაპირის მასალა	პლასტიკა
გაბარიტის ზომები	
დიამეტრი	120 მმ
-სიმაღლე	54 მმ
ამაფეთქებლის ტიპი	მექანიკური, შემდგომ საბრძოლო მდგომარეობაში მოსაყვანი მექანიზმი
მოქმედებაში მოსაყვანად საჭირო ძალა	5–25 კგ
დროებით დამცავისაგან გათავისუფლების ვადა	30–300 წამი
გამოყენებული ტემპერატურის დიაპაზონი	– 40° C-დან +50° C-მდე
დაყენების წესი	ნაღმზე გასვლისას აცდენილი შტოკი ქვევით აჭერს
გარანტირებული შენახვის ვადა	10 წ.

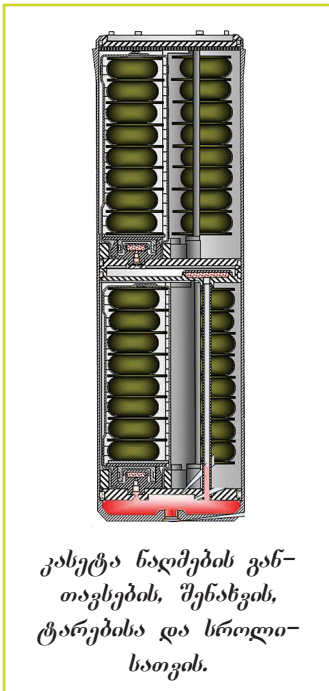
მუშაობის პრინციპი. ნაღმზე გასვლისას ამცდენი შტოკი ქვევით აწვება. შტოკის ქვევით ჩასვლით დამრტყმელი თავისუფლდება. დამრტყმელი ზამბარის გავლენით დეტონატორს ხვრეტს. დეტონატორის აფეთქებით ნაღმი ფეთქდება.

ПММ-2 ნაღმის აპოლეზა და გაუვნებელოება აკრძალულია. ПМД-6 ისიც ნაღმით გაუვნებელდება.



ПФМ ტიპის ნაღმი და მისი მოდიფიკაცია **ПФМ-1С** ქვეითთა საწინააღმდეგო ფუგასური ტიპის ნაღმი კასეტების სროლით ტერიტორიის დისტანციიდან დანადგრით მტრის ცოცხალი ძალის მწყობრიდან გამოყვანისთვისაა გათვალისწინებული.

1- ამაფეთქებელი მექანიზმი; 2- სითხის მოცულობა; 3- ფრთა.



კასეტა ნაღმების განთავსების, შენახვის, ტარებისა და სროლი-სათვის.

ტექნიკური მახასიათებლები

ნაღმის ტიპი	ფუგასი
მასა – ნაღმი – ასაფეთქებელი ნივთიერება	0,08 კგ 0,04 კგ
ნაღმის გაზარიტული, მმ	119 × 64 × 20
ნაღმის ზედაპირის მასალა	პოლიეთილენი
ამაფეთქებელი ტიპი	ჰიდრომექანიკური, დაჭერის ტიპის
მოქმედებაში მოყვანისათვის საჭირო ძალა	5–25 კგ
ПФМ-1С ნაღმის თვითგანადგურების ვადა	1-40 საათი (გარემოს ტემპერატურაზე დამოკიდებულით)
გარანტირებული შენახვის ვადა	10 წელი

მუშაობის პრინციპი: ნაღმზე დაჭერისას ზედაპირის შიგნით არსებული სითხე ასაფეთქებელი მასის წნევას წარმოქმნის კაფსულ-დეტონატორი ასაფეთქებელ ნივთიერებას აფეთქებს.

ПФМ ნაღმის გაუვნებელყოფა აკრძალულია. ნაღმი განსაზღვრული ვადის გასვლის შემდეგ ავტომატურად ინადგურებს საკუთარ თავს.

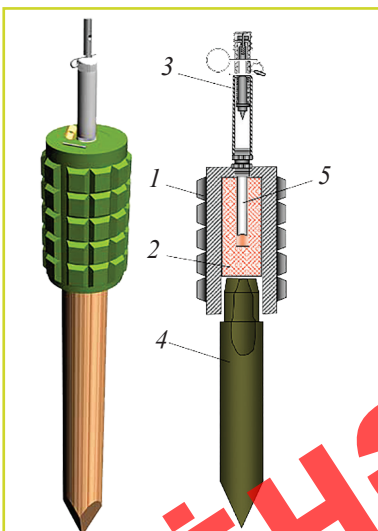
კითხვები და დაგალებები

1. შეადარეთ პლასტმასის კორპუსიანი და ფიცრის კორპუსიანი ქვეითთა საწინააღმდეგო ნაღმები.
2. თქვენი აზრით რატომ არ შეიძლება ПМД-66 ПМН6 ПМН-2 ნაღმების გაუვნებელყოფა?
3. განმარტეთ ПМФ ნაღმის სხვა ქვეითთა საწინააღმდეგო ნაღმებისაგან განსხვავება.
4. თქვენი აზრით, ბრძოლის რომელ სახეობაში უფრო მეტად გამოიყენება ПФМ ნაღმი? დაასაბუთეთ თქვენი მოსაზრება.

16. კვებითა საწინააღმდეგო მსხვერპელი ნაღმები

საინჟინრო წინააღმდეგობის სისტემა ყველა პერიოდში არსებობდა. მათი მიზანია მტრის მოძრაობის შეფერხება, წინააღმდეგობის გატეხვა, დანაკარგებისათვის ხელის შეშლა, მისი ყველა სახის შეიარაღების განადგურებისათვის ხელსაყრელი პირობების შექმნას ისახავს მიზნად.

რაში ხდება განსხვავებას ქვეითთა საწინააღმდეგო ფუგასურ და მსხვერპელ ნაღმებს შორის?



1- კორპუსი; 2- ანაფეთქებელი ნივთიერება - 75 გრ-იანი ტრიტოლი; 3- ანაფეთქებელი; 4- დუღსმანი; 5- ფაღია (წაბალი)

მსხვერპელ **ПМ3-2М ნაღმი** ტერიტორიის მტრის ცოცხალი ძალის წინააღმდეგ დანაღმისთვისაა. ნაღმის კორპუსი თუჯისაა. შიგნით ასაფეთქებელი ნივთიერების მოსათავსებელი და მიწაში ჩასასობი ლურსმნის გასატარებელი სიცარიელე აქვს.

ტექნიკურ-ტექნიკური მახასიათებლები

ტიპი	მსხვერპელი, წრიული საფრთხეშემცველი
კორპუსის მასა	1,2 მგ
ასაფეთქებელი ნივთიერების მასა	0,075 კგ
კორპუსის დიამეტრი	60 მმ
კორპუსის სიმაღლე	107 მმ
სრული საფრთხეშემცველობის რადიუსი	4 მ
დაყენების წესი	ხელით

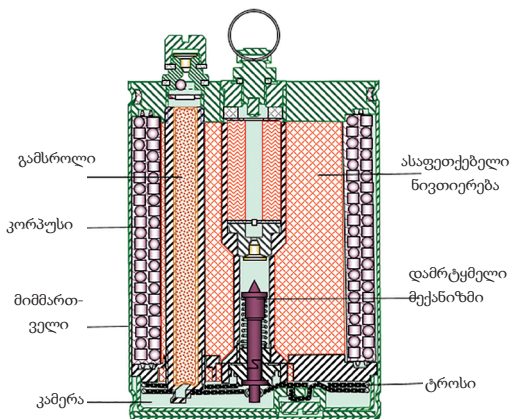
მუშაობის პრინციპი. გასაწევი მავთულის დაჭიმვის შედეგად ამფეთქებლის საბრძოლო ნაწილი გამოდის, ამფეთქებელი კი ჩავარდნით ზეპალსა და ასაფეთქებელ ნივთიერებას აფეთქებს. აფეთქების შედეგად კორპუსის ნამსხვრევებად იშლება და ცოცხალ ძალას ანადგურებს.

ПОМЗ-2М ნაღმის გაუვნებელყოფა აკრძალულია ის დადგმულ ადგილზევე სავარიდან გაწეული მავთულზე მოწყობილი ანკასის გაწევით ნადგურდება.

ქვეითა საწინააღმდეგო **ОЗМ-72 (ოზმ) ნაღმი** ტერიტორიის მტრის ცოცხალი ძალის საწინააღმდეგოდ დასანადმად არის გათვალისწინებული. მსხვრევადი, წრიული განადგურების უნარის მქონე ОЗМ-72 ნაღმი მიმმართველისგან, კორპუსისაგან, გასროლისა და დამრტყმელი მექანიზმისაგან შედგება.

ტექნიკურ-ტექნიკური მახასიათებლები

ტიპი	სხვრევადი, წრიული საფრთხის-შეზღუდვა
მასა	5 კგ
ასაფეთქებელი ნივთიერების (ტროტილის) მასა	0,66 კგ
განასროლის (კვამლიანი დენით) მასა	7 გრ
დიამეტრი	108 მმ
სიმაღლე (ამფეთქებლის გარეშე)	172 მმ
მზა ნამსხვრევების რაოდენობა	2400 ცალი
სრულად საფრთხის შექმნის რადიუსი	25 მ
საფრთხის შემქმნელი ძალის მქონე ნამსხვრევების გაფრენის მანძილი	50 მ-მდე
საფრთხეშემცველი ფართობი	2124 მ ²
აფეთქების სიმაღლე მიწის დონიდან	0,6–0,9 მ
დაყენების წესი	ხელით



მუშაობის პრინციპი. გასაწევი მავთულის დაჭიმვის დროს ამფეთქებელი იწყებს მუშაობას. ნაღმის კორპუსი მიმართველს სცილდება, ასაფეთქებელი ნივთიერების აფეთქებით კორპუსში დაწნეხილი ნამსხვრევები მაღალი სიჩქარით გარემოში მოიფანტება.

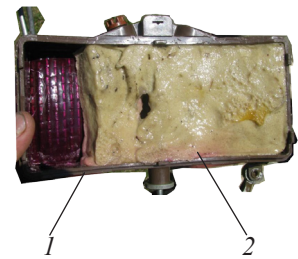
ОЗМ-72 ნაღმის გაუვნებელყოფა აკრძალულია ის ხელით გამოსაწევი ანკესით ან კიდეც ზედ ტანკის მრავალჯერ გადასვლით ნადგურდება. გასაწევი ანკესის სროლისა და მისი გადაღების საფარიდან უნდა შესრულდეს.

ქვეით საწინააღმდეგო **МОИ-50 (მონ) ნაღმი** ტერიტორიის მტრის ცოცხალი ძალის წინააღმდეგ დანადგრისათვის გათვალისწინებული მსხვერვადი მიმართული გავლენის ნაღმი. "50" ნაღმის წინ საფრთხეშემცველი რადიუსს უზენებს (ანუ 50 მ).



ტექნიკურ-ტექნიკური მახასიათებლები

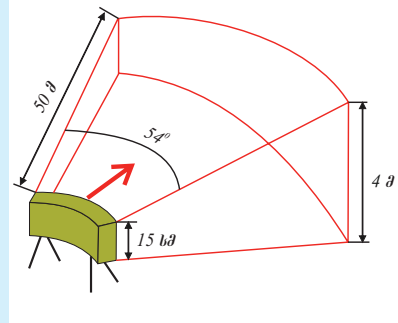
ტაბა	მსხვერვადი, მიმართული საფრთხეშემცველი
მასა	2 კგ
ასაფეთქებელი ნივთიერების მასა	0,7 კგ
სიგრძე	226 მმ
სიგანე	66 მმ
სიმაღლე (შებმული ფეხებით)	155 მმ
ნამსხვერვების რაოდენობა	
ცილინდრული ნამსხვერვებით მომარაგებისას	485 ცალი
ზურთულის ფორმიანი ნამსხვერვებით მომარაგებისას	540 ცალი
სრული საფრთხის შექმნის რადიუსი	50-58 მ
საფრთხის შექმნის ფართობი	1514-1910 მ²
სამგზავრო სატყეო მანქანების მწყობრიდან გამოყვანისა და მათზე არსებული ცოცხალი ძალისაგან საფრთხის შემცველი (განადგურები) მანძილი	30 მ-მდე
კორპუსიდან უკან და გვერდით მიმართულებით ნამსხვერვების გაფრენის მანძილი	40 მ-მდე
დადგმის ხერხი	ხელით



МОИ-50 ნაღმის აგებულება:

1- კორპუსი; 2- ასაფეთქებელი ნივთიერება.

მუშაობის პრინციპი. МОИ-50 ნაღმი მიწის ზედაპირზე ფეხებზე იდგმება ან ადგილზე მყარად მდგარ საგნებზე (ხეზე, კედელზე) მაგრდება. ნაღმი შეიძლება დაიდგას მართულ და უამრავ ვარიანტში, ნაღმის აფეთქებისას ნამსხვერვები 54°-ხის ქვეშ ფრენით ცოცხალ ძალას ანადგურებს. განადგურების სექტორის სიგრძე 50 მ , სიმაღლე კი ნაღმის სიმაღლეს 15 სმ, ყველაზე განაპირას 4 მ-ია.



მართულ ვარიანტში დადგმულ МОИ-50 ნაღმის გაუვნებლობა ნებადართულია. **უპრათიკო МОИ-50 ნაღმის გაუვნებლობა კი აკრძალულია.** ამ სახით დადგმული ნაღმი ОЗМ-72 ნაღმივით დამაგრებული ანკის საშუალებით განადგურდება.

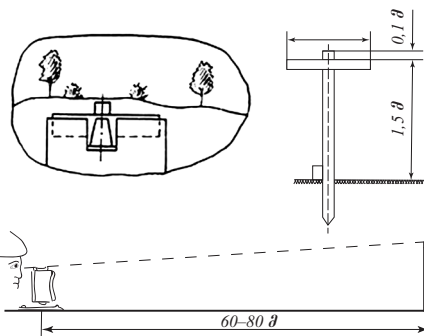
ქვეითთა საწინააღმდეგო მსხვრევადი, მიმართული **MOH-90 ნაღმი** ხიდებისა და წყლის გადასასვლელების სიახლოვეს გზების, საზღვაო დესანტის გადმოსხმის ადგილების, საცხოვრებელ პუნქტებში არსებული ქუჩების, მთებში არსებული, ტყეებში არსებული ბილიკებისა და სხვათა დასანაღმავად, “90” ნაღმის წინ საფრთხეშემქმნის რადიუსს უზენესს (ანუ 90მ).



ტექნიკურ-ტექნიკური მახასიათებლები

ტიპი	მსხვრევადი, მიმართული საფრთხე-შემცველი
მასა	12,1 კგ
სასროლის მასა	6,2 კგ
გაბარიტის ზომები	
სიგრძე	345 მმ
სიგანე	153 მმ
სიმაღლე	202 მმ
ნამსხვრევების რაოდენობა	2000 ცალი
საფრთხეშემცველი ნამსხვრევების ფრენით გაფანტვის კუთხე	120°
90მ მანძილზე სრულად საფრთხეშემცველი ზონის სიგანე	60 მ
კორპუსისა და დამაგრების კვანძი ნამსხვრევების უკან და გვერდითი მიმართულებით ფრენა-გაფანტვის მანძილი	100 მ-მდე
დაყენების ხერხი	ხელით

ნაღმის მიზანში დამიზნებისათვის მისგან 60-80 მ დაშორებით დაყენებული და 1,5 მ სიმაღლის პატარა პალო გამოყენება.



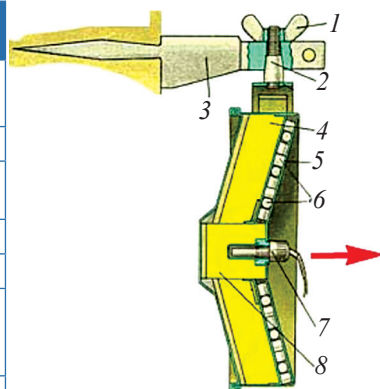
მუშაობის პრინციპი. MOH-90 ნაღმი მართულ და უმართავ ვარიანტში შეიძლება დაიდგას. ნაღმის ასაფეთქებელ ნივთიერების აფეთქების შედეგად ნამსხვრევები მონიშვნის პლანკაზე არსებულ ღერძის ნაჩვენები მიმართულებით გაფრენით მიმოიფანტება. ნამსხვრევების უმრავლესობა ჰორიზონტალური კუთხე 50°-ის მქონე ზონაში ხვდება. განადგურების სექტორის სიგრძე 90 მ, სიმაღლე კი ნაღმის სიახლოვეს 30 სმ, ყველაზე განაპირას 8 მ-ია.

MOH-90 ნაღმის დადგმა, მუშაობის პრინციპი და გაუვნებელყოფა MOH-50 ნაღმისათვის არსებული მავნარია.

ქვეითა საწინააღმდეგო MOH-100 და MOH-200 ნაღ-
მები ტერიტორიის მტრის ცოცხალი ძალის წინააღმდეგ
დანადგმისათვის გათვალისწინებული მსხვერვადი, მიმარ-
თული გავლენის ნაღმებია. MOH-100 და MOH-200 ნაღ-
მების დადგმები ერთნაირია. ისინი მზა ნამსხვერველითა
და ასაფეთქებელი ნივთიერებით მომარაგებული კორპუსი-
სისაგან, ელექტროდეტონატორისაგან დადგმის დამაგრე-
ბის მოწყობილობისაგან შედგება..

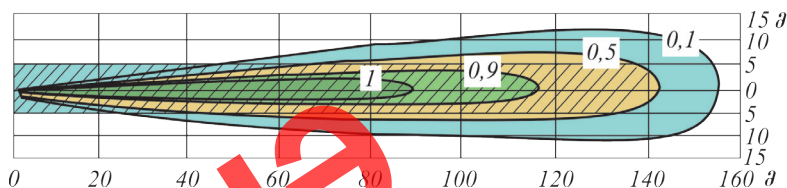
ტექნიკურ-ტექნიკური მახასიათებლები

დასახელება	MOH-100	MOH-200
ტიპი	მსხვერვადი, მიმართული საფრთხეშემცველი	
მასა	5 კგ	25 კგ
ასაფეთქებელი ნივთიერების (ტროტი- ლი) მასა	2 კგ	12 კგ
კორპუსის დიამეტრი	236 მმ	434 მმ
ნამსხვერველის რაოდენობა	400 ცალი	900 ცალი
მთელი საფრთხეშემცველი ზონის სიგანე	6,5–9,5 (100 მ-მან- ძილზე)	10,5–14,5 (200 მ-მან- ძილზე)
საფრთხეშემცველი ფართობი	1270 მ²	2870 მ²
შესაძლო საფრთხეშემცველი ნამსხვერველის გაბნევის მანძილი	160 მ-მდე	240 მ-მდე
გაფრენის მანძილი (დადგმის ხერხზე დამოკიდებულებით უკანა მხარეს 300–400 მეტრ მანძილზე შეიძლება იფრინოს)	30 მ	50 მ
დაყენების ხერხი	ხელით	



1– ქანჩი; 2– კონუსი; 3– დახრილითა-
გიაწი ღერძისძაწი; 4– ასაფეთქებელი
ნივთიერება; 5– კონუსი; 6– ნამს-
ხვერვადი; 7– EDP-რ ელექტროდე-
ტონატორი; 8– შუალედური დეტო-
ნატორი.

MOH-100 და MOH-200 ნაღმების საფრთხეშემცველი ზონა 1, 0,9; 0,5 და 0,1 რიცხვე-
ბით საფრთხისშემცველის ალბათობის დონეს უჩვენებს. საფრთხეშემცველი ზონა
წყვეტილი ზაზებით შემოისაზღვრება და იმტრისება.



მუშაობის პრინციპი. სადენებით დენის იმპულსის გადაცემით ზაპალი აფეთქებს
ბუდეზე მიბმულ ელექტროდეტონატორს. ამ დროს ნამსხვერველი დამიზნებული
მიმართულებით გაფრენით გაიბნევა.

ნაღმების გაუვნებლობისათვის საჭიროა:

- მართვის პუნქტში დენის წყაროს ელექტრო-ასაფეთქებელი ქსელიდან გამორთვა და სადენების წვეროების იზოლაცია;
- მათი სათითაოდ შეჭრა;
- ნაღმის ზაპალის ბუდიდან ელექტროდეტონატორის ამოღება;
- ნაღმისა და დაყენების ინსტრუმენტების დაყენების ადგილიდან გატანა.

კითხვები და დაგალებები

1. შეადარეთ ПОБЗ-2М და ОЗМ-72 ნაღმები
2. თქვენი აზრით რაშია ОЗМ-72 ნაღმის დამაგრების ანკესით გაუვნებლობის საფარიდან განხორციელების მიზეზი?
3. რაშია ქვეითთა საწინააღმდეგოდ მიმართული ნაღმების დადგმის ადგილების მიხედვით სხვა მსხვერვადი ქვეითთა საწინააღმდეგო მინებისაგან განსხვავება?
4. ისურვებდით მონაწილეობას ნაღმების დაყენებაში? დაასაბუთეთ თქვენი მოსაზრება.

17. ტანკსაწინააღმდეგო ნაღმები

ნაღმიან-ასაფეთქებელი შეფერხებები საინჟინრო შეფერხებების საფუძველს შეადგენს. ისინი დანაღმული ფართობების, ნაღმის ჯგუფებისა და ცალკეული ნაღმის სახით გამოიყენება. დანაღმულ-ასაფეთქებელი შეფერხებები ტანკებისა და ქვეითთა საწინააღმდეგო ნაღმებისაგან აივება.

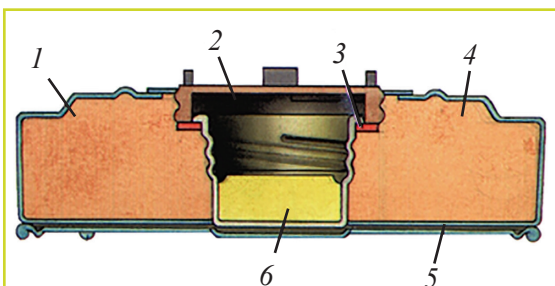
როგორ წარმოგიდგენიათ ტანკსაწინააღმდეგო ნაღმების გამოყენება?

ტანკსაწინააღმდეგო ნაღმები ტერიტორიის მტრის ტანკებისა და სხვა საბრძოლო ტექნიკის (თვითმავალი სარაკეტო და საარტილერიო დანადგარების ჯავშანტრანსპორტიორების და სატვირთო ავტომობილების) წინააღმდეგ დანაღმვისათვის რომ არის გათვალისწინებული, ეს უკვე მე-10 კლასში შისწავლეთ.

მუხლუხის საწინააღმდეგო ნაღმები.

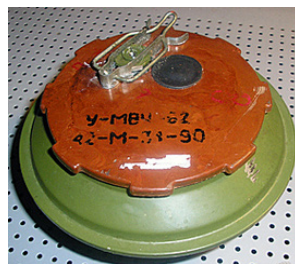
მუხლუხის საწინააღმდეგო ნაღმებზე საბრძოლო ტექნიკის მუხლუხის (ავტომობილების საბურავების გადასვლისას, ისინი ფეთქდებიან).

TM-57, TM-62M ნაღმები კორპუსისა და ასაფეთქებელისაგან შედგება. კორპუსი ფოლადისაა, ზედა ნაწილში კუთხვილი ცენტრული ჭიქა გააჩნია.



TM-62M ნაღმის აგებულება

1- კორპუსი; 2- პლასტმასის ან პოლიეთილენის საცობი; 3- რეზინის შუასადები; 4- ასაფეთქებელი ნივთიერება; 5- ფსკერი; 6- დამატებითი დეტონატორი.



ასაფეთქებელი მოწყობილობა

კორპუსი პლასტმასისაა, მის ქვედა ნაწილში ნაღმზე დასაბმელად გარე კუთხვილი აქვს.

ტაქტიკურ-ტექნიკური მახასიათებლები

ასაფეთქებელი მოწყობილობის საბრძოლო მდგომარეობიდან გადასატან მდგომარეობაში გადაყვანა სპეციალური გასაღების დახმარებით ხორციელდება. ამისათვის გასაღების საათის ისრის მიმართულებით $\frac{3}{4}$ პერიოდით გადატრიალება საჭირო.

მაჩვენებლები	TM-62	TM-57
ტიპი	მუხლუხის საწინააღმდეგო ფუგასი	
კორპუსის მასალა	მეტალი	მეტალი
მასა	9,5-10 კგ	9,0-9,5 კგ
ასაფეთქებელი მასალის მასა	7,0-7,5 კგ	6,5-7,0 კგ
დიამეტრი	320 მმ	320 მმ
სიმაღლე	128 მმ	128 მმ
მოქმედებაში მოყვანი-სათვის საჭირო ძალა	ასაფეთქებელი განისაზღვრება	150-550 კგ
მოწყობის ხერხი	მექანიკური საშუალებებითა და ხელით	

ასაფეთქებელი მოწყობილობის მოქმედების პრინციპი. დამცავის ამოცლის და გამშვების ღილაკის დაჭერის შემდეგ იგი ავტომატურად გადადის საბრძოლო მდგომარეობაში, საათის მექანიზმი იწყებს მოქმედებას. 30-120 წამის შემდეგ ნაღმი მოდის საბრძოლო მდგომარეობაში. ტანკის მუხლუხის (ავტომობილის საბურავის) ასაფეთქებლის დაფაზე გასვლის შედეგად ნაღმი ფეთქდება.

ფსკერსაწინააღმდეგო ნაღმები

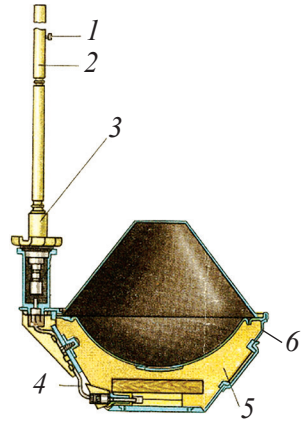


ფსკერსაწინააღმდეგო ნაღმებზე ტანკის (ავტომობილის) კორპუსის ან ტანკის მუხლუხის (ავტომობილის საბურავი) გადასვლისას ნაღმი ფეთქდება და შედეგად ტანკის ფსკერი იხვრიტება (ავტომობილი ჰაერში ავარდება). პირადი შემადგენლობა იღუპება. მოძრაობის უზრუნველყოფი ნაწილი და მექანიზმები მწყობრიდან გამოდის. ამ ნაღმებს **TMK-2 TM-72** ნაღმები მიეკუთვნებიან.

TMK-2 ნაღმის ტანკის ქვეშ აფეთქების შედეგად საწვავისა და საბრძოლო კომპლექტი ფეთქდება. საწვავისა და საბრძოლო კომპლექტის აფეთქება ნაღმის აფეთქებით გამოწვეულ საფრთხეს კიდევ უფრო ზრდის.

ტექნიკური მახასიათებლები

ნაღმის ტიპი	კუმულიატივი
მასა	12 კგ
ასაფეთქებელი მასა	6,5 კგ
დiameterი	307 მმ
კორპუსის სიმაღლე	265 მმ
სიმაღლე ასაფეთქებელთან ერთად,	1130 მმ
მოქმედებაში მოყვანისათვის საჭირო ძალა	8–12 კგ
ნაღმის აფეთქებისათვის მანქანის დახრის კუთხე	24–36°
ჯავშნის გახვრეტის უნარი	110 მმ



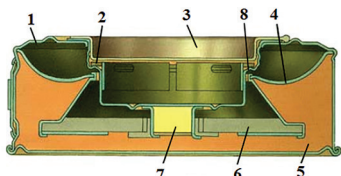
1 – ვინტა; 2 – გამაგრებელი; 3 – ამაფეთქებელი; 4 – დეტონატორის გადაცემი; 5 – ასაფეთქებელი ნივთიერება; 6 – კორპუსი

ამაფეთქებლების მუშაობის პრინციპი. ტანკის ნაღმზე გასვლისას ამაფეთქებლის მილაკი და ბორბლები გვერდით გადაიხრება და დამრტყმელი გათავისუფლდება 0,3–0,45 წამის შემდეგ, ანუ ნაღმის ტანკის კორპუსის დაახლოებით ცენტრში ყოფნისას ფეთქდება.

ამაფეთქებლის მილაკი მოღრუხლ მდგომარეობაში ყოფნისას TMK-2 ნაღმის გაუვნებელყოფა აკრძალულია.

ასეთი ნაღმები გვერდებზე 1,5–2 კგ ტოტილის დადებით ნადგურდება.

TM-72 ნაღმი მტრის ბანაკების, თვითმავალი სარაკეტო და საარტილერიო დანადგარების, ჯავშანტრანსპორტიორებისა და ავტომობილების მწყობრიდან გამოყვანისათვის გათვალისწინებული ფსკერსაწინააღმდეგო ნაღმია. ნაღმი ტანკის კორპუსის ქვეშ აფეთქებისას ტანკის პირად შემადგენლობას ანადგურებს, საწვავს და საბრძოლო შეიარაღებას აფეთქებს. TM-72 ნაღმის კორპუსისაგან, შუა დეტონატორთან ერთად ასაფეთქებელი ნივთიერებისაგან და უკონტაქტო MVN-72 ამაფეთქებლისაგან შედგება.



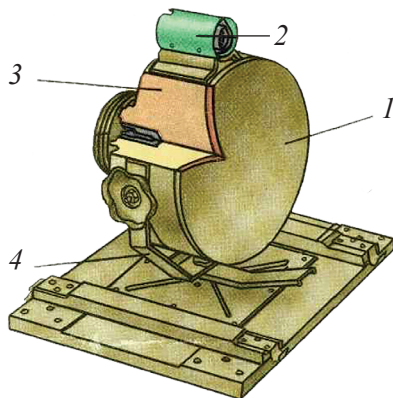
1- კორპუსი; 2- შუაფენა; 3- საცობი;
4- ფოლადის საღებავი; 5- PM ასაფეთქებელი;
6- ღილაკი; 7- შუა დეტონატორი (ტექ-
რილის კოჭი); 8- კუთხვილი ქიქი.

ტექნიკურ-ტექნიკური მახასიათებლები.

ნაღმის ტიპი	კუთხუთხა
დიაგნოზი სიმაღლე	250 მმ
ამაფეთქებელთან ერთად	128 მმ
ნაღმის მასა	ამაფეთქებელთან ერთად
	6 კგ
ასაფეთქებლის წონა	2,5 კგ
კორპუსის მასალა	ფოლადი
განადგურების უნარი	ცხოვრებას უქმნის საფრთხეს, ტანკის აგრეგატები და მუხლუხები გამოჰყავს მწყობრიდან.
ჯავშნის გახვრეტის უნარი	100 მმ სისქის ჯავშანს 0-25-0,5მ-მდე მანძილიდან ხვრეტს, გახსნილი ადგილის დიამეტრი 50-60 მმ-ს შეადგენს;
დაყენების ხერხი	გრუნტზე ხელით და ავტომობილზე მოწყობილი შემამცირებელი ლოტოკის საშუალებით დაყენდება.

ამაფეთქებლის მუშაობის პრინციპი. მაგნიტური პრინციპის უკონტაქტო რეაქციის მიმცემი მოწყობილობა ამაფეთქებლის ტანკის, ჯავშანტრანსპორტიორის ან კიდევ ავტომობილის ძრავის მექანიზმების შექმნილი მაგნიტური ველის გავლენის შედეგად მოქმედებაში მოყვანას (აფეთქებას) უზრუნველყოფს.

ასაფეთქებლის შენადგენი ფენით დაფარული, დაზიანებული ნაღმის გაუფრთხილება (ამოღება) აკრძალულია. ნაღმის მძებნელ და მის გამწვანებელს თან არ უნდა ჰქონდეს იარაღი, ნიჩაბი, დანა და სხვ. რეკომენდირებულია ზაფხულში რეზინის, ზამთარში კი ნაბდის ჩექმის ჩაცმა.



TM-83 ნაღმი მტრის მუხლუხიანი და საბურავიანი ტექნიკის მწყობრიდან გამოყვანის დანიშნულების ბორტაწინააღმდეგო ნაღმია.

ნაღმის აფეთქებისას წარმოშობილი კუმულატიური დარტყმა ტანკის ბორტს ხვრეტავს, შედეგად პირადი შემადგენლობა და მოწყობილობა ნადგურდება.

1 – ნაღმის კორპუსი; 2 – ოპტიკური მიზანგადაცემი; 3 – ზაპალი; 4 – ნაღმის ტერიტორიაზე დაყენებისათვის საჭირო საშუალებები

ტექნიკურ-ტექნიკური მახასიათებლები

ტიპი	ბორტაწინააღმდეგო დამრტყმელი ბირთვის პრინციპით
აფეთქებელი	უკონტაქტო ორარხიანი - სეისმური და ინფრაწითელი მიზნის გადამცემით
მასა	20,4 კგ
სიგრძე	455 მმ
მიზნის განადგურების მანძილი	50 მ-მდე
გამოყენების ვარიანტები	მართული და უმართავი (მართული სადენის სიგრძე -100მ)
განადგურების უნარი	კგ-დან 50 მ- მდე მანძილზე 100 მმ სისქის ჯავშანზე 80მმ-მდე დიამეტრის ნახვრეტს ხსნის.
დაყენების ხერხი	ხელით

მუშაობის პრინციპი. ტექნიკის მიახლოებისას მიზნის გადამცემს ნაღმი მოყავს საბრძოლო მდგომარეობაში. ზაპალი აფეთქებისას ნაღმს აფეთქებს. სამიზნის ოპტიკური მიზანგადაცემის ხედვის არეში ნაღმი 3 წუთის შემდეგ მოლოდინის რეჟიმში გადადის. აფეთქების დროს კომპაქტური საფრთხისშემცველი ელემენტი - დარტყმის ბურთულა წარმოიქმნება და ეს ბურთულა მიზანს ანადგურებს.

უმართავი და ნაწყვეტებიანი სადენით დაყენებული ნაღმების ამოღება და გაუვნებელიყოფა აკრძალულია. მართულ მდგომარეობაში დაყენებული ნაღმის ამოღების ნება ეძლევათ. თუ მართულ ვარიანტში დაყენებული ნაღმი მართვის პულტით უსაფრთხო მდგომარეობაში მოყვანა შესაძლებელი არ იქნება, მაშინ ეს ნაღმი განადგურდება. განადგურება არანაკლებ 50 მ მანძილზე მდებარე საფარიდან ან კიდევ ჯავშნის მანქანიდან მსხვილკალიბრიანი ტყვიამფრქვევიდან ცეცხლის გახსნით სრულდება. მისი განადგურებისათვის შზადებისას ნაღმის დაპიზნების ხაზის გავლა აკრძალულია.

კითხვები და დაგალებები

1. შეადარეთ მუხლუბ და ფსკერ საწინააღმდეგო ნაღმები.
2. თქვენი აზრით, რატომ არ არის ნებადართული ამაფეთქებელი მოწყობილობის კედლის დახრილ მდგომარეობაში მყოფი TMK-2 ნაღმის გაუვნებელყოფა?
3. განმარტეთ ფსკერსაწინააღმდეგო ნაღმების გამოყენების ხერხები.
4. განმარტეთ ბორტსაწინააღმდეგო ნაღმების გამოყენების ხერხები.
5. ჩამოთვალეთ ბორტსაწინააღმდეგო TM-83 და ქვეითთა საწინააღმდეგო POM3-2M და O3M-72 ნაღმების მსგავსი და განმასხვავებელი ნიშნები.
6. თქვენი აზრით, TM-83 ნაღმის განადგურებისათვის მზადებისას, რატომ არის აკრძალული მისი დამიზნების ხაზის გადაკვეთა?

18. ბრძოლა ტანკებითა და ჯავშანტექნიკით

ტანკების პირველი მსოფლიო ომში გამოყენება ომის მწარმოებელთა მხრიდან მოკლე დროში იქნა დაფასებული და მათ მეტ-ნაკლები მნიშვნელობის მქონე ყველა ჯარში ფართო ადგილის დაკავება დაიწყო. იმ დროიდან დაწყებული, ტანკების როგორც კოსტრუქცია, ისე გამოყენების ტაქტიკა საკმაოდ განვითარდა. XX საუკუნის მეორე ნახევრიდან დაწყებული შეიარაღებული კონფლიქტების დიდ უმრავლესობაში ტანკები გამოიყენება. ახლაც კი ჯავშნიანი სატანკო ძალები დიდი არმიების ძირითად დამრტყმელ ძალად რჩება.

როგორ წარმოვიდგენიათ ომში ტანკებით ბრძოლა?

ტანკების ბრძოლაში გამოყენების ტაქტიკის განვითარებაში ორგზის საბჭოთა კავშირის გმირს ჰეზი ეჰმედ ოღლუ ასლანოვს დიდი დამსახურება მიუძღვის. მისი აღმოჩენილი **“ფლანგის ტაქტიკა”** დღესაც ისწავლება წამყვან ქვეყნების სამხედრო სკოლებში.

ტანკების კონსტრუქციული და საბრძოლო გამოყენებით ტაქტიკასთან ერთად, ათეულობით ბრძოლის ხერხიც განვითარდა. თუმცა პირველი ბრძოლის ხერხებიდან



არსებული ტანკსაწინააღმდეგო თხრილები, ესკარპი ექს-ესკარპი, ტანკსაწინააღმდეგო ზღარბი, სხვადასხვა გროვები და სხვა დღესაც ინარჩუნებენ თავის აქტუალურობას.

ტანკებით თანამედროვე ბრძოლის პრინციპები მსოფლიო ომების დროინდელისაგან საფუძვლიანად განსხვავდება. ამჟამად “ტანკების სათითაოდ განადგურება” ძირითად ზერხად ითვლება.

სამხედრომ ბრძოლაში მტრის ტანკებისა და სხვა ჯავშანმანქანებთან ბრძოლაში წარმატების მოპოვებისათვის კარგად უნდა იცოდეს მათი ძლიერი და სუსტი ადგილები, თავისი შეარაღების საბრძოლო შესაძლებლობები სრულყოფილად უნდა ჰქონდეს ათვისებული და უნარიანად უნდა იყენებდეს მათ,

მტრის ჯარის ძირითადი ტანკი T-72-ია. ისინი მოტომსროლელ დანაყოფებსა და ჯავშნიან საბრძოლო მანქანებთან ერთად, ან კიდევ დამოუკიდებელი ბრძოლის წარმოების უნარს, მაღალი მანევრის შესაძლებლობას და კარგ ჯავშნს ფლობენ.

ამ ტანკების ზოგიერთი მოდიფიკაცია კუმულატიური ჭურვისაგან დაცვისათვის ბორტის ამწევები (ეკრანები) და ჩამოსაკიდი დინამიური დამცავი კონტეინერებით არის მიმაგრებული.



დამყრობი არმიის ნაწილებისა და დანაყოფების შეიარაღებაში ქვეითთა საბრძოლო მანქანებსა ჯავშან ტრანსპორტიორებს მნიშვნელოვანი ადგილი უკავიათ. ამ მანქანების ჯავშანი პირად შემადგენლობას იცავს ტყვისა და ნამსხვრევებისაგან. რაც არ უნდა თანამედროვე, რაც არ უნდა მტკიცე ჯავშნიანი იყოს ტანკი, მას კონსტრუქციული ნაკლოვანებები და სუსტი ადგილები აქვს. ქვემეხის დაბლა დაწევისას, მკვდარი ზონის შექმნას, შეზღუდული დაკვირვებასა და შეფერხების აღმოფხვრის შესაძლებლობების და სხვ. მისი ნაკლოვანებების მაგალითად მოყვანა შეიძლება.

საჭიროა იმის ცოდნა, რომ დაკვირვების ხელსაწყოების ხელთ არსებული საშუალებებით დაფარვისას ტანკი “ბრმავდება”



მტრის ტანკებსა და ჯავშანმანქანებთან ბრძოლის წარმოებისათვის მოტომსროლელ ოცეულებს მანქანებში 9M111 და 9M113 ტიპის ტანკსაწინააღმდეგო მართული სარაკეტო კომპლექსი, ქვეითთ საბრძოლო მანქანის ქვემეხი, ტანკსაწინააღმდეგო ხელის ყუმბარმტყორცნი და ტანკსაწინააღმდეგო კუმულატიური ხელყუმბარები გააჩნია. ბორტის ამწევები (ეკრანები) და დაკიდებული დინამიკური დამცავი კონტეინერებით მომარაგებულ ტანკებთან ბრძოლის წარმოებისათვის, მოტომსროლელ ოცეულში 40 მმ-იანი ტანკსაწინააღმდეგო ხელის ყუმბარმტყვრცნების საბრძოლო კომპლექტში ПГ-7ВР ტიპის ცეცხლშემკრებები შედის. ამ ნაკრების პირველი თავდაცვის მოწყობილობებს, ძირითადი კი თვით ტანკს ანადგურებს.

მაღალი საბრძოლო მზადყოფნის დონის მქონე პირად შემადგენლობას საცეცხლე იარაღების ცეცხლით დაკვირვებისა და დამიზნების ხელსაწყოები გამოყავს მწყობრიდან, ტანკისა და ჯავშანმანქანის დატოვების მცდელობისას ანადგურებს პირად შემადგენლობას.



ამ ტანკსაწინააღმდეგო საშუალებების საბრძოლო შესაძლებლობები, უპირველეს ყოვლისა, მათი ჯავშანგახერხის შესაძლებლობით, სროლის მანძილითა და სიზუსტით, სროლის ტემპით განისაზღვრება.

მოტომსროლელ ოცეულში არსებულ ტანკსაწინააღმდეგო რაკეტების, საბრძოლო მანქანებს, ტანკსაწინააღმდეგო ხელის ყუმბარმტყორცნებს ნებისმიერი თანამედროვე ტანკის განადგურება შეუძლიათ.

PKT-3 (RKQ) კუმულატიური ხელყუმბარა მიზანში მორტყმისთანავე დაუყოვნებლივ აფეთქებით ჯავშანს ხერხებს, მუხლუხს ანგრევს, იარაღებსა და მოწყობილობებს ანადგურებს, ასევე საწვავს აალებს. გარდა ამისა, ავტომატებისა და ტყვიამფრქვევების ცეცხლით ტანკებისა და ჯავშნიანი მანქანების დაკვირვების საშუალებებისა და სა-მიზნეების მწყობრიდან გამოყვანაა შესაძლებელი.

ტანკებითა და ჯავშნიანი მანქანებით წარმატებული ბრძოლა ძირითადად პირადი შემადგენლობის მორალურ-ფსიქოლოგიურ მდგომარეობაზე, პროფესიულ მომზადებაზე, ბრძოლაში მონაწილე ძალისა და საშუალებების ურთიერთკავშირზე, ტერიტორიის მახასიათებლებზე, ამინდზე, დღე-ღამისა და წლის დროზეა დამოკიდებული.

2016 წლის აპრილის ბრძოლებში ფიზულის მიმართულებით მტრების ტანკების განადგურებაში ზებრაიჯანელი სამხედროების მაღალმა მორალურ-ფსიქოლოგიურმა მდგომარეობამ, პროფესიულმა მომზადებამ, პატრიოტულმა განცდამ, გამიჯნულმა სულისკვეთებამ და თანამედროვე შეიარაღებამ გადამწყვეტი როლი შეასრულა.

თანამედროვე ომში მტრის ტანკებსა და ჯავშანმანქანებთან ბრძოლა ძირითადად ტანკსაწინააღმდეგო არტილერიის, ტანკსაწინააღმდეგო სარაკეტო კომპლექსების, ჯავშნიანი მანქანების, ტანკების, ტანკსაწინააღმდეგო ყუმბარმტყორცნებისა და საინჟინრო შეფერხებების საშუალებით ხორციელდება. თუმცა მტრის ცალკეული ტანკებისა და ჯავშანმანქანების დაცვის წინა ხაზთან გამოსვლა არ არის გამორიცხული. ისინი ტანკსაწინააღმდეგო ხელყუმბარებით უნდა განადგურდეს. ახლო მანძილზე ტანკი მამაცი და უნარიანი სამხედროსათვის განსაკუთრებულ საფრთხეს არ წარმოადგენს.

T-34 მეორე მსოფლიო ომის საუკეთესო ტანკი.



T-34 ტანკი ხარკოვის ორთქმავალმშენებელ ქარხანაში კონსტრუქტორი მიხაილ ილიჩ კოშკინის ხელმძღვანელობითიქნა წარმოებული. კონსტრუქტორმა ორი საცდელი ნიმუში დაამზადა, 3000 კმ მანძილის გავლით ისინი გამოსცადა. კოშკინს ტანკის ტარებით მოსკოვში მისვლა უბრძანეს. 1940 წლის 17 მარტს კრემლის ივანოვის მოედანზე იგი საბჭოთა მთვრობას წარედგინა. მოსკოვის გარეუბანშიც გამოცდა წარმატებით გაიარა. მ.ი. კოშკინმა თავისი სიცოცხლე და ჯანმრთელობა ტანკს შესწირა. ექვსი თვის შემდეგ ის გარდაიცვალა.

- ა.პიტლერმა T-34 ტანკის მახასიათებლების გაცნობის შემდეგ, უკვე გარდაცვლილი კოშკინი პირად მტრად გამოაცხადა.

- 1941 წელს გერმანელი მფრინავები მ.ი. კოშკინის საფლავის განადგურებისათვის ბომბავენ იმ სასაფლაოს, სადაც იყო იგი დაკრძალული.

ტანკის სანგართან მიახლოებისას ჯარისკაცი უცდის მის 25-30 მ მანძილზე მიახლოებას, მკვდარი ზონიდან ტანკსაწინააღმდეგო ყუმბარას ტანკს ესვრის. თუ ამ დროს ტანკს არ მოხვდება და ის გააგრძელებს მოძრაობას, ჯარისკაცი სანგრის ფსკერზე წვება. ტანკის გადასვლისთანავე ცოცხლად წარმოდგება და მას სუსტი ადგილებიდან ანადგურებს. თუ დაზიანებული ტანკის პირადი შემადგენლობა შეეცდება ტანკის დატოვებას, იგი ავტომატის ცეცხლით განადგურდება.



ტანკის განადგურება ხელყუმბარით

ხმლით ტანკებზე შეტევა



არა, ეს არ არის ლეგენდა. დამკვირობელთა ტანკებზე შეტევა 1939 წლის 1 სექტემბერს ვერმახტის “პოლონეთის კამპანიის” დროს კრიიანტამას სიახლოვეს მოხდა. გერმანელების სატანკო კორპუსის შეტევის აღკვეთისათვის პოლონელები ხმლითა და შუბით ეტაკნენ ტანკებს. მართალია მათ ამ ბრძოლაში დიდი დანაკარგები განიცადეს, მაგრამ გერმანელების შეტევის, თუნდაც დროებით შეჩერება შეძლეს.

კითხვები და დაგალებები

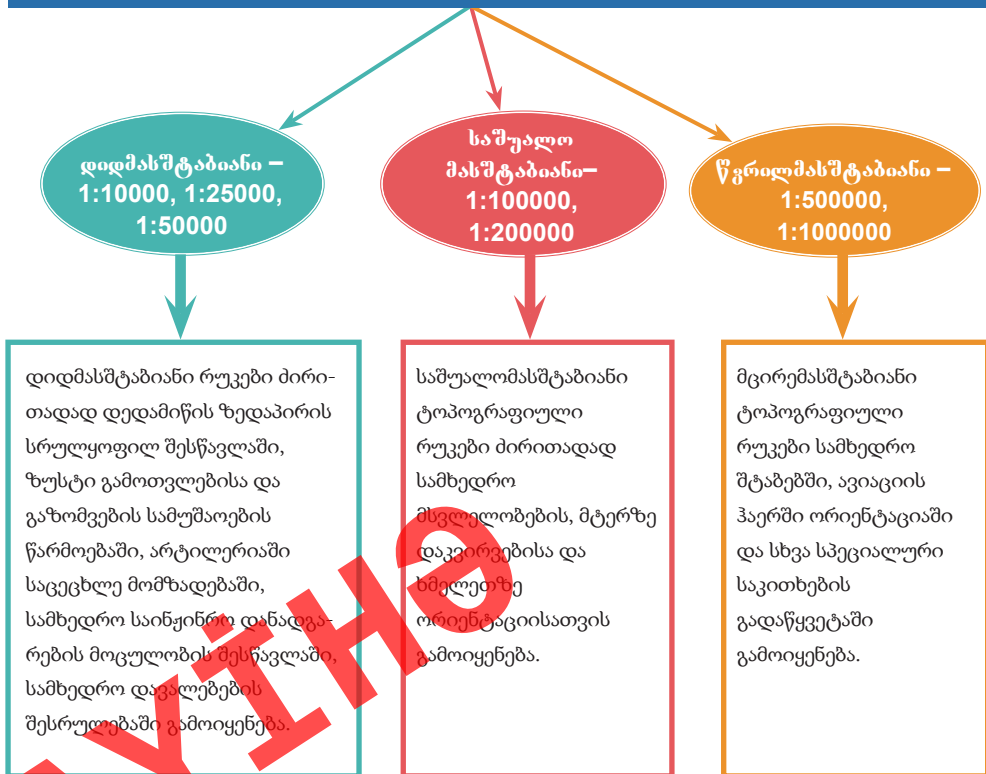
1. მოამზადეთ წარდგენა ტანკების პირველ მსოფლიო ომში გამოყენების შესახებ.
2. როგორ გესმით, დაკვირვების ხელსაწყოების ხელთარსებული საშუალებით დაფარვისას ტანკის “დაბრმავება”?
3. ტანკებით ბრძოლისას მოტომსროლელი ოცეულის შემადგენლობაში, რომელი მოვალეობის შემსრულებლობას ისურვებდით? დაასაბუთეთ თქვენი მოსაზრება.
4. თქვენი აზრით, როგორ შეიძლება თავის დაცვა PKT-3 კუმულატიური ხელყუმბარის აფეთქების მომენტში წარმოქმნილი დარტყმის ტალღისაგან?
5. თუ ტანკს არ მოხვდება და ის გააგრძელებს მოძრაობას, ჯარისკაცი სანგრის ფსკერზე წვება, ტანკის გადასვლისთანავე ცოცხლად წამოდგება და მას სუსტი ადგილებიდან ანადგურებს. რას ფიქრობთ მისი “დაბრმავებით” ხელში ჩაგდების შესახებ?
6. მოამზადეთ წარდგენა გმირი ტანკისტების შესახებ.
7. ფიზიკის საგანში შესწავლილ რომელ კანონთან შეადარებდით ტანკების განვითარებისა და ტანკებით ბრძოლას? (დაასაბუთეთ თქვენი მოსაზრება).

19. ტოპოგრაფიული რუკების წაკითხვა

დედამიწის რუკებისა და გეგმების შექმნას დიდი ხნის ისტორია აქვს. ხმელეთზე დაზვერვის წარმოება, საბრძოლო ოპერაციების დაგეგმვისა და მართვის წარმოდგენა ტოპოგრაფიული რუკების გარეშე შეუძლებელია. ამ რუკებზე დედამიწის ფიზიკური ზედაპირი და იქ არსებული ყველა ობიექტი ერთ დონეზე აისახება. ასახვის სრულყოფილება, სისრულე რუკის მასშტაბზეა დამოკიდებული.

თქვენ აზრით, საბრძოლო ოპერაციების დაგეგმვისას, რა როლი აკისრიათ ტოპოგრაფიულ რუკებს?

სამხედრო ოპერაციებში შედგენილი რუკები მასშტაბის მიხედვით იყოფა შემდეგ ჯგუფებად:



ტოპოგრაფიული რუკების შინაარსი

ტოპოგრაფიული რუკების შინაარსს ბუნებრივი და სოციალურ-ეკონომიკური ელემენტები მიეკუთვნება. ბუნებრივ ელემენტებს ჰიდროგრაფიული ობიექტები, რელიეფი, მცენარეული საფარი და გრუნტი; სოციალურ-ეკონომიკურ ელემენტებს კი საცხოვრებელი პუნქტები, გზები და კავშირგაბმულობის საშუალებები, პოლიტიკურ-ადმინისტრაციული ელემენტები, ეკონომიკური და კულტურული ობიექტები მიეკუთვნება.

ჰიდროგრაფიული ობიექტებს მიეკუთვნებიან ზღვები, ტბები, წყალსაცავები, მდინარეები, არხები, ჭები და წყაროები. ტოპოგრაფიულ რუკებზე ეს ობიექტები ლურჯად ან ცისფრად სხვადასხვა ტონებში (შეფერილობებში) აისახება. ტოპოგრაფიულ რუკებზე მდინარეების რიგი მაჩვენებლები, მდინარის სიგანე, გადასასვლელები (სილმის ჩვენებით), მდინარის ფსკერზე გრუნტის მახასიათებლები და სხვა, პირობითი ნიშნებით, წარწერით აისახება.

რელიეფსა და ჰიდროგრაფიას შორის უშუალო კავშირი და ურთიერთდამოკიდებულება არსებობს. .

მცენარეული საფარი არსებობს როგორც ბუნებრივი (ტყეები, ბუჩქნარები, სამოვრები, მდელოები, ჭაობები და სხვა), ისე კულტურული (ბაღები, პლანტაციები, ვენახები და სხვ.).

გრუნტს ქვიშნარი, თიხნარი, ქვიანი ზედაპირი, მსხვილი მონოლითური ქანების ზედაპირზე გამოსული ფართობები და სხვა მიეკუთვნება.

ტოპოგრაფიული რუკების პირობითი ნიშნები

ტოპოგრაფიული რუკების პირობითი ნიშნები სხვადასხვა მასშტაბების მიხედვით სპეციალური წიგნების სახით გამოიცემა.

ტოპოგრაფიული გეგმებისა და რუკების პირობითი ნიშნები მრავალნაირია და მათი რაოდენობა მასშტაბზე დამოკიდებულებით იცვლება, მაგალითად, 1:20000, 1:25000, 1:50000 და 1:100000 მასშტაბიან ტოპოგრაფიულ რუკებზე 350-მდე გრაფიკული პირობითი ნიშანი და 400-ზე მეტი შემოკლებული განმარტებითი ჩანაწერი გამოიყენება. პირობითი ნიშნების დამახსოვრება, ერთმანეთისაგან განსხვავება, მათი დახმარებით რუკებისა და გეგმების წაკითხვა მწელი არაა.

კონტურული პირობითი ნიშნები ფორმისა და ზომების რუკის მასშტაბის საფუძველზე ნაჩვენები ობიექტების ასახვისათვის გამოიყენება. ამ ნიშნებს რუკის განსაზღვრული ნაწილის დაკავების გამო, ზოგჯერ ზედაპირის პირობით ნიშნებსაც უწოდებენ. ტყე, ბაღი, ბამბის პლანტაციები, მდელოები, ტბა და სხვა ობიექტები რუკაზე კონტურებით გამოსახება, შემდეგ კი კონტურში ნიშნები განთავსდება. ეს ნიშნები ზოგჯერ ასახულ ობიექტებს (ლელქაში, ვენახი და სხვ.) გვაგონებს, ზოგჯერ კი მარტივი გეომეტრიული ფორმისაა (მაგალითად, ბუჩქნარის გამოსახვით პატარა წრეები, ქვების გამომსახველი სამკუთხედები და სხვ.).

წრფივი პირობითი ნიშნები დედამიწის ზედაპირზე სიგანის არამქონე ვიწრო ზოლის სახით გაგრძელებული სხვადასხვა ობიექტისა (გზები, მდინარეები, არხები და სხვ) და ხაზების (ზონის, რაიონის საზღვრები და სხვ.) ასახვისათვის გამოიყენება. ზოლის სახის ობიექტების სიგანე რუკის მასშტაბზე დამოკიდებულებით ზოგჯერ მასშტაბით ზოგჯერ კი უმასშტაბოდ აისახება.

უპასუშტაბო პირობითი ნიშნები ეკონომიკური და სხვა თვალსაზრისით სპეციალური მნიშვნელობის მქონე, თუმცა ფართობის სიმცირის გამო რუკაზე ასახვის შესაძლებლობის არამქონე ობიექტების ასახვისათვის გამოიყენება (საგზაო მაჩვენებლები, ჭები და სხვ).

განმარტებითი პირობითი ნიშნები რუკაზე ასახული ობიექტების დამატებითი თვისებებს უჩვენებს. მაგალითად, ტყის კონტურში ხის სახეობის მაჩვენებელი ნიშანი (ჩანაწერი), მდინარის დინების მიმართულებისა და დინების სიჩქარის მაჩვენებელი ღერძი, ციფრი და სხვ.

ინფორმაცია დედამიწის რელიეფის ძირითადი ფორმების შესახებ.

დედამიწის ზედაპირის რელიეფი ტოპოგრაფიულ რუკებზე სრულყოფილად და ზუსტად აისახება. მისი ადვილად წაკითხვა ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პირობაა. დედამიწის ფიზიკური ზედაპირის ამსახველ ერთიან ფორმას რელიეფი ეწოდება.

ინფორმაცია დედამიწის რელიეფის ძირითადი ფორმების შესახებ.

მთა (ზეგანი) ცალკე მდებარე და გარშემო მყოფი ტერიტორიებისაგან უმრავლეს შემთხვევაში კონუსისებრი ფორმით ამდლებული რელიეფის ფორმას **მთა (ზეგანი)** ეწოდება. მთის (ზეგანის) უმაღლეს წერტილს მწვერვალი, გვერდით ზედაპირს - **ღ** ეწოდება. მთის (ზეგანის) გარშემო მყოფ ზედაპირთან შემაერთებელ ხაზს მისი **კალთა** ეწოდება.

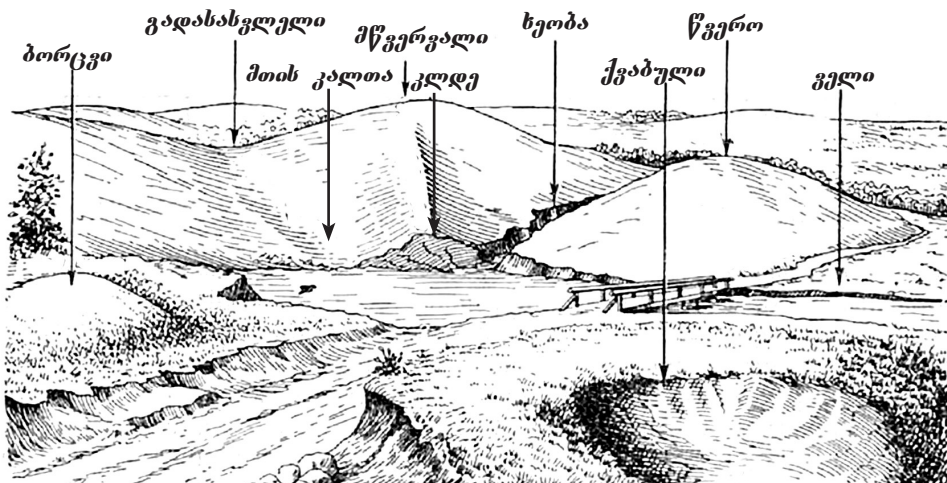
ღრანტე (ქვაბული) მთის (ზეგანის) მომცავ შუკრულ დაბლობს **ღრანტე** ეწოდება. ღრანტეს გვერდითი ზედაპირი უღელტეხილებს ქმნის. ქვაბულის გარშემო მყოფ ფართობთან შემაერთებელ ხაზს კაში (წარბი) ეწოდება.

ქედები განსაზღვრული მიმართულებით გაგარძელებულ თანდათანობით დადაბლებულ მაღლობებს **ქედები** ეწოდება. ქედების ორი უღელტეხილი მის უმაღლეს ნაწილში შეერთებით წყალგამყოფს ქმნის.

ხეობა ქედების საპირისპიროდ განსაზღვრული მიმართულებით გაგარძელებულ და თანდათანობით დადაბლებულ მოგრძო ფორმის დაბლობს **ხეობა** ეწოდება. უმრავლეს შემთხვევაში ხეობები მდინარეების კალაპოტები ხდებიან. კალთებთან ციცაბო ნაწილებში წარმოიქმნება მთის კლდეები (**ხრამები**). ბალახითა და ბუჩქოვანი მცენარეებით დაფარულ ხრამებს ხევები ეწოდება. ზეგანის კალთებზე ან ზღვის სანაპიროების გასწვრივ გაგარძელებულ ნაკლებდახრილ საფეხუროვან ფართობებს ტერასები ეწოდება. ძალიან ციცაბო ადგილებს **კლდეები** ეწოდება.

გადასასვლელი ორი მეზობელი მთის უღელტეხილის შემაერთებელ ადგილს **გადასასვლელი** ეწოდება. მთიან ადგილებში გზები გადასასვლელებზე გადის. ამიტომაც მთებში ასეთ ადგილს **მთების გადასასვლელები** ეწოდებენ.

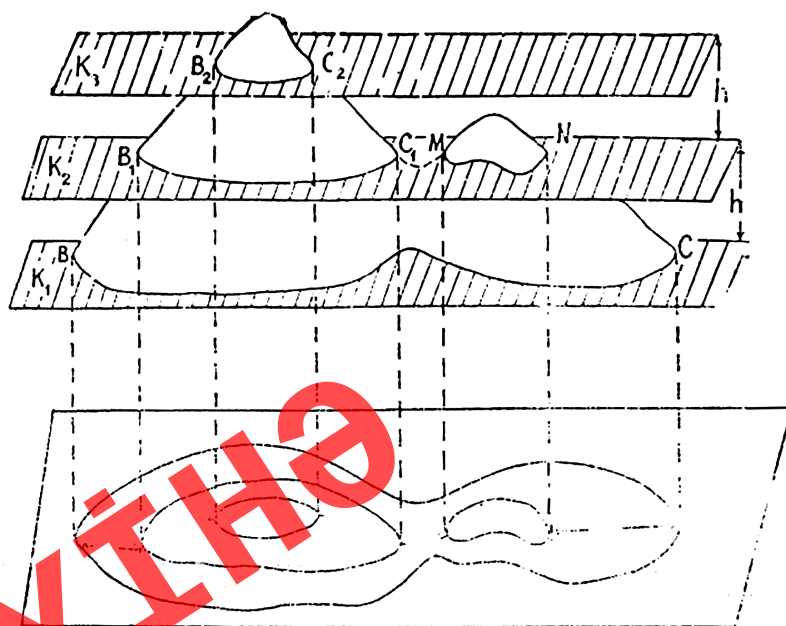
უმნიშვნელო დახრილების მქონე მოსწორებული რელიეფის ფორმას **გაკე** ეწოდება. 200 მ-ზე ნაკლები სიმაღლის მქონე ვაკეს **დაბლობი** ეწოდება.



რელიეფის ძირითადი ფორმები

**ტოპოგრაფიულ რუკებზე რელიეფის ასახვა,
ჰორიზონტალების ხერხი, გადაკვეთის სიმაღლე.**

სამხედრო ოპერაციებისათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს რელიეფის წაკითხვას. რუკებზე რელიეფის ასახვის არსი რელიეფის სამგანზომილებიანობის, ანუ მოცულობის სიბრტყეზე ჩვენებაში მდგომარეობს.



ჰორიზონტალების სიბრტყეზე დაგეგმარება და ასახვა

რელიეფის რუკაზე ასახვის შედეგად შესაძლებელია განისაზღვროს:

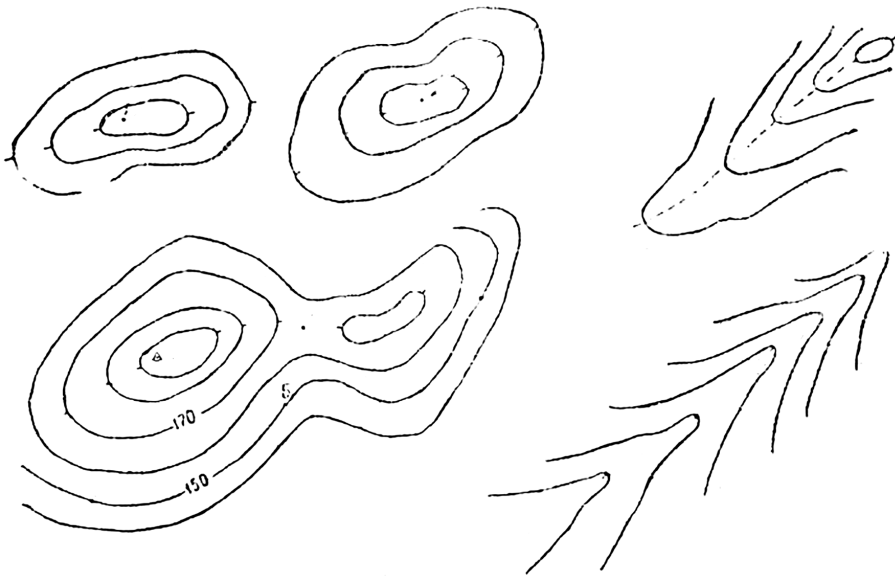
- წერტილების აბსოლუტური და ფარდობითი სიმაღლეები:

- უღელტეხილების მიმართულება, დახრილობა და რაოდენობრივი მაჩვენებლები.

ამჟამად ყველაზე მეტად გამოყენებული ხერხი **ჰორიზონტალების** ხერხია. რელიეფის რუკებზე ასახვისათვის ჰორიზონტალები მათემატიკური თვალსაზრისით ზუსტ ხერხად ითვლება.

ერთნაირი სიმაღლეების მქონე წერტილების შემაერთებელ გლუვ მრუდ წირს **ჰორიზონტალი** ეწოდება. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ჰორიზონტალები ადგილის დონის ზედაპირზე პარალელური ზედაპირებით რელიეფის გადაკვეთის ხაზებია. ასეთ სიბრტყეს **მკვეთი სიბრტყე** ეწოდება.

რელიეფის რუკაზე ჰორიზონტალებით გამოსახვისათვის ერთი ჰორიზონტალი არ არის საკმარისი. ორ მეზობელ მკვეთ სიბრტყეს (დონის სიბრტყე) შორის დარჩენილ ვერტიკალურ მანძილს **კვეთის სიმაღლე** ეწოდება.



ზოგიერთი რელიეფური ფორმების ჰორიზონტალებით ასახვა

რუკებზე ზოგიერთი ჰორიზონტალის სიმაღლე ფერდობის ამაღლების მიმართულების პირობით იწერება. გადაკვეთის სიმაღლის ცოდნისას, ერთი ჰორიზონტალის სიმაღლის მიხედვით, მეორე ჰორიზონტალის სიმაღლის განსაზღვრა შეიძლება.

ჰორიზონტალებით გამოსახული რუკა სხვადასხვა სამხედრო ოპერაციაში ფართოდ გამოყენება. რელიეფის კიდევ უფრო სრულყოფილად ასახვის მიზნით ტოპოგრაფიულ რუკებზე ჰორიზონტალებთან ერთად მახასიათებელი წერტილების სიმაღლეები იწერება.

რუკაზე ტერასების, კლდეების, ბორცვების სიმაღლეებიც იწერება. ამ ელემენტების ჰორიზონტალებით ასახვა შეუძლებელია.

კითხვები და დაგალებები

1. განსაზღვრეთ დამოკიდებულება რელიგიისა და ჰიდროგრაფიას შორის.
2. თქვენი აზრით, სამხედრო საქმეში ტყის კონტურში ხის სახეობის აღმნიშვნელი ნიშანი, მდინარის დინების მიმართულებისა და სიჩქარის მაჩვენებელი ღერძი და ციფრი რამდენად არის სასარგებლო?
3. თქვენი აზრით, მთიან ტერიტორიაზე გასავლელ ადგილს რატომ ეწოდება მთაზე გადასასვლელი?
4. რისი გათვალისწინება არის საჭირო ხეობიან ტერიტორიაზე საბრძოლო ოპერაციის დაგეგმვისას?
5. მოტომსროლერი ოცეულის (თაქიმი) მეთაური რომ იყოთ, სად მოამზადებდით ოცეულის დასაბანაკებელ ადგილს? დასაბუთეთ თქვენი მოსაზრება.

20. რუკებზე გეოგრაფიული და მართკუთხა კოორდინატების განსაზღვრა

ტერიტორიაზე ან კიდეც რუკაზე მოცემული რაიმე წერტილის (მიზნის) სათავედ მიჩნეული წრფეებით ან სიბრტყის მიმართ განსაზღვრას კოორდინატთა სისტემა ეწოდება. ეს წრფეები საკოორდინატო ღერძების, სიბრტყეები კი საკოორდინატო სიბრტყეების მოვალეობებს ასრულებენ. კოორდინატთა სისტემაში წერტილის სიბრტყეზე ან კიდეც სივრცეში ადგილის განსაზღვრის კუთხეს ან წრფივ სიდიდეებს კოორდინატები ეწოდება.

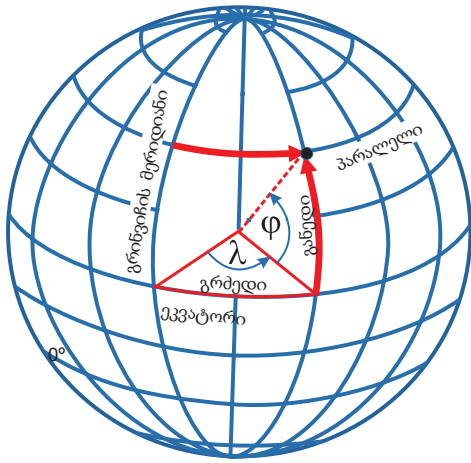
რა ინფორმაციები არსებობს ტოპოგრაფიულ რუკებზე გეოგრაფიული და მართკუთხა კოორდინატების შესახებ?

დედამიწის ზედაპირზე არსებული წერტილების ადგილს გადასაწყვეტი ამოცანის ხასიათიდან და მოთხოვნილ სიზუსტეზე დამოკიდებულებით სხვადასხვა კოორდინატთა სისტემებში განსაზღვრავენ. ამ გაკვეთილზე სამხედრო ტოპოგრაფიაში ყველაზე ვრცლად გამოყენებულ გეოგრაფიულ და მართკუთხა კოორდინატთა სისტემებს გავეცნობით.

დედამიწის ზედაპირზე არსებული წერტილების ადგილის კუთხური კოორდინატებით (განედი და გრძედი) გამოსახვის ხერხი ასტრონომ ჰიპპარხის (ჩვ. წ. აღ-მდე 150-100 წლები) მიერ იყო შემუშავებული. XIX საუკუნის ბოლომდე მსოფლიო რუკებზე ეკვატორის ხაზი ნულოვანი განედის წრედ იყო მიღებული, საწყისი მერიდიანი სხვადასხვა ქვეყნებში სხვადასხვა იყო. 1884 წლიდან ყველა ქვეყნისათვის გრინვიჩის მერიდიანი საწყისად იქნა აღებული.

გეოგრაფიულ კოორდინატთა სისტემაში დედამიწის ზედაპირის ნებისმიერი წერტილის კოორდინატის სათავის მიმართ მდებარეობის კუთხური ზომებით განსაზღვრა ხდება.

გეოგრაფიულ კოორდინატთა სისტემა ერთმანეთისაგან ძალიან შორს მანძილზე მდებარე ობიექტების ურთიერთმდებარეობის განსაზღვრასთან დაკავშირებული ამოცანების გადაწყვეტისათვის მარტივია. ამიტომაც ამ კოორდინატთა სისტემის ძირითადად შორს მანძილზე საბრძოლო საშუალებების (ბალისტიკური რაკეტების, ავიაციის და სხვ.) გამოყენებასთან დაკავშირებული გამოთვლების სამუშაოებში გამოიყენება.



კოორდინატთა სისტემა სიბრტყეზე

გეოგრაფიული კოორდინატთა სისტემის ელემენტები, გეოგრაფიული განედისა და გეოგრაფიული გრძედის წრეებისგან შედგება. ქალაქ ლონდონის სიახლოვეს არსებული გრინვიჩის ობსერვატორიაზე გამავალი მერიდიანი საწყის ანუ ნულოვან მერიდიანად არის მიღებული.

დედამიწის ზედაპირზე მოცემულ წერტილზე (M) გამავალ ვერტიკალურ ხაზსა და ეკვატორის სიბრტყეს შორის დარჩენილ კუთხეს **გეოგრაფიული განედის წრე** (φ) ეწოდება. განედი მერიდიანის რკალზე ეკვატორიდან ორივე პოლუსის მიმართულებით გამოითვლება და $0-90^\circ$ მნიშვნელობებს იძენს. ეკვატორის ჩრდილოეთით მდებარე წერტილების განივ წრეებს ჩრდილოეთი განედი, ხოლო სამხრეთით მდე-

ბარეებს კი სამხრეთი განედი ეწოდება.

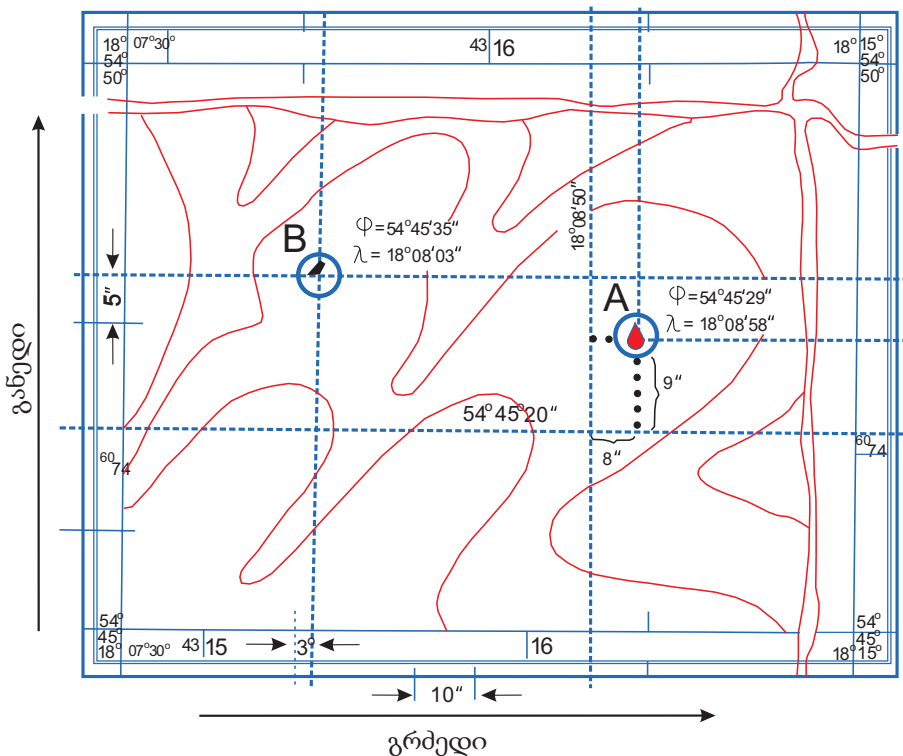
საწყისი (გრინვიჩის) მერიდიანის სიბრტყესა და მოცემულ წერტილზე (M) გამავალ მერიდიანის სიბრტყეს შორის დარჩენილ ორწახნაგა კუთხეს **გეოგრაფიული გრძედის წრე** (λ) ეწოდება. გრძედის წრე ეკვატორის ან პარალელურ რკალთან სათავის მერიდიანიდან აღმოსავლეთის ან დასავლეთის მიმართულებით იზომება და შესაბამისად აღმოსავლეთისა და დასავლეთის გრძედის წრის სახელს იღებს. მისი მნიშვნელობა $0-180^\circ$ -ს შორის იცვლება.

მართკუთხა კოორდინატთა სისტემა ზონალურია. დედამიწის ზედაპირის რუკის შედგენისათვის, იგი ექვსრადიუსიან ზონებად იყოფა. თითოეულ ზონაში კოორდინატთა სისტემა აიგება. კოორდინატთა სათავე ზონის შუა მერიდიანისა და ეკვატორის ხაზის გადაკვეთაა. თითოეული ზონა სიბრტყედ არის მიჩნეული. ვინაიდან წრფივ სიდიდეებზე მუშაობა გეოგრაფიული კოორდინატთა სისტემის კუთხურ სიდიდეებზე მუშაობასთან შედარებით მარტივია, მართკუთხა კოორდინატთა სისტემა ტერიტორიაზე და რუკაზე პრაქტიკული ამოცანების გადაწყვეტაში უფრო ვრცლად გამოიყენება.

გეოგრაფიული კოორდინატების განსაზღვრა. განედური და გრძედური წრეები თითოეული რუკის ფურცლის კუთხეებში იწერება. მაგალითად, სურათზე მოცემული ფურცლის სამხრეთი და ჩრდილოეთი მხარეების (პარალელების) განედური წრეები შესაბამისად $54^\circ 45'$ და $54^\circ 50'$, დასავლეთი და აღმოსავლეთი მხარეების (მერიდიანების) გრძედური წრეები $18^\circ 07' 30''$ და $18^\circ 15'$ -ის ტოლია.

რუკაზე გეოგრაფიული კოორდინატების განსაზღვრისათვის 1:25000 და 1:50000 მასშტაბიან რუკის ფურცლებზე დამატებითი წუთობრივი ჩარჩო არსებობს. ამ ჩარჩოებში

მერიდიანები და პარალელები მონაცვლეობითი 1'-იანი თეთრ და შავ მონაკვეთებად იყოფა, წუთობრივი დანაყოფები კი წერტილების საშუალებით 10" ნაწილებად და დაყოფილი.



წერტილების გეოგრაფიული კოორდინატების განსაზღვრა (A წერტილი) და გეოგრაფიული კოორდინატების საფუძველზე წერტილების რუკაზე დატანა (B წერტილი)

ერთი რაიმე წერტილის, მაგალითად, სურათზე მოცემული A წერტილის გეოგრაფიული კოორდინატების განსაზღვრისათვის წერტილის სამხრეთი და აღმოსავლეთი მხრიდან ერთი და იგივე ათწამიანი წერტილების შემართებული პარალელისა და მერიდიანის ხაზები გაივლება (სურათზე შესაბამისად $54^{\circ}45'20''$ და $18^{\circ}08'50''$). გავლებულ ხაზებსა და წერტილს შორის მონაკვეთების სიგრძისა და სიგანის ჩარჩოში მოცემულ ათწამიან დანაყოფებზე განსაზღვრით (სურათზე შესაბამისად 9" და 8") ამ ხაზების (მერიდიანისა და პარალელის) განედური და გრძედური წრეების მნიშვნელობებთან ჯამდება. მაშასადამე, A წერტილის გეოგრაფიული კოორდინატებია: φ).

განედური წრე:

$$\lambda = 54^{\circ}45'20'' + 9'' = 54^{\circ}45'29'',$$

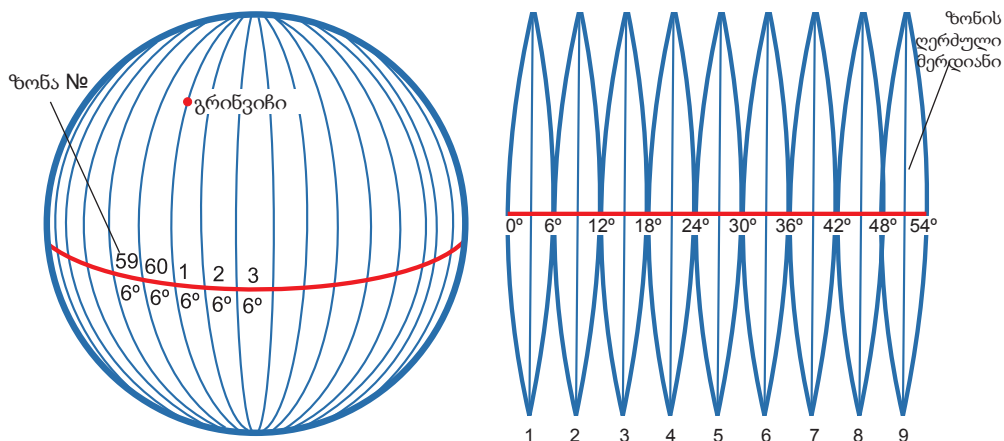
გრძედური წრე

$$\varphi = 18^{\circ}08'50'' + 8'' = 18^{\circ}08'58''$$

გეოგრაფიული კოორდინატების მიხედვით წერტილის რუკაზე გადატანისათვის (სურათზე B წერტილი) ჯერ ამ წერტილის განედური წრის მნიშვნელობა ჩარჩოს დასავლეთისა და აღმოსავლეთის მხარეს, გრძედური წრის მნიშვნელობა კი სამხრეთისა და ჩრდილოეთის მხრიდან მცირე ზომის ხაზებით აღინიშნება. შემდეგ ამ ხაზების სახაზავით შეერთებით პარალელისა და მერიდიანის ხაზები გაივლება. პარალელისა და მერიდიანის გავლებით განისაზღვრება წერტილის ადგილი რუკაზე.

მართკუთხა კოორდინატთა სისტემა

ტოპოგრაფიული რუკების პროექცია. დედამიწის ზედაპირის რუკაზე დაუმახინჯებლად ასახვისათვის დედამიწა ყოველ 6° -ზე ერთხელ გავლებული მერიდიანებით 60 ზონად იყოფა. გრინვიჩის მერიდიანიდან დაწყებული 1-დან 60-მდე არაბული ციფრებით ინომრება. თითოეული ზონის შუა მერიდიანს **ღერძული მერიდიანი** ეწოდება.



დედამიწის ზედაპირის ექვს-გრადუსიან ზონებად დაყოფა

დედამიწის ზონების სახით ასახვა

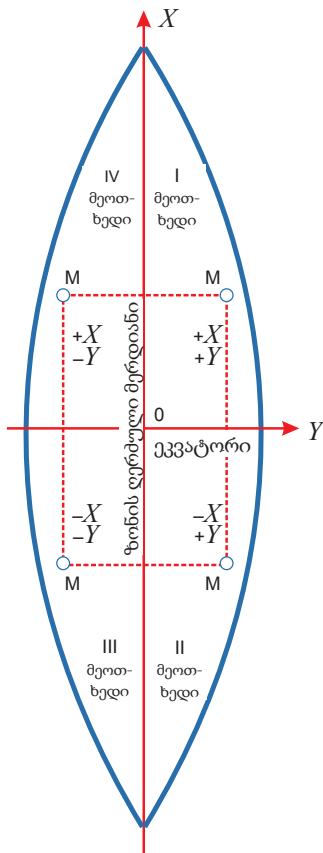
მართკუთხა კოორდინატები. ტოპოგრაფიაში წერტილის მდებარეობის სიბრტყეზე (რუკაზე) განსაზღვრულ წრფეზე სიდიდეებს – აბსცისა (X) და ორდინატა (Y) **მართკუთხა კოორდინატები** ეწოდება. ეს კოორდინატები მათემატიკაში მიღებული კოორდინატებისაგან რამდენადმე განსხვავდება.

მართკუთხა კოორდინატთა სისტემის ზონის ღერძული მერიდიანისა და ეკვატორის ურთიერთმართობული წრფეების სახით ასახვის გამო ეს წრფეები საკოორდინატო ღერძებად მიიღება: ღერძული მერიდიანი – X აბსცისა, ზონაში არსებული ეკვატორის მონაკვეთი კი Y ორდინატა ღერძია. კოორდინატების მნიშვნელობა ჩრდილოეთითა და აღმოსავლეთით იზრდება. ღერძების გადაკვეთის წერტილი კოორდინატთა სათავედ ითვლება.

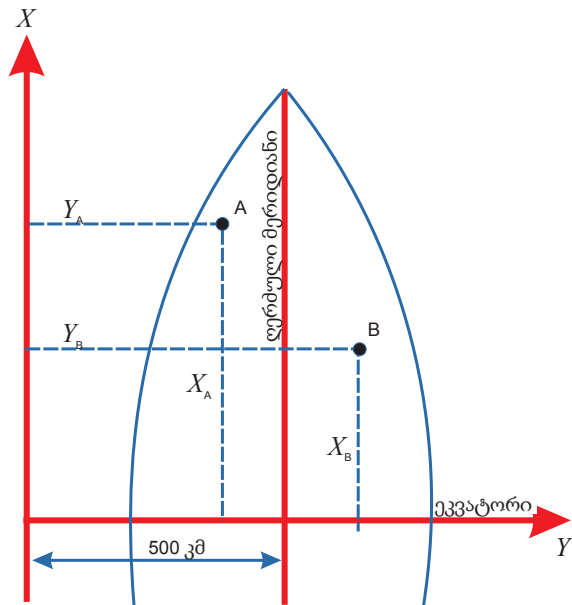
საკოორდინატო ღერძები ექვსგრადუსიან ზონას ოთხ მეოთხედად ყოფს. მეოთხედები X აბსცისთა ღერძის დადებითი მიმართულებიდან საათის ისრის მოძრაობის მიმართულებით გამოითვლება.

ზონაში არსებული ნებისმიერი M წერტილის კოორდინატთა სათავეს მიმართ მდებარეობა საკოორდინატო ღერძებამდე უმოკლესი (მართობების მიხედვით) მანძილით განისაზღვრება. როგორც სურათიდან ჩანს, აბსცისისა და ორდინატის მნიშვნელობები აბსოლუტური მნიშვნელობით ერთი და იგივეც რომ იყოს, ნიშნისაგან დამოკიდებულებით M წერტილი საკოორდინატო ზონის ოთხ სხვადასხვა მეოთხედში იკავებს ადგილს.

ნებისმიერი საკოორდინატო ზონის სიგანე ეკვატორზე დაახლოებით 670 კმ, მე-40 განედური წრისა და კი 510 კმ-ია.



კოორდინატთა ზონა



მართკუთხა კოორდინატთა სისტემა

რუკაზე გაზომვისა და გამოთვლის სამუშაოების გამართულებელი უარყოფითი ორდინატის მნიშვნელობებისაგან გასანთავისუფლებლად ზონის ღერძული მერიდიანი პირობითად 500 კმ დასავლეთით იქნა გადაწეული. ანუ თითოეულ ზონაში კოორდინატთა სათავე $x=0$ და $y=500$ მიიღება. ამის შემდეგ ყველა წერტილის ორდინატი 500 კმ-ით გაზრდილია. ამიტომაც ღერძული მერიდიანიდან დასავლეთით მდებარე წერტილების ორდინატები 500 კმ-ით ნაკლები, აღმოსავლეთით მდებარე წერტილების ორდინატები კი 500 კმ-ით მეტი იქნება.

მართკუთხა კოორდინატთა სისტემაში წერტილის მდებარეობა მხოლოდ ზონის შიგნით განისაზღვრება. ორდინატის მნიშვნელობების თითოეულ ზონაში გამეორების გამო, იმის შესატყობინებლად, თუ რომელ ზონას მიეკუთვნება, ორდინატის მნიშვნელობის წინ ზონის ნომერი ემატება. წერტილის კოორდინატების ასეთ ჩანაწერს. **სრული კოორდინატი** ეწოდება.

ნიმუში 1. წერტილის სრული მართკუთხა კოორდინატებია $x=4485365$, $y=9394775$. ეს ნიშნავს იმას, რომ წერტილი ეკვატორიდან 4 485 კმ 365 მ ჩრდილოეთით, მე-9 ზონის ღერძული მერიდიანიდან 105 კმ 225 მ დასავლეთით მდებარეობს ($394775 - 500000 = -105225$).

ნიმუში 2. სრული მართკუთხა კოორდინატები $x=4536185$, $y=28617440$ -ის მქონე წერტილი ეკვატორიდან 4536 კმ 185 მ ჩრდილოეთით, 28-ე ზონის ღერძული სიმატრიიდან 117 კმ 440 მ აღმოსავლეთით მდებარეობს ($617440 - 500000 = 117440$).

წერტილის მდებარე კვადრატის სამხრეთ-დასავლეთ კუთხეზე გამავალი ჰორიზონტალური და ვერტიკალური კილომეტრ წირების წვეროში დაწერებულ რიცხვებთან იკრიბება, მაშასადამე, A წერტილის აბსცისას (X) და ორდინატას (Y) მნიშვნელობები ქვემოთ მოცემული სახით მიიღება:

$$X = 74 \text{ კმ} + 560 \text{ მ} = 74560 \text{ მ}$$

$$Y = 15 \text{ კმ} + 410 \text{ მ} = 15410 \text{ მ}$$

A წერტილის ამ წესით მოძებნილ კოორდინატებს მისი **მოკლე კოორდინატები** ეწოდება. მცირე ტერიტორიაზე, მაგალითად, მხოლოდ რუკის ფურცელზე მუშაობის დროს შემოკლებული კოორდინატები გამოიყენება. კოორდინატების მოკლე ჩანაწერი 5 ციფრით გამოისახება. კილომეტრების რაოდენობას ათეულებისა და ერთეულების, ხოლო მეტრების რაოდენობის ასეულების, ათეულების და ერთეულების თანრიგამდე უჩვენებენ.

წერტილების **სრული კოორდინატების** ჩაწერისათვის კილომეტრის წრფეების კვატორიდან და ღერძული მერიდიანიდან არსებული მანძილის სრულად ჩაწერაა საჭირო. ვინაიდან, A წერტილის მდებარე კვადრატის სამხრეთ-დასავლეთი წვეროს სრული კოორდინატები არის $X=6074000$, $Y=4315000$, ამიტომ წერტილის სრული კოორდინატები $X=6074560$, $Y=4315410$ იქნება.

მართკუთხა კოორდინატების მიხედვით წერტილის რუკაზე დატანა. კოორდინატების $X=6074930$, $Y=4316825$ მქონე B წერტილის რუკაზე დატანაა საჭირო. (სურათი 7.9.) ჯერ საჭიროა მოვძებნოთ კვადრატი, რომელშიც ეს წერტილი მდებარეობს. კოორდინატების ბოლო სამი ციფრის ჩამოცილების შემდეგ დარჩენილი კილომეტრების მიხედვით ვპოულობთ კვადრატს - ეს 7416 კვადრატია.

კვადრატის შიგნით წერტილის ადგილი ასე განისაზღვრება: წერტილის აბსცისას გამოაკლდება 6074 კმ, მიღებული მანძილი (930 მ) კვადრატის მარცხენა და მარჯვენა მხარეს ქვემოდან ზემოთ რუკის მასშტაბის მიხედვით გაზომვით წრფესთან შეერთდება. იმავე წესით, ორდინატას მნიშვნელობიდან 4316 კმ-ის გამოკლებით მიღებული მანძილი (825 მ) გავლებულ წრფეზე მარცხნიდან მარჯვნივ რუკის მასშტაბის შესაბამისად იზომება და აღინიშნება. მაშასადამე, კოორდინატები მოცემული წერტილის რუკაზე გადატანა შესაძლებელია.

კითხვები და დაგვლებები

1. მოცემული რუკის ჩარჩოს მიხედვით განსაზღვრეთ ნებისმიერი წერტილის გეოგრაფიული კოორდინატი.
2. მოცემული რუკის ჩარჩოს მიხედვით განსაზღვრეთ ნებისმიერი წერტილის მართკუთხა კოორდინატი.
3. თქვენი აზრით, სამხედრო საქმეში საჭიროა ნებისმიერი წერტილის კოორდინატების ზუსტი განსაზღვრა?
4. რუკაზე გადაიტანეთ წერტილი, რომლის მართკუთხა კოორდინატებია: ($X=6658725$, $Y=7363375$).
5. რუკაზე გადაიტანეთ წერტილი, რომლის გეოგრაფიული კოორდინატებია: ($\varphi = 54^{\circ}30'40''$, $\lambda = 45^{\circ}02'00''$).

21. რუკების გამოყენება ხელოვნური მოძრაობის დროს

მოძრაობის დროს მიმართულების შენარჩუნება ძირითადად რუკაზე ორიენტაციის მზადყოფნაზე დამოკიდებულია.

თქვენ აზრით, დედამიწის ზედაპირზე მოძრაობისათვის მზადებისა და მოძრაობის დროს რუკა საჭიროა?

დედამიწის ზედაპირზე მოძრაობისათვის მზადებისა და მოძრაობაში ყოფნის დროს საჭიროა ქვემოთ მოცემული ღონისძიებების განხორციელება და წესების დაცვა:

გზის გასწვრივ მოძრაობის დროს წინასწარ შეისწავლება რუკის მიხედვით მოძრაობის სვლაგეზი და სვლაგეზის გასწვრივ გზების დახასიათება, გზის გასწვრივ დანადგარებით, გზის ნაპირას ორიენტაციები, პირობების შესაბამისი საერთო მიმართულება, საკუთარი და მტრის მდებარეობის მდგომარეობა.

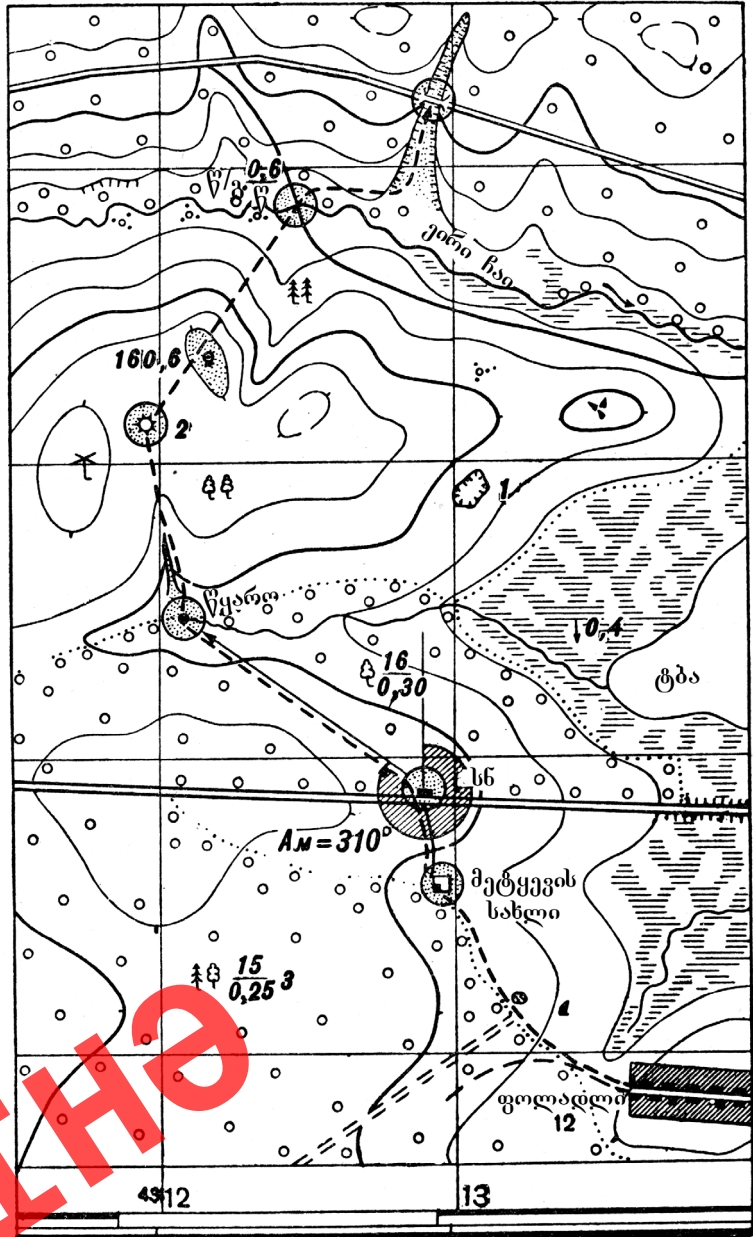
ამის შემდეგ სვლაგეზის გასწვრივ შემოწმების მიზნით აღინიშნება ძირითადი ორიენტირები. ამ შემთხვევაში დანგრევის ნაკლები საფრთხის მქონე ობიექტები: საცხოვრებელი პუნქტები, გზაჯვარედინები, ქვის ნაგებობები, რელიეფის მახასიათებელი ფორმები უნდა შეირჩეს. ორიენტირების შერჩევასთან ერთად, იზომება და აღინიშნება მათ შორის მანძილები. შემდეგ გამოითვლება მთელი სვლაგეზის საერთო მანძილი. სვლაგეზის შერჩევაში ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი საკმაა გზაჯვარედინებისათვის ყურადღების მიქცევა, რაც მოძრაობის დროს მოძრაობის მიმართულების სწორად შერჩევის პირობას ქმნის. მოძრაობის დროს სისტემატიურად ორიენტირების სისწორე - მიმდევრობა მოწმდება. ტყეში და ნაკლები ორიენტაციის მქონე ადგილებში დროის აღნიშვნით სიჩქარის მიხედვით არსებული ადგილის განსაზღვრა შეიძლება.

როდესაც მოძრაობა უგზოობის პირობებში ხდება, რუკაზე წინასწარ სვლაგეზი აღინიშნება ძირითადი მოსახვევების ჩვენებით და აირჩევა ორიენტირები. ამ შემთხვევაში უპირატესობა ენიჭება წრფივ ორიენტირებს. მაგალითად, კავშირგაბმულობის ხაზებს, თხრილებს, ტყის ნაპირებს და სხვ. ფერადი ფანქრით სვლაგეზი იხაზება და ორიენტირები აღინიშნება. მცირე ორიენტირებისა და მხედველობის შეზღუდულ პირობებში აზიმუტით მოძრაობა შეიძლება. მოძრაობის დროს ორიენტირები ხშირ-ხშირად შედარდება რეალურთან და რუკა ყოველთვის ყურადღების ქვეშ უნდა იყოს.

დაცულ ტერიტორიაზე ტყეში მოძრაობისას გამოიყენება კომპასი, აზიმუტებით მოძრაობა რუკაზე მზადდება. ამ დროს შეიძლება გამოყენებული იქნას ტყის გზები, მინდვრები, რელიეფის მახასიათებელი ფორმები, ტბები და სხვ. მოძრაობის დროს ტარდება გაზომვითი სამუშაოები და აღინიშნება მანძილები.

დამით მოძრაობისას ორიენტირები ახლო-ახლო მანძილზე შეირჩევა და კარგად უნდა ჩანდნენ, ანუ სიბნელეში მათი გარჩევა შესაძლებელი უნდა იყოს (პატარა მაღლობები შეიმჩნევა). დამით მოძრაობისას უგზოობის პირობებში, როგორც-წესი აზიმუტით ხდება მოძრაობა. ორიენტირად ციურ სხეულებზე (მთვარე, ვარსკვლავები) ხდება დაკვირვება. რუკა ფანარით ან ასანთით ნათდება (ერთი პირობით, რომ მტერმა შუქი არ უნდა დაინახოს).

რუკის მიხედვით
მოძრაობის
დროს სვლა-
გეზის უკრევა
თვალნათლივ
ნახვენები



ავტომობილით მოძრაობის დროს შეირჩევა სვლაგეზი, რომელზეც მანქანამ შეიძლება გაიაროს. ავტომობილიდან დაკვირვების დროს ხედვის არის შეზღუდვისათვის სისტემატიურად დაკვირვება სწარმოებს: ცალკეულ შემთხვევაში მოძრაობის შემოწმების მიზნით კომპასი გამოიყენება.

ოცეულის მეთაურს ხმელეთზე ფოლადლი - მეტყევის სახლი - სამხედრო ნაწილი - წყარო - ზეგანი - წყალმარჩხი გადასასვლელი - ხიდი სვლაგეზი ჰქონდა შერჩეული. ვინაიდან სვლაგეზი ჯერ ტყის ნაპირზე, შემდეგ ტყეზე გადის, აზიმუტით მოძრაობა იყო გათვალისწინებული. შემდეგ სვლაგეზში კი წყარო, პატარა ტყე (მარცხნივ), წისქვილი (მარჯვნივ) ორიენტირებია მოცემული. მთელი სვლაგეზის გასწვრივ ორიენტირებში ფერადი ფანქრით აღინიშნებოდა. ტოპოგრაფიული რუკის მიხედვით მოძრაობის დროს ნებისმიერი მიმართულებით სვლაგეზის შერჩევა შესაძლებელია და ყველა შემთხვევაში მეთაურს რუკის გამოყენება უნდა შეეძლოს.

კავკასიაში სამხედრო ტოპოგრაფიის დარგში გენერალ-მაიორის წოდების მფლობელი ერთადერთი პიროვნება

ტოპოგრაფ-გენერალი იბრაჰიმ ალა ვეჟილოვი ამიერკავკასიაში ერთადერთია. არც მანამდე და არც მას შემდეგ, არც თანამედროვეთა შორის ამ სფეროში ასეთი უმაღლესი სამხედრო წოდების სპეციალისტი არ ყოფილა.

შემისტან ნეზირლი



კითხვები და დაგალებები

1. თქვენი აზრით, რუკის მიხედვით მოძრაობის სვლაგეზის წინასწარ შესწავლისას, რაზე ყურადღების გამახვილება არის საჭირო? დაასაბუთეთ თქვენი მოსაზრება.
2. რუკაზე მოამზადეთ მოძრაობა აზიმუტის მიხედვით.
3. როგორ დაასაბუთებდით დამით მოძრაობისას ორიენტირების ერთმანეთთან ახლოს შერჩევის საჭიროებას?
4. პრაქტიკულად შეასრულეთ რუკის მიხედვით მოძრაობის დროს სვლაგეზის მომზადება.
5. მიგაჩნიათ თუ არა, რომ ხარტ მზად რუკის მიხედვით მოძრაობისათვის?

22. სამოქალაქო თავდაცვის ამოცანები და ორგანიზება

სამოქალაქო თავდაცვა - მოსახლეობისა და სახალხო მეურნეობის ავარიებისაგან ბუნებრივი კატასტროფების შედეგებისაგან, ასევე თანამედროვე მოსპობის საშუალებებისაგან დაცვის მიზნით მშვიდობიან და ომის პერიოდში ცხოვრებაში გასატარებელი ერთ-ერთი ღონისძიებათაგანია.

თქვენი აზრით, რაში მდგომარეობს მოსახლეობის როლი სამოქალაქო თავდაცვის ორგანიზებაში?

თანამედროვე შეიარაღებისა და საბრძოლო ტექნიკის გამოყენებით წარმოებულ ომებში ქვეყნის მთელი ტერიტორია საპაერო თავდასხმის, მრეწველობის, სოფლის მეურნეობის ობიექტები, ენერგეტიკა და სატრანსპორტო ორგანიზაციები შეიძლება მტრის დარტყმის ქვეშ აღმოჩნდეს.

მშვიდობიან პერიოდში სამოქალაქო თავდაცვის საქმეები ცოტა როდია სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესის დაჩქარებასთან დაკავშირებით წარმოებაში არსებული ტექნიკა და ტექნოლოგიური პროცესები განუწყვეტლივ რთულდება. სახალხო მეურნეობაში იზრდება მოწამვლის, ხანძრის, აფეთქების საფრთხის მქონე საწარმოების რაოდენობა. ასეთ საწარმოებში რთული ტექნოლოგიური პროცესები ზოგჯერ გამოდის მუშაკის კონტროლიდან, რის შედეგადაც ადამიანებისათვის საფრთხე იქმნება. ჩერონობილის, ფუკუსუმა ატომურ-ელექტრო სადგურებზე, მაგისტრალური გაზსადენებზე, ასევე სხვა ობიექტებზე მომხდარი ავარიები და კატასტროფები კიდევ ერთხელ ამტკიცებენ ამას. სხვადასხვა ბუნებრივი კატასტროფების შედეგების აღმოფხვრისათვის საჭირო სამუშაოებმა თავისი ასახვა ჰპოვეს სამოქალაქო თავდაცვის ამოცანებში. ისინი შეიძლება დაიყოს ქვემოთ მოცემულ ძირითად ჯგუფებად:



მართვისა და საწარმოების სამოქალაქო თავდაცვის ორგანიზება.

სამრეწველო საწარმოები, სამმართველოები, ორგანიზაციები და განათლების კერები მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ სამოქალაქო თავდაცვის საქმეების აღსრულებაში. სამოქალაქო თავდაცვის ყველა ამოცანა პრაქტიკულად სწორედ ამ ადგილებში ხორციელდება.

**თავისებურებაზე დამოკიდებულებით სამოქალაქო
თავდაცვის ძირითადი ამოცანებია:**

- 1.** ობიექტზე მომუშავეებისა და მათი ოჯახის წევრების ავარიებისაგან, ბუნებრივი კატასტროფის შედეგებისაგან დაცვა. ამ მიზნით კოლექტიური და ინდივიდუალური თავდაცვითი საშუალებების რეზერვების შექმნა, გასატარებელი ღონისძიებათა დაგეგმვა და დროულად შესრულება;
- 2.** საგანგებო შემთხვევებში ობიექტზე მუშაობის უწყვეტობის უზრუნველყოფისათვის ღონისძიებათა მომზადება და განხორციელება;
- 3.** ობიექტებზე ავარიებისა და ბუნებრივი კატასტროფების შედეგების აღმოფხვრისას გადარჩენის სამუშაოების შესრულება;
- 4.** ობიექტზე არსებული სასურსათო საქონლის, სოფლის მეურნეობაში ცხოველების, წყლის მიწოდების წყაროების, რადიოაქტიური, ქიმიური და ბაქტერიოლოგიური მოწამვლისაგან დაცვა;
- 5.** მტრის შეტევის საფრთხის, თანამედროვე მოსპობის იარაღის გამოყენების, ავარიების, ბუნებრივი კატასტროფების შედეგების შესახებ მოსახლეობის გაფრთხილება;
- 6.** საგანგებო შემთხვევების შექმნის დროს საქმიანობის განხორციელებისათვის სამოქალაქო თავდაცვის ჯგუფების შექმნა, საჭირო მოწყობილობებით მომარაგება და სამუშაოდ მომზადება;
- 7.** ობიექტის ყველა მუშაკისათვის საგანგებო შემთხვევებში თავდაცვისა და საქმიანობის განხორციელების მეთოდებით სწავლება.

ობიექტის ხელმძღვანელი სამოქალაქო თავდაცვის უფროსია და მასთან დაკავშირებული ყველა ღონისძიების დროულად ორგანიზებაზე და განხორციელებაზე აგებს პასუხს.

ობიექტებზე თავდაცვისა და გადარჩენის სამუშაოების ჩატარების მიზნით ხდება არაგასამხედროებული სამოქალაქო თავდაცვის რაზმების შექმნა, მათ იმიტომ ეწოდებათ არასამხედრო რაზმები, რომ ისინი ობიექტებზე მომუშავეებისაგან, ანუ არა სამხედრო მოსამსახურე ადამიანებისაგან ყალიბდება. საერთოდ სამოქალაქო თავდაცვის რაზმებში შეჰყავთ მამაკაცები 18 წლიდან 62 წლამდე და ქალები 18 წლიდან 55 წლამდე. არ მიიწვევიან I და II ჯგუფის ინვალიდები, ფეხმძიმე და 8 წლამდე ბავშვებიანი ქალები. ამასთან 3 წლამდე ბავშვების მყოფი საშუალო და უმაღლესი განათლების მქონე ქალები.

სამოქალაქო თავდაცვის ჯგუფებში გაერთიენებული ყველა მოქალაქე მოვალეა მიიღოს აქტიური მონაწილეობა ამ რაზმის საქმიანობაში (მეცადინეობებში, წვრთნებში, სწავლებაში) ამ ღონისძიებებში მონაწილეობას არავინ უნდა აარიდოს თავი.

სამოქალაქო თავდაცვის რაზმები, როგორც წესი იქნება იმ ობიექტზე, სადაც მომუშავეთა რაოდენობა 50 კაცზე მეტია. მათი პირადი შემადგენლობა მეთაურის ხელმძღვანელობით სპეციალური პროგრამების საფუძველზე მეცადინეობების ჩატარებით სწავლობენ მოვალეობებს. მიუხედავად იმისა, ამ რაზმებში არიან თუ არა ჩარიცხულები, ყველა მოქალაქე უნდა მოემზადოს სამოქალაქო თავდაცვის სამუშაოების შესრულებისათვის.

მოქალაქეთა მოვალეობები სამოქალაქო თავდაცვის ორგანიზებაში.

სამოქალაქო თავდაცვის ღონისძიებებში მონაწილეობა თითოეული მოქალაქის ვალაია. ამ მიზნით თითოეულისაგან საჭიროების შემთხვევაში მოითხოვება, როგორც იარაღით ხელში სამშობლოსათვის ფრონტზე ბრძოლა, ასევე ზურგში თავდაცვის მიზნით განხორციელებულ ღონისძიებებში აქტიური მონაწილეობა.

ქალაქებში -ხიროსიმასა და ნაგასაკში ჩამოგდებული ატომური ბომბების საშინელი შედეგები - ათი ათასობით დაღუპული ადამიანი, ასი ათასობით დასახიჩრებული ადამიანი, ყველასთვისაა ცნობილი ატომური დაბომბვის კატასტროფული შედეგები მრავალი წლის შემდეგ კვლავ იჩენს თავს. სპეციალისტების აზრით, თუ ამ ქალაქების მოსახლეობას ეცოდინებოდა სამოქალაქო თავდაცვის წესები და სწორედ მოხდებოდა თავდაცვის ორგანიზება, დანაკარგები ბევრჯერ უფრო ნაკლები იქნებოდა.

მოსახლეობის სამოქალაქო თავდაცვის კონკრეტული მოვალეობები შემდეგია:

- 1.** მოსახლეობამ ავარიებისა და ბუნებრივი კატასტროფების დროს სწორედ მოქცევის მათი შედეგებიდან, ასევე მასობრივი მოსპობის იარაღისაგან თავდაცვის წესები უნდა შეისწავლოს, უნდა შეეძლოს თავდაცვის ღონისძიებების კარგად განხორციელება.
- 2.** მოსახლეობამ ზუსტად უნდა შეასრულოს მასობრივი მოსპობის იარაღისაგან, ავარიებისა და ბუნებრივი კატასტროფის შედეგებისაგან თავდაცვის წესები.
- 3.** ყველამ უნდა მიიღოს შეგნებული მონაწილეობა სამოქალაქო თავდაცვის ყველა ღონისძიებებში.
- 4.** მოსახლეობის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი მოვალეობათაგანია - საკუთარ თავში და ამხანაგებში მაღალი მორალურ-ფსიქოლოგიური თვისებების ჩამოყალიბება.



მოსახლეობა თანამედროვე მოსპობის იარაღებისაგან, ავარიების, კატასტროფების შედეგებისაგან თავდაცვის შესწავლისა და სამოქალაქო თავდაცვის მოვალეობების ღირსეულად შესრულებით ხელს უწყობს ჩვენი სამშობლოს თავდაცვის სიმტკიცის ზრდას. ამ მიზნით სხვადასხვა პროგრამის საფუძველზე ტარდება მეცადინეობები, ანუ ხდება მოსახლეობის სამოქალაქო თავდაცვისათვის მზადყოფნის ორგანიზება.

ყველამ უნდა იცოდეს და ყველას უნდა შეეძლოს!!

- 1.** თანამედროვე იარაღების დამაზიანებელი გავლენა;
- 2.** საცხოვრებელი რაიონისათვის დამახასიათებელი ბუნებრივი კატასტროფების ხასიათი და მოსალოდნელი შედეგები, ასეთ პირობებში სწორი ქცევები;
- 3.** საცხოვრებელ რაიონში არსებულ საწარმოებში, მაგისტრალურ გზებზე სატრანსპორტო ავარიების დროს შესაძლო საფრთხეები, გარემოზე ძლიერი გავლენის მქონე მომწამვლელი ნივთიერებების გამოყოფის შემთხვევაში, მათგან თავდაცვა;
- 4.** კოლექტიური და ინდივიდუალური თავდაცვის საშუალებები;
- 5.** ქცევის წესები გადასახლების დროს;
- 6.** სამოქალაქო თავდაცვის გამაფრთხილებელი სიგნალების მიცემისას შესასრულებელი ქმედებები;
- 7.** მტრის თავდასხმის, ბუნებრივი კატასტროფებისა და ეკონომიკური ავარიების შედეგების ლიკვიდაციის სამუშაოებში მონაწილეობის მიღება.

მოსახლეობის დაცვისათვის სამოქალაქო თავდაცვის მიერ გატარებული ღონისძიებები

მოსახლეობის თანამედროვე მოსპობის იარაღებისაგან, ძლიერი ეკონომიკური ავა-
რიების და ბუნებრივი კატასტროფების შედეგებისაგან თავდაცვისათვის მზადება უაღ-
რესად მნიშვნელოვანია. ამისათვის საჭირო ცოდნა და პრაქტიკული ჩვევები საერთო
მომზადებით იწყება. მოსახლეობის თავდაცვის მიზნით სამოქალაქო თავდაცვის გატა-
რებულ ღონისძიებებში ყველა მოქალაქის აქტიური და უნარიანი მონაწილეობით დადე-
ბითი შედეგები მიიღწევა. ამრიგად, სამოქალაქო თავდაცვის სწავლების მიზანი - მტრის
შემოსევის საფრთხის წარმოქმნისას გამაფრთხილებელი სიგნალებით დაზიანების
კერებში, ბუნებრივი კატასტროფებისა და ავარიების რაიონებში ადამიანების რწმენით
ქმედებებისათვის მომზადებისაგან შედეგა. მზადყოფნის საფუძველს საწარმოებში,
ორგანიზაციებში სამოქალაქო თავდაცვის ხელმძღვანელი შემადგენლობის მიერ ყველა
მომუშავე მოსახლეობასთან ერთად ყოველ წელს ჩატარებული მეცადინეობები და
წვრთნები წარმოადგენს.



სამოქალაქო თავდაცვისათვის საჭირო ცოდნის მისაღებად ქვეყნის მთელი
მოსახლეობა პირობითად ქვემოთ მოცემულ ჯგუფებად იყოფა:

- სამოქალაქო თავდაცვის ხელმძღვანელი და სამეთაურო შემადგენლობა;
- სამოქალაქო თავდაცვის არაგასამხედროებელი რაზმების შემადგენლობა;
- სამოქალაქო თავდაცვის რეოლგებში (მანგა) ჩართული მუშა-მოსამსახურეები;
- წარმოებისა და მომსახურების სფეროში დაუსაქმებელი მოსახლეობა;
- სასკოლო ახალგაზრდობა (უმადლესი სკოლებისა და კოლეჯების სტუდენტები,
პროფესიულ-ტექნიკური და ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლების მოსწავლეები).

მომზადებულია თითოეული ამ რგოლის შესაბამისი სასწავლო პროგრამები, თან-დათანობით განსაზღვრულია ძირითადი მიზნები და ხერხები.

სამოქალაქო თავდაცვის რგოლის წევრები რგოლის შემადგენლობაში სწავლობენ საკუთარი მოვალეობების შესრულების წესებს, ხელმძღვანელ-მეთაურთა საბჭო კი სპეციალური პროგრამების მიხედვით გადის მომზადებას.

წარმოებისა და მომსახურების სფეროში დაუსაქმებელი მოსახლეობის თავდაცვის ცოდნის სწავლების ორგანიზებას ახდენს ქალაქის სამოქალაქო თავდაცვის შტაბი, საცხოვრებელ ადგილებზე - საბინაო სამმართველოებისა და სხვათა მეშვეობით.

საშუალო ზოგადსაგანმანათლებლო და პროფესიულ-ტექნიკური სკოლების მოსწავლეები, უმაღლესი სასწავლებლებისა და კოლეჯების სტუდენტები სამოქალაქო თავდაცვაში შესაბამისი პროგრამების საფუძველზე სასწავლო დაწესებულებებში ემზადებიან.

მოსახლეობის თავდაცვის მზადების საქმეში უაღრესად დიდი მნიშვნელობა ენიჭება სამოქალაქო თავდაცვის პროპაგანდას. პროპაგანდის ერთ-ერთი ძირითადი ამოცანაა მოსახლეობის ამ სფეროში ცოდნის ამაღლება, მისი სოციალურ-ფსიქოლოგიური მზადყოფნის უზრუნველყოფა. ეს სამუშაო ადგილობრივი ადმინისტრაციის ხელისუფლების ორგანოების ხელმძღვანელობის ქვეშ სრულდება. ამ მიზნით საჭიროა “სამოქალაქო თავდაცვის დღეების” ორგანიზება, რგოლების მეცადინეობების, შეჯიბრებებისა და სხვა მასობრივი ღონისძიებების ჩატარება.

მსოფლიო სამოქალაქო თავდაცვის დღე – 1972 წლის 1 მარტს საერთაშორისო სამოქალაქო თავდაცვის ორგანიზაციის შექმნის პატივსაცემად აღნიშნული დღეა. აზერბაიჯანი ამ ავტორიტეტულ საერთაშორისო ორგანიზაციის შემადგენლობაში შევიდა 1993 წლიდან. საერთაშორისო სამოქალაქო თავდაცვის დღე ყოველწლიურად ერთ კონკრეტულ პრობლემას ეძღვნება.

კითხვები და დაგვალბები

1. მოამზადეთ წარდგინება სამოქალაქო თავდაცვისა და მისი მნიშვნელობის შესახებ.
2. თქვენი აზრი, არსებობს ობიექტებზე სამოქალაქო თავდაცვის ორგანიზების აუცილებლობა?
3. მოამზადეთ წარდგინება თქვენს სასწავლებელში სამოქალაქო თავდაცვის რგოლების საქმიანობის შესახებ.
4. თქვენი აზრით, სამოქალაქო თავდაცვის საქმეების შესრულებაში. რისგან შედგება მოქალაქეთა მოვალეობები?
5. რა ცოდნა და უნარები გააჩნიათ სამოქალაქო თავდაცვის ამოცანების შესრულებისათვის?
6. საცხოვრებელ რაიონებში (ტერიტორიაზე), როგორ ხდება სამოქალაქო თავდაცვის სამუშაოების ორგანიზება?

23. მოსახლეობის დაცვის ორგანიზება სხვადასხვა სახის საგანგებო შემთხვევის დროს

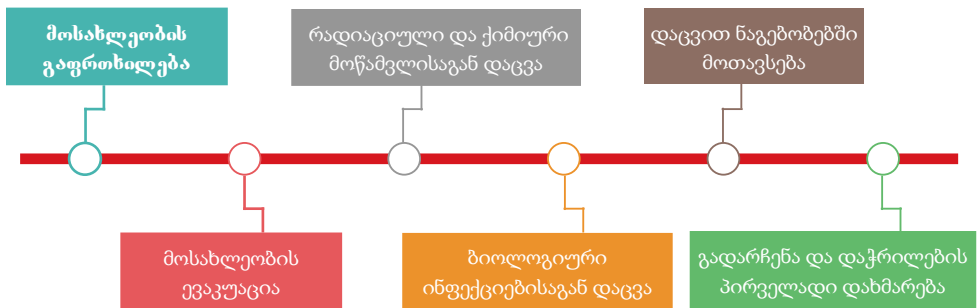
მოსახლეობის სამოქალაქო თავდაცვა საერთო მომზადების თანამედროვე პირობიდან გამომდინარე აუცილებლობაა. სანამ სამხედრო კონფლიქტების საფრთხე, საწარმოო ავარიების, ბუნებრივი კატასტროფების ალბათობა არსებობს, თითოეულმა უნდა იცოდეს თავდაცვის წესები და შეეძლოს თავდაცვა.

როგორ გეხმობს: სხვადასხვა სახის საგანგებო შემთხვევის დროს მოსახლეობის დაცვა რას ნიშნავს?

მოსახლეობის დაცვა - სახელმწიფო მართვის ორგანოებისა და მთელი მოსახლეობის მხრიდან გატარებულ ღონისძიებათა სისტემაა. ძირითადი მიზანია მოსახლეობისათვის ზიანის მიყენების თავიდან აცილება და მიყენებული ზიანის (ზარალის) მინიმუმამდე შემცირება.

საგანგებო შემთხვევებში მოსახლეობის დაცვის უზრუნველყოფისათვის უნდა გატარდეს ქვემოთ მოცემული ღონისძიებები:

მოსახლეობის დაცვის ორგანიზება



მოსახლეობის გაფრთხილების ორგანიზება

- ❑ წინასწარ იქმნება ცენტრალიზებული რესპუბლიკური და ტერიტორიული ავტომატური გამაფრთხილებელი სისტემები და ყოველთვის მზა მდგომარეობაში იმყოფებიან.
- ❑ ალბათობის მქონე საფრთხის გატარებულ ზონებში რადიაციისა და ქიმიური მოწამვლის საშიშვლო საწარმოები დაკვირვებისა და კონტროლის სისტემებს უერთდება;
- ❑ რადიო, ტელეგადაცემები და სხვა ტექნიკური საინფორმაციო საშუალებები გამოიყენება ცენტრალიზებული წესით გაფრთხილებისათვის.

მოსახლეობის ევაკუაციის ორგანიზება

საფრთხის შემცველი რაიონებიდან ხდება მთელი მოსახლეობის ან მოსახლეობის სხვადასხვა ჯგუფის (ასაკის, საქმიანობის მიხედვით) ევაკუაცია. ომის პერიოდში სამობილიზაციო ფურცლის მქონე პირების ევაკუაცია არ ხდება. ისინი აზერბაიჯანის რესპუბლიკის სამობილიზაციო და სამხედრო სამსახურის გაწვევით სახელმწიფო სამსახურის განკარგულებაში გადადიან. მოსახლეობა დროის მცირე მონაკვეთში მასიური სახით, ან კიდევ ეტაპ-ეტაპ შეიძლება იქნას ევაკუირებული. ევაკუირება შეიძლება განხორციელდეს ტრანსპორტით ან ქვეითად.

მოსახლეობის განსათავსებელი რაიონები და ევაკუირების წესები სამხედრო მეთაურობის ორგანოებისა და ასევე შესაბამის სამმართველოებსა და საწარმოებს შორის შეთანხმებით განისაზღვრება.

რადიაციული და ქიმიური მოწამვლისაგან დაცვის ორგანიზება.

- ☐ წინასწარ იქმნება ინდივიდუალური დაცვის საშუალებების, რადიაციული და ქიმიური დაზვერვისა და დიზომეტრიული საკონტროლო ხელსაწყოების რეზერვი;
- ☐ მტრის მიერ მასობრივი განადგურების საშუალებების გამოყენების, მათი მასშტაბისა და შედეგების შეფარდებისათვის ყველაზე თანამედროვე საშუალებები და ხერხები გამოიყენება. ტერიტორიაზე ჰაერიდან რადიაციის დაზვერვის წარმოებისათვის სამოქალაქო ავიაციის თვითმფრინავები (ვერტმფრენები) გამოიყენება;
- ☐ რადიოაქტიური და ქიმიური მოწამვლის კერები დროულად გაუქმდება, მომწამვლელი ნარჩენები სპეციალურ ადგილებში დაიმარხება.

ბიოლოგიური შესამოწმებელი საშუალებებით დაცვის ორგანიზება.

- ☐ გამოიყენება კოლექტიური და ინდივიდუალური დაცვის საშუალებები;
- ☐ იქმნება კარანტინისა და ობსერვაციის რეჟიმები;
- ☐ ინფორმაციის კერის გაუვნებელოება;
- ☐ სამედიცინო დაწესებულებებისა და მოსახლეობის მხრიდან ეპიდემიის საწინააღმდეგო რეჟიმის დაცვის უზრუნველყოფა.

დაცვის ნაგებობებში მოთავსება.

- ☐ ქალაქებსა და სხვა საცხოვრებელ პუნქტებში არსებული მიწისქვეშ მოწყობილობების ერთი ნაწილი საგანგებო შემთხვევების დროს მოსახლეობის დაცვისათვის არის გათვალისწინებული;
- ☐ თავდაცვისათვის გამოსადეგი მიწისქვეშ და მიწისზედა შენობები, ნაგებობები, მაღაროები მოწმდება და აღირიცხება;

- ☐ სარდაფები და მიწისქვეშა ნაგებობები გამოიყენება როგორც საფარი,
- ☐ აიგება მარტივი საფარი.
- ☐ მთვრობის გადაწყვეტილების საფუძველზე წინასწარ აშენდება თავშესაფრები და რადიაციული საფრები.

ქონებრივ-ფორმისაგან დამოუკიდებლად, ყველა არსებული თავდაცვითი ნაგებობა განსაზღვრული წესით სამეურნეო, საყოფაცხოვრებო და კულტურული მიზნებისათვის გამოიყენება. მათი ხელახალი აგებისათვის ნებართვა არ გაიცემა.

გადარჩენა და დაჭრილების პირველადი დახმარება.

- ☐ ხდება დაზარალების კერებისა და კატასტროფების რაიონების გამოკვლევა.
- ☐ დაზარალების კერა შემოისაზღვრება;
- ☐ გატარდება საძიებო და გარადჩენის ღონისძიებები;
- ☐ დაზარალებულებს აღმოეჩინებათ დახმარება;
- ☐ სახიფათო რაიონებიდან მოხდება მოსახლეობის გასახლება;
- ☐ საკარანტინო-ოპერაციული ღონისძიებების, გადარჩენის სამუშაოების მიმდინარე

რაიონებში მოხდება საზოგადოებრივი წესრიგის უზრუნველყოფა. დაცვის ხერხებისა და საშუალებების გამოყენება, დაჭრილებისათვის პირველადი დახმარების აღმოჩენა, გადარჩენა და სხვა გადაუდებელ საქმეებში აქტიური მონაწილეობის უნარებს მოსახლეობას საწარმოებში, სამმართველოებსა და ორგანიზაციებში, ასევე საცხოვრებელ ადგილებში ასწავლიან. ამ დროს მოსახლეობისათვის საჭირო რჩევებისა და რეკომენდაციების მიღებისათვის იქმნება ყველა პირობა.

ადგილებზე მოსალოდნელი საგანგებო შემთხვევების დროს საქმიანობისა და ქცევის წესები წინასწარ მასობრივი საინფორმაციო საშუალებებით მიეწოდება მოსახლეობას.

მშვიდობიან პერიოდში არსებულ საგანგებო შემთხვევებში მოსახლეობის დაცვის ორგანიზების თავისებურებები.

მშვიდობიან პერიოდში მოსახლეობის დაცვის საფუძველს შეადგენს შემდეგი:

- საგანგებო შემთხვევების აღზვევითი ღონისძიებების გატარება;
- მოსახლეობის დროული გაფრთხილება და სახიფათო ზონიდან გაყვანა;
- არსებული დაცვითი საშუალებების გამოყენება;
- საგანგებო შემთხვევების შექმნილ რაიონებში გადარჩენისა და სხვა გადაუდებელ სამუშაოთა წარმოებისათვის ძალისა და საშუალებების მომზადება.

ამ მიზნით:

– აზერბაიჯანის რესპუბლიკის ტერიტორიაზე არსებულ სხვადასხვა ობიექტებზე მუშაობის უსაფრთხოების უზრუნველყოფისათვის განისაზღვრება ერთიანი მოთხოვნები;

– საფრთხის პოტენციალის ობიექტებზე ნაკლოვანი კვანძების გამოაშკარავების მიზნით გამოიკვლევა წარმოების უსაფრთხოება;

– ნაკლოვანებების აღმოფხვრისათვის დგება სამოქმედო ღონისძიებების გეგმა და ხდება მისი განხორციელება;

საგანგებო შემთხვევებში დაცვის ღონისძიებები მშვიდობიანი პერიოდისათვის განსაზღვრული სპეციალური კრიტერიუმების მხედველობაში მიღებით ხორციელდება.

მოწამვლის ალბათობის მქონე ზონებში მცხოვრებ მოსახლეობას მუდმივი სარგებლობისათვის, მთავრობის გადაწყვეტილების საფუძველზე უფასოდ შეიძლება გადაეცეს ინდივიდუალური თავდაცვითი საშუალებები. ამ მიზნით, ომის პერიოდისათვის გათვალისწინებული საშუალებების ერთი ნაწილის გამოყენება შეიძლება.

ომის დროს მოსახლეობის დაცვის ორგანიზების თავისებურებები

ომის პერიოდში მოსახლეობის დაცვის საფუძველს თავდაცვითი ნაგებობების, სამედიცინო დანადგარების რესურსების შექმნა, საფრთხის შემცველი რაიონებიდან მოსახლეობის ევაკუაციის ღონისძიებების წინასწარი მომზადება და განხორციელება წარმოადგენს.

„მიზანმიმართულებისა და საკმარისობის“ პრინციპის საფუძველზე მოსახლეობის დაცვის ღონისძიებების ერთი ნაწილი წინასწარ, დანარჩენი კი სამხედრო ოპერაციების დაწყებისას ხორციელდება.

კითხვები და დაგვალევები

1. როგორ წარმოგიდგენიათ, საგანგებო შემთხვევების დროს მოსახლეობის დაცვა?
2. როგორ ხდება რადიაციისა და ქიმიური მოწამვლისაგან დაცვის ორგანიზაცია?
3. განმარტეთ მოსახლეობის ევაკუაციის მნიშვნელოვანი ფაქტორები.
4. განმარტეთ უბრალო მოქალაქეების როლი გადარჩენისა და დაშავებულთა პირველადი დახმარების დროს.
5. განასხვავეთ მშვიდობიან და ომის პერიოდში საგანგებო შემთხვევებში მოსახლეობის დაცვის ორგანიზების თავისებურებები.

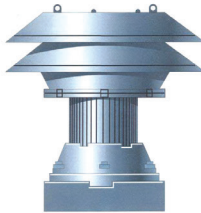
24. საგანგებო შემთხვევების დროს გაეაზრთებილები სიგნალები და მოსახლეობის ევაკუაციის წესები.

მოსალოდნელი, ან კიდევ მომხდარი ბუნებრივი კატასტროფისა და მოვლენების მასშტაბის, გავრცელების სიჩქარის მხედველობაში მიღებით განისაზღვრება შეტყობინების წესი. ყველა შემთხვევაში საფრთხის შესახებ შეტყობინების ძირითადი ხერხი ადგილობრივი რადიოთი, ტელევიზიითა და ინტერნეტის საშუალებით ინფორმაციის მიწოდებაა.

რა გაგლენას ახდენს ზარალის გაწვევის დონეზე მოსახლეობის გაფრთხილება?

გაფრთხილება

განგაშის სიგნალის (სირენის) ხმა ნიშნავს: “ ყველას საყურადღებოდ!”



ამ სიგნალის გაგებისას საჭიროა:

1. დაუყოვნებლივ რადიომიმღები, ტელევიზორი და რადიო ხმის გამამდიერებლების ქსელში ჩართვა;
2. შექმნილი მდგომარეობის შესახებ სასწრაფო ინფორმაციისა და მოქმედების წესების ყურადღებით მოსმენა;
3. ავარიის ან ბუნებრივი კატასტროფის შედეგების სრულ აღმოფხვრამდე საჭიროა ამ საშუალებების სამუშაო მდგომარეობაში შენახვა.

გაფრთხილება ბუნებრივი კატასტროფისა და ავარიების შესახებ

ადამიანების ყურადღების სწრაფი მიქცევისათვის, ასევე მათ მიერ რადიოსა და ტელევიზორის დაუყოვნებლივ ჩართვის მიღწევისათვის საგანგებო შემთხვევაში სირენებით, საწარმოების, სატრანსპორტო საშუალებების გამახმოვანებლების გამოყენებით ხმოვანი სიგნალები მიიცემა. ასეთი სიგნალი **ჟურაღღება! ჟურაღღება!** სიგნალია. ამ სიგნალის გაგებისას დაუყოვნებლივ ინტერნეტის, რადიოს ან ტელევიზორის ჩართვით ადგილობრივი მთავრობის ორგანოების, სამოქალაქო თავდაცვის შტაბის მოცემული ინფორმაციების ყურადღებით მოსმენა საჭირო. საფრთხის შესახებ ამბებთან ერთად (საფრთხის სახე, ადგილი, მასშტაბი და სხვ) მოსახლეობის სწორი ქცევის შესახებ მოკლე, კონკრეტული რჩევები და მითითებებიც იქნება მოცემული.

მაგალითად:

ყურადღება! ყურადღება! ლაპარაკობს სამოქალაქო თავდაცვის შტაბი!

მოქალაქეებო! საღებავის კომბინატში მომხდარი ავარიის შედეგად გარემოში ძლიერი გავლენის მავნებელი ნივთიერებები დაირღვა. მოწამული ჰაერის ღრუბლები დაბა ბაქიხანოვის მხარეს ვრცელდება. დაბის ტერიტორიაზე ქიმიური მოწამვლის ზონა შეიქმნა. მშვიდობისა და ახალგაზრდობის ქუჩებზე მცხოვრები მოსახლეობა სახლებიდან გარეთ არ გამოვიდეს, ბინები დახურეთ და იქ შეეფარეთ.

ს. მეჰმანდაროვისა და მ. ფეთელიევის ქუჩების მოსახლეობამ დაუყოვნებლივ დატოვოს ბინები, საწარმოებისა და ორგანიზაციების შენობები და გამოვიდეს “ოლიმპიური სტადიონის” ტერიტორიაზე. ამის შემდეგ თქვენ მოგეთხოვებათ იმოქმედოთ სამოქალაქო თავდაცვის შტაბის მითითებების შესაბამისად.“

ზოგიერთი სტიქიური უბედურებების შესახებ წინასწარ შესაძლებელია ინფორმაციის მიწოდება. გაზაფხულზე და შემოდგომაზე მოსახდენი წყალმოვარდნების ხანგრძლივობისა და მასშტაბის ცოტა ადრე განსაზღვრა შეიძლება: ღვარცოფის საფრთხის შესახებ მხოლოდ 10-20 წუთით, ზოგჯერ კი 1-2 საათით ადრე გაფრთხილება შესაძლებელია.

მაგალითად:

ყურადღება! ყურადღება! ლაპარაკობს რაიონის სამოქალაქო თავდაცვის შტაბი

მოქალაქეებო! მდინარე ალაზანში წყლის დონის აწევის შედეგად მოსალოდნელია ბულაღლის, ჩაილაგის ქუჩებისა და ბაღების დაბის წყალმოვარდნა. ამ ტერიტორიაზე მცხოვრებმა მოსახლეობამ აიღოს საბუთები, აუცილებელი ნივთები, გამორთოს გაზის, დენის ხელსაწყოები და ქსელები და შესაკრებ პუნქტში (N 1 საშუალო სკოლის შენობაში) რეგისტრაციაში გადასცეს, უსაფრთხო ადგილას ევაკუირებისათვის “ზემო სოფლად” წოდებულ ადგილას მოვიდეს. ამის შესახებ მეზობლებსაც შეატყობინეთ. მოწვდილი ინფორმაციები ყურადღებით მოისმინეთ, მითითებები ზუსტად შეასრულოთ.“

ასეთი ამბების გადმოცემისას თითოეული უნდა იყოს თავშეკავებული, ორგანიზებულად მოიქცეს და წესიერად. ადგილობრივი მთავრობის ორგანოების, სამოქალაქო თავდაცვის შტაბის მითითებებით სტიქიურ უბედურებასთან ბრძოლაში და მისი შედეგების აღმოფხვრაში ყველამ უნდა მიიღოს აქტიური მონაწილეობა.

გაფრთხილება მტრის შემოტევის შესახებ

მტრის შემოტევის შესახებ ადგილობრივი აღმასრულებელი ორგანოების მხრიდან მოსახლეობას გაფრთხილება ეძლევა. სტიქიური უბედურებისა და ავარიების შემთხვევის მსგავსად ინტერნეტის, რადიოსა და ტელევიზიის, ასევე სხვადასხვა ბეჭდვითი ორგანოების საშუალებით ხდება მოსახლეობის ინფორმირება.

პრაქტიკა

ავარიის, ბუნებრივი კატასტროფის, საგანგებო შემთხვევების დროს ან ომის დროს ხორციელდება.



ევაკუაციის სვლაგეზი _____

სქემა

ევაკუაციის შესაკრები პუნქტის ადგილი: _____

სსც-ში მოსვლის დრო: _____

შენიშვნის დატოვების წინ:

- განათებისა და გამათბობელი მოწყობილობები გამორთეთ;
- ყველა ფანჯარა, საპერო, გაზისა და წყლის ხაზები დაკეტეთ;
- ჩართეთ დაცვის სისტემა (თუ არის);
- ბინის ყველა კარი ჩაკეტეთ.

მტრის შემოტევის საფრთხის შექმნის დროს შეიძლება მდგომარეობა ძალიან რთული იყოს. შემოტევის საფრთხის შექმნის მომენტიდან, მტრის რეალური შემოტევის მომენტამდე ეხლანდელ პირობებში წინასწარ განსაზღვრა ძნელია. ყველა შემთხვევაში, ყველაზე მცირე დრო უნდა იქნას გათვალისწინებული და ეს დრო ეფექტიანად უნდა იქნას გამოყენებული. თითოეული უნდა მოემზადოს საკუთარი თავის, ოჯახისა და ბინის დასაცავად, სამუშაო ადგილზე საწარმოს, საცხოვრებელ ადგილზე კი საცხოვრებელი პუნქტის დასაცავად მომზადებისათვის შესასრულებელ სამუშაოებში აქტიური მონაწილეობა უნდა მიიღოს. თითოეული მოქალაქე უნდა იყოს მოწესრიგებული, ორგანიზებული, იმოქმედოს უნარიანად.

გაფრთხილება გადასახლების (ევაკუაციის) შესახებ

გადასახლების დაწყების შესახებ განკარგულების მიღებისთანავე სამოქალაქო თავდაცვის ხელმძღვანელები ყველა საწარმოს, ორგანოზაციის და საშინაო ექსპლუატაციის სფეროების ხელმძღვანელებს აწვდის ინფორმაციას, აზუსტებენ ობიექტების მიხედვით მოსახლეობის შეკრება. გადასახლების პუნქტებში როდის გაიგზავნოს.

გადასახლებული ყველა მოქალაქის ევაკუაციის შესახებ ინფორმაციის მიღებისთანავე ზუსტად უნდა შეისწავლოს შეკრება-გადასახლების პუნქტში როდის უნდა მოვიდეს და როგორ უნდა მოხდეს ევაკუაცია (ტრანსპორტით თუ ქვეითად).

შეკრების პუნქტში მოსვლის წინ ბინაში ყველა ელექტრობელსაწყო ქსელიდან გაცალკევდება. გაზი, წყალი, ასევე ფანჯრები და ფანჯრის საპეროები დაიხურება - ჩაიკეტება.

ფანჯრის ფარდები მოიხსნება, მაღალეზადი საგნები ჩრდილში შეგროვება. თუ სახლში ავადმყოფი ადამიანია, ამის შესახებ მხსნელებისათვის შეტყობინება არის საჭირო. ხოლო შემდეგ წასაღები საგნები უნდა აიღონ, კარები დაკეტონ და ერთი გასაღები მხსნელების წარმომადგენელს ჩააბარონ და ნაჩვენებ დროს შეკრების პუნქტში გამოცხადნენ.

მოსახლეობის ევაკუაცია.

ევაკუაცია - ადამიანების სიცოცხლისა და საქმიანობისათვის საფრთხის შემქმნელი რაიონებიდან მოსახლეობის ორგანიზებული სახით გაყვანისა (ტრანსპორტით ან ქვეითად) და უსაფრთხო რაიონებში (ზონებში) განთავსების ღონისძიებათა კომპლექცია.

ევაკუაცია - *ლათინურად* “evacuatio” სიტყვისაგანაა აღებული. “evacuare” – “დაცლა”, “გამოტანა” - ს ნიშნავს.

ევაკუაციის ღონისძიებები მშვიდობიან პერიოდში მომხდარ საგანგებო შემთხვევებში (ბუნებრივი კატასტროფების, ავარიების დროს) და ომის პერიოდში (მასობრივი განადგურების საშუალებების გამოყენებისას) მოსახლეობის უსაფრთხოების უზრუნველყოფისათვის ხორციელდება.

ევაკუაციის არსი მოსახლეობის მსხვილი ქალაქებიდან, მნიშვნელოვანი ობიექტებიდან და სახიფათო ქალაქებიდან წინასწარ გაყვანასა და ქალაქგარეთ ზონაში არსებულ, ნაკლები საფრთხის შემცველ რაიონებში განთავსებისაგან შედგება. ევაკუაციის შედეგად მსხვილი ქალაქების მოსახლეობის რაოდენობა მრავალჯერ მცირდება. ქალაქებში დარჩენილი ადამიანებისათვის დაცვით ნაგებობებში საფარის შექმნის საქმე მარტივდება, იქმნება შესაძლებლობა. თანამედროვე მოსპობის საშუალებების გავლენისაგან შესაძლო მსხვერპლი მაქსიმალურად შემცირდეს.

მასშტაბისაგან და-
მოკიდებულებით
სახიფათო ზონიდან
ევაკუაცია ორად იყოფა:

ლოკალური ევაკუაცია ქალაქის მიკრორაიონებსა და მცირე საცხოვრებელ პუნქტებში ხორციელდება. ამ ევაკუაციებისას მოსახლეობის რაოდენობა 1000 კაცამდე შეიძლება იყოს. ისინი უახლეს საცხოვრებელ პუნქტებში ან ქალაქის დაუზიანებელ რაიონებში განთავსდებიან.

ადგილობრივი ევაკუაცია დიდი ქალაქების მიმდებარე რაიონებში და ქალაქში ხორციელდება. ასეთ შემთხვევაში ევაკუირებული მოსახლეობის რაოდენობა რამდენიმე ათასიდან 100 000-მდე შეიძლება იყოს. ევაკუირებულები კი უფრო შორს ქალაქებს და ზონებში განთავსდებიან.

უსაფრთხო ზონა – მტრის შემოსევის მოსალოდნელი ქალაქებისა და ობიექტების გარშემო შესაძლო ნგრევის ზონებისაგან და სხვა სახიფათო რაიონებისაგან გარეთ. მოსახლეობის მიღების, განთავსებისა და საცხოვრებლად ვარგისი ტერიტორიაა.

ბაქოს ბაილის დასახლებაში, ასევე შამახის რაიონში მომხდარი მეწყერების დროს, საბირაბადასა და სალიანში წყალმოვარდნებისას, ასევე სხვა საგანგებო შემთხვევებში განხორციელდება ევაკუაციის ღონისძიებები.

მოსახლეობის ქცევები ევაკუაციის დროს

ყურადღება!

ევაკუაციის დროს საჭიროა იყოთ ორგანიზებული, მოწესრიგებული, თავშეკავებული, ტრანსპორტში ასვლისას დაიცვათ წესრიგი. ჯერ ბავშვების, ინვალიდების, მოხუცების გატარება და მათთვის დახმარების აღმოჩენაა საჭირო.

ევაკუირებულებმა თან უნდა იქონიონ:

- ყველა საბუთი და ფული;
- ყველაზე აუცილებელი ტანსაცმელი, ფეხსაცმელი, ძილის საშუალებები;
- ინდივიდუალური წამლების ყუთი, შესახვევი პაკეტი და საჭირო წამლები;
- ორი-სამი დღის სურსათისა და წყლის მარაგი;
- ჯიბის დანა, ასანთი, ჯიბის ფანარი;
- საპონი, პირსახოცი, კბილის ჯაგრისი.

მშვიდობიან და ომის პერიოდში საგანგებო შემთხვევებში აზერბაიჯანის რესპუბლიკაში მოსახლეობის ევაკუაციის შესახებ წესდება მინისტრთა კაბინეტის 1993 წლის 6 აგვისტოს N 438 გადაწყვეტილებითაა დამტკიცებული.

ქალაქებიდან, რაიონებიდან და სხვადასხვა საცხოვრებელი პუნქტიდან მოსახლეობის ევაკუაციის შესახებ გადაწყვეტილებას იღებენ ქვემოთ ნაჩვენები თანამდებობების პირები.

ომის პერიოდში თავდაცვის მინისტრის, ან შესაბამისი ტერიტორიული აღმასრულებელი ხელისუფლების მეთაურის შეთავაზების საფუძველზე აზერბაიჯანის რესპუბლიკის პრეზიდენტი ან პრემიერ-მინისტრი.

მშვიდობიან პერიოდში ტერიტორიაზე საგანგებო შემთხვევების შექმნილი ქალაქის (რაიონის) აღმასრულებელი აღმასრულებელი ხელისუფლების მეთაურის შეთავაზების საფუძველზე აზერბაიჯანის რესპუბლიკის პრეზიდენტი ან პრემიერ-მინისტრი.

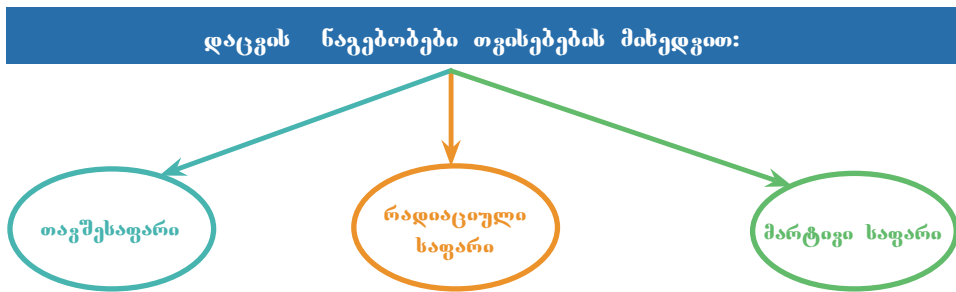
კითხვები და დაგალებები

1. როგორ მიეწოდება მოსახლეობას ინფორმაცია ბუნებრივი კატასტროფებისა და ავარიების შესახებ?
2. როგორ ხდება მოსახლეობის გაფრთხილება მტრის შემოსევის საფრთხის შესახებ?
3. რაში მდგომარეობს სავაკუაციო ღონისძიებების არსი?
4. განმარტეთ ევაკუაციის ძირითადი ხერხები.
5. ვინ უნდა მისცეს მოსახლეობის შეტყობინება ევაკუაციის დაწყებასთან დაკავშირებით, რა უნდა გააკეთონ ადამიანებმა ამ დროს?
6. თან რა უნდა იქონიონ იმ პირებმა, რომელთა ევაკუაციაც ხდება?

25. კოლექტიური დაცვის საშუალებები

მოსახლეობის მტრის მასობრივი მოსპობის იარაღისაგან დაცვის ძირითადი და სანდო ხერხი მათი კოლექტიური დაცვის ნაგებობებში საფარების ორგანიზებაა.

თქვენ აზრით, როგორ შეიძლება იმის უზრუნველყოფა, რომ ადამიანებმა თავშესაფრები და საფრები გამოიყენონ ეფექტიანად?



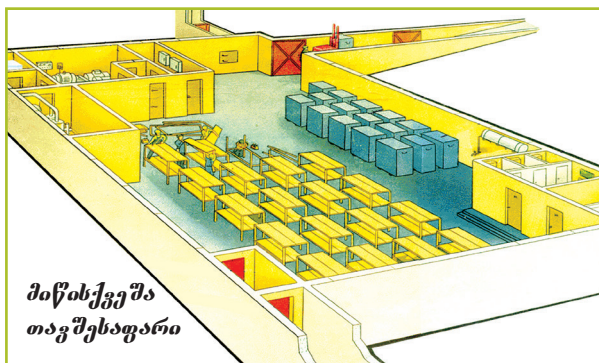
მე-10 კლასში თქვენ შეისწავლეთ ბირთვული იარაღით დაზიანების ფაქტორები.

თავშესაფარი

თავშესაფარი — არის ნაგებობა, რომელიც გათვალისწინებულია ადამიანების ბირთვული იარაღის დარტყმის ტალღისაგან, სინათლის დასხივებისაგან. შემღწევი რადიაციისა და რადიოაქტიური მიწაქვეშა გავლენისაგან, მომწამვლელი ნივთიერებებისა და ბაქტერიალური საძულელებისაგან დაცვისათვის.

თავშესაფრის ძირითადი თავისებურება - დარტყმის ტალღის განსაზღვრული ჭარბი წნევისათვის გაძლება, ჰერმეტიულობა, შიგნით მიწოდებული ჰაერის გამსუფთავებელი მფილტრავი დანადგარის არსებობა და იქ ადამიანების რამდენიმე დღით დარჩენისათვის შექმნილი პირობები. როგორც წესი, თავშესაფრები მიწის ქვეშ აიგება.

თავშესაფარი ძირითადი ოთახებისა და დერეფნებისაგან, გამწოვგამნიავებელი კამერისაგან და სანიტარული კვანძისაგან შედგება. დიდ თავშესაფრებში სამედიცინო ოთახი, საწყობი, დამოუკიდებელი ელექტრული ენერგიის წყარო, წყლის რესურსების შესანახი ჭურჭლები, ნარჩენების ჭურჭელიც შეიძლება იყოს. თითოეულ



**მიწისქვეშა
თავშესაფარი**

თავშესაფარში აკეთებენ ორ შესასვლელ გზას, შენობასთან ერთად აგებულ თავშესაფარში კი გარდა ამისა ავარიულ გამოსასვლელ გზასაც აწყობენ.

ავარიული გამოსასვლელი გზის პირი უახლოესი შენობის სიმაღლის ნახევარზე 3 მ-ით მეტ მანძილზე განთავსდება.

თავშესაფრის ჰერმეტიულობის უზრუნველყოფისათვის კარებსა და ჩარჩოს შორის რეზინები მაგრდება. გამწოვ-გამნიავებელი საშუალებით თავშესაფარში შეიქმნება ჰაერის წნევის სიჭარბე. შიგნით ჰაერის შეწოვის შესაძლებლობა არ იძლევა.

თავშესაფარში ქცევის წესები. თავშესაფარში არ შეიძლება შინაური ცხოველების, მსხვილი საგნები სწრაფააღებადი ნივთების მოტანა. აქ არ შეიძლება საჭიროების გარეშე სიარული, სიგარეტის მოწევა, ხმაური, ელექტრონათურის ანთება-ჩაქრობა, აგრე-გატებისა და ქსელების, კარების თვითნებურად გახსნა-დახურვა, სანთლის ანთება, აქ არსებული ხელსაწყოების უნებართვოდ ხმარება, სურსათისა და ნარჩენების უადგილო ადგილას გადაყრა, სპეციალური მითითების გარეშე თავშესაფრიდან გამოსვლა არ შეიძლება.

თავშესაფარში ადამიანების მორიგეობით, ბავშვებმა, მოხუცებმა და ინვალიდებმა კი რიგის გარეშე უნდა დაისვენონ - თავშესაფრის დაზიანებისას დაუყოვნებლივ აირწინალი უნდა გაიკეთონ და ავარიული მდგომარეობის აღმოფხვრაში დაეხმარონ. ადამიანების თავშესაფარში დარჩენის ხანგრძლივობა შექმნილ მდგომარეობაზე დამოუკიდებულებით სამოქალაქო თავდაცვის შტაბის მიერ განისაზღვრება. ყველა შემთხვევაში, თავშესაფარში მყოფებს მხოლოდ მომსახურე ათეულის მეთაურის მითითებით შეუძლიათ დატოვონ იქაურობა.

თავშესაფრის მომარაგება. თავშესაფარში სურსათისა და წყლის რესურსები (ერთ კაცზე დღეში 3 ლიტრი, სანიტარია-ჰიგიენისათვის 4 ლიტრი) , წამლები და სხვ. უნდა იყოს. გარდა ამისა არის ხანძარსაწინააღმდეგო მოწყობილობები, სხვადასხვა ინსტრუმენტები, რადიაციული და ქიმიური დაზვერვის ხელსაწყოები და სხვა საჭირო საშუალებები. თავშესაფარში ასევე არის ელექტრობა, კანალიზაცია, გათბობის სისტემა, რადიო და ტელეფონი.

შენობისაგან ცალკე აგებული თავშესაფარი სრულად ან ნაწილობრივ მიწისქვეშ, მტკიცე სამშენებლო მასალებისაგან აიგება. მისი ზედა და გვერდითი მხარეები მიწით დაიფარება. შესასვლელ და გამოსასვლელ კარებზე თავშესაფარის ნომერი, ბის (რომელ

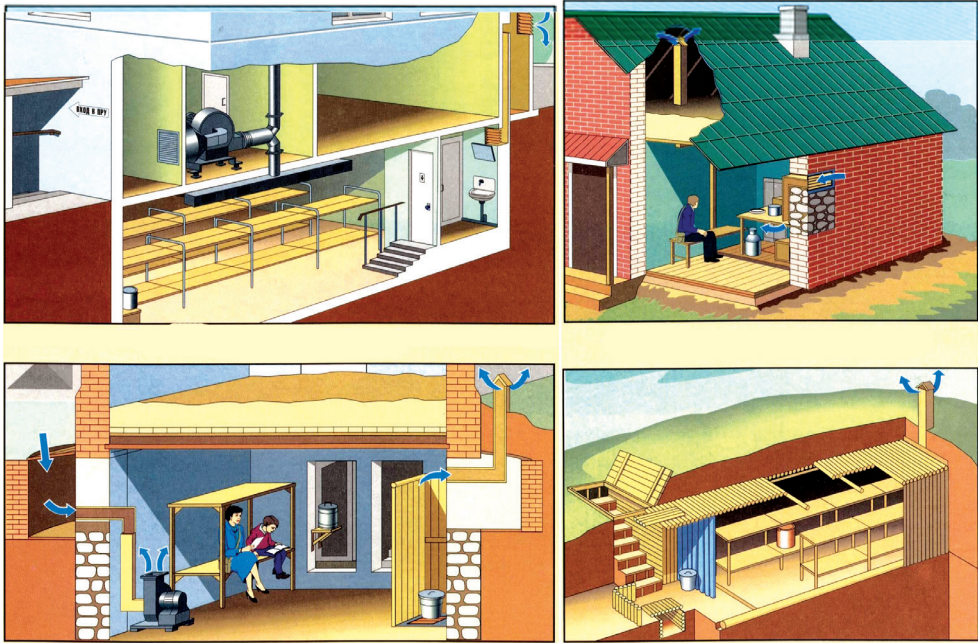
ქარხანას, საამქროს, სამმართველოს) ეკუთვნის, გასაღებები სად და ვისთან ინახება (პასუხისმგებელი პირის თანამდებობა და ტელეფონის ნომერი) თვალშისაცემი მსხვილი ასოებით იწერება.

თავშესაფარი ადამიანების სამუშაო (საცხოვრებელი) ადგილიდან არაუმოკრეს 400 მ მანძილისა, ისეთ ადგილებზე შენდება, სადაც წყალი არ შეიძლება მოვარდეს. მის სიახლოვეს ხანძრისა და ფეთქებადსაშიში ნივთიერებების განთავსება დაუშვებელია.

თავშესაფრები მშვიდობიან პერიოდში სამეურნეო რესურსებისათვის, ომის პერიოდში კი ადამიანების საფარის დაცვის მიზნით გამოიყენება.

რადიაციის საწინააღმდეგო საფარი

რადიაციის საწინააღმდეგო საფარი – რადიაციის საწინააღმდეგო საფარი - ადამიანების რადიოაქტიური ნივთიერებებით მოწამვლისაგან ბირთვული აფეთქების სინათლის სხივებისაგან, თხევადი წვეთების სახით არსებული ბაქტერიალური და ქიმიური მომწამვლელი ნივთიერებებისაგან დაცვისთვისაა.



რადიაციის საწინააღმდეგო საფარი

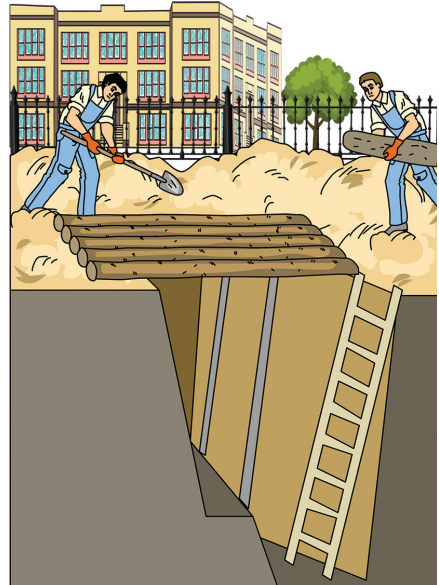
რადიაციული საფრები სოფლებსა და პატარა ქალაქებში მოსახლეობის დაცვისათვის არის გათვალისწინებული. აქ სახლებისა და სხვა შენობების სარდაფები, ბოსტნეულის საწყობები, ქვითნაშენი სახლების პირველი სართულები შეიძლება რადიაციულ საფარად მოეწყოს. მიწის ქვეშ აგებული რადიაციული საფრები უფრო სანდოა. რადიაციულ საფარში უნდა მოხდეს რადიაციული მტვერის შეღწევის შეფერხება, მისი იონიზირებული გამოსხივება 10-50 - ჯერ უნდა შესუსტდეს და ადამიანების ორი დღით დარჩენა უნდა უზრუნველყოს. ასეთი საფრები ადამიანების საცხოვრებელი და სამუშაო ადგილების უშუალო სიახლოვეს უნდა მოეწყოს.

რადიაციული საფარის მუდმივი მოწყობილობა შემდეგია:

- ადამიანების დასაჯდომი და ყოველი 5-დან ერთისათვის დასაწოლი ერთი ან ორ სართულიანი ტახტები.
- ერთ პირზე დღეში 3 ლ-ის გათვლით 2 დღის სამყოფი წყალისა და სურსათის რესურსების შესანახი ჭურჭელის ადგილი.
- მოწყობილობებისა და ინსტრუმენტების შესანახი ადგილი.

ელექტროქსელისა და საკანალიზაციო სისტემის მქონე შენობებში არსებული რადიაციული საფრები ამ ქსელებს უერთდება.

საცხოვრებელი შენობებიდან რადიაციული საფარისათვის გამოყენება სქელი (სულ მცირე 40 სმ) კედლებისა და ნაკლები კარ-ფანჯრების მქონე ქვის შენობების შიგა ოთახები. ასეთი შენობების დაცვითი თვისებების მომატებისათვის ფანჯრების ადგილას კედლის სისქის დაწვნა, სახლის სხვენზე 30-40 სმ სისქეზე მიწის დაყრაა საჭირო. იმისათვის, რომ შიგნით რადიოაქტიურმა მტვერმა არ შეადწიოს უნდა მოხდეს კარების შეჭედევა, საჭიროა ჩარჩოს მთელ სიგრძეზე რეზინი, ბრეზენტი ან ქეჩა გაეკრას. შიდა მხრიდან კარებზე სქელი მასალით შეკერილი ფარდა უნდა დაიკიდოს. ჰაერის შესაცვლელად შენობაში არსებული საკვამურით, როგორც ჰაერგამწოვი მილით სარგებლობა შეიძლება.



თხრილის ტიპის რადიაციული საფარი

სოფელ ადგილებში ადგილობრივი და არამკვიდრი მოსახლეობისათვის როდესაც რადიაციული საფრები არ არის საკმარისი რაოდენობით, შენობების გარეთ რადიაციული საფრების აგებაა საჭირო. მათ თხრილის ტიპის რადიაციული საფარი ეწოდება. ასეთი საფრების დაცვითი თვისებები კიდევ უფრო საიმედოა.

მარტივი საფარი

მარტივი საფარი უმოკლეს დროში მოწყობილი ზემოდან ღია ან დაფარული თხრილებისაგან, სანგრებისაგან შედგება. ამ სახის საფარი მასობრივი განადგურების იარაღი ის დამაზიანებელ გავლენას ამცირებს. მტრის შემოტევის საფრთხის დროს ეს სამუშაო მოსახლეობის დახმარებით უმოკლეს ვადებში ხორციელდება.

თხრილის ტიპის მარტივი საფარის დროებით საცხოვრებლად გამოყენება შეიძლება.

თუმცა მომწამვლელი და ბაქტერიალური ნივთიერებებისაგან დაცვა ასეთ სანგრებში შეუძლებელია. ასეთ შემთხვევაში სანგრებში შეფარებისას ინდივიდუალური დაცვის საშუალებები - სასუნთქი ორგანოებისა და სხეულის ზედაპირის დამცავი საშუალებები უნდა იქნას გამოყენებული.

საჭიროა იმის გათვალისწინება, რომ თხრილები, სანგრები და სხვა მარტივი ტიპის საფრები მოსახლეობის დაცვისათვის არ ითვლება ძირითად საშუალებად, ისინი მხოლოდ დამხმარე საშუალებებია. ისინი ძირითადი დაცვითი ნაგებობების უკმარისობის შემთხვევაში მოკლე დროში მოეწყობა.

საგანგებო შემთხვევათა სამინისტროს უწყვეტად მიმდინარე წვრთნების გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ 10 კაციანი სანგარი ხელის ინსტრუმენტებით 30-36 კაც 1 საათის განმავლობაში მზადდება.

სანგრის აგებისათვის უნდა გავითვალისწინებული იქნას რელიეფის ხასიათი. თავდასხმა წვიმების დროსა და თოვლის დნობისას წყალმოვარდნების მოსალოდნელ ადგილებში, მეწყერის ჩამოწოლის ალბათობის მქონე ტერიტორიებზე, მაგისტრალური გაზ, თბო, წყალსადენების სიახლოვეს სანგრის აგება არ შეიძლება. სანგრები ერთმანეთისაგან სულ მცირე 10 მ მანძილზე უნდა მოეწყოს.

კითხვები და დაგვლებები

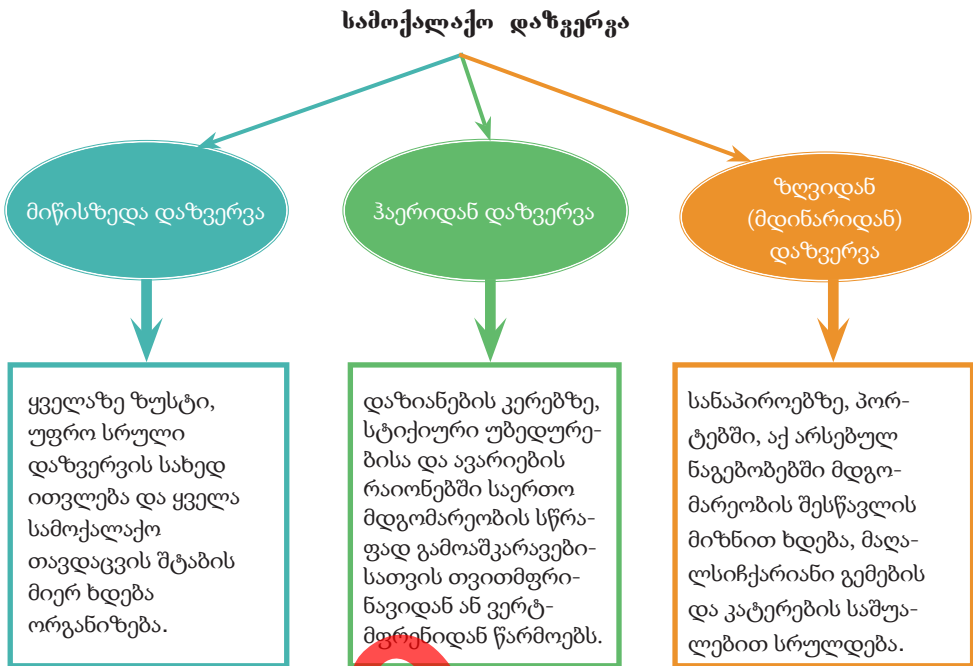
1. სამოქალაქო თავდაცვის დაცვითი ნაგებობების რომელი სახეები არსებობს დამცავი თვისებების მიხედვით?
2. როგორ უნდა მოიქცნენ ადამიანები თავშესაფარში?
3. როგორ შეიძლება მოეწყოს რადიაციული საფრები სარდაფებსა და სხვა მიწისქვეშა ოთახებში?
4. როგორ შეიძლება მოეწყოს რადიაციული საფრები მიწისზედა ოთახებში (ბინებში)?
5. როგორ აგებენ თხრილის ტიპის მიწისქვეშა რადიაციულ საფრებს?
6. მოამზადეთ წარდგენა მარტივი საფრების მოწყობის შესახებ.
7. როგორ უნდა მოიქცნენ ადამიანები რადიაციულ საფრებში?

26. რადიაცია, ქიმიური და ბაქტერიოლოგიური დაზვერვა სამოქალაქო თავდაცვის დაზვერვის ორგანიზება

რადიაცია, ქიმიური და ბაქტერიოლოგიური დაზვერვა სამოქალაქო თავდაცვის ძალების საქმიანობის უზრუნველყოფისათვის გატარებული ერთ-ერთი ძირითადი ღონისძიებეთაგანია.

თქვენი აზრით, რადიაცია, ქიმიური და ბაქტერიოლოგიური დაზვერვა, რა გავლენას ახდენს სამოქალაქო თავდაცვის ორგანიზებაზე?

სამოქალაქო თავდაცვის სისტემაში ჩატარებული დაზვერვის მიზანი ძლიერი საწარმოო ავარიების, ბუნებრივი კატასტროფებისა და მტრის შემოტევის შემდეგ შექმნილი მდგომარეობის შესახებ ზუსტი ინფორმაციის შეგროვებაა.



სამოქალაქო თავდაცვის დაზვერვის ძირითადი ამოცანები:

მშვიდობიან პერიოდში:

- საარსებო გარემოში ჰაერის, წყლისა და ნიადაგის, ასევე მეცხოველეობისა და მემცენარეობის პროდუქციის რადიოაქტიური, ქიმიური და ბიოლოგიური ნივთიერებებით დაბინძურების დროგამოშვებით დაკვირვება და ლაბორატორიული კონტროლის წარმოება;

- ინფექციური დაავადებების ალბათობის მქონე რაიონებში ეპიდემიური*, ეპიზოოტიკური** და ეპიფიტოტიკური*** მდგომარეობის სისტემატიური გაკონტროლება.



ობის პერიოდში:

- გამოყენებული იარაღის სახის, დარტყმის განხორციელების დროსა და ადგილას, ზირთული აფეთქების ძალისა და კოორდინატების განსაზღვრა;
- რადიაციის დონის, მომწამვლელი ნივთიერებების კონცენტრაციისა და მოწამული ჰაერის ღრუბელის გავრცელების მიმართულების განსაზღვრა;
- დაზიანების კერის საზღვრების დადგენა;
- გადარჩენისა და სხვა სამუშაოების მიმდინარე რაიონებში დაზიანების პირობების შეცვლაზე განუწყვეტელი დაკვირვება.

სამოქალაქო თავდაცვის დაზვერვის ორგანიზება და წარმოების წესები

დაზვერვის ორგანიზება ყველა სამოქალაქო თავდაცვის ხელმძღვანელის, შტაბებისა და მეთაურების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ამოცანათაგანია.

დაზვერვის კონკრეტულ მიზნებს, ამისათვის გამოსაყენებელ ძალებს, პირველ რიგში შესაგროვებელ ინფორმაციებსა და მათ ვადებს განსაზღვრავს სამოქალაქო თავდაცვის ხელმძღვანელი.

დაზვერვის ორგანიზებისათვის სამოქალაქო თავდაცვის შტაბის უფროსი პასუხს აგებს. ამ სამუშაოს უშუალო ორგანიზატორი კი შტაბის უფროსის მოადგილეა.

*ეპიდემიური – ადამიანებს შორის

**ეპიზოოტიკური – ცხოველებს შორის

***ეპიფიტოტიკური – მცენარეებს შორის

ის სამოქალაქო თავდაცვის ხელმძღვანელის გადაწყვეტილებისა და შტაბის უფროსის კონკრეტული მითითებების შესაბამისად გეგმავს დაზვერვის ღონისძიებებს, სამოქმედოდ ამზადებს ჯგუფებსა და ათეულებს (მანგებს), აზაზნის დაზვერვაზე, ახდენს მათგან მიღებული ინფორმაციის შეკრებას, გაანალიზებასა და განზოგადებას.

შექმნილი მდგომარეობის შესახებ ინფორმაციებს დაუყოვნებლივ წარუდგინს სამოქალაქო თავდაცვის ხელმძღვანელსა და ზემდგომ შტაბს, დაქვემდებარებაში მყოფ შტაბებს მიაწვდის.

გეგმას დაერთვის ობიექტის სქემა. მასზე მართვის პუნქტები, დაცვის ნაგებობები და დაზვერვის დანაყოფების ადგილები, მათი საქმიანობის სვლაგეზები, მოვალეობების შესრულების შემდეგ დასაბრუნებლად შესაკრები პუნქტები პირობითი ნიშნებითაა ნაჩვენები. სამოქალაქო თავდაცვის შტაბის უფროსი განყოფილების მეთაურებს დაზვერვის წარმოების შესახებ ზეპირ განკარგულებას სწორედ ამ სქემის საფუძველზე აძლევს. განკარგულებაში შექმნილი მდგომარეობის შესახებ მოიცემა მოკლე ინფორმაცია, ზუსტად არის ნაჩვენები, რა მიზნით ტარდება დაზვერვა, კონკრეტული ამოცანები და შესრულების ვადები, სვლაგეზზე მოქმედების დროს კავშირის შექმნა და შედეგების შესახებ ინფორმაციის მიწოდების წესები.

დაზვერვის განყოფილებები რადიოაქტიური მოწამვლის კერებზე დაზვერვის სამუშაოებს დაზვერვის ჯგუფებში და რადიაციულ-ქიმიური დაკვირვების პოსტებზე ახორციელებენ.

მზვერავთა რაზმი ბუნებრივი კატასტროფის ან ავარიის შედეგად უშუალოდ ობიექტზე, ასევე მტრის თავდასხმის შემდეგ დაზარალებულ კერაზე და მოძრაობის სვლაგეზებზე შექმნილი მდგომარეობის შესწავლის მიზნით იგზავნება. მზვერავთა რაზმი შედგება მეთაურისა და რამდენიმე განყოფილებისაგან (მანგა). თითოეული განყოფილება ერთმანეთისაგან 500 მ დაშორებით, 800 მ-მდე ზოლზე, ან კიდევ ქალაქის 2-3 კვარტლისაგან შემდგარ ფართობზე დაზვერვის წარმოებისათვის არის გათვალისწინებული. მზვერავთა განყოფილება მარაგდება ინდივიდუალური დაცვის საშუალებით, რადიაციული და ქიმიური დაზვერვის ხელსაწყოებით, დაზვერვის ჟურნალით, კალამით, საზღვის ნიშნების კომპლექტითა და დოზიმეტრით. საქმიანობის დაწყებისას მას ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობის საშუალებები, ასევე მოძრაობის სვლაგეზის სქემა, ობიექტზე დაკვირვების წარმოების დროს კი ობიექტის სქემა ეძლევა.

დაზიანებული რაიონებში დაზვერვის წარმოებისას თუ რადიაციის დონე 0,5 რენდგენ-საათზე მეტია, ან კიდევ ქიმიური დაზიანების გამოვლენილი ზონის შემოსაზღვრულობა შემოსაზღვრული ნიშნების საშუალებით ინიშნება.

დაზიანების გაზომვის შემდეგ მზვერავი ტოვებს ზღვრის ნიშანს და ნიშანში აღნიშნავს დაზიანების სახეს, დონესა და გაზომვის დროს. ზღვრის ნიშანი გზის ნაპირას, კარგად გამოსაჩენ ადგილას უნდა დაიდგას. მანგის მეთაური აგრძელებს მოძრაობას,

სვლაგეზის სქემის მოწამვლის გაზომვის ადგილს, მოწამვლის სახეს, გაზომვის დროს აღნიშნავს დაზვერვის ჟურნალში და ამის შესახებ ობიექტის სამოქალაქო თავდაცვის შტაბს აჭედის ინფორმაციის.



დაზვერვის დასრულების შემდეგ მანგა მოდის შტაბში, მეთაური მოვალეობების შესრულების შესახებ იძლევა ინფორმაციას და წარადგენს დაზვერვის სქემას. ამის შემდეგ, ის, საჭირო შემთხვევაში პირადი შემადგენლობისა და ავტომობილის მოწამვლის დონეს ამოწმებს, თუ არის აუცილებლობა, სპეციალური სანიტარი ახდენს გასუფთავების სამუშაოების ორგანიზებას და ჯგუფი ახალი ამოცანების შესასრულებლად ემზადება.

რადიაციული და ქიმიური დაკვირვების პოსტები – იქმნება ყველა ობიექტზე და საფრთხის წარმოქმნისას დაუყოვნებლივ იწყებს საქმიანობას. მათი ძირითადი ამოცანებია რადიოაქტიური და ქიმიური მოწამვლის დროული გამოვლენა, დაკვირვების ზონაში მდგომარეობის სამოქალაქო თავდაცვის დაზვერვის ცვლილებაზე განუწყვეტელი თვალ-ყურის დევნება და შტაბისათვის სისტემატური სახით ინფორმაციის მიწოდება. ბუნებრივი კატასტროფებისა და საწარმოო ავარიების დროს პოსტებს შეიძლება სხვა ამოცანებიც დაეკისროთ. პოსტი უნდა დაიდგას ისეთ ადგილას, რომ იქიდან ყველა მხარეზე დაკვირვება იყოს შესაძლებელი და თვით პოსტი სამოქალაქო თავდაცვის მართვის პუნქტის სიახლოვეს განთავსდეს. დამკვირვებლების საფარქვეშ ყოფნისა და მორიგეობის შემდეგ დასვენებისათვის აქ მაშინვე ზემოდან დაფარებული სანგარი ეწყობა. დამკვირვებლის დგომის ადგილას პირობების მაჩვენებელი ნიშნები იდგმება. პოსტის შემადგენლობაში შედის უფროსი და ორი დამკვირვებელი. ქიმიური დაკვირვების პოსტის ძირითადი მიზნები შემდეგია:

- რადიაციული, ქიმიური, ბაქტერიოლოგიური (ბიოლოგიური) და მეტეოროლოგიური დაკვირვებების წარმოება;
- მოსახლეობის რადიაციული, ქიმიური და ბაქტერიოლოგიური (ბიოლოგიური) დაბინძურების შესახებ გაფრთხილება;
- დაბინძურებული ტერიტორიების საზღვრების დადგენა;
- ტერიტორიაზე რადიაციისა და ჰაერის მომწამვლელი ნივთიერებებით დაბინძურების დონის ცვლილებაზე კონტროლის წარმოება;

- ჰაერიდან, წყლიდან, ნიადაგიდან და მცენარეული საფარიდან ნიმუშების აღება, მათ გამოკვლევისათვის ლაბორატორიაში გაგზავნა.

რადიაციული და ქიმიური დაზვერვის განყოფილება ქმნის ერთ ერთიან ქიმიური დაკვირვების პოსტს. განყოფილება დაკვირვებას, როგორც წესი ქიმიური სადაზვერვო ავტომობილით აწარმოებს. ქიმიური დაკვირვების პოსტები უნდა იყოს კარგად გამოსაჩენ ადგილას და დაიფაროს. ისინი ტყის ნაპირას ან გამოსაჩენ ორიენტირების ახლოს არ უნდა დაიდგას. ცალკეულ შემთხვევებში დამკვირვებლები სანგრებში ან სპეციალურ მომარაგებულ დამკვირვებლის სანგრებში უნდა მოთავსდნენ.

ქიმიური დაკვირვების პოსტებზე ხელმძღვანელობა განყოფილების მეთაურის მიერ ხორციელდება. დაზვერვის დროს მეთაურთან კავშირი კავშირგაბმულობის საშუალებით მყარდება.

თუ რაიმე რადიაციული ან ქიმიური დაზიანება გამოვლინდება, განყოფილების მეთაური სპეციალურ საგანგაშო სიგნალს იძლევა და ამის შემდეგ მეთაურს (უფროსს) მოახსენებს. ამის შემდეგ დამკვირვებელს ინდივიდუალური დაცვის საშუალებები მოჰყავს მზადყოფნაში და რადიაციის დონეს, მომწამვლელი ნივთიერების სახეს განსაზღვრავს და შედეგების შემდეგ განყოფილების მეთაურს აცნობებს. ასევე ხდება რიგგარეშე მეტეოროლოგიური გაზომვების წარმოება. მორიგეობის გადაბარებისას ახლად მოსული დამკვირვებელი გაეცნობა დაკვირვების შედეგებს, მიეთითება, რას მიუყვება განსაკუთრებული ყურადღება და დაკვირვების პოსტის მოწყობილობა გადაეხარება.

განყოფილების მეთაურმა უნდა შეამოწმოს დამკვირვებლის მოცემული ინფორმაციები და მოახსენოს ქიმიური სადამკვირვებლო პოსტის შემქმნელ მეთაურს. შემდეგ ამ შედეგებს განყოფილების მეთაური აღნიშნავს დაკვირვების ჟურნალში. კონტროლირებად რაიონში მოწამლული ტერიტორიისა და ჰაერის დაზვერვა, რადიაციის დონეზე კონტროლი ხორციელდება.

რადიაციული და ქიმიური დაკვირვების ჟურნალში ასახვას პოვნის ქვემოთ მოცემული პარამეტრები:

- გაზომვის დრო;
- რადიაციის დონე;
- გაზომვის ადგილის კოორდინატები;
- მომწამვლელი ნივთიერებების გამოყენების (გამოვლენის) დრო;
- მომწამვლელი ნივთიერების ტიპი;
- გამოყენებული საშუალებები;
- მომწამვლელი ნივთიერების გამოყენების (გამოვლენის) ადგილი და კოორდინატები;
- მოწამლული ტერიტორიის ფართობი;
- ვის და როდის მოახსენეს (დრო, გვარი და ინიციალები).

კითხვები და დაგალებები

1. რა ძირითადი ღონისძიებები ხორციელდება სამოქალაქო თავდაცვის ძალების საქმიანობის უზრუნველყოფისათვის?
2. განასხვავეთ სამოქალაქო თავდაცვის დაზვერვის ძირითადი ამოცანები მშვიდობიან და ომის პერიოდში.
3. როგორ ხდება სადაზვერვო რაზმების ორგანიზება?
4. რა ძირითადი მოვალეობები აკისრია რადიაციულ-ქიმიურ დაკვირვების პოსტებს?
5. შეადგინეთ რადიაციული და ქიმიური დაკვირვების ჟურნალი.

27. ბუნებრივი კატასტროფები, მათი ტერიტორიების მიხედვით დასახიანება და შედეგების მიახლოებითი პროგნოზირება

ბოლო ერთი საუკუნის განმავლობაში ადამიანებმა ბუნებრივი გარემო მნიშვნელოვან დონეზე შეცვალეს. ეს, პირველ რიგში, მსოფლიო მოსახლეობის რაოდენობის ზრდით აიხსნება. ანგარიშგებების თანახმად, 2050 წლისათვის დედამიწის მოსახლეობის რაოდენობა 10 მილიარდს მიაღწევს. ეს კი ბუნებრივ რესურსებზე (წყალი, მცენარეული და ნიადაგის საფარი, ცხოველთა სამყარო, სითბური რესურსები და სხვა) მოთხოვნილების ზრდის მიზეზი იქნება.

თქვენი აზრით, როგორ შეიძლება შეიცვალოს ბუნებრივი კატასტროფის შედეგები ტერიტორიების მიხედვით?

ბუნებრივი კატასტროფების ხასიათსა და რაოდენობრივი თვალსაზრისით ზრდაზე მოსახლეობის მიერ სახიფათო ადგილებში საცხოვრებელი პუნქტების შექმნამაც მოახდინა გავლენა.

დედამიწაზე ბუნებრივი კატასტროფების ზრდის ერთ-ერთი მიზეზიც გლობალური კლიმატური ცვლილებაა. ეს კი დედამიწის სხვადასხვა რეგიონებში ამინდის ტემპერატურის, ქარის, ნალექის საშუალო წლიური მაჩვენებლების განსხვავებულობით სრულდება.

წარსულში კლიმატი ბუნებრივი მიმდევრობითა და დინამიური პროცესების შედეგად იცვლებოდა.

ბუნებრივი კატასტროფების ძირითადი სახეების სია

ბუნებრივი კატასტროფა	ძირითადი კრიტერიუმი	გავლენის მომხდენი ფაქტორი და შედეგები
მიწისძვრა	ძალა და ინტენსივობა 12 ბალამდე	ქანების ზანზარი, ბზარები, ხანძრები, აფეთქებები, ნანგრევები, ადამიანების მსხვერპლი;
ღვარცოფი, მეწყერი;	დინების მასა, სიჩქარე	ქვა-ტალახის ჩამოდინება, ადამიანების მსხვერპლი, მატერიალური სიმდიდრის მოსპობა
ძლიერი ქარი (ქარიშხალი); გრიგალი	ქარის სიჩქარე	ქარის ძალა, მატერიალური დოვლათის მოსპობა, ადამიანების მსხვერპლი
მოყინვა, თოვა,	ნალექის რაოდენობა 12 სთ-ში 20 მმ-ზე მეტი	თოვლის საფარის დონე, სადენების დაწყვეტა, ადამიანების მსხვერპლი
მტვრის ქარბორბალა	ქარის სიჩქარე	ქარის ძალა, ნათესებისა და ნაყოფიერი ნიადაგების მოსპობა
წყალდიდობა	წყლის დონის აწევა	წყალმოვარდნა ხმელეთზე, ნგრევები, ადამიანების მსხვერპლი
ცუნამი	ტალღების სიმაღლე და სიჩქარე	ხმელეთის წყლით დაფარვა, ნგრევები, ადამიანების მსხვერპლი

მიწისძვრა

მოტანილი ზიანის, მსხვერპლისა და დამანგრეველი გავლენის მიხედვით მიწისძვრას ტოლი არ გააჩნია. ის ტექტონიკური, ვულკანური წარმოშობის, ბუნებრივი მეტეორიტების ჩამოვარდნის შედეგად ან ზღვის წყლის ქვეშ შეიძლება მოხდეს. **სსსმ**-ში წლის განმავლობაში საშუალოდ 500, მხოლოდ იაპონიაში კი 7500 მიწისძვრა აღინიშნება.

მიწისძვრა დიდი რაოდენობის თავისუფალ ენერგიასთან დაკავშირებული დედა-მიწის ქანების სიღრმეში მომხდარი დაშლისა და გადანაცვლების შედეგად მოულოდნელად წარმოშობილი მიწისქვეშა ბიძგები, ან დედამიწის ზედაპირის რხევაა.

მიწისძვრის შედეგად მომხდარი ნგრევები. სეისმური ტალღები მიწისძვრის ცენტრიდან ძალიან დიდ მანძილზე ვრცელდება, ნგრევებსა და კომბინაციური გავლენის კერებს წარმოქმნის. მიწისქვეშა დარტყმის წარმოშობის ტერიტორიას მიწისძვრის კერა, კერის ცენტრში მდებარე წერტილის (ჰიპოცენტრი) დედამიწის ზედაპირზე არსებული პროექციას კი ეპიცენტრი ეწოდება. ძლიერი მიწისძვრების დროს ირღვევა ქანის მთლიანობა, შენობები ინგრევა, კომუნიკაციები, ენერგეტიკული ობიექტები გამოდის მწყობრიდან, ჩნდება ხანძრები და იწვევს ადამიანთა მსხვერპლს. მიწისძვრები, როგორც წესი, სხვადასხვა ინტენსივობის მახასიათებელი ხმების თანხლებით ხდება, ისინი ჭექა-ქუხილის, გრუზუნისა და აფეთქების ხმების მსგავსია. ამ შემთხვევაში მომზადებული ადამიანებისათვის პირველი წამები შეიძლება გადამრჩენი აღმოჩნდეს. საცხოვრებელ

რაიონებში და ტყის მასივებში ხდება ჩახერგვები, დიდ ტერიტორიებზე მეწყერი შეიძლება მოხდეს, საავტომობილო და რკინიგზები დაინგრეს, ან კიდევ დეფორმაცია განიცადოს.

მიწისძვრის წყალქვეშ მოხდენისას წარმოიშვა დიდი ტალღები (ცუნამი), რაც განაპირა რაიონებში ძლიერი ნგრევებისა და წყალმოვარდნების მიზეზი ხდება.



მიწისძვრამ ასევე შეიძლება გამოიწვიოს მთებისა და თოვლის ზვავები, მეწყერები და წყალმოვარდნები.

- 1201 წელს ხმელთაშუა ზღვის აღმოსავლეთით მომხდარი მიწისძვრის დროს 1 მილიონზე მეტი ადამიანი დაიღუპა.
- 2011 წელს იაპონიაში მომხდარი მიწისძვრის შედეგად დედამიწის ბრუნვის სიჩქარე გაიზარდა, შედეგად დღე 1.8 მიკროწამით შემცირდა.
- 2015 წელს ნეპალში მომხდარი მიწისძვრის შედეგად ევერესტის სიმაღლე 2,5 სმ-ით შემცირდა.



მიწისძვრები	შენობების დაზიანების ხასიათი
სუსტი (3 ბალამდე), ზომიერი (4 ბალამდე),	კედლებზე დიდი ბზარები, ბათქაშის ჩამოცვენა, საკვამურების ჩამოშლა, მიწების მსხვრევა.
ძლიერი (5-6 ბალი), ძალიან ძლიერი (7 ბალი),	არასეისმური ბინების გარე კედლებზე გაჩენილი ბზარები, კონსტრუქციების ჩამოშლა, კარების ჩაჭდვა.
დამანგრეველი (8-10 ბალი)	სეისმურად გამძლე ბინების სუსტი ნგრევა, დანარჩენების ჩამოშლა.
ავარიული (11-12 ბალი).	გარე კონსტრუქციების ჩამოშლა და შენობების სრული დანგრევა

ვულკანის ამოფრქვევა

სიტყვის “ვულკანი” ძველი რომაული მითოლოგიის საფუძველზე ცეცხლის ღმერთის ვულკანის სახელიდანაა აღებული. მეცნიერების, რომელიც ვულკანებს შეისწავლის *ვულკანოლოგია* ეწოდება.

ვულკანების კლასიფიკაცია ხდება ფორმის (მყვირალა და სტატოვულკანები), აქტიურობისა (მოქმედი და ჩამქრალი) და ადგილის (ხმელთაშუა, წყალქვეშ, ყინულქვეშა) მიხედვით.

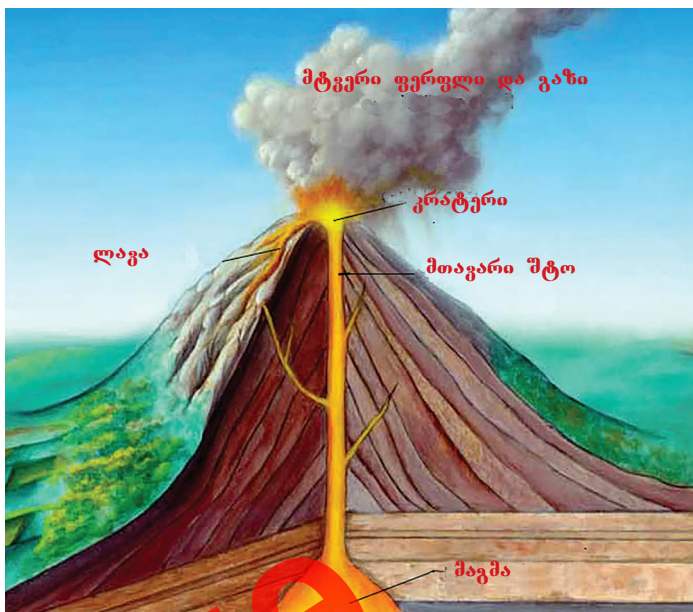
დედამიწის 100 კმ-ის სიღრმეში, დაახლოებით 1000-1300°C ტემპერატურაა. ამ სიციხის გავლენით გამდნარი ქვის ნარევი მაგმად იქცევა. წნევის ზრდის კვალობაზე მაგმა ლითოსფეროში შემოდის. ამ გზით დედამიწის ზედაპირზე ამოსული მაგმას ლავა ეწოდება. ვულკანის ამოფრქვევის დროს ამოდულებულ სითხესთან ერთად გარეთ გამოდის მყარ და გაზისებრ მდგომარეობაში მყოფი ნივთიერებები. ამოფრქვევის შემდეგ ვულკანის აქტივობა და წყდება, ან კიდევ ის ხანგრძლივად “იძინებს” ამ დროს თვით ვულკანში და გარშემო მაგმური გულის გაციებასთან ერთად აღნიშნული აქტიურობა გრძელდება.

ვულკანის ამოფრქვევის შედეგად ნიადაგისათვის მდიდარი საკვები ელემენტებისა და მინერალების გარემოში გავრცელების გამო, ამ ტერიტორიაზე არსებული ნიადაგები პლანეტის ყველაზე ნაყოფიერ ნიადაგებად ითვლება.

- დედამიწაზე 760-მდე მოქმედი ვულკანი არსებობს, მათი ამოფრქვევის შედეგად ბოლო 400 წლის განმავლობაში 300 ათასზე მეტი ადამიანი დაიღუპა. ვულკანები მიწისძვრასთან შედარებით ნაკლები ხდება, თუმცა უზარმაზარი კატაკლიზმებით სრულდება.
- კუნძულ სანტორინიზე (ეგეოსის ზღვა, ჩვ. წ. აღ-მდე 1470 წელს) ხმელთაშუა ზღვაში არსებული ცივლიზაციის მოსპობის მიზეზი გახდა. ვეზუვის ამოფრქვევა კი (ჩვ. წ. აღ-მდე 79 წელს) ქალაქ პომპეის განადგურებით დასრულდა. კუნძულ სუმატრაზე (ვულკანიდან 40 კმ მანძილზე) ასეულობით ადამიანი ცოცხლად დაიწვა, სტრატოსფეროში 20 კმ³ ფერფლი მოისროლა (ვულკანის მტვერმა დედამიწის გარშემო დაახლოებით ორჯერ შემოიარა.)

ძალიან ძლიერ და დიდი ვულკანებს “სუპერ ვულკანს” უწოდებენ. მათი შედეგები ხანგრძლივად მოქმედებს, ხდება გლობალური კლიმატური ცვლილებების მიზეზი, ბუნება, ცხოველთა სამყარო დიდ დანაკარგებს განიცდის.

ვულკანების ამოფრქვევის რაიონებში მოქმედებს ეპიდემიური კონტროლი.



ვულკანის წარმოქმნის სქემა

მეწყერი

მიწის მოცურება (მეწყერი) გეოლოგიური კატასტროფებიდან ერთ-ერთი ყველაზე მეტი საფრთხის შემცველთაგანია, მეურნეობებს, შენობა-ნაგებობებს, გარემოს დიდ ზიანს

აყენებს, დანაკარგების მიზეზი ხდება. ძირითადი დამზიანებელი ფაქტორები მოქმედი მთის ქანებია.

მათი გავლენის შედეგად შენობაში, ნაგებობები ინგრევა, სოფლის მეურნეობის ობიექტები, ტყის მასივები ქანებით იფარება, მდინარეების კალაპოტების შეცვლისა და მრავალრიცხოვან ადამიანთა მსხვერპლის მიზეზი ხდება. ხშირ შემთხვევაში ეს გეოლოგიური მოვლენები მთიან ტერიტორიაზე მიწისზედა ტრანსპორტისათვის საფრთხეს ქმნის, ხიდების ბურჯებს, რელსებს, საავტომობილო გზებს ანგრევს, ელექტრო და კავშირგაბმულობის ხაზები, ნავთობსადენები და საცხოვრებელი პუნქტები გამოყავს მწყობრიდან.

1911-წელს პამირის მთებში მომხდარი მიწისძვრა დიდი მეწყერის მიზეზი გახდა. შედეგად, უსოის საძოვრები მოსახლეობასთან ერთად მიწის ქვეშ აღმოჩნდა. მეწყერის მიერ მდინარე მურკაბის ჩაკეტვის შედეგად კი ახლოსმდებარე სარაზის საძოვრები ახლად წარმოშობილმა ტბამ დაიკავა.

მეწყერის მასშტაბი ხასიათდება პროცესის მიმდინარე ფართობის მიხედვით. მასშტაბის მიხედვით ხდება მეწყერის შედეგი კლასიფიკაცია: **უზარმაზარი** - 400 ჰა და უფრო მეტი, **ძალიან დიდი** - 200-400 ჰა, **დიდი** - 100-200 ჰა, **საშუალო** - 50-100 ჰა, **მცირე** 5-50 ჰა, **ძალიან მცირე** 5 ჰა-მდე.

მეხი

მეხი ატმოსფერული მოვლენაა. წვიმის ღრუბლებსა და დედამიწას შორის ძლიერი ელექტრული განმუხტვები მეხს წარმოქმნიან. ასეთ განმუხტვებისას ძაბვა მილიონ ვოლტამდე აღწევს. ერთ მეხის დროს დახარჯული ელექტროენერგია ერთი პატარა ქალაქის წლის განმავლობაში ელექტრობით უზრუნველსაყოფად საკმარისი იქნება. განმუხტვის სიჩქარე 100 000 კმ/წმ-ია, დენის ძალა კი 180 ათას ამპერს აღწევს. მეხის არხში ტემპერატურა მზის ზედაპირზე არსებულ ტემპერატურაზე 6-ჯერ მეტია, ამიტომ მეხი რასაც დაეცემა ყველაფერი იწვის. განათებული განმუხტვის არხის სიგანე 70 მ-მდე აღწევს. არხში გაცხელებული ჰაერის სწრაფი გაფართოების შედეგად ისმის მეხის ხმა.



დედამიწაზე წელიწადში 44 ათასამდე მეხი ეცემა. მათი ხანგრძლივობა 1 საათამდე აღწევს. მეხი, როგორც წესი მაღალ ადგილებზე, ცალკე მდგომ ხეებს, ტექნიკას ეცემა. წყალში ან მის სიახლოვეს დგომა არ შეიძლება.

- კუდსის წმინდა სალოცავს სპილენძით დაფარული მაღალი გუმბათები გარს შემოარტყეს. მიუხედავად იმის, რომ პლანეტის ყველაზე მეხსაშიშ ზონაში მდებარეობს, ათწლიანი ისტორიის განმავლობაში, თუნდაც ერთხელ მეხისაგან ზარალი არ განუცდია.
- ადამიანის მიერ გამოყენებული პირველი მინა ბუნებრივი წარმოშობისაა. მეხის ქვიშიან ადგილას დაცემისას ქვიშა დნება და მინის მილაკად იქცევა.
- 1998 წელს კონგოში მოედანზე მეხის დაცემის შედეგად 11 ფეხბურთელი გარდაიცვალა.

ძლიერი თოვბა, თოვლის გროვები, ყინვა და ზვავი

მთიან ადგილებში თოვლის დახვავება ზვავის წარმოშობის მიზეზი ხდება, მათი მოწყვეტა თოვლის დიდი მასისა და ქვების ადგილგადანაცვლების მიზეზი ხდება. მოძრავი მასა თავის გზაზე ყველაფერს წაღევკავს, რაც მსხვერპლით ან კომუნიკაციების მწყობრიდან გამოსვლით სრულდება.



ესენი ძირითადად ზამთრის სეზონის ბუნებრივი მოვლენებია. თუ ძლიერი თოვბა რამდენიმე დღეს გაგრძელდება გზებზე, საცხოვრებელი პუნქტები თოვლით დაიფარება თანამედროვე ტექნოლოგიების მეშვეობით ხდება ბუნებრივი მოვლენების ზუსტი პროგნოზირება და როგორც წესი ხდება საფრთხის მოსალოდნელი რაიონების დროული გაფრთხილება.

1938 წელს იაპონიაში ზვავის შედეგად საცხოვრებელი შენობა 800 მ-მდე მანძილზე მოცურდა და კლდეებზე შეჯახების შედეგად დაინგრა. 2017 წელს კი იტალიის პესკარას ოლქში სასტუმროს შენობა ზვავის ქვეშ აღმოჩნდა.

გართულებების აღმოფხვრისათვის მაქსიმალური რაოდენობის სატვირთო ტრანსპორტი და ტვირთამდები საშუალებები დასაქმდება. მაგისტრალების გასუფთავება და ძირითადი სასიცოცხლო საწარმოების (პურსაცხობი, წყალკანალი, კანალიზაცია) მუშაობის უწყვეტობის უზრუნველყოფისათვის ტარდება ღონისძიებები.

კითხვები და დაგალებები

1. რით ახსნიდით ბუნებრივი კატასტროფების თავისებურებებისა და რაოდენობრივი თვალსაზრისით ზრდას?
2. მოამზადეთ წარდგენა ბუნებრივი კატასტროფების გავლენის მომხდენი ფაქტორებისა და შედეგების შესახებ.
3. განმარტეთ მიწისძვრები და ნაგებობების დაზიანების ხასიათი.
4. რატომ ხდება ვულკანების ამოფრქვევის რაიონებში ეპიდემიური კონტროლის დანიშვნა?
5. როგორ წარმოიქმნება მეხი და რა სირთულეებს იწვევს ის?
6. შეიძლება ძლიერი თოვის, თოვლის გროვების შექმნის, ყინვისა და ზვავის პროგნოზირება? განმარტეთ ნიმუშების ჩვენებით.

28. მოსახლეობის ქმედებები გაღარჩენის ღონისძიებების დროს

მსოფლიოში როგორც ბუნებრივი კატასტროფების, ისე ტექნოგენური ავარიების ზრდის დროს საგანგებო შემთხვევების თავიდან აცილება, შესაძლო მოსახდენი მოვლენების დროს უსაფრთხოების უზრუნველყოფა ყველასათვის გასაგები თემა უნდა იყოს. თითოეულ მოქალაქეს უნდა შეეძლოს დაიცვას საკუთარი თავი, ოჯახი და დახმარება აღმოუჩინოს სხვებსაც. ამ მიზნით მოსახლეობაში ავარიებისა და კატასტროფების დროს წინამსწრებ ღონისძიებებში მონაწილეობის მიღება და მარჯვე მოქცევა ძალიან მნიშვნელოვანია ჩვევების ფორმირებისათვის.

რით შეიძლება დასრულდეს საგანგებო შემთხვევებისათვის განსაზღვრული წესებისადმი გულგრილობა?

გადარჩენის სამუშაოები მოიცავს შემდეგს:

- მოძრაობის სვლაგეზებზე და სამუშაო ადგილებზე (ობიექტებზე) ხანძრების გავრცელების შემოფარგლა და ჩაქრობა.
- დაზიანებული ადამიანების მოძებნა და მათი ზვავიდან, დანგრეული და დაშვარი შენობებიდან, გაზით, წყლითა და კვამლით სავსე ოთახებიდან გამოყვანა;
- დანგრეული და დაზიანებული დაცვითი ნაგებობების გახსნა, იქიდან ადამიანების გადარჩენა;
- ზვავის ქვეშ დარჩენილებისა და მფილტრავ-საჰაერო სისტემა დაზიანებული დაცვითი ნაგებობებისათვის ჰაერის მიწოდება;
- დაზიანებული ადამიანების პირველადი სამედიცინო დახმარება და პირველადი საექიმო დახმარების აღმოჩენა, მათი სამკურნალო დაწესებულებებში გადაყვანა;
- მოსახლეობის საფრთხის შემცველი ქალაქებიდან უსაფრთხო რაიონებში გაყვანა;
- მოსახლეობის სანიტარული დასუფთავება, ტანსაცმლის, ტექნიკის, ტრანსპორტის, თავდაცვის საშუალებების, ტერიტორიის, დანადგარების, ასევე სასურსათო პროდუქციისა და წყლის გაუვნებელოება.

საგანგებო შემთხვევების დროს თქვენი ოჯახის უსაფრთხოების უზრუნველყოფისა და მღელვარების აღკვეთის მიზნით რეკომენდირებულია ოჯახებისათვის გეგმის მომზადება.



ოჯახის საგანგებო შემთხვევებისათვის მზადყოფნის გეგმა:

- წინასწარ განსაზღვრეთ თქვენი საცხოვრებელი ზონისათვის დამახასიათებელი საგანგებო შემთხვევები;
- შეისწავლეთ, ამ საგანგებო შემთხვევებისათვის მომზადების, მათი აღკვეთისა და შედეგების აღმოფხვრის შესახებ ქვეყნის წესები, დარწმუნებული იყავით, რომ ოჯახის თითოეულმა წევრმა იცის იგი;
- თქვენს ადგილებზე (სამუშაო ადგილი, სკოლა, ბაღი და სხვა) საგანგებო შემთხვევის გეგმას (საევაკუაციო გეგმას) გაეცანით;
- თქვენი ოჯახის წევრებთან განსაზღვრეთ სხვაგან შეხვედრის ადგილი. დარწმუნებული იყავით, რომ სხვადასხვა ადგილას აღმოჩენის შემთხვევაში, ყველამ იცის როდის და როგორ დაამყაროს კავშირი;
- სათანადო ორგანიზაციების გარდა, საგანგებო შემთხვევების დროს განსაზღვრეთ კავშირის დამყარების შესაძლებელი ერთი ახლობელი ადამიანი. ოჯახის ყველა წევრმა უნდა იცოდეს იმ პიროვნების მისამართი და ტელეფონის ნომერი. საგანგებო შემთხვევის შემდეგ დაურეკეთ იმ პიროვნებას, ესაუბრეთ ადგილსამყოფელისა და იმის შესახებ, ყველაფერი წესრიგშია თუ არა.
- თუ შინაური ცხოველი გყავთ, განსაზღვრეთ საგანგებო შემთხვევების დროს, როგორ უნდა უზრუნველყოთ მისი უსაფრთხოება. რადგან შინაური ცხოველები. ასეთი შემთხვევების დროს შექმნილ თავშესაფრებში არ დაიშვებიან.

გეგმის მომზადების შემდეგ უნდა განხორციელდეს შემდეგი:

- თქვენს ოჯახთან ერთად განიხილეთ საგანგებო შემთხვევებისათვის მზადყოფნა და დარწმუნდით, რომ ყველამ იცის თავისი როლი;
- თქვენი გეგმით სისტემატიურად იმეცადინეთ, თქვენი ოჯახის წევრების ცოდნა გეგმის შესახებ მუდამ შეამოწმეთ.
- სარეზერვო ჩანთა დროგამოშვებით შეამოწმეთ, სარგებლობის ვადაგასული პროდუქტები განაახლეთ.

დაიმახსოვრეთ!

- ბავშვებს ასწავლეთ, რომ საგანგებო შემთხვევის მოხდენის დროს დარეკონ “112” ცხელ ხაზზე და ისიც, თუ რომელი ინფორმაციები მიაწოდონ;
- ყველამ შეისწავლოს და დაიმახსოვროს გაზისა და ელექტროენერგიის ქსელიდან გამორთვა;
- თქვენი მნიშვნელოვანი საბუთები შეინახეთ უსაფრთხო ადგილას, მათი ერთი ასლი მიეცით სანდო პიროვნებას.

საგანგებო შემთხვევებისათვის მზადყოფნის ჩანთა (სარეზერვო ჩანთა)

მზადყოფნის ჩანთა - საგანგებო შემთხვევების დროს გამოყენებისათვის გამზადებული და მასში გადაუდებელი საჭიროების საშუალებების მქონე სარეზერვო ჩანთაა. ეს ჩანთა ნებისმიერ დროს მზა მდგომარეობაში ხელქვეშ უნდა გქონდეთ.

მზადყოფნის ჩანთისადმი რეკომენდებული მოთხოვნები:

ჩანთის ქსოვილი უნდა იყოს მტკიცე, სინათლეგაუმტარი ზოლებიანი, წყალგაუმტარი და მსუბუქი, ქამრები კი თქვენი სიმაღლის შესაბამისად, სატარებლად ადვილი უნდა იყოს.

მზადყოფნის ჩანთაში უნდა იყოს შემდეგი:

- მშრალი კვების პროდუქტები და წყალი (მინიმუმ 3 დღის კვებისათვის მსუბუქი, ნაკლები ადგილის დასაკავებელი პროდუქტები);
- სამედიცინო დახმარების ყუთი,
- ფული და საბუთები;
- აუცილებელი სამოსი,
- მრავალფუნქციური დანა,
- ასანთი ან სანთებელა;
- სანთელი;
- ნემსი და ძაფი;
- ერთჯერადი გამოყენების ჭურჭელი,
- სასტვენო (დახმარების გამოძახებისათვის);
- ჰიგიენური საშუალებები (სველი და მშრალი სალფეტკი, საპონი და სხვ.),
- პატარა ბლოკნოტი და ფანქარი;
- კომპასი;
- ფანარი და ბატარეები;
- ტელეფონი და კვების ბლოკი;
- თუ შესაძლებელია საძინებლის პარკი.



დაიქმნოს, რომ მზადყოფნის ჩანთა უნდა იყოს საცხოვრებელი ადგილისა და ინდივიდუალური თავისებურებების შესაბამისი, შესაძლოა გასაფუჭებელი პროდუქტი და ინსტრუმენტები სისტემატიურად უნდა განახლდეს.

კითხვები და დაგალებები

1. რას მოიცავს გადარჩენის სამუშაოები?
2. განმარტეთ ოჯახის საგანგებო შემთხვევებისათვის მზადყოფნის გეგმა.
3. რა უნდა იყოს მზადყოფნის ჩანთაში?
4. რა გესმით აუცილებელი სამოსის ცნებაში?
5. რისთვის არის საჭირო მზადყოფნის ჩანთაში პატარა ბლოკნოტი და ფანქარი? დაასაბუთეთ თქვენი მოსაზრებები.
6. თქვენი საცხოვრებელი ადგილის ინდივიდუალური თავისებურებების შესაბამისად ჩაალაგეთ მზადყოფნის ჩანთა.
7. თქვენს საცხოვრებელ ადგილში საგანგებო შემთხვევებისათვის, მათი აღკვეთისა და შედეგების აღმოფხვრისათვის გამოიჩინეთ მზადყოფნა.

29. მასობრივი განადგურების იარაღის გამოყენების შედეგების აღმოფხვრა

რაიმე მოვლენის თავიდან აცილება მისი შედეგების აღმოფხვრაზე უფრო ადვილია.

ჰეიდარ ალიევი

მასობრივი მოსხობის იარაღით შექმნილი პრობლემების აღმოფხვრა რით განსხვავდება ბუნებრივი წარმოშობის ნანგრევების აღმოფხვრისაგან?

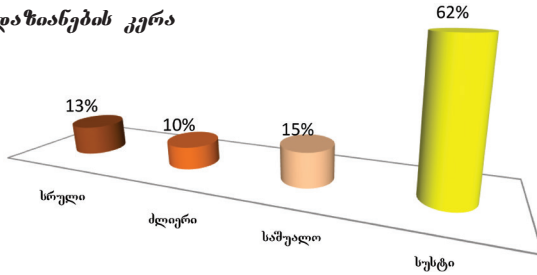
ბირთვული დაზიანების კერა

ბირთვული დაზიანების კერა – ბირთვული აფეთქების დამზიანებელი ფაქტორების შედეგად უამრავი შენობის, ნაგებობის დანგრეული, ხანძრებიანი და რადიოაქტიურად მოწამლული ტერიტორიაა. აქ დაუცველი მოსახლეობა მასობრივი სახით შეიძლება დაზიანდეს.

ბირთვული დაზიანების ზონის კერები, აქ არსებული ნგრევის შედეგები და მსხვერპლი - ბირთვული იარაღის ძალაზე, აფეთქების სახეზე, საცხოვრებელ პუნქტში არსებული ნაგებობების თავისებურებებზე, ადგილის რელიეფსა და სხვა ფაქტორებზეა დამოკიდებული.

ნგრევის ალბათობის მქონე ხასიათის, ჩასატარებელი გადარჩენის სამუშაოების მოცულობისა და პირობების განსაზღვრის მიზნით ბირთვული დაზიანების კერა ოთხ ზონად - სრული, ძლიერი, საშუალო და სუსტი ნგრევების ზონებად იყოფა.

დაზიანების კერა



დაზიანების კერის ფართობის 13%-ს სრული, 10%-ს ძლიერი, 15%-ს საშუალო, 62%-ს სუსტი ნგრევების ზონა შეადგენს.

ამ ზონებში ჩასატარებელი გადარჩენის სამუშაოები:

სრული ნგრევების ზონაში გადარჩენის სამუშაოების ჩასატარებელ ადგილებზე გადასავლელი გზის მოწყობა და იქ არსებული ხანძრების ჩაქრობა; ნანგრევების ქვეშ მოყოლილი თავშესაფრებისა და საფრებისათვის ჰაერის მიწოდების უზრუნველყოფა; იქიდან ადამიანების გამოყვანა, მათთვის სამედიცინო დახმარების გაწევა და სხვ.

ძლიერი ნგრევების ზონაში – ხანძრის ჩქრობა; ნანგრევების ქვეშ და დამწვარ შენობებში დარჩენილი ადამიანების გადარჩენა; ნანგრევების ქვეშ დარჩენილი თავშესაფრების გახსნა, იქ ჰაერის მიწოდება; გადარჩენის სამუშაოებისათვის საფრთხის წარმომქმნელი დაზიანებული შენობებისა და ნაგებობების დანგრევა და სხვ..

საშუალო ღონის ნანგრევების ზონაში ძლიერი ხანძრების ჩქრობა, დაცვის ნაგებობების გამოსასვლელი ადგილების გახსნა, აქედან და ხანძარგაჩენილი შენობებიდან ადამიანების გადარჩენა და სხვ.

სუსტი ნგრევების ზონაში სხვადასხვა ხანძრების ჩაქრობა; ხანძარგაჩენილი ბინებიდან ადამიანების გადარჩენა, სამედიცინო დახმარების აღმოჩენა და სხვ.

რადიოაქტიური მოწამვლის ზონებში გასატარებელი ღონისძიებები: აქ რადიაციის ღონის განსაზღვრისათვის ტარდება დაზვერვითი სამუშაოები, გამოითვლება დაავადებულთა და დაღუპულთა რაოდენობა, განისაზღვრება ჩასატარებელი სამუშაოების (ვეტერინარული სამუშაოები, ცხოველების მკურნალობა ან მოსაპოზა, ნაგებობების, საკვებისა და წყლის დეზაქტივიზაცია და სხვ.) მოცულობა. რადიოაქტიური მოწამვლის ზონაში დიდი მნიშვნელობა აქვს ცხოველების დაცვისა და შენახვის რეჟიმის სწორად შერჩევას.

დახურულ პირობებში შენახული ცხოველების რადიოაქტიური ნივთიერებებისაგან საიმედო დაცვა ხდება. სანამ ნაგებობის გარეთ საფრთხე არ მინელდება, ხდება მათი ნაგებობებში შენახვა.

ქიმიური მოწამვლის კერა

ქიმიური იარაღის გამოყენებულ ტერიტორიებზე ქიმიური მოწამვლის კერა წარმოიქმნება.

ქიმიური მოწამვლის კერა ქიმიური იარაღის მომწამვლელი ნივთიერებების (მნ) ან ძლიერი გავლენის მქონე მომწამვლელი ნივთიერებების (ძმმნ) შედეგად ამ ტერიტორიაზე მოსახლეობის, ცხოველებისა და მცენარეების დაზიანების მომხდარ ტერიტორიას

ეწოდება. ქიმიური მოწამვლის კერის ზომები მომწამვლელი ნივთიერებების გამოყენების მასშტაბზე, სახეზე, გამოყენების ხერხზე, მეტეოროლოგიურ პირობებზე და დედამიწის რელიეფზეა დამოკიდებული. ქიმიური მოწამვლის კერა ორ ზონად - მწ-ით უშუალოდ მოწამლულ ძირითად ზონად, მწ-ის ორთქლის ან აეროზოლების გავრცელების მეორე ზონად იყოფა. მმმწ-ისაგან დაცვისათვის სამრეწველო აირწინაღები და სპეციალური რესპირატორები გამოიყენება.

ტერიტორიის, ასევე სასოფლო-სამეურნეო ცხოველების შენახვის ადგილის მომწამვლელი ნივთიერებებისაგან გასუფთავებას დიდი ძალისა და საშუალებების გამოყენება სჭირდება. მაგალითად, 1 ჰექტარ ფართობზე დეგაზაციის სამუშაოების წარმოებისათვის 10 ტონა დეგაზაციის ნაჯერი გამოიყენება. ამიტომაც გაუვნებელყოფა მხოლოდ ადამიანების საცხოვრებელ და სამუშაო, ცხოველებისა და სურსათის შესანახ ტერიტორიებზე ტარდება. დანარჩენი ტერიტორიები კი სპეციალური შემზღუდავი ნიშნებით აღინიშნება და თვითგაუვნებელყოფისათვის შეინახება. დამანგრეველი ფაქტორის სახეზე დამოკიდებულებით ტერიტორიის, საკვების, წყლისა და სხვა საგნების გაუვნებელყოფას დეზაქტივიზაცია, დეგაზაცია და დეზინფექცია ეწოდება. სასოფლო-სამეურნეო ცხოველების შენახვის ადგილის, ტერიტორიის სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის, სურსათის, წყლის გასუფთავება სხვადასხვა მექანიკური, ფიზიკური, ქიმიური, ფიზიკა-ქიმიური და კომბინირებული მეთოდებით შეიძლება მოხდეს.

ბიოლოგიური დაზიანების კერა

ბიოლოგიური იარაღის გამოყენებით ბიოლოგიური დაზიანების კერა წარმოიქმნება. ბაქტერიოლოგიური (ბიოლოგიური) დაზიანების კერაში ინფექციური დაავადების გავრცელების აღკვეთისათვის სპეციალური რეჟიმი - საკარანტინო რეჟიმი შემოიტანება.

კარანტინი – ბაქტერიალური დაზიანების კერის სრული იზოლაცია, ინფექციური დაავადების გავრცელების აღკვეთისა და გავრცელებულის აღმოფხვრის მიზნით გატარებული ეპიდემიის საწინააღმდეგო რეჟიმიანი პროფილაქტიკურ ღონისძიებათა სისტემა. კარანტინის მიზანი დაზიანების კერის სრული იზოლაცია და დაავადების აღმოფხვრაა. რეჟიმიან ღონისძიებებს მიეკუთვნება: დაზიანების კერის იზოლაცია, მოსახლეობის დაყოფა წვრილ ჯგუფებად, საკომენდანტო სამსახურის შექმნით ტერიტორიაზე. შესვლისა და გამოსვლის აკრძალვა, სახლის ნივთებისა და ცხოველების ტერიტორიიდან გატანის (გაყვანის) აკრძალვა, კერაში მოძრაობის შეზღუდვა.

ეპიდემიის საწინააღმდეგო ღონისძიებები:

- სასწრაფო პროფილაქტიკა;
- დაავადებულებისა და დაავადებულებაში ექვმიტანილების განსაზღვრა და იზოლაცია;
- მათი ჰოსპიტალში გაგზავნა და მკურნალობა;
- მოსახლეობის სანიტარული დასუფთავება;
- ტერიტორიის, ტრანსპორტის, საგნებისა და ბინების დეზინფექცია.

საკარანტინო ტერიტორიის ყველა საწარმოში სამუშაოები, სასწავლო დაწესებულებებში გაკვეთილების ჩატარება წყდება, ბაზრები და მოსახლეობის მასობრივი თავშეყრის ადგილები იკეტება. ხდება მუშა-მოსამსახურეთა პროფილაქტიკურ სანიტარული დასუფთავება. კარანტინის ზონაში მხოლოდ სამოქალაქო თავდაცვის შტაბის უფროსის მხრიდან სპეციალური ნებართვის მქონენი შეიშვებიან. ობიექტები, რომლებიც სამუშაოს აგრძელებენ გადაიყვანება სპეციალურ რეჟიმზე. თანამშრომლები იყოფიან წვრილ ჯგუფებად. მათ შორის კავშირი მცირდება კვებისა და დასვენებისათვის გამოიყოფა სპეციალური ოთახები, მოსახლეობას ეძლევა რეკომენდაცია, რომ ნუ გამოვლენ სახლებიდან. სურსათი და წყალი საჭიროების შემთხვევაში სპეციალური რაზმების საშუალებით სახლებში მიეწოდებათ. კარანტინის ვადა ბოლო ავადმყოფის იზომაციით, პირადი შემადგენლობის სრული სანიტარული გასუფთავებითა და დაავადება გავრცელებული ობიექტების დეზინფექციის დასრულების შემდეგ უქმდება.

მასობრივი დაავადების საფრთხის არ არსებობისას შემოიტანება ობსერვაციის რეჟიმი.

ობსერვაცია – ეპიდემიის კერაში გადამდები დაავადებების გაუვრცელებლობის მიზნით განხორციელებული იზოლაცია - შეზღუდვისა და სამკურნალო-პროფილაქტიკურ ღონისძიებათა სისტემას ეწოდება.

ობსერვაციის დროს სრულდება ქვემოთ მოცემული სამუშაოები

1. შესვლა-გამოსვლის შეზღუდვა;
2. ინფექციურ დაავადებულების განსაზღვრა, იზოლაცია და ჰოსპიტალიზაცია, მოსახლეობის სანიტარული გასუფთავება;
3. სასწრაფო პროფილაქტიკურ ღონისძიებათა გაცემა, სანიტარულ-ჰიგიენური და ეპიდემიის საწინააღმდეგო ღონისძიებათა გაძლიერება.

ობსერვაციის დროს ყველა სამკურნალო-პროფილაქტიკური ღონისძიებათა როგორც იყო ისე ტარდება, მხოლოდ იზოლაციის სამუშაოები შემსუბუქდება. ინფექციური დაზიანების კერაში მოსახლეობა სამედიცინო სამსახურის მიერ დაყენებულ ყველა ღონისძიებას მკაცრად იცავს. არავინ უნდა თქვას უარი პროფილაქტიკური აცრების ჩატარებაზე და წამლის მიღებაზე. ობსერვაციის ვადა ბოლო ავადმყოფის იზოლაციის, დეზინფექციის სამუშაოების დასრულების შემდეგ უქმდება. დაკვირვებული პირები ამ მიზნით შექმნილ ობსერვაციის პუნქტებში მოთავსდებიან, მუდმივი კონტროლის ქვეშ იმყოფებიან. ზოგჯერ დაკვირვების დროს ტარდება პროფილაქტიკური აცრები. დაკვირვების ქვეშ მყოფ პიროვნებებს შორის ავადმყოფები თუ გამოვლინდებიან, მოხდება მათი იზოლაცია, ხოლო დანარჩენები გაივლიან ხელახალ სანიტარულ დასუფთავებას, მოხდება ოთახების დეზინფექცია, ობსერვაციის ვადები გაგრძელდება. ამ ვადის გასვლის შემდეგ დაკვირვების ქვეშ მყოფი პირები ტოვებენ კარანტინის ზონას და მათ შორის შრომის უზარალოების დაკარგვის ფურცელი ეძლევათ, ობსერვაციის პუნქტებში ბოლო სადეზინფექციო სამუშაოები სრულდება. კარანტინისა და ობსერვაციის ზონებში მოსახლეობა პროფილაქტიკის ოთახში ანტიბიოტიკებსა და სხვა პრეპარატებს იღებს. კარანტინისა და ობსერვაციის განხორციელების შემდეგ ამ ტერიტორიაზე ხდება დეზინფექცია, დეზინსექცია და დერატიზაცია.

კითხვები და დაგალებები

1. რაზე არის დამოკიდებული ბირთვული დაზიანების კერის ზომები?
2. რომელი ნგრევების ზონა შეადგენს დაზიანების კერის ფართობს?
3. განმარტეთ ბირთვული დაზიანების კერაში გასატარებელი გადარჩენის სამუშაოები.
4. რა მდგომარეობა იქმნება ქიმიური იარაღის გამოყენებულ ტერიტორიაზე?
5. რა ღონისძიებები ხორციელდება რადიოაქტიური მოწამვლის ზონებში?
6. განმარტეთ კარანტინისა და ობსერვაციის რეჟიმი.

30. ინდივიდუალური დაცვის საშუალებების გაოცენების წესები

ინდივიდუალური დაცვის საშუალებები მათი გამოყენებული პიროვნებების გარემოში არსებული რაიმე მომწამვლელი ნივთიერებებისაგან და სხვა მსგავსი საფრთხეებისაგან დაცვისათვის გამოიყენება. თუმცა ისინი დაცვის დროს ბოლო საიმედო საშუალებად უნდა იქნეს მიჩნეული. ინდივიდუალური დაცვის საშუალებებს კოლექტიური დაცვის ნაგებობის სრულად ჩანაცვლება არ შეუძლია. ამავდროს, ინდივიდუალური სახით გამოყენების გამო ისინი საერთო დაცვის სისტემებისათვის შემცველ საშუალებად არ უნდა იყოს მიღებული.

თქვენი აზრით, ინდივიდუალური დაცვის საშუალებების გამოყენებას მთელი მოსახლეობის უსაფრთხოების უზრუნველყოფა შეუძლია?

ფილტრიანი საერთო საჯარისო აირწინალი

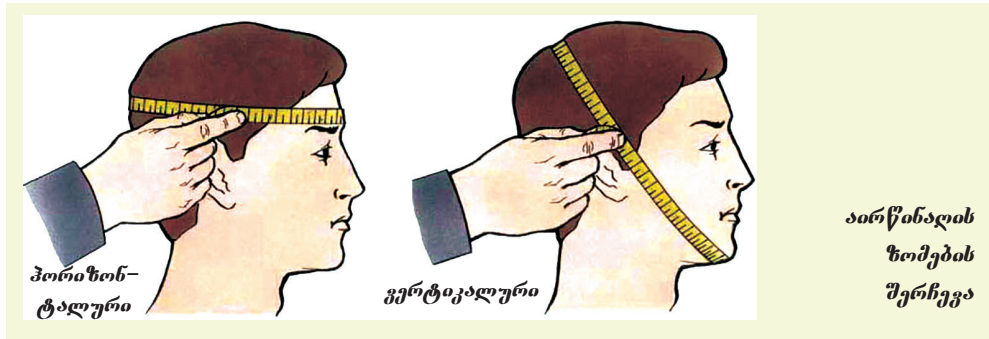
ფილტრიანი საერთო საჯარისო აირწინალი "რადონ" პირადი შემადგენლობის სასუნთქი ორგანოების, თვალებისა და სახის ჰაერში გაზის, ორთქლისა და აეროზოლის სახით არსებული მომწამვლელი ნივთიერებებისაგან, რადიოაქტიური მტერისგან დაცვისთვისაა შექმნილი.

აირწინალის ტიპის პრინციპი სასუნთქი ორგანოების გარემოსგან დაცვისა და მიღებული ჰაერის მომწამვლელი აეროზოლისა და ორთქლისაგან ფილტრის საშუალებით გასუფთავებაში მდგომარეობს.



"რადონ" ფილტრიანი
აირწინალი

მისი სახის ნიღაბის უმცირესი, მცირე, საშუალო და დიდი ზომები არსებობს. პირობითი ზომები სახის ნიღაბზე ქვემოთ მოცემული ფორმით იწერება:



აირწინადის სახის ნაწილის საჭირო ზომის მოძებნისათვის ჰორიზონტალური და ვერტიკალური ზომის სიდიდეები (სმ-ობით) ჯამდება და საჭირო ზომა ცხრილით განისაზღვრება.

ჰორიზონტალური ზომა: წარბებს ზევით, ყურების ზედა მხარეს და კისრის უკან გამავალი წრიული ხაზია.

ვერტიკალური ზომა: ქალა - ლოყა - ნიკაპ-ქვეშა წრიული ხაზია.

გაზომვის შედეგი	საჭირო ზომა
121 სმ-მდე	1
121,5–126 სმ-მდე	2
126,5–131 სმ და უფრო მეტი	3

ფილტრიანი აირწინადით სარგებლობის წესები. პირობებზე დამოკიდებული ფილტრის ტიპის აირწინადი “სვლა”, “შა” და საბრძოლო” მდგომარეობაში დააქვთ. “სვლა” მდგომარეობაში აირწინადის ჩანთა ქამრის მარცხენა მხრიდან გადაღებით მარცხენა მხარეს დაიკიდება, ზედა ნაწილი ქამრის დონეზე, თავსახური გარეთ და ჩაკეტილია. მსგელობისას მარცხენა ხელის მოძრაობას ხელი რომ არ შეეშალოს ჩანთა უკან გადაიწევა, აირწინარი “შა” მდგომარეობაში “აირწინადი მოამზადე” ბრძანებით გადაიყვანება. ამ ბრძანებით აირწინადი წინ გადმოიწევა, ზონარით წელის მიდამოზე მაგრდება, ჩანთის სახურავი იხსნება.

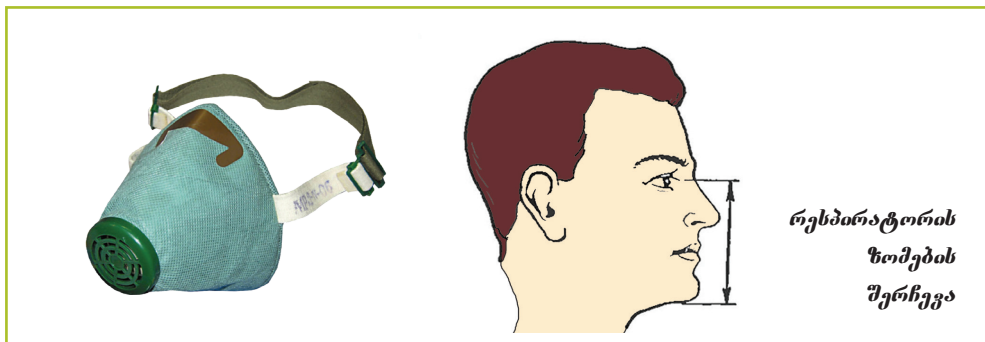
აირწინადი “საბრძოლო” მდგომარეობაში “გაზი”, “ქიმიური განგაში, ბრძანებებით და კიდევ დამოუკიდებლად, რადიოაქტიური დაბინძურების, მომწამვლელი ნივთიერებების, ბაქტერიოლოგიური (ბიოლოგიური) საშუალებების გამოვლენის დროს გადაიყვანება. ამისათვის სუნთქვა შეიკვრება, თვალები დაიხუჭება, თავსახური იხსნება, ორივე ხელის ოთხივე თითით შლემ-ნიღაბის ქვედა ნაწილის გასქელებული ნაწილი ნაპირიდან დაიკავება (ცერა თითი გარეთ რჩება) შლემ-ნიღაბი ნიკაპზე, ხელების ზევითა და უკან მკვეთრი მოძრაობით თავზე დაიფარება (ამ დროს შლემ-ნიღაბში ნაოჭები არ უნდა იყოს, სათვალეების კვანძი თვალების წინ უნდა იყოს), ამოსუნთქება, თვალები აიხილება და სუნთქვა აღდგება.

აირწინადი “ქიმიური განგაში მოიხსნა”, ან კიდევ “აირწინადი მოიხსენით” ბრძანებით მოიხსნება.

რესპირატორის გამოყენების წესები

რესპირატორების დანიშნულება მე-10 კლასის პროგრამიდან უკვე ვიცით.

სამი ზომის რესპირატორების გამოშვება ხდება. მისი რომელიმე პიროვნებისათვის შერჩევა ამ პიროვნების შუბლისა და ცხვირის შემაერთებელი წერტილისა და ნიკაპის ყველაზე ქვედა წერტილს შორის მანძილის გაზომვით წარმოებს.



გაზომვის შედეგები	საჭირო ზომა
109 მმ-მდე	1
110 მმ-დან 119 მმ-მდე	2
120 მმ და მეტი	3

რესპირატორის შერჩევის შემდეგ, გაკეთების დროს მისი ჰერმეტიულობის შემოწმება ხდება. ამისათვის:

- ნახევარნილაბი სახეზე აიფარება, ამ დროს ცხვირი და ნიკაპი ნახევარნილაბში უნდა იყოს.
- თავსახური ისე უნდა დაიხუროს, რომ ზონარი თავის ზედა ნაწილზე იყოს, თუ საჭირო იქნება ნახევარნილაბის მოხსნა და ზონარის სიგრძის დარეგულირება შესაძლებელია.
- მომჭრი ცხვირზე უნდა უჭერდეს.

ნახევარნილაბის ჰერმეტიულობის შემოწმებისათვის სუნთქვაგამტარი კლაპანის დამცავი ეკრანის ნახვრეტების მუჭით დაფარვა და მსუბუქად ამოსუნთქვა არის საჭირო. თუ ამ დროს რესპირატორის ნაპირებიდან ჰაერი არ გამოდის და ის მცირედ იბერება მაშასადამე, რესპირატორი სწორად იყო აფარებული. თუ ცხვირის ნესტოების გვერდით ჰაერი გამოდის, მაშინ ცხვირის მომჭერი ცოტა მაგრად უნდა მოეჭიროს. თუ ამ დროს კვლავ ჰერმეტიულობა ვერ მიიღწევა, მაშინ ზომის შეცვლა, შემოწმების შემდეგ კი მისი ჩანთაში ჩადებაა საჭირო.

პირადი შემადგენლობა მას “რესპირატორი აიფარეთ” ბრძანების შემდეგ აიფარებს. ამისათვის თავსაფარი მოიხდება, რესპირატორი ჩანთიდან ამოიღება-აიფარება, პაკეტი ჩანთაში ჩაიდება და თავსაფარი დაიხურება.

რესპირატორის მოხსნა აირწინალის მოხსნისათვის მიცემული ბრძანებით ხორციელდება.

რესპირატორის მოხსნის შემდეგ ნახევარნიღაბის გაბერტყვით მისი გარე ნაწილიდან მტვერის ჩამოცილებით დეზაქტივაცია ხდება. ნახევარნიღაბის შიდა ზედაპირი სველი ტამპონით სუფთავდება, შემდეგ შრება, პაკეტში ჩაიდება და ჩანთაში შეინახება.

კანის დამცავი საშუალებები

აზერბაიჯანის რესპუბლიკის შეიარაღებულ ძალებში შეიარაღებაში არსებული თანამედროვე მშპ-1 მსუბუქი დაცვის კოსტიუმი პირადი შემადგენლობის კანის ზედაპირის, ტანსაცმლისა და ფეხსაცმლის მომწამვლელი ნივთიერებებისაგან, რადიაციული მტვერისაგან, ქიმიური და ბაქტერიოლოგიური საშუალებებისაგან დაცვის დანიშნულებითაა შექმნილი.

მშპ-1 კოსტიუმი სპეციალურ დაცვით ტანსაცმელს მიეკუთვნება. ის დაბინძურებული ზონების რადიაციული, ქიმიური და ბაქტერიოლოგიური დაზვერვის, ხელთ არსებული ნაგებობებისა და ქონების სპეციალური დაზვერვის, ექსპერტიზის ჩატარების დროს გამოყენებისათვის არის გათვალისწინებული.

მშპ-1 კოსტიუმის მასალა კამუფლირებული, სუნთქვისათვის ვარგისი, წყალგაუმტარი დამცავი ქსოვილისაა. მომწამვლელი ნივთიერებებით მოწამლული მდკ-1 კოსტიუმის სპეციალური დამუშავება (გასუფთავება) ხორციელდება, შემდეგ კი კვლავ საქმეში გამოიყენება.

მშპ-1 შედგენა ქურთუკისაგან, შარვლისა და ქამრისაგან, მაღალყელიანი რეზინის ჩექმისაგან, ხუთთითიანი რეზინის ხელთათმანისაგან და 2 ცალი ჩანთისაგან.



მშპ-1 კოსტიუმი (ქურთუკი და შარვალი) მზადდება სამი ზომის (სიმაღლის)

პირველი სიმაღლე	165 სმ-მდე
მეორე სიმაღლე	165 სმ-დან 172 სმ-მდე
მესამე სიმაღლე	172 სმ-ზე მეტი
რეზინის ჩექმები	42; 44; 46 და 48 ზომებისა მზადდება.

კითხვები და დაგალებები

1. განმარტეთ ფილტრიანი აირწინადის “რადიონ“-ის დანიშნულება.
2. პრაქტიკულად უჩვენეთ ფილტრიანი აირწინადის გამოყენების წესები.
3. განსაზღვრეთ საკუთრი თავისათვის რესპირატორის ზომები.
4. განმარტეთ მშპ-1 მსუბუქი დაცვის კოსტიუმის დანიშნულება.
5. შეასრულეთ აირწინადის ან რესპირატორის აფარების ნორმატივები.
6. შეასრულეთ მშპ-1 კოსტიუმის ჩაცმის ნორმატივები.

ინდივიდუალური დაცვის საშუალებების ჩაცმის ზოგიერთი ნორმატივი

N	ნორმატივის დასახელება	ნორმატივის შესრულების პირობა (წესი)	შემსწავლელ-თა კატეგორია (განყოფილება)	შეფარდება დროის მიხედვით		
				“ფრიადი”	“კარგი”	“დამაკმაყოფილებელი”
F.1	აირწინადის ან რესპირატორის გაკეთება	მოულოდნელად გაიცემა ბრძანება “გაზები” ან “რესპირატორი გაიკეთეთ” ორი ბრძანების მიცემის მომენტიდან თავსაბურის დახურვამდე გამოითვლება. შენიშვნა: მრიცხველში აირწინადის, მნიშვნელში კი რესპირატორის აფარების დრო არის ნაჩვენები.	სამხედრო მოსამსახურე შემადგენლობა ათეული ოცეული	7 წმ. 11 წმ. 8 წმ. 12 წმ. 9 წმ. 13 წმ.	8 წმ. 12 წმ. 9 წმ. 13 წმ. 10 წმ. 14 წმ.	10 წმ. 14 წმ. 11 წმ. 15 წმ. 12 წმ. 17 წმ.

N	ნორმატივის დასახელება	ნორმატივის შესრულების პირობა (წესი)	შემსწავლელ-თა კატეგორია (განყოფილება)	შეფარდება დროის მიხედვით		
				“ფრიადი”	“კარგი”	“დამაკმაყოფილებელი”
F.5	მსუბუქი დამცავი კოსტიუმის (მდკ-1) ჩაცმა და აირწინადის გაკეთება.	„მსუბუქი დამცავი კოსტიუმი ჩაიცვით“, “გაზები” ბრძანების მიღებისთანავე იცვამენ მსუბუქ დამცავ კოსტიუმს, იკეთებენ აირწინადს.	სამხედრო მოსამსახურე	4 წთ.	4 წთ. 20 წმ.	5 წთ. 10 წმ.

31. ქიმიური დაზვერვისა და რადიაციის მაპონტრო- ლეპელი ხელსაწყოების გამოყენების წესები

მომწამვლელი და ჩვეულებრივი ქიმიური ნივთიერებების გამოვლენისათვის გამოიყენება ქიმიური დაზვერვის ხელსაწყოები, თანამედროვე მომწამვლელი ნივთიერებების შეგრძნების ორგანოების საშუალებით გამოაშკარავება ყოველთვის როდია შესაძლებელი. მათ უმრავლესობას სუნი, ფერი, გამაღიზიანებელი თვისე-
ბები არ გააჩნია. რიგი ნივთიერებების მოწამვლის დონე იმდენად მაღალია, რომ მათი სუნის ან გამაღიზიანებელი გავლენის მიხედვით გამოვლენის მცდელობა მო-
წამვლით შეიძლება დასრულდეს.

*თუ ქიმიური დაზვერვის ორგანიზება და ჩატარება არ მოხდება, რას გა-
მოიწვევს ეს?*

ქიმიური დაზვერვის ხელსაწყოები

დაკვირვების გზით, ანუ საგნის ზედაპირზე არსებული მომწამვლელი ნივთიე-
რებების წვეთებისა და ლაქების, წარმოქმნილი ღრუბლისა და მოწამლული მცენარეების
ფოთლების ფერის ცვლილების მიხედვით შესაძლებელია მათგან ზოგიერთის ვარაუდით
გამოვლენა.

ВПХР საჯარისო ქიმიური დაზვერვის ხელსაწყო

დანიშნულება და აგებულება. ВПХР (ქდსნ) ქიმიური დაზვერვის საჯარისო
ხელსაწყო ჰაერში, ტერიტორიაზე, სხვადასხვა ტექნიკის (ობიექტების) ზედაპირზე მომ-
წამვლელი ნივთიერებების გამოვლენისათვისაა. იგი ჰაერში, ტერიტორიაზე სხვადასხვა
ტექნიკის (ობიექტის) ზედაპირზე ზარინის, ზომანის, იპრიტის, V-აირების, ფოსგენის,
დიფოსგენის, ციანიდის მჟავის, ქლორსიანის ტიპის მნ-ის არსებობას განსაზღვრავს.



ВПХР ქიმიური დაზვერვის საჯარისო ხელსაწყო:

- 1- ხელის ნახოსი 2. ნახოსის
ჩამოსაცმელი 3. დამცავი სახურავები
4. კვამლის საწინააღმდეგო
ფილტრი 5. სათბურის პატრონები;
6. ელექტროფანარი; 7. სათბური; 8.
მანჭგალი; 9. ინდიკატორების
მილაკების შეკერები ქაღალდის
კასეტები; 10 - ნიჩაბი; 11 ქამარი
ტარებისათვის. ხელსაწყოს წონა
დაახლოებით 2, 2 კგ-ია.

ერთ დღეს იტალიელმა ქიმიკოსმა საფრანგეთის მეფეს - ლუდოვიკო XIV-ს მიმართა
თხოვნით, რომ თავისი შექმნილი ბაქტერიოლოგიური იარაღი შეიარაღებულიყო.
მეფემ არა მხოლოდ ამ შეთავაზებაზე თქვა უარი, არამედ იარაღის საიდუმლოს სხვა
ქვეყნებში გაუვრცელებლობისათვის მას სამუდამო პენსია დაუნიშნა.

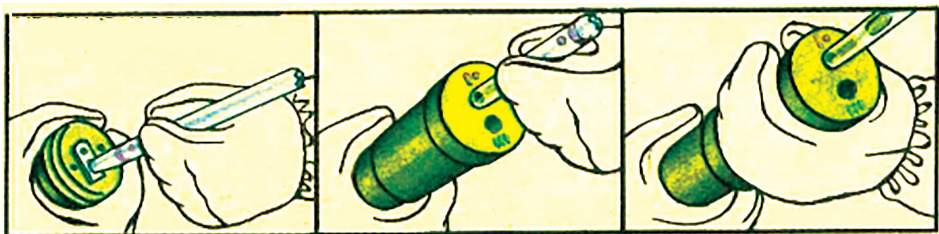
ინდიკატორის მილაკები – მნ-ის დადგენისათვისაა. ის შიგნით ნივთიერებებისა და რეაქტივებიანი ამპულაებმოთავსებული, ნაპირებამოღებული მინის მილაკებისაგან შედგება. მილაკები ფერადი სახის ზოლებითაა აღნიშნული. ეს ზოლი უჩვენებს, ამ მილაკის საშუალებით რომელი მომწამვლელი ნივთიერებაა, იმის დადგენა ხდება. ხელსაწყოს კომპლექტში სამი სახის ინდიკატორის მილაკია. ერთი- წითელი ზოლითაა და წითელ წერტილებიანი მილაკი - ზარინის, ზომანის, V-გაზის ტიპის მნ; ნაპირებმწვანე ზოლებიანი მილაკები-ფოსგენის, დიფოსგენის, ციანიდის მჟავის, ქლორციანის, ერთი ყვითელზოლიანი მილაკი კი - იპრიტის დადგენისთვისაა. თითოეული ქაღალდის კასეტაში ერთნაირნიშნის 10 ცალი ინდიკატორის მილაკია მოთავსებული.



ინდიკატორის მილაკები

ინდიკატორის მილაკების წვეროების ქვემოთ მოცემული წესით განსხვავებაა საჭირო.

- მარცხენა ხელით ნასოსი, მარჯვენა ხელით კი ინდიკატორის მილაკის აღება საჭირო;
- ინდიკატორის მილაკის წვერო ნასოსში არსებული დანის საშუალებით დასერვა;
- მილაკის დასერილი წვერო ნასოსის თავის ჩაღრმავებულ ადგილში დაჭირებით უნდა მოიტეხოს, ამ წესით მილაკის მეორე წვეროც უნდა გაიხსნას და ნასოსი ამუშავდეს.



ნასოსის ამუშავების (დარტყმის) სიჩქარე 1 წუთში 50-60 მოძრაობის ტოლია).

რადიაციის მაკონტროლებელი ხელსაწყობი.

სამოქალაქო თავდაცვის სისტემაში დოზიმეტრიის ძირითადი ამოცანაა - სხვადასხვა რადიაციის პირობებში მოსახლეობის, სამოქალაქო თავდაცვის ჯარისა და არა-გასამხედროებული რაზმების საქმიანობის უზრუნველყოფის მიზნით იონიზირებული დასხივების გამოვლენა და ამ დასხივების მიერ მათთვის შექმნილი საფრთხის დონის შეფასება.

დოზიმეტრიის საშუალებით სრულდება ქვემოთ მოცემული სამუშაოები:

დაზიანების კერებში გადარჩენის, სხვა გადაუდებელი სამუშაოების უსაფრთხოებისა და მოსახლეობის საქმიანობის უზრუნველყოფისათვის დასხივებების გამოაშკარავება და გაზომვა.

– დეზაქტივაცია და სანიტარული დასუფთავების ჩატარების აუცილებლობა, მათი ხარისხის განსაზღვრა, ასევე მოწამლული სასურსათო პროდუქციის გამოყენების შე-

საძლელბობის, ნორმების განსაზღვრისათვის სხვადასხვა ობიექტების მოწამვლის დონის გაზომვა;

– რადიაციის თვალსაზრისით მოსახლეობისა და ცალკეული ადამიანების შრომის-უნარიანობის განსაზღვრის მიზნით დასხივების დოზების გაზომვა;

– სურსათისა და წყლის რადიოაქტიური ნივთიერებებით მოწამვლის დონის ლაბორატორიებში გაზომვა.

დოზიმეტრიული ხელსაწყოების დანიშნულების, გადაცემის ტიპის, გაზომილი დასხივების სახის და ხელსაწყოს სქემის გარდაქმნილი ელექტრო სიგნალების ხასიათის მიხედვით კლასიფიკაცია შეიძლება.



ხელსაწყო Target Identifier

1 – სინთილატორი;
2 – ინდიკატორის
ტაბლო;
3 – მარეგულირებელი.
წონა 1,25 კგ-ია.

Target Identifier სპექტრული დაკვირვების ხელსაწყოს დანიშნულება და ტექნიკური მახვენებლები. Target Identifier სპექტრული დაკვირვების ხელსაწყო ხელით სატარებელი დეტექტორია. მისი დანიშნულებაა გამა და ნეიტრონული რადიოაქტიური წყაროების ადგილის განსაზღვრა და რადიოაქტივობის სპექტრული ანალიზის ჩატარება.

ხელსაწყოს სამუშაოდ მომზადება. ხელსაწყოს ამუშავებისათვის ელექტროხელსაწყოს ღილაკის გამოყენებით “LED” წითელი “განგაშის” ნიშნის განათებამდე ვაჭერთ ღილაკს, ამ დროს ტაბლოზე უნდა გამოჩნდეს წარწერა “ON”. ხელსაწყოს ჩაქრობისათვის კი ხმოვანი სიგნალების გაგებისას და ინდიკატორის ტაბლოზე “POWER OFF” (ენერგიის მომარაგება შეწყვეტილია) თქმამდე ღილაკს ვაჭერთ. ამ შემთხვევაში ტაბლოზე “OFF” უნდა გამოჩნდეს. დოზის დონის გაზომვისათვის წყარო

“Deso Rate Mode” რეჟიმში თავსდება. წყაროს ადგილის განსაზღვრისათვის “FINDER MIOD” რეჟიმით, წყაროს შემადგენლობის განსაზღვრისათვის კი “IDENTIFICATION MODE” რეჟიმით სარგებლობენ.

პოლიმასტერ DKQ RM1621A ტიპის ინდიფიდუალური დოზომეტრის და რენტგენული დასხივების ეკვივალენტური დოზის, ასევე ეკვივალენტური დოზის ძალის გაზომვისათვის არის შექმნილი. ხელსაწყოს სამუშაოდ მომზადებისათვის მხოლოდ 2 ღილაკი გამოიყენება.



პოლიმასტერ DKQ RM1621A ტიპის ინდიფიდუალური დოზომეტრი

1-დეტექტორი; 2-ინფრაწითელი სხივების მიძღებ-გადაპტემა; 3-თხევადი კრისტალური დაფა; 4-ხმოვანი განგაშის სიგნალი; 5-“LIGHT”/“SET” ღილაკი; 6-MODE (მუშა რეჟიმი) ღილაკი; 7-კვების წყარო

ხელსაწყოს სამუშაოდ მომზადება და გამოყენების წესები.

პირველ რიგში ხელსაწყოს სამუშაოდ გამზადებისათვის დაყენების რეჟიმში “Light/ Set” ლილავით შესვლაა საჭირო. ამისათვის “Ser” ლილავს 5 წამით ვაჭერთ ვკერდებით, შემდეგ კი ნორმა-ზღვრების დაყენებაა საჭირო. დოზის რეჟიმი; დოზის დონის რეჟიმი და თითოეულისათვის ორი ნორმა-ზღვარი.

„Set” (დაყენება) რეჟიმის გამოყენებისას საჭიროა:

- ამჟამად ასახული რეჟიმით “Set” (დაყენება) ლილავის 5 წამით დაჭერილ მდგომარეობაში ყოფნით პირველი ნორმის ზღვარის გააქტიურება;

- მოციმციმე (ანთება-ჩაქრობა) მნიშვნელობების შეცვლისათვის “Mode” (რეჟიმი) ლილავის გამოყენებით “Set” ლილავზე მცირედი დაჭერით მორიგი მნიშვნელობის შერჩევა;

- “Set” ლილავზე 5 წამით დაჭრით 1-ლი ნორმის ზღვარის დაყენების დასრულება.

- მეორე ნორმის ზღვარის დაყენებისათვის “Set” ლილავზე სწრაფად დაჭერით ერთეულების, ციფრებისა და ათეულების შერჩევა;

- მოციმციმე ციფრების მნიშვნელობის გაზრდისათვის “MODE” ლილავის გამოყენების შემდეგ, “Set” ლილავის ხელახლა 5 წამით დაჭრილი შენახვით “Display Mode” (ინდიკატორის რეჟიმი) რეჟიმზე (დაყენების დასასრული) დაბრუნება.

- დოზის დონის ხელახალი დაყენებისა და ტაიმერის ნულოვან დონეზე დაყვანისათვის “Set” და MODE” ლილავების ერთდროულად 5 წამით ვაჭერთ ხელს.

განგაშის სიგნალის ხმის შეწყვეტისათვის ნებისმიერი ლილავის დაჭერა შეიძლება, თუ მნიშვნელობის ნორმა, ძალიან დაბლა ჩამოვა, მაშინ ხმა შეწყდება.

კითხვები და დაგალებები

1. რატომ არის სახიფათო თანამედროვე მომწამვლელი ნივთიერებების მგრძნობელობის ორგანოების საშუალებით გამოვლენა?
2. მოამზადეთ წარდგენა მომწამვლელი ნივთიერებების დადგენის ხერხების შესახებ.
3. БПХР-ის დახმარებით მოახდინეთ მომწამვლელი ნივთიერებების დადგენა.
4. რატომ არის აუცილებელი პირადი შემადგენლობის მიღებული დასახივების დოზების სისტემატიური გაზომვა?
5. გამოთქვით თქვენი მოსაზრება იონიზირებული დასახივების დადგენის ხერხების შესახებ.
6. მოამზადეთ წარდგენა დოზიმეტრიული ხელსაწყოების შესახებ.

სამედიცინო განათლება და პირველადი სამედიცინო დახმარების წესები

სამხედრო სამედიცინო მომზადება

- ✓ 32. ჯანსაღი ცხოვრების წესის ფორმირება
- ✓ 33. პირველადი სამედიცინო დახმარება საგანგებო მოვლენების დროს
- ✓ 34. პირველადი სამედიცინო დახმარების აღმოჩენა რადიაქტიური და ქიმიური დაზიანებების დროს
- ✓ 35. რადიაქტიური და ქიმიური დაზიანების სამედიცინო პროფილაქტიკა
- ✓ 36. ბრძოლა გადამდები დაავადებების წინააღმდეგ

LAYIHI



LAYIHƏ

32. ჯანსაღი ცხოვრების წესის ფორმირება

ჯანსაღი ცხოვრების წესის ჩამოყალიბებაში დიდია ადამიანის ჯანმრთელობაზე დადებითი გავლენის მქონე ფაქტორების, განსაკუთრებით დღეს რეჟიმის, სასარგებლო კვებისა და სპორტით დაკავებულობის გავლენა.

რომელი ფაქტორები განაპირობებენ ჯანსაღი ცხოვრების წესს?

ძვირფასო ახალგაზრდებო, შიდსის (შეზენილი იმუნოდეფიციტური სინდრომი), პემოფილიის (თალასემია), ნარკომანიის, ალკოჰოლიზმის, სიმსივნისა და სხვა დაავადებების ფართოდ გავრცელებული პერიოდში ვცხოვრობთ. ჯანმრთელობის შესახებ განათლების ათვისება და ამ წესების დაცვა თითოეული ჩვენგანის ერთ-ერთი ძირითადი მოვალეობაა.

ჯანსაღი ცხოვრების წესი თითოეული მოზარდის, ახალგაზრდის პირადი არჩევანის გზა და ინდივიდუალური ქცევის სისტემაა. მოსწავლეებში მისი ჩამოყალიბებაში მშობლებისა და მასწავლებლების პირადი მაგალითი განსაკუთრებულ როლს თამაშობს.

თქვენ “სამყაროს შემეცნების“, “ბიოლოგიის“, “გაწვევამდე მომზადების” საგნების შესწავლისას ეკოლოგიური განათლების ათვისებასთან ერთდ, ეკოლოგიური აზროვნების და

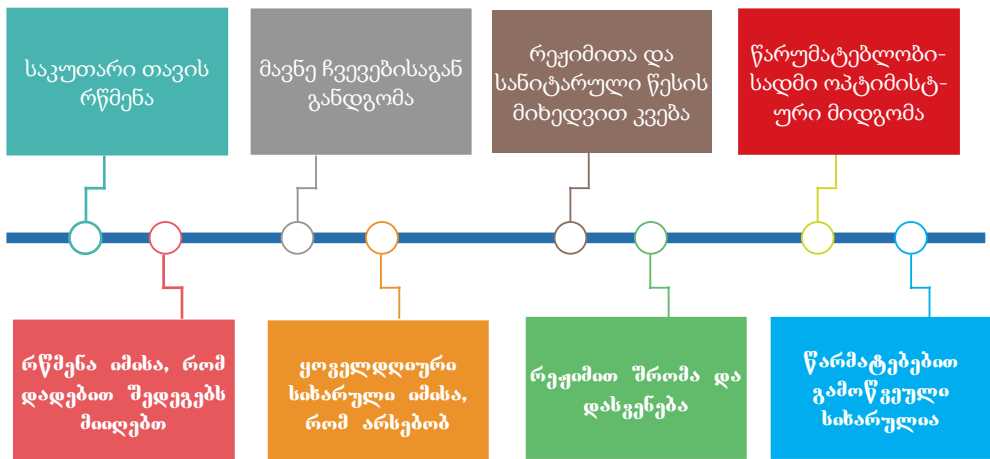


კულტურის მფლობელ პიროვნებად ყალიბდებით. თავისუფალი დროის ეფექტიანი ორგანიზება დაგიცავთ საზიანო ქცევებისგან და ჯანსაღი ცხოვრების წესისკენ გიბიძგებთ. რამდენადაც ზრუნავთ გარემოზე, მით უფრო მეტად ფიქრობთ საკუთარ ფიზიკურ და მორალურ ჯანმრთელობაზეც.

თქვენ გაეცანით მიწისძვრის, ღვარცოვის, წყალმოვარდნის, მეწყერის, ხანძრის, ასევე დანარჩენი ბუნებრივი კატასტროფების დროს ქცევისა და გადარჩენის წესებს. ისიც კარგად იცით, რამდენად დიდ მნიშვნელობას ატარებს ბუნებრივი კატასტროფის დროს ადამიანების პირველადი დახმარება. ახლა კი ბუნებრივი დაზიანებების დროს დაზარალებული ადამიანების გადარჩენა და მათთვის დახმარების გაწევის მსგავსი ჩვევების ათვისების დროა.

სასწავლო დაწესებულებაში, რომელშიც თქვენ სწავლობთ, ორგანიზებულ ეკოლოგიურ დაფებზე გაეცანით ინფექციური დაავადებების, ინფიცირების წყაროების და ამ დაავადებებით ინფიცირების საწინააღმდეგო პროფილაქტიკურ ღონისძიებებს.

ძვირფასო ახალგაზრდებო, ჯანსაღი ცხოვრების წესის უზრუნველსაყოფად საკუთარ თავში აუცილებლად უნდა ჩამოაყალიბოთ ქვემოთ მოცემული თვისებები:



არ დაგაფიწყდეთ რომ, პატარა წარმატებით გამოწვეული სისხარული გიბიძგებთ დიდი წარმატებისაკენ.

- თუ თავს კარგად გრძნობ, ეს ჯანმრთელობაა.
- არაფერი თუ არ გტკივა – ეს ჯანმრთელობაა.
- ცხოვრებაში სისხარულს თუ არაფერი არ გიშლის – ეს ჯანმრთელობაა.
- დილის ძილიდან თუ კარგ გუნება-განწყობამდე იღვიძებ, ეს ჯანმრთელობაა.

საზოგადოებაში ჯანმრთელი ახალგაზრდა თაობის აღზრდის ხელისშემშლელ პრობლემათა რიგში სიგარეტის მოწევა, ნარკომანია და ალკოჰოლური სასმელების მოხმარების მსგავსი ჩვევები უფრო ფართოდ არის გავრცელებული. თუ რამდენად დიდ ზიანს აყენებს სიგარეტის მოწევა ადამიანის ორგანიზმს, ეს სიგარეტის მწვეელებმა არა მწვეელებზე უფრო კარგად იციან. სიგარეტის მოწევით, ალკოჰოლური სასმელის მიღებით, ნარკოტიკული ნივთიერებისადმი დამოკიდებულებით ცხოვრების გატარება ჯანმრთელობისათვის ლახერის ჩასობაა.

ახალგაზრდების მიერ ალკოჰოლური სასმელებისადმი მიდრეკილება ერთის მხრივ, ასუსტებს მათ აზროვნების განვითარებას, ხოლო მეორე მხრივ სპორტის, განათლების, შრომისადმი სურვილს უქრობს.

ალკოჰოლურ სასმელებს უძველესი დროიდან, “ქკუის ქურდს” უწოდებდნენ. ცნობილი მათემატიკოსი პითაგორა ალკოჰოლური სასმელებისადმი დამოკიდებულებას ამ სიტყვებით ახასიათებდა: “სიმთვრალე უჭკუობის მეცადინეობა”.

ჯანმრთელად აღზრდის ყოველმხრივ განვითარებულ პიროვნებად აღზრდისათვის საკუთარ თავში ადრეული ასაკიდან ჯანსაღი ცხოვრების წესის შესაბამისი ჩვევები უნდა ჩამოიყალიბოთ. ამ მიზნით მოქმედ სპორტულ წრეებში (სექციებში), ბავშვთა და ახალგაზრდულ სპორტულ სკოლებში, თქვენი ინტერესების მიხედვით სპორტით უნდა დაკავდეთ. დღე დილის ტანვარჯიშით უნდა დაიწყოთ, დღის გარკვეულ მონაკვეთებში კროსის სირბილი უნდა განახორციელოთ.



ბუნებრივი წიაღისეულებით სწორად სარგებლობის წესების სწავლაც დაგეხმარებათ ჯანმრთელი სულის, საღი აზროვნების, ერთი სიტყვით ფიზიკური და მორალური თვისებების მხრივ ზრდასრულ მოქალაქედ ჩამოყალიბებაში.

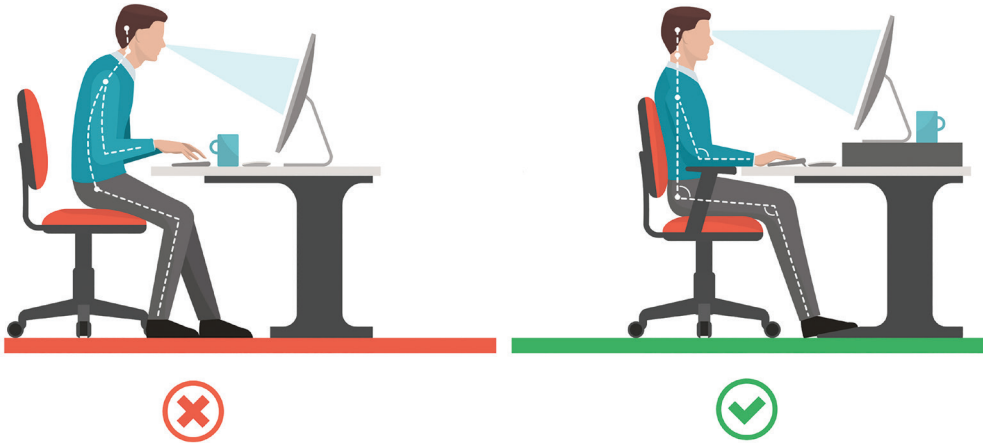
მასწავლებელი - მოსწავლე კოლექტივის მიერ თამაშის ფორმაში ერთად ორგანიზებული ღონისძიებები, ღირსესანიშნავი კალენდარული დღეებისადმი მიძღვნილი სპარტაკიადები თქვენ ჯანსაღი ცხოვრების წესის ჩამოყალიბებაში მნიშვნელოვან როლს თამაშობს.

- 31 დეკემბერი - მსოფლიო აზერბაიჯანელების სოლიდარობის დღისადმი მიძღვნილი კლასებს შორის ესტაფეტური შეჯიბრებების;
- 5 აპრილი - ფიზიკური კულტურის და სპორტის დღისადმი მიძღვნილი თანმიმდევრული სპორტული ღონისძიებების;
- 7 აპრილი - მსოფლიო ჯანმრთელობის დღისადმი;
- სასწავლო წლის დამთავრების აღსანიშნავად სამხედრო სპორტის დღესასწაულისადმი. ჩატარების მთავარი მიზანი ადამიანის ორგანიზმისათვის დიდი მნიშვნელობის მქონე ჯანმრთელობის განმტკიცებისადმი ინტერესის შექმნაა.



ჯანმრთელობის დღეს ორგანიზებული “რა არის ჯანმრთელი ცხოვრების წესი”, “ეკოლოგია და ადამიანის ჯანმრთელობა” და სხვა. თემებში ვიქტორინებში, მრგვალ მაგიდაზე თემებზე აქტიური მონაწილეობა როგორც ფიზიკურად, ასევე მორალურად ჯანმრთელ მოქალაქედ ჩამოყალიბებაში მთავარ როლს თამაშობს.

მობილური ტელეფონები, კომპიუტერები და მჯდომარე ცხოვრების წესი თქვენს ჯანმრთელობაზე უარყოფითად მოქმედებს.



ძვირფასო ახალგაზრდებო, თქვენი ჯანსაღი ცხოვრების წესის ჩამოყალიბება თითოეული ოჯახის, მოქალაქის, განათლების მუშაკის მოვალეობაა. ამ საქმეში თქვენც დაეხმარეთ მათ. არ დაივიწყოთ, ქვეყნები ჯანსაღი აზროვნების, მაღალი ინტელექტის მქონე და პატრიოტი ახალგაზრდების ანგარიშზე ვითარდებიან.

კითხვები და დაგალებები

1. გაქვთ თუ არა ეფექტიანად ორგანიზებული თავისუფალი დრო?
2. ხართ თუ არა გაცნობილი ინფექციური დაავადებების გავრცელების წყაროებთან და ამ დაავადებებისაგან თავდაცვის მთავარ ღონისძიებებთან? დაასაბუთეთ თქვენი მოსაზრება.
3. განმარტეთ მასწავლებლებისა და მშობლების პირადი მაგალითები ჯანსაღი ცხოვრების წესის ჩამოყალიბებაში.
4. მოამზადეთ წარდგენა ორგანიზმზე სიგარეტის მოწევის, ნარკომანიის, ალკოჰოლური სასმელის მიღებით მიყენებული ზიანის შესახებ.
5. მოამზადეთ წარდგენა მობილური ტელეფონების, კომპიუტერების და მჯდომარე ცხოვრების მიერ ჯანმრთელობაზე უარყოფითი მოქმედების შესახებ.

33. პირველადი სამედიცინო დახმარება საგანგებო მოვლენების დროს

ნებისმიერი საგანგებო მოვლენის დროს დაზარალებული პირის სიცოცხლის გადარჩენისა და ჯანმრთელობის აღდგენის მიზნით მისთვის გაწეულ პირველად სამედიცინო დახმარებას დიდი მნიშვნელობა აქვს. მოვლენის ადგილას ზოგიერთი ღონისძიებების დაუყოვნებლივ შესრულებით შესაძლებელია მძიმე გართულებებისა და არასასიამოვნო შედეგების აღკვეთა.

რის ცოდნას მოითხოვს საგანგებო მოვლენების დროს პირველადი სამედიცინო დახმარება?

ნებისმიერ დროს და ადგილას შესაძლო მოსახდენი საგანგებო მოვლენის დროს, შესაძლოა, სიახლოვეს მედიცინის მუშაკი არ იყოს და ამ დროს დანარჩენი პირები მოვალენი არიან, რომ დაზარალებულს პირველადი დახმარება გაუწიონ. დაზარალებულს უუნარობამ დაზიანებულის მდგომარეობა შეიძლება უფრო გაართულოს. ამიტომაც, პირველადი სამედიცინო დახმარების წესები ყველამ უნდა შეისწავლოს და საჭიროების შემთხვევაში ექიმის მოსვლამდე უნდა შეასრულოს.

ზუნებრივი კატასტროფის დროს ადამიანებში აზროვნების და მოქმედების შეცვლის, ემოციის, დეპრესიის, ნერვიულობის, ტირილის, თავის ტკივილების, ძილის მოგვრის, დამხმარის მიმართ უნდობლობის, დახმარების მიუღებლობის და სხვა მსგავსი შემთხვევები იქმნება. იმისათვის, რომ ეს არ მოხდეს თითოეულის განათლებას, სხვადასხვა საგანგებო მდგომარეობისათვის წინასწარ მზადყოფნა აუცილებელია. საგანგებო ზონაში მოხვედრილმა პირმა თავი ხელში უნდა აიყვანოს და უნდა ეცადოს, რომ თავშეკავებული იყოს.

**პირველადი შესასრულებელი გადაუდებელი ღონისძიებები
სამ ძირითად ჯგუფად იყოფა:**

პირველი, დაზიანებულის გარე დამაზიანებელ ფაქტორების (ელექტრული დენი, დაბალი და მაღალი ტემპერატურა, მძიმე საგნის ქვეშ მოყოლა და სხვა) მოქმედების დაუყოვნებლივ აღმოფხვრა, მისი არახელსაყრელ პირობებისაგან ჩამოცილება (წყლისაგან, დამწვარი ან კიდეც აირით სავსე ადგილიდან გაყვანა და სხვა.).

მეორე, მეორე: მიღებული დაზიანების სახეობის და ხასიათზე დამოკიდებულების მიხედვით დაუყოვნებლივ სამედიცინო დახმარების გაწევა (სისხლდენის შეჩერება, ხელოვნური სუნთქვის ჩატარება, ჭრილობების შეხვევა და სხვა).

მესამე. ფრთხილად მოქცევით, ან კიდევ მოვლენის მოხდენის ადგილას სასწრაფო სამედიცინო დახმარების გამოძახებით დაზიანებულის უმოკლეს დროში ახლომდებარე სამედიცინო დაწესებულებაში გადაყვანა.

პირველადი დახმარების გაწევისას მოვლენის მოხდენის ადგილი ყურადღებით უნდა იქნას დათვალიერებული და პირობა უნდა იქნას შეფასებული. ისეა საჭირო მოქცევა რომ, დამხმარე პირი თვითონაც არ დაზარალდეს (ელექტრული დენი, ზვავი და სხვა). იმისათვის, რომ დამატებითი ტრავმა არ იქნას მიღებული, აუცილებელია, დაზარალებულის მოქცეული არახელსაყრელ პირობიდან ფრთხილად იქნას გამოყვანილი. მისი წყნარ ადგილას დაწვენა, ქამრის შეხსნა, გულმკერდის შეხსნა, გადაფარება და სამედიცინო დახმარების გამოძახებაა საჭირო. დაზარალებულის სამედიცინო პუნქტში დროული გადაყვანა მისი სიცოცხლის გადასარჩენად ძალიან მნიშვნელოვანია. ამ დროს ნებისმიერი გამვლელი ტრანსპორტით სარგებლობა შეიძლება.

უმეტეს შემთხვევებში დაზიანებულის დახმარების დროს მისი ტანსაცმლის გახდა საჭირო ხდება. ასეთ დროს პირველ რიგში ტანსაცმელი ორგანიზმის დაუზიანებელ მხრიდან გაიხდება. ძლიერი სისხლდენისა და დამწვრობის დროს ყველაზე კარგი ხერხი ტანსაცმლის გაჭრა გადადებია. დამწვარ და კანზე მიკრული ტანსაცმლის ძალის დატანებით მოცილება სასტიკად აკრძალულია. მისი ფრთხილად გაჭრა და მოცილებაა საჭირო.

მაშინ, როცა დაზიანებული უგონო მდგომარეობაშია, მისი თავის გვერდზე გადაწევა საჭირო, იმიტომ, რომ გულისრევის შედეგად ამოსულმა მასამ სასუნთქი გზები არ დაახშოს.

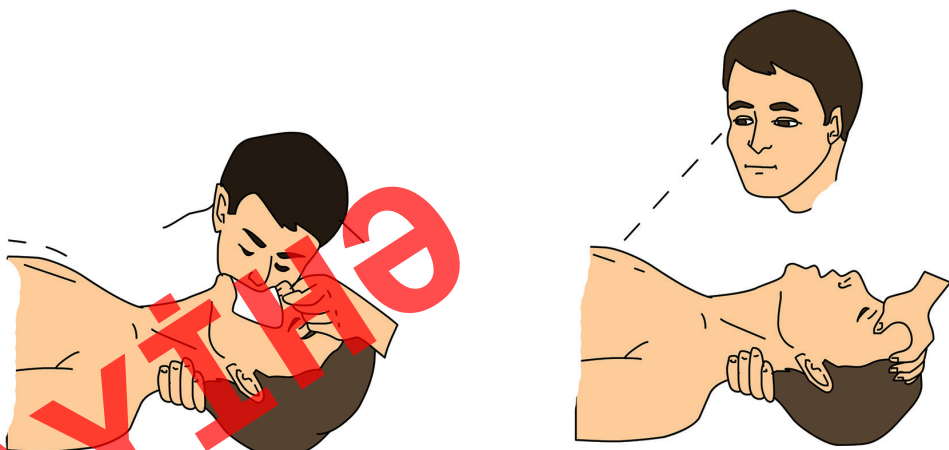


თუ გულის და სუნთქვის მოქმედებები შეჩერებულია, ეს სრულებითაც არ ნიშნავს მის სიკვდილს. გულისა და სუნთქვის შეჩერება დიდი რაოდენობით სისხლის დაკარგვის, სასუნთქ გზებზე უცხო სხეულის მოხვედრისას, ელექტროტრავმით, წყალში დახრჩობით, მწვავე მოწამვლით, ნაწვრევების ქვეშ მოყოლის შედეგად არის გამოწვეული, დაუყოვნებლივ გულის დახურული მასაჟის და ხელოვნური სუნთქვის დაწყებაა საჭირო.

დაზარალებული ზურგზე იატაკზე ან კიდეც მყარ ზედაპირზე უნდა მოთავსდეს. დამხმარე პირი უნდა მიუდგეს გვერდიდან, ხელები მოათავსოს ერთი მეორეზე და ავადმყოფის გულმკერდის ქვედა ნაწილზე დააწყოს, თავისი სხეულის სიმძიმით გულმკერდის რითმულად (წუთში 80-100-ჯერ) ხერხემლის მიმართულებით უნდა დააწვეს. როდესაც დამხმარე მარტოა ყოველი 10 რიტმული მოძრაობის შემდეგ დაზიანებული ფილტვებისაკენ მიმართულებას “პირიდან პირში” ან კიდეც “პირიდან ცხვირში” 2-ჯერ ჰაერი უნდა ჩაბეროს. დამხმარეთაგან ერთ-ერთი გულის დახურულ მასაჟს აკეთებს, ხოლო მეორე ხელოვნურ სუნთქვას უტარებს. გულის დახურული მასაჟი და ხელოვნური სუნთქვა სუნთქვის აღდგენამდე გრძელდება. ამ დროს დაზარალებულის საძილე არტერიაზე პულსი აღდგება. სახეზე და ტუჩებზე სილურჯე კლებულობს, გუგის რეფლექსი აღდგება, სისხლის წნევა მატულობს.

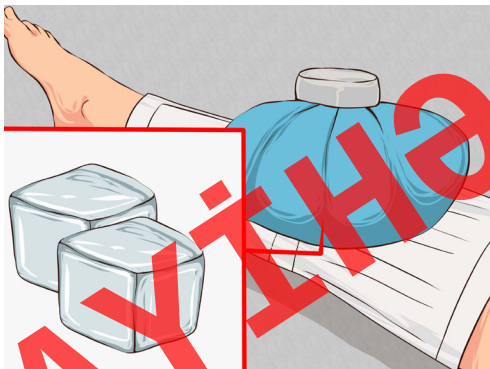


ხელოვნური სუნთქვის ჩატარებისათვის წინასწარ დაზარალებულის პირის ღრუ და ცხვირი სილისაგან მიწისაგან, ქვიშისაგან და სხვ. უნდა განთავისუფლდეს, კბილის პროტეზი თუ აქვს უნდა მოეხსნას. შემდეგ ავადმყოფს თავი უკან უნდა გადაეწიოს, პირზე სუფთა მარლა ან კიდეც პირსახოცი გადაეფარება, ცხვირზე ხელი მოეჭირება, ჰაერის სისწრაფით დაზიანებულის პირში ჩაბერვაა საჭირო. ამ დროს გულ-მკერდის გაფართოება ჰაერის ფილტვებამდე მიღწევის მაჩვენებელია, ხელოვნური სუნთქვა ავადმყოფის სუნთქვის აღდგენამდე გრძელდება.



ნებისმიერი დაზიანების დროს სისხლძარღვების დაზიანება სისხლდენის მიზეზი შეიძლება გახდეს. თუ სისხლი ორგანიზმის სიცარიელეში ჩაედინება შინაგანი სისხლდენა ეწოდება. სისხლდენის დროს გასატარებელი ღონისძიებები თქვენ უკვე 10 კლასიდან იცით.

ფილტვიდან სისხლდენის დროს (ამ დროს ქაფიანი ალისფერი წითელი სისხლი მოდის) დაზიანებულისათვის ნახევრადმჯდომარე მდგომარეობის მიღებინება, გულმკერდზე ყინულის დაწყოფა, ხველის შემამცირებელი წამლების მიღებინებაა საჭირო. სისხლის ლებინების შემთხვევაში (ამ დროს ამოღებუნი მასა ყავის ნალექს ჰგავს), ავადმყოფს სიწყნარის პირობები უნდა შევუქმნათ, მუცელზე ყინული უნდა დავადოთ, საკვებისა და სითხის მიღების უფლება არ უნდა მივცეთ.



დაჟეჟილობის, ღრმობის, ამოვარდნის დროს დაზიანებული მიდამოს სიწყნარის უზრუნველყოფა, ყინულის დადება და ავადმყოფობისათვის ტკივილგამყუჩებელი წამლის მიღებინებაა საჭირო.

დროული და სწორი აღმოჩენილი პირველადი დახმარება უმრავლესობის სიცოცხლის გადარჩენა შეუძლია, ეს კი თითოეულის ადამიანური მოვალეობაა.

**სხვადასხვა ტრაგედიების, მოულოდნელი დაავადებების ნიშნები და
გაწეული პირველადი დახმარება**

დაზიანებები, მოულოდნელი დაავადებები.	ნიშნები	პირველადი დახმარება
ჭრილობები	ტკივილი, კანისა და ლორწო- ვანი გარსების ზოგჯერ უფრო ღრმა ფენების და ორგანოების დაზიანება, სისხლდენა	ჭრილობის ზედაპირის ანტისეპ- ტიკურ საშუალებით (იოდი, სპირტი, იზოსოლი და სხვა) დამუშავება, სისხლდენის შეჩე- რება.
სახსრების დაძაბულობა, დაჭიმულობა,	ტკივილი, სახსრების შესიება, მოძრაობის დროს სახსარში ტკივილი	სახსრის მომჭერი ნახვევის, ყინუ- ლის დადება. კიდურის სხეულზე უფრო მაღალ ადგილას მოთავ- სება.
ამოვარდნილო- ბები.	სახსრის ნორმალური მდგომა- რეობისაგან განსხვავებით სახს- რისგარშემო ძვლების მოძ- რაობა, ძლიერი ტკივილი, სახსარში მოძრაობის შეუძ- ლებლობა	სახსრისათვის მაქსიმალური ხელ- საყრელი პირობის შექმნა (ბინ- ტით, ზეწარით, ქამრით დაყე- ნება). არასამედიცინო მუშაკის მიერ ამოვარდნილობის თავის ადგილას დაბრუნება აკრძა- ლულია. დაზიანებულის დაუყო- ვნებელივ სამედიცინო დაწესებუ- ლებაში გადაყვანა.
მოტეხილობები	ძვლის მთლიანობის დარღვევა, ტკივილი, დაზიანებული კი- დურის მოძრაობის შეუძ- ლებლობა, კიდურის ღერძის შეცვლა, კიდურის დამოკლება	ფიცრისაგან, ფანერისაგან მუყაო- საგან არტახის დადება ღია მოტე- ხილობის დროს ჭრილობის შეხ- ვევა. კიდურის მოტეხილობაზე ეჭვის ნაკლებობისაგან კი კიდურის იმობილიზაცია აუცილებელია.
მუცლის ღრუს ორგანოების ღია ჭრილობები	მუცლის ღრუს ნახვრეტი ჭრი- ლობები მუცლის კედლის, კუ- ჭის, კუჭქვეშა ჯირკვლის, ელენთის, ნაწლავების, ღვიძ- ლის და სხვა ორგანოების დაზიანებები, დაზიანების სიმ- ძიმე ხშირად მომხდარ შოკზე, შინაგან სისხლდენაზე და მუც- ლის კედლის ანთებაზეა (პერი- ტონიტი) დამოკიდებული. მუცლის ძლიერი და მაგარი ტკივილი, გამჭოლი და მტკივ- ნული მუცელი, შოკი ვლინ- დება.	ჭრილობაზე ნახვევის დადება, ამოვარდნილი შინაგანი ორგანოს მუცლის ღრუში დაბრუნების მცდელობა. ორგანოებზე სტერი- ლური მასალის ნაჭრის დაფარება და ავადმყოფის დაუყოვნებლივ საავადმყოფოში გადაყვანა სა- ჭირო. ექიმამდე პირველადი დახ- მარების გაწევა აუცილებელია (შოკის საწინააღმდეგო და სხვა დონისიებები).

მხუთავი აირით მოწამლვა	თავის ტკივილი, თავის გაბრუნება, ყურებში შუილი, გულმკერდის არეში ტკივილი, მშრალი ხველა, ცრემლდენა, კანის ზედაპირის შეწითლება გულისცემის გაზვირება, გონების დაკარგვა	გაზის მოქმედების შეწყვეტა. სუფთა ჰაერის მიწოდება, თავზე ცივი წყლის დასხმა, ნიშადურის სპირტის დაყნოსვინება, გონების დაკარგვისა და გულის მოქმედების დარღვევის დროს ხელოვნური სუნთქვისა და გულის დახურული მასაჟის განხორციელება.
ცოფიანი ცხოველების და მწერების ნაკბენი.	ნაკბენ ან ნაჩხვლეტ მიდამოში სიწითლე, შესიება და ტკივილი, გულის მოქმედების შესუსტება სუნქვის გაზვირება	დაზიანებული კიდეურის სხეულზე მაღალ დონეზე მოთავსება და ავადმყოფის დაწვენა. დასალევად ბევრი სითხის მიცემა. აუცილებელი დახმარების გაწევის მიზნით (შრატის გაკეთება), დაზიანებულის დაუყოვნებლივ ახლომდებარე სამედიცინო დაწესებულებაში გადაყვანა.

კითხვები და დაგალებები

1. დაასაბუთეთ ნებისმიერი საგანგებო მოვლენის დროს დაზიანებულისათვის გაწეული პირველადი სამედიცინო დახმარების მნიშვნელობა.
2. თქვენი აზრით, რა არის პირველ რიგში განსახორციელებელი გადაუდებელი ღონისძიებების გარკვეული თანმიმდევრობით შესრულების მიზეზი?
3. პრაქტიკულად შეასრულეთ დაზარალებულის ხელთარსებული საშუალებებით ევაკუირება.
4. პრაქტიკულად შეასრულეთ ხელოვნური სუნთქვის წინ ჩასატარებელი ღონისძიებები.
5. პრაქტიკულად შეასრულეთ ხელთ არსებული საშუალებებით სისხლდენის შეჩერება.

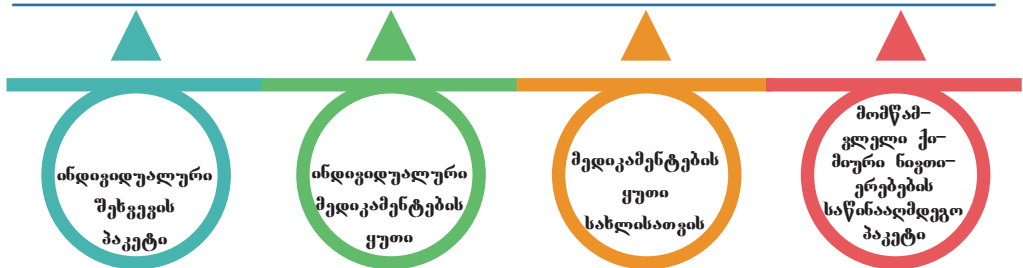
34. პირველადი სამედიცინო დახმარების აღმოჩენა რადიოაქტიური და ქიმიური დაზიანებების დროს

ინდივიდუალური სამედიცინო დამცავი საშუალებები საგანგებო მოვლენის დროს პირველადი სამედიცინო დახმარების აღმოჩენისათვის აუცილებელი მარტივი საშუალებებია. მათი გამოყენების წესები ყველამ უნდა იცოდეს.

რა მნიშვნელობა გააჩნია, ინდივიდუალურ სამედიცინო დამცავ საშუალებებს გარკვეული საგანგებო მოვლენებისა და ავარიების დროს?

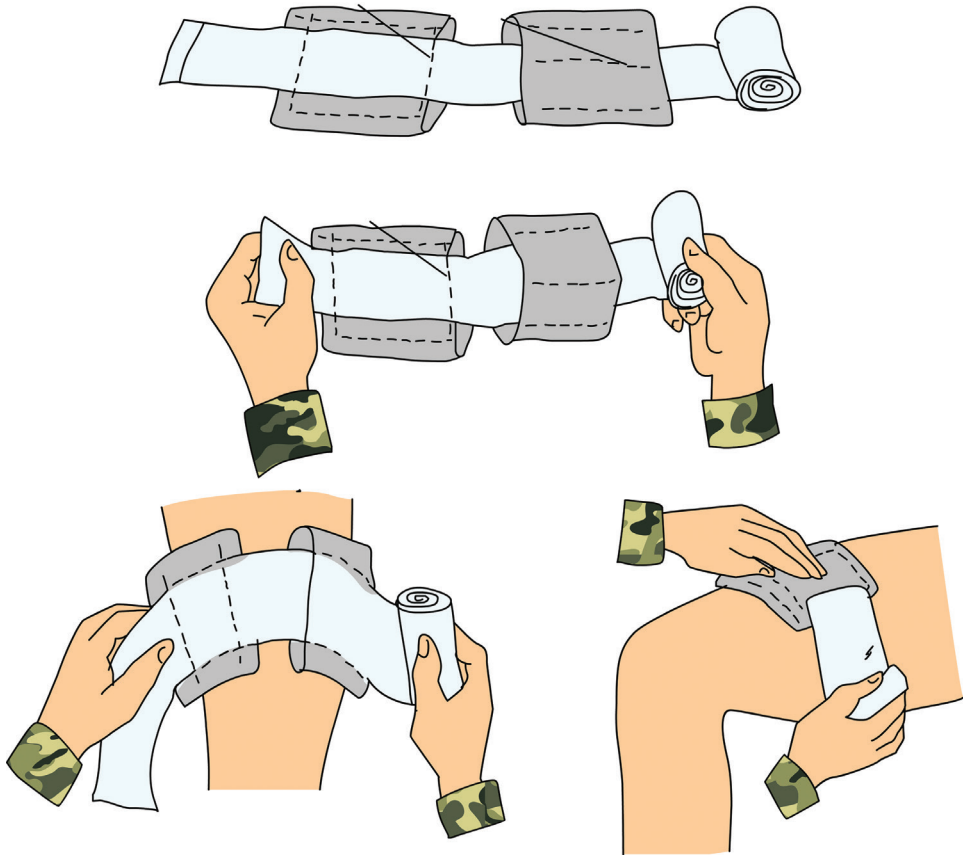
ტექნოგენური ავარიების, ბუნებრივი კატასტროფების დროს ადამიანები დაზიანებულები აღმოჩნდებიან, მომწამლავი და რადიოაქტიური გავლენით ზიანდებიან. ყველა ასეთ შემთხვევაში სამედიცინო დამცავი საშუალებები თქვენი პირველი, ყველაზე შესაბამისი სანდო დამხმარე იქნება.

ინდივიდუალური სამედიცინო დამხმარე საშუალებები



ინდივიდუალური შეხვევის პაკეტი

ინდივიდუალური შეხვევის პაკეტი ჭრილობის ზედაპირზე პირველადი ნახვევის დადების მიზნით გამოიყენება. ის, ბინტის (10 სმ სიგანის, 7 მ სიგრძის) და ორი ცალი ბამბის პატარა ბალიშისაგან შედგება. ერთ-ერთი პატარა ბალიში ბინტის ერთ ნაპირზე მყარადაა მიკერებული, ხოლო მეორე პატარა ბალიში ბინტის სიგრძეზე მოძრავია. როგორც წესი, ბინტი და პატარა ბალიშები გასაწვლელ ქაღალდში გახვეულ მდგომარეობაში ცელოფანის ან კიდევ პერგამენტული ქაღალდისაგან შემდგარ პირში (შალითაში) თავსდება. პაკეტში იმავდროულად სამაგრიც (ქინძისთავი) უნდა იყოს. შალითაზე პაკეტის მოხმარების წესები იწერება.



პაკეტით სარგებლობისას მას მარცხენა ხელში ვიკავებთ, მარჯვენა ხელით შალის მონიშნული ადგილიდან ამოვწევთ, მიკრობილ ნაწილს ვაძრობთ და მასში მყოფი გასანთლული პაკეტი და სამაგრი (ქინძისთავი) ამოგვაქვს. გახვეული ქაღალდიდან სამაგრი (ბულავკა) ამოიღეთ და დროებით თვალწინ ტანსაცმელზე მიამაგრეთ. გასანთლული ქაღალდის შესახვევი ფრთხილად გახსენით მარცხენა ხელით ბინტის ბამბის პატარა ბალიშმიკერებულ ნაპირიდან დაიკავეთ და მარჯვენა ხელით ბინტი გახსენით. ამ დროს მეორე პატარა ბალიშში თავისუფლად იხსნება ისე, რომ მთელი ბინტის სიგრძე ამოდრავთ. ბალიშების ცალი მხარე წითელი ძაფებითაა დაკერილი. აუცილებლობის შემთხვევაში დამხმარე ხელი მხოლოდ ბალიშის ამ მხარეს უნდა შეეხოს.

ბალიშის მეორე, უნაკერო მხარე ჭრილობის ზედაპირზე იდება. პატარა ჭრილობების დროს ერთ-ერთი ბალიშში ჭრილობაზე იდება, დიდი ზომის ჭრილობების, დამწვრობების დროს კი ორივე ერთდროულად გამოიყენება. გახვრეტილი ორმხრივი ჭრილობების დროს ერთი ბალიშში ჭრილობის შესასვლელზე ხოლო მეორე გამოსასვლელ ნაწილზე იდება. შემდგომ წითელი მოძრავი ბინტი ბინტით იხვევა და სამაგრით მაგრდება. პაკეტის ჩახოლის შიდა მხარე სტერილურია, ამიტომაც მათ ჰერმეტიკული შეხვევისათვის ვიყენებთ. პაკეტი აირწინადის სპეციალურ ჩანთაში ან ტანსაცმლის ჯიბეში ინახება.

ინდივიდუალური წამლების ყუთი

ინდივიდუალური წამლების ყუთში დამწვრობის ჭრილობების შემთხვევაში (ტკივილის მოხსნის მიზნით) საკუთარი თავისათვის და ურთიერთდახმარებისათვის, რადიოაქტიური, შხამიანი და ავარიული საფრთხის მქონე ქიმიური ნივთიერებების მოქმედების შესამცირებლად, მოსახსნელად და ინფექციური დაავადებების წინსწრების მიზნისათვის გამოსაყენებელი საშუალებები უნდა იდოს.

ინდივიდუალური წამლების ყუთი დანაყოფების მქონე, 90X100X20 მმ ზომის, 130 გრ წონის პლასტმასის ყუთია. იმისათვის, რომ ცივ ამინდში თხევად მდგომარეობაში მყოფი მედიკამენტები არ გაიყინოს, მისი ტანსაცმლის შიდა ჯიბეში შენახვაა საჭირო. წამლის ყუთის დანაყოფებში ქვემოთ ნაჩვენები მედიკამენტები მოთავსდება.



დანაყოფი №1: ტკივილგამაყუჩებელი საშუალება შპრიც-ტუბში გამზადებული უნდა იდოს. მოტეხილობების დროს, დიდი მოცულობის მქონე ჭრილობების, დამწვრობებისას გამოიყენება. სასწრაფო შემთხვევაში ინექცია ტანსაცმლის ზემოდანაც შეიძლება გაკეთდეს.

დანაყოფი №2: ფოსფოროვანი ორგანული ნივთიერებებით მოწამვლის შემთხვევაში გამოიყენება ანტიდოტი. მოწამვლის საფრთხის შემთხვევაში ანტიდოტი მიიღება და ამის შემდეგ აირჩინალი კეთდება.

დანაყოფი №3: ანტიბაქტერიული საშუალება. ეს პრეპარატი რადიაციის ზემოქმედებით გამოწვეული კუჭ-ნაწლავის აშლილობისა და ინფექციური დაავადებების პროფილაქტიკის მიზნით გამოიყენება.

დანაყოფი №4: რადიაციისაგან დამცავი საშუალება. რადიაციის საშიშროების შემთხვევაში მიიღება.

დანაყოფი №5: ფართო მოქმედების სპექტრული ანტიბაქტერიული საშუალება. ინფექციური დაავადებების გავრცელების საშიშროების დროს, ან კიდევ ინფიცირების დროს, დიდი ზომის დამწვრობის და ჭრილობების სასწრაფო პროფილაქტიკის საშუალებად გამოიყენება.

დანაყოფი №6: რადიაციისგან დამცავი საშუალება. პრეპარატი ატომის ელექტრო-სადგურებში მომხდარი ავარიების შემდეგ რადიაციულ ტერიტორიაზე ნამოვარი ძროხის ახალი რძის დაღვების შემდეგ 10 დღის განმავლობაში მიიღება. პრეპარატი ორგანიზმში რძესთან ერთად მოხვედრილი რადიოაქტიური იოდის ფარისებრი ჯირკვლის მხრიდან მიზიდვას წინააღმდეგობას უწევს.

დანაყოფი №7: ღებინების საწინააღმდეგო საშუალება. თავის დაზიანების, ტვინის შერყევების დროს, ამავედროულად რადიოაქტიური დასხივების დროს ღებინების პროფილაქტიკის მიზნით გამოიყენება.

ინდივიდუალური წამლების ყუთიდან ყველაზე მეტად გამოყენებადი აბის ფორმის ცისტამინად წოდებული ნივთიერება იონიზირებული დასხივების მოქმედების დონეს ასუსტებს. ამ აბები დასხივებამდე 30-40 წუთით ადრე მიღებაა რეკომენდირებული.

წამლის ყუთი სახლისათვის

ყოველდღიურ ცხოვრებაში, კერძოდ საგანგებო შემთხვევების დროს დროგამოშვებით დამაზიანებელი ფაქტორების ზემოქმედებას ვაწყდებით. ასეთ დროს ზოგიერთი ადამიანი ჭრილობებს, მოტეხილობებს იღებს, ზოგიერთებს კი თავისტკივილი, გულისცემის გაზშირება, კუჭის ტკივილი ან სხვა დაავადებები ემართებათ. უნდა გვახსოვდეს, რომ პატარა ჭრილობებსაც კი ადამიანისათვის დიდი საფრთხის შექმნა შეუძლია.



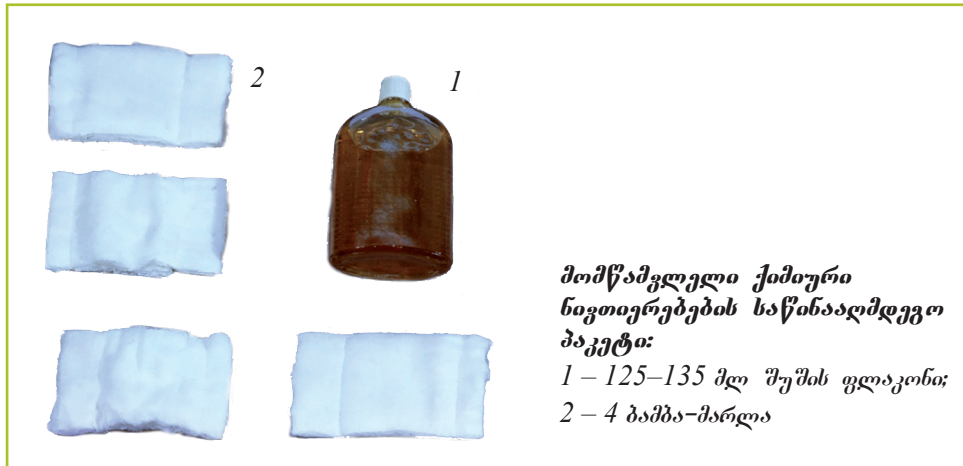
პროფილაქტიკისა და პირველადი სამედიცინო დახმარების გაწევის დროს, პირველად გასატარებელი ღონისძიება ჭრილობის შეხვევაა. ამ მიზნით წამლის ყუთი, რომელშიც შესახვევი მასალები აწყვია სახლისათვის აუცილებელია.

ზოგადად, ყველა შემთხვევაში გამოსაყენებელი მედიკამენტები და საშუალებები მქონე ყუთის დაკომპლექტება შეუძლებელია. უბრალოდ, ოჯახის წევრებში არსებული დაავადებების, რაიონის, ქალაქის სანიტარ-ეპიდემიოლოგიური მდგომარეობის გათვალისწინებით ოპტიმალური შემადგენლობის შექმნა შეიძლება. სახლისათვის მედიკამენტების ყუთში პირველადი სამედიცინო დახმარებისათვის საჭირო მინიმალური საშუალებები აუცილებლად უნდა იყოს. მისი დაახლოებითი შემადგენლობა ქვემოთა მოცემული:

- **გალიდოლის აბები** გულის მიდამოში ძლიერი ტკივილისას გამოიყენება.
- **ნიტროგლიცერინი** სტენოკარდიული შეტევების დროს გამოიყენება.
- **კორგალოლი, ვალოკორდინი** გულის ტკივილის, გულისცემის აჩქარებისას გამოიყენება.
- **ასპირინი** გაციების დროს, სიცხიან მდგომარეობაში ანთების საწინააღმდეგო საშუალება.
- **ანალოგინის აბები** ტკივილგამაყუჩებელი, ანთების საწინააღმდეგო, სიცხის დაწვევად გამოიყენება.
- **ბარალგინის, პენტალგინის აბები** ტკივილგამაყუჩებელია.
- **სპაზმალგონის აბები** თავის ტკივილებისას გამოიყენება
- **აქტივირებული ნახშირის აბები** კუჭ-ნაწლავის სისტემის აირების მომატების დროს გამოიყენება.
- **ბესალოლი** მუცლის ღრუს ორგანოებში ტკივილგამაყუჩებლის ეფექტს იძლევა.
- **ნატრიუმ ჰიდროკარბონატის ფხვნილი** კუჭის გაღიზიანების დროს და პირის ღრუს გამოსავლებად გამოიყენება.
- **კალიუმის პერმანგანატი** წყალში გახსნილი ნაწერით ჭრილობების დაბანისათვის და პირის გამოსავლებად გამოიყენება.
- **ბაქტერიციდული ლეიკოპლასტი** ნაკაწრისას, პატარა ჭრილობების სამკურნალოდ გამოიყენება.
- **უბრალო ლეიკოპლასტი** ნახვევების დასაფიქსირებლად გამოიყენება.
- **იოდის სპირტში 5%-იანი ხსნარი** ანტისეპტიკური საშუალება გარეგანი გამოყენებისათვის.
- **ამონიაკის ნაჯერი (ნიშადურის სპირტი)** მხოთავი აირით მოწამვლისას, გულისწასვლის დროს სუნთქვის აღდგენის მიზნით გამოიყენება. ხველის საწინააღმდეგო აბები - ზედა სასუნთქი გზების ანთებითი დაავადებების დროს ინიშნება.
- **სისხლშემაჩერებელი ფეკტის** სისხლდენების დროებითი შეჩერების მიზნით გამოიყენება, როგორც წესი დაზიანებული მიდამოს ზემოთ იჭირება.
- **სინტომიცინის ქაღალდი** დამწვრობებისა და მოყინვის დროს გარეგანად გამოიყენება.
- **თერმოპექტი.**

მომწამვლელი ქიმიური ნივთიერებების საწინააღმდეგო პაკეტი

მომწამვლელი ქიმიური ნივთიერებების საწინააღმდეგო პაკეტის ადამიანის ტან-საცმელზე, სხეულზე, ინდივიდუალურ დამცავ საშუალებებსა და ინსტრუმენტებზე მოხვედრილ წვეთურსითხოვან მდგომარეობაში მყოფი შხამიანი, ქიმიური საფრთხის შემცველი ნივთიერებების გაუვნებელყოფის მიზნით გამოიყენება. პაკეტი 125-135 მლ შუშის ფლაკონში მყოფ მადეგაზაციებელ საშუალებას და 4 ბამბა-მარლის ტამპონს შეიცავს. პაკეტი ცელოფნის პატარა ტომსიკაში არის მოთავსებული.



მოხმარების დროს პაკეტს ვხსნით, ტამპონებით ერთ-ერთ ფლაკონში მყოფი ხსნარით ვატენიანებთ. დატენიანებული ტამპონით კანის ღია ნაწილების და აირწინადის შლემ-ნილას ვასუფთავებთ. ხელახლა დასველებულ ტამპონით ტანსაცმლის საყელოსა და მანქეტებს ვასუფთავებთ. სითხე კანს მოკლევადიანად აღიზიანებს. მაგრამ ეს შრომის უნარზე არ მოქმედებს. უნდა გვახსოვდეს, რომ პაკეტში არსებული სითხე შხამიანია და თვალებისათვის საფრთხის შემცველია. ამიტომაც თვალების ირგვლივ მშრალი ტამპონის გაწმენდა და 2% სოდის ნაჯერით გასუფთავებაა საჭირო.

კითხვები და დაგალებები

1. მოამზადეთ წარდგენა ინდივიდუალური სამედიცინო დამცავი საშუალებების შესახებ.
2. განმარტეთ შესახვევი პაკეტის გამოყენების წესი.
3. განმარტეთ ინდივიდუალური წამლების ყუთის დანაყოფები.
4. მოამზადეთ წარდგენა სახლისათვის წამლების ყუთის შესახებ.
5. უჩვენეთ მომწამვლელი ქიმიური ნივთიერებების საწინააღმდეგო პაკეტის გამოყენების წესები.

35. რადიოაქტიური და ქიმიური დაზიანებების სამედიცინო პროფილაქტიკა

რადიოაქტიური და ქიმიური დაზიანებების კერების გართულებების შესამცირებლად ტერიტორიის, ტექნიკის, მოწყობილობების, ზედა ჩასაცმლის, ამასთანავე სხეულის ღია ნაწილების გაუვნებელოების მიზნით კომპლექსური ღონისძიებების განხორციელება უაღრესად მნიშვნელოვანია. ამისათვის მთლიანი და ნაწილობრივი გასუფთავება გამოიყენება.

რომელი პირველადი დახმარებები არის აუცილებელი რადიოაქტიური და ქიმიური დაზიანებების დროს?

რადიოაქტიური, ქიმიური და ბიოლოგიური საფრთხის შემცველ ობიექტზე ავარიების მოხდენის დროს და მასობრივი განადგურების იარაღის გამოყენებისას ადამიანებს ტანსაცმელები, ტექნიკური საშუალებები და ტერიტორიები რადიოაქტიური, ქიმიური და ბიოლოგიური საშუალებებით შეიძლება მოიწამლოს.

რადიოაქტიური ნივთიერებების გავლენა რამოდენიმე დღის განმავლობაში, წვეთოვანი სახის მქონე მომწამლავი ნივთიერებების გავლენა რამოდენიმე დღეს, ცივი ამინდების დროს კი რამოდენიმე კვირა, ერთი თვე გრძელდება.

ბიოლოგიური საშუალებების გავლენის პერიოდი რამოდენიმე დღე და ერთი თვე შეიძლება იყოს.

ადამიანების დაზიანების დროს სანიტარული ტერიტორიული, მოწყობილობების, ბინების, ტექნიკური საშუალებების გასუფთავება უნდა ჩატარდეს. სანიტარული გასუფთავება ადამიანების სხეულისა და ტანსაცმელების მოწამვლის გასუფთავებისაგან შედგება.

ეს გასუფთავება **მთლიანი ან ნაწილობრივი** შეიძლება იყოს.

ნაწილობრივ გასუფთავება - დაზიანების კერებში ან კიდეც იქიდან გამოსვლის შემდეგ მცირე დროის ქონის დროს სხეულის ღია ნაწილების დამოუკიდებელი გასუფთავებით მთავრდება.

რადიოაქტიური ნივთიერებებით დაზიანების დროს ნაწილობრივი სანიტარული გასუფთავება ამ თანმიმდევრობით ტარდება.

- აირწინალის (რესპირატორი) მოცილებამდე ზედა ტანსაცმელს იხდიან წმენდენ, გვიან და ფერთახვენ;

- ფეხსაცმელს სველი ტილოთი წმენდენ ან კიდეც რეცხავენ;

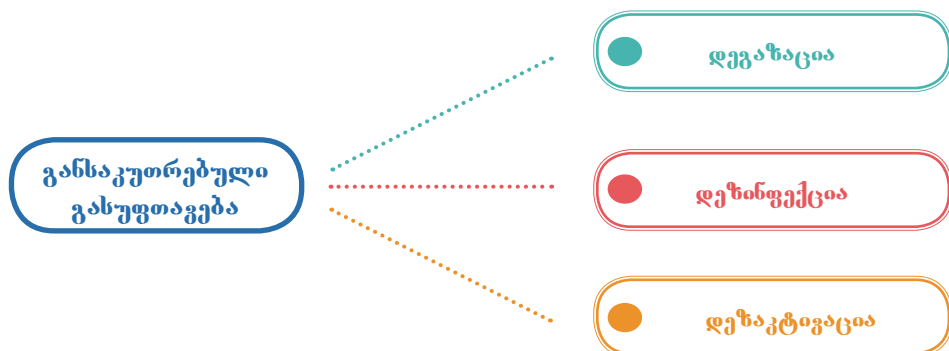
- აირწინალის (რესპირატორი) ჩანთას, მილას და ყუთს სველი ტილოთი წმენდავენ;

- აირწინალს (რესპირატორი), ხელთათმანებს იცილებენ, სახეს, კისერს, ხელებს, სუფთა წყლით იბანენ, პირის ღრუსა და ყელს გამოივლებენ.

ადამიანების კანისა და ტანსაცმლის წვეთოვანი- სითხის მდგომარეობაში მყოფი ნივთიერებებით მოწამვლის დროს ნაწილობრივი სანიტარული გასუფთავება დაუყოვნებლივ სრულდება. ამისათვის ქიმიის საწინააღმდეგო პაკეტი ან კიდეც სითხით დასველებული მარლის პირსახოცი კანის, ტანსაცმლის და აირწინალის ზედა მხარეს წასმავს საჭირო.

მთლიანი გასუფთავება - მეტი დროის ქონის შემთხვევაში დაზიანებული კერებიდან გამოსვლის შემდეგ სანიტარული რეცხვის პუნქტში მიმდინარეობს. ამ დროს ადამიანების სხეულის თბილი წყლით, საპონით და აბანოს ღრუბლით დაბანვა ხდება.

განსაკუთრებული გასუფთავება - დეგაზაცია, დეზინფექცია და დეზაკტივაციისაგან შედგება.



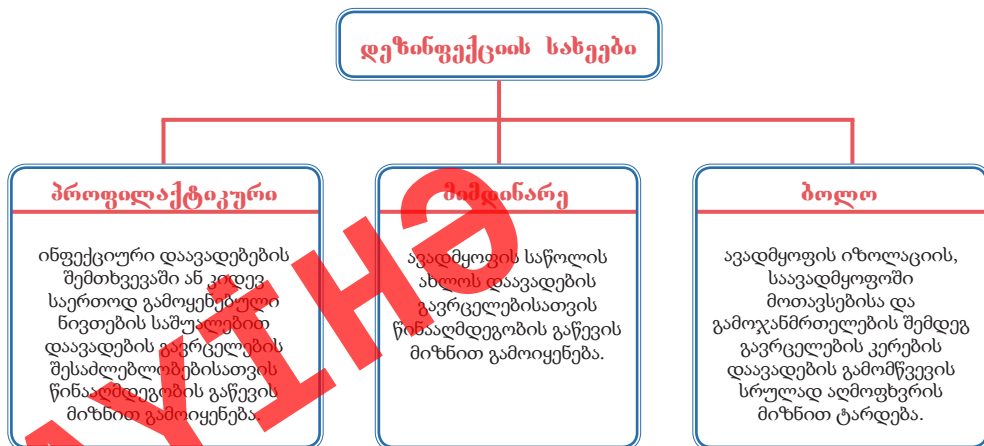
დეგაზაცია

დეგაზაცია ქიმიური, ფიზიკურ-ქიმიური და ფიზიკური მეთოდებით შეიძლება ჩატარდეს.

- ფიზიკურ-ქიმიური მეთოდით მომწამვლელი ზედაპირულად გამრეცხავი ხსნარები, ან კიდევ გამხსნელების საშუალებით მომწამლავი საშუალებების გარეცხვას ეფუძნება.
- ფიზიკური მეთოდის მაღალი ტემპერატურის გაზის მიმოქცევის მოქმედების პირობაში მომწამვლელი ზედაპირებისაგან მომწამლავი საშუალებების აორთქლებასა და ნაწილობრივ განაწევრებას ეფუძნება. ეს მეთოდი სითბური მანქანების საშუალებით ტარდება.

დეზინფექცია

დეზინფექცია და ინფექციური დაავადებების გამომწვევების განადგურება გარემოში ინფექციური დაავადებების გამომწვევი მიკრობების განადგურებისაგან მიმართული ღონისძიებებია.



ამის ცოდნა აუცილებელია!

ქლორიანი კირ-წყალი ხელების, ჭურჭლის, ოთახის, საპირფარეშოსა და სხვა-თა სადუზიფექციოდ 0,2-0,5 პროცენტია, 2-3 პროცენტია. 5-10 პროცენტია წყლის ხსნარის სახით და მშრალი სახით გამოიყენება.

ქლორიანი კირის 10 პროცენტია გაჯერებული ხსნარის მოსამზადებლად 1 კგ ქლორიან კირს და 10 ლიტრ (1 სათლი) წყალს იღებენ. ამ რაოდენობის ქლორიან კირს თავდაპირველად მცირე რაოდენობით წყალს ურევვენ, ყველა ნამტვრევს მოზელვით აქუცმაცებენ და დანარჩენ წყალს ნელ-ნელა დამატებით კირში ურევვენ. ასეთი ხსნარი დამზადებისთანავე გამოიყენება.

ქლორამინის 0,2- 0,5 პროცენტია ხსნარი წვეთოვანი გადამდებლობის დროს ბინების დუზინფექციისათვის, 0,2-3 პროცენტია ხსნარი ნაწლავური ინფექციების დროს საცვლების გარეცხვამდე ჩასალბობად გამოიყენება. ლოიზოლი 3-5 პროცენტია ხსნარის სახით გამოყოფილი სითხის , ბინების, ტყავისა და რეზინი ნაწარმის, ფეხსაცმლის, ხელების გასაწმენდად, ქვედა და ზედა ტანსაცმლის ჩასალბობად გამოიყენება.

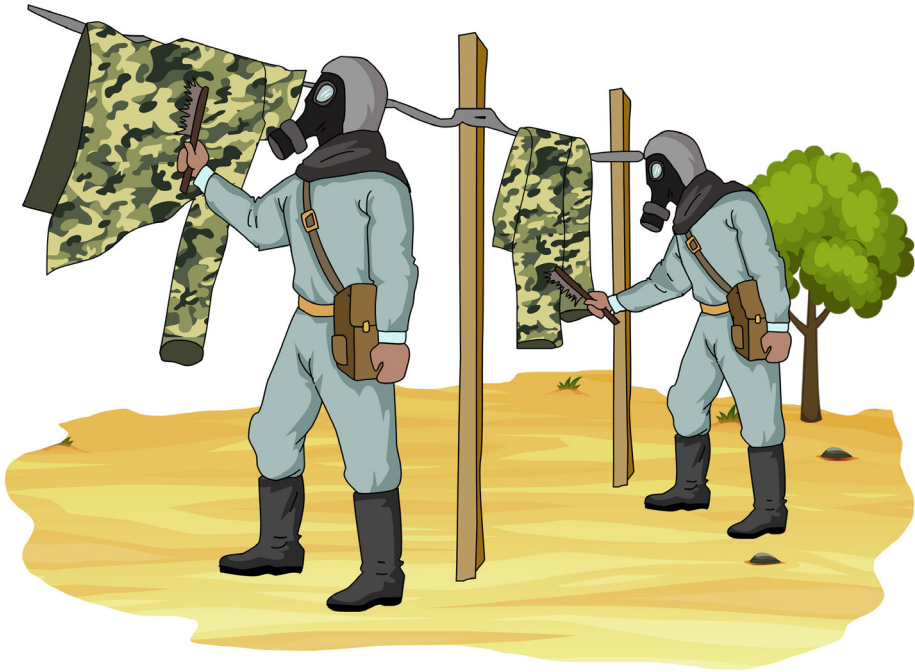
ფორმალინ ფორმალდეჰიდინი 40 პროცენტია წყალხსნარია. დუზინფექციის კამერებში ტყავისა და ბეწვეულის გასაუვნებელყოფად გამოიყენება.

დეზაქტივაცია

დეზაქტივაცია მოწყობილობების, ტანსაცმლების, წყლის, საკვები სურსათის და სხვ. რადიაქტიური ნივთიერებებისაგან გასუფთავებაა.

რადიაქტიური გავრცელების ზონიდან გამოსვლის შემდეგ დაუყოვნებლივ რადიო-აქტიური მტვერის მოცილებაა საჭირო. ადამიანის სხეულიდან რადიაქტიური ნივთიერებების მოცილება სანიტარული გასუფთავების საშუალებით ხორციელდება. ტანსაცმლის ყველაზე უბრალო დეზაქტივაციის მეთოდი მტვერის დაფერთხვა, მტვერსასრუტის გამოყენებით გასუფთავება, ამ მეთოდის ნაკლები ეფექტიანობის დროს სარეცხი საშუალებებით სპეციალურ სამრეცხაოებში უნდა გაირეცხოს. წყლის დეზაქტივაციისათვის ბიოლოგიური საწური გამოიყენება. კარგად შეფუთული საკვების დეზაქტივაციისათვის კი მათ ზედა ნაწილს აცლიან, დაბალ ფასიან და ცოტა რაოდენობის საკვებს ანადგურებენ.

დეზაქტივაციის განსორციელებაზე დაკვირვება დოზომეტრიული და რადიომეტრიული საშუალებებით სრულდება.



ტანსაცმლის ნაწილობრივი დეზაქტივაცია

კითხვები და დაგვალბები

1. განმარტეთ რადიოაქტიური და ქიმიური ნივთიერებების გაუვნებელოების მეთოდები.
2. როგორ წარმოგიდგენიათ ტანსაცმლის გაფეროვნის დროს ქარის მიმართულებით სარგებლობა.
3. პრაქტიკულად აჩვენეთ დეგაზაციის მეთოდები.
4. მოამზადეთ წარდგენა დეზინფექციის სახეების შესახებ.
5. რა მიზნით ტარდება მიმდინარე დეზინფექცია?
6. როგორ ხორციელდება დეზაქტივაცია?

36. ბროლა ინფექციური დაავადებების წინააღმდეგ

ინფექციური დაავადებები არაა შემთხვევითი, არამედ კაცობრიობის ისტორიასთან ერთად გავრცელებული და ცვალებადი კანონზომიერებაა. ერთ ინფექციას სხვა ინფექცია ანაცვლებს და ამიტაც მათი პროფილაქტიკის ახალი პრობლემები ჩნდება.

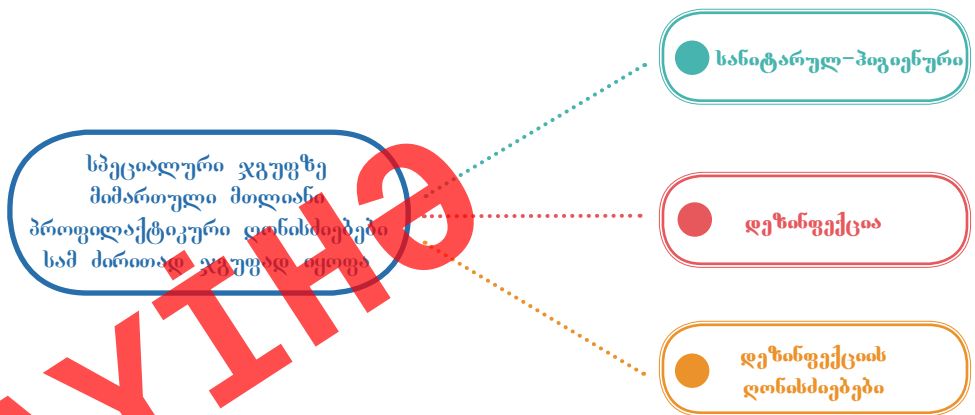
რა უნდა გავეთოთ ინფექციური დაავადებების თავიდან აცილების მიზნით!

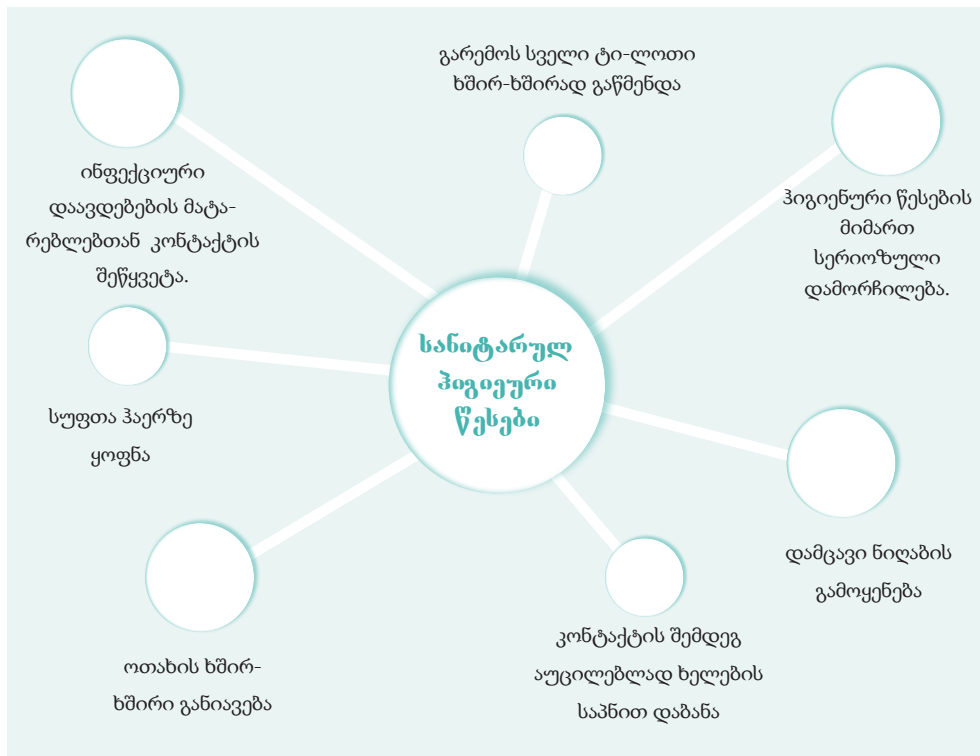
ამინდების აციებასთან ერთად ინფექციური დაავადებების რაოდენობაც მატულობს. ინფექციური დაავადებების თავიდან აცილების მიზნით გამოყენებული მეთოდები, მათი შემცირების, ზოგიერთი გამოწვევის მთლიანად განადგურების მიზეზი ხდება.

ინფექციური დაავადებების შესახებ პროფილაქტიკური ღონისძიებები ზოგად და სპეციალურ- ორ ჯგუფად იყოფა. ზოგადი პროფილაქტიკური ღონისძიებების ჯგუფს მოსახლეობა მატერიალური კეთილდღეობის ასამაღლებლად, სამედიცინო მომარაგების, შრომის და დასვენების პირობების გაუმჯობესებისაკენ მიმართული სახელმწიფო ღონისძიებები, ასევე საცხოვრებელი პუნქტების მშენებლობისა და ეფექტიანი დაგეგმვის ღონისძიებები, ინფექციური დაავადებების პროფილაქტიკაში და განადგურებაში წარმატების მისაღწევად შესაძლებლობის შემქმნელი და სხვა ღონისძიებები მიეკუთვნება.

რეჟიმიანი ღონისძიებების კომპლექსში ავადმყოფის ჭურჭლის, თეთრეულის, ოთახის და გამოყენებით ინსტრუმენტების კომპლექსის დეზინფექცია მთავარ ადგილს იკავებს.

ჰოსპიტალში მოთავსებული ავადმყოფების სასარგებლო კომპლექსური თერაპია ინფექციური დაავადებების შესახებ ჩატარებული პროფილაქტიკური ღონისძიებებიდან ერთ-ერთად ითვლება. ავადმყოფი მთლიანად კლინიკური გამოჯანმრთელების და თითოეული ინფექციით თავიდან ინფიცირების ალბათობის გარკვეული დროის გავლის შემდეგ სტაციონარიდან გამოიყვანება.





ინფექციის წყაროს გავრცელების გზებზე გავლენის მომხდენი პროფილაქტიკური ღონისძიებები, ინფექციური დაავადებების კერებში, საზოგადო ადგილებში (ვაგზლებში, ტრანსპორტში, სკოლებში და სხვა) გაწეული სამუშაო **დეზინფექციას** მიეკუთვნება.

სასუნთქი გზების ინფექციების (წითურა, წითელა, დიფტერია, ქუნთრუშა, გრიპი და სხვა) დროს გამომწვევი მიკრობის გავრცელების გზების აღმოფხვრის ღონისძიებების გატარება ნაწლავურ ინფექციებთან შედარებით დიდ სიმძნელებს ქმნის. სასუნთქი გზების გამომწვევი მიკრობების მქონე, გარე პირობებში ნაკლებადიანი ინფექციების დროს (წითელა, ჩუტყვავილა, წითურა, ეპიდემური პაროტიტი) დეზინფექცია თითქმის არ გამოიყენება. დეზინფექცია ძირითად ქუნთრუშას და დიფტერიის დროს გამოიყენება.

ტრანსმისიური ინფექციებისათვის წინააღმდეგობის გაწევისათვის გამომწვევი მიკრობების გავრცელება სისხლისმწოვი ტკიპების, მწერების განადგურებისავე მთავარი **დეზინფექციის** საშუალებები დიდ მნიშვნელობას იძენს. ამასთან ინფიცირებლების კბენისაგან და შეტევისაგან კოლექტიური და ინდივიდუალური დაცვის ღონისძიებები გამოიყენება. ხელოვნური აქტიური იმუნიტეტის გამომუშავების მიზნით აცრითი პროფილაქტიკა უნდა ჩატარდეს. ამისათვის იმუნური გადასხმები გამოიყენება. აცრები მხოლოდ სამედიცინო სამმართველოებში ტარდება.

ხელოვნური აქტიური იმუნიტეტი ვაქცინების გადასხმისთანავე დაუყოვნებლივ კი არა, გარკვეული დროის გასვლის შემდეგ გამომუშავდება. როგორც წესი ეს რამოდენიმე კვირა გრძელდება.

ინფექციური დაავადებებით დაინფიცირება და მათგან თავის დაცვის გზები

ინფექციური დაავადების სახელი	აღამიანის დაავადებით ინფიცირების გზები	აღამიანის ინფექციური დაავადებებისაგან დაცვის გზები
გრიპი	ვირუსული დაავადება. ჰაერ-წვეთოვანი გზით ვრცელდება.	პირადი ჰიგიენის წესებისათვის დამორჩილებით თავის დაცვა შეიძლება. ჰიგიენის წესების სერიოზული დაცვა, გარემოდან მოსვლისას, ჭამის წინ, ავადმყოფებთან კონტაქტის შემდეგ დაუყოვნებლივ ხელების საპნით სუფთად დაბანა საჭირო. რეჟიმის მიხედვით ბანაობა. დამცავი პირბადით სარგებლობა (მათი ყოველ 4 საათში ერთხელ გამოცვლა), ვიტამინით მდიდარი საკვების მიღება, ფიზიკური აქტივობის მომატება, ჰაერზე ყოფნა აუცილებელია.
ვირუსული ჰეპატიტი (სიყვითლე ან კიდევ ბოტკინის დაავადება)	წყლით, საკვები საშუალებებით და ჰიგიენის წესების დარღვევით გადაედება.	
შავი ჭირი	თავის, წრუწუნისა და სისხლისმწოვი მწერებისაგან გადაედება.	
მუნ	მუნის ტკიპის საშუალებით გადაედება.	

ინფექციური დაავადებების ნიშნები და მათთან ბრძოლის მეთოდები

ინფექციური დაავადების სახელი	ინფექციური დაავადების შედეგები	ინფექციური დაავადებებით შეუპოვობილი აღამიანების დაავადებებთან ბრძოლის მეთოდები
გრიპი	კანკალი, მაღალი ტემპერატურა, ხველა, ყელის ტკივილი, ზოგადი სისუსტე.	ვიტამინებით მდიდარი საკვების მიღება. სიცივისგან თავის დაცვა. დამცავი ნიღბით სარგებლობა, ოთახის ხშირ-ხშირად განიავება. სველი ტილოთი ოთახის ხშირ-ხშირად დაწმენდა.
ვირუსული ჰეპატიტები (სიყვითლე ან კიდევ ბოტკინის დაავადება)	ზოგადი სისუსტე, უმადობა, მაღალი ტემპერატურა, კანისა და თვალის თეთრი ნაწილის გაყვითლება, ღვიძლის დაზიანება.	წოლითი რეჟიმის, დიეტის და ინდივიდუალური ჰიგიენის წესების დაცვა. ოთახის ხშირ-ხშირი განიავება. სველი ტილოთი ოთახის ხშირ-ხშირად დაწმენდა.

მალარია, შავი ჭირი	მაღალი ტემპერატურა, შეციება, თავისა და კუნთების ტკივილი, დაღლილობა, გულისრევა, კუჭის აშლილობა.	ექიმის დანიშნული წამლების საშუალებით, სერიოზული და ხანგრძლივი მკურნალობა. შავი ჭირით შეპყრობილი ავადმყოფების სერიოზული იზოლაცია და იძულებით ჰოსპიტალში მოთავსება.
-----------------------	---	--

ინფექციური დაავადებისაგან დამცავ საშუალებად ხშირად პირბადე გამოიყენება. ის, ადამიანს მხოლოდ ჰაერ-წვეთოვანი გზით გადამდები დაავადებებისაგან იცავს. მაგრამ გამონაყარიანი ტიფის, მალარიისაგან, შავი ჭირისაგან და სხვა ინფექციური დაავადებებისაგან ვერ იცავს.

კითხვები და დაგალებები

1. განმარტეთ ზოგადი პროფილაქტიკური ღონისძიებების ინფექციური დაავადების თავიდან აცილება.
2. განმარტეთ სანიტარულ-ჰიგიენური პროფილაქტიკური ღონისძიებების სარგებლიანობა.
3. კიდევ რას შემოგვთავაზებდით ინფექციური დაავადებისაგან დაცვის მიზნით?
4. თქვენი აზრით, რა არის აცრების ჯანდაცვის დაწესებულებებში ჩატარების მიზეზი?
5. როგორ გესმით მოსაზრება “ინფექციურ დაავადებებთან ბრძოლაში ყველა საკუთარი თავის ექიმი უნდა იყოს”?

დანართები

აზერბაიჯანის სამხედრო მრეწველობის სამინისტროს მიერ წარმოებული იარაღი



9x19 მმ-იანი “**ZOFOR**”, “**ZOFOR-K**”, “**ZOFOR-P**” და “**INAM**” ტიპის რევოლვერები, როგორც ინდივიდუალური შეტევისა და თავდაცვის იარაღი, მტრის ცოცხალი ძალის ახლო მანძილიდან დაზიანებისათვის არის გათვალისწინებული.

“**ZOFOR**”, “**ZOFOR-K**” და “**ZOFOR-P**” ტიპის რევოლვერებზე განთავსებული “**Pikotini**” ტიპის მიმმართველი სხვადასხვა სახის ტაქტიკური მოწყობილობების განმტკიცებას უზრუნველყოფს.

რევოლვერებიდან ცეცხლის გახსნისათვის NATO-ს სტანდარტების შესაბამისი ყველა სახის 9×19 მმ-იანი რევოლვერის ვაზნების გამოყენება შესაძლებელია.

რევოლვერების ძირითადი ტაქტიკურ-ტექნიკური მახასიათებლები

დახასიათების დასახელება	ZOFOR	ZOFOR-K	ZOFOR-P	INAM
კალიბრი, <i>მმ</i> ;	9 × 19			
დამიზნებით სროლის მანძილი, <i>მ</i> ;	75	50		
სავაზნე კოლოფის ტევადობა, <i>გაზნა</i>	15			
რევოლვერის წონა ცარიელი სავაზნე კოლოფით, <i>გრ</i> ;	950	940	595	860
რევოლვერის სიგრძე, <i>მმ</i> ;	204,5	193	174	191
ლულის სიგრძე, <i>მმ</i> ;	117	102		110
ტყვიის საწყისი სიჩქარე, <i>მ/წმ</i> ;	370	340		350
რევოლვერის გამოყენების ტემპერატურის დიაპაზონი;	-40°C-დან +50°C-მდე			
ლულის გარანტირებული გასროლის რაოდენობა (ცვეთამდებობა), <i>გასროლა</i>	10 000			



5,45x39 მმ-იანი AK74M ტიპის ავტომატი მტრის ცოცხალი ძალის განადგურებისა და საცეცხლე საშუალებების დაზიანებისათვის არის გათვალისწინებული.

ხელჩართულ ბრძოლაში მტრის ცოცხალი ძალისათვის ზიანის მისაყენებლად ავტომატს ხიშტ-დანა უერთდება.

ავტომატის დამრტყმელი ჩახმახის მექანიზმი ავტომატიური და ერთეულოვანი გასროლის შესაძლებლობას იძლევა.

სროლის დროს 30 ვაზნის ტევადობის მქონე პლასტიკური ან გამჭვირვალე სექტორული სავაზნე კოლოფი გამოიყენება.

ავტომატის აკრეფილი კონდახი, რევოლვერის ტარი და ხელის კონდახი მაღალი სიმტკიცის მქონე პლასტიკური მასალებისგანაა დამზადებული.

ავტომატის ლულის ყუთის მარცხენა კედელზე დამაგრებული კრონშტეინი სხვადასხვა სახის ოპტიკური, ღამისა და კოლიმატორული ტიპის სამიზნეების დამაგრების უზრუნველყოფს.

ავტომატზე 40 მმ-იანი ლულისქვეშ ყუმბარმტყორცნის დამაგრება შეიძლება

ავტომატიდან სროლის წარმოებისათვის 5,45 × 39 მმ-იანი, ჩვეულებრივი, მაღალი დარტმის უნარის მქონე, მგეზავი, ჯავშანგამტანი ტყვიებიანი და ცარიელი ვაზნები გამოიყენება.

ავტომატის ძირითადი ტექნიკურ-ტექნიკური მახასიათებლები

დახასიათების დასახელება	პარამეტრი
დამიზნებით სხეულის მანძილი, მ	1000
ტყვიის საწყითი სიჩქარე, მ/წამი.	900
კალიბრი, მმ	5,45 × 39
ლულის სიგრძე, მმ	415
ავტომატის სიგრძე:	
ღია კონდახითა და შეერთებული ხიშტ-დანით, მმ	1089
დაკეცილი კონდახით, მმ	705
სწრაფსროლა, სროლა/წუთი	600
საბრძოლო სწრაფსროლა,	
ერთეულოვანი სროლისას, გასროლა/წუთი	40
ავტომატური სროლის დროს, გასროლა/წუთი	100
ავტომატის წონა:	
ცარიელი მჭიდით, კგ	3,4
სავსე მჭიდით, კგ	3,7
ავტომატის გამოყენების ტემპერატურის დიაპაზონი, °C	±50
ავტომატის გარანტირებული გასროლის რაოდენობა (გვეთამედგობა) გასროლა.	10 000



ახლო მანძილიდან ბრძოლაში მტრის ცოცხალი ძალის განადგურებისა და საცეცხლე საშუალებების დაზიანებისათვის არის გათვალისწინებული. **7,62x54 მმ-იანი HP-7,62 ტიპის შეტევითი ტყვიამფრქვევიდან** ცეცხლი ორფეხა ან სხვადასხვა კონსტრუქციის სამფეხა და საბრძოლო მანქანებზე დაყენებული დანადგარებიდან შეიძლება იქნას წარმოებული.

ტყვიამფრქვევის კონსტრუქციაში ლულაზე დამაგრებული სითბოსგამფანტავი ფარი, ახალი ტიპის ორფეხა, ლოყისა და მხარის მისადები ტელესკოპური კონდახი და ხელის კონდახი გამოიყენება. ტყვიამფრქვევის ხელის კონდახის ქვედა და გვერდითი მხარეებზე, მათ შორის ლულის ყუთის საზურავზე მოთავსებული “პიკა-ტინის” ტიპის მიმმართველები სხვადასხვა სახის ოპტიკური და კოლიმატორული ტიპის სამიზნეების, ამასთან ტყვიამფრქვევის ტაქტიკური შესაძლებლობების გამზრდელი საბრძოლო ფანარის, დამატებითი მხარდამჭერი, ლაზერული მიზან-მაჩვენებლისა და სხვა სპეციალური მოწყობილობების დამაგრებას უზრუნველყოფს.

ცეცხლის დროს ვაზნები ტყვიამფრქვევის მიმღებში 100, 200 და 250 ვაზნის ტევადობის არამფრქვევი მეტალის ლენტის საშუალებით გადაეცემა. ტყვიამფრქვევებიდან ცეცხლის გახსნისათვის 7,62 X 54 მმ-იანი ჩვეულებრივი, მგეზავი, ჯავშან-გამტანდამწველი, დამწველ-მიზანმაჩვენებელი ტყვიებიანი და ცარიელი ვაზნები გამოიყენება.

ტყვიამფრქვევის ძირითადი ტაქტიკურ-ტექნიკური მახასიათებლები

დახასიათების დასახელება	პარამეტრი
დამიზნებით სხეულის მანძილი, მ	1000
ტყვიის საწყითი სიჩქარე, მ/წამი.	825
კალიბრი, მმ	7,62 × 54
ტყვიამფრქვევის სიგრძე.:	
ღია კონდახითა და შეერთებული სიმტ-დანით, მმ	1080
დაკეცილი კონდახით, მმ	980
სწრაფსროლა, <i>გასროლა/წუთი</i>	650–750
საბრძოლო სწრაფსროლა, <i>გასროლა/წუთი</i>	250
ტყვიამფრქვევის წონა, კგ	8,8
ტყვიამფრქვევის გამოყენების ტემპერატურის დიაპაზონი, °C	±50



7,62x54 მმ-იანი UP-7,62 ტიპის უნივერსალური და TP-7,62 ტიპის ტანკის ტყვიამფრქვევები მტრის ცოცხალი ძალის განადგურებისა და საცეცხლე საშუალებების დაზიანებისათვის არის გათვალისწინებული.

7,62 X 54 მმ-იანი UP-7, 62 ტიპის ტყვიამფრქვევიდან ცეცხლი ორფეხა ან სხვადასხვა კონსტრუქციის სამფეხა და საბრძოლო მანქანებზე დაყენებული დანადგარებიდან შეიძლება იქნას წარმოებული. ტყვიამფრქვევზე სხვადასხვა სახის ოპტიკური და ღამის კოლიმატორული ტიპის სამიზნეების დამაგრება შესაძლებელია.

ელექტრული ჩახმახით დაკომპლექტებული 7,62 × 54 მმ-იანი TP-7,62 ტიპის ტყვიამფრქვევის სხვადასხვა ტიპის საბრძოლო მანქანებზე დაყენება ხდება.

ცეცხლის დროს ვაზნები ტყვიამფრქვევის მიმღები 100, 200 და 250 ვაზნის ტევადობის არამფრქვევი მეტალის ლენტის საშუალებით გადაეცემა. ვაზნების ლენტები სხვადასხვა ტევადობის ვაზნების ყუთებში თავსდება.

ტყვიამფრქვევებიდან ცეცხლის გახსნისათვის ჩვეულებრივი, მგეზავი, ჯავშანგამტან-დამწველი, დამწველ-მიზანმარჯვენებელი ტყვიებიანი და ცარიელი ვაზნები გამოიყენება.

ტყვიამფრქვევების ძირითადი ტექნიკურ-ტექნიკური მახასიათებლები

დახასიათების დასახელება	UP-7,62	TP-7,62
დამიზნების მანძილი, მ	1500	1500–2200
ტყვიის საწყისი სიჩქარე, მ/წმ	825	855
კალიბრი, მმ	7,62 × 54	
ტყვიამფრქვევის სიგრძე, მმ	1173	1098
სწრაფსროლა, <i>გასროლა/წუთი</i>	650–750	700–800
საბრძოლო სწრაფსროლა, <i>გასროლა/წუთი</i>	250	
ტყვიამფრქვევის წონა, კგ	7,8	10,5
ტყვიამფრქვევის გამოყენების ტემპერატურის დიაპაზონი, °C	±50	



7,62x51 მმ-იანი კალიბრის სნაიპერული შაშხანა ST-308 'აილგუზაკ'
სნაიპერის ინდივიდუალური იარაღი 1000 მ-მდე მანძილზე სხვადასხვა სახის მხედველობის არეში მყოფ, მოძრავ, ღია და შენიღბული ცალკეული მიზნების განადგურებისათვის არის გათვალისწინებული.

სნაიპერული შაშხანა არა-ავტომატური იარაღია. ავსება, ცეცხლის გახსნა, ცეცხლის შეძღვრვა გილზის გამოტანა და ახალი ვაზნის ლულის ვაზნის ზუღეში გადაცემა მსროლელის მიერ ხელით სრულდება.

სნაიპერული შაშხანის მიზანში ამოღება ხდება ოპტიკური და მექანიკური სა-მიზნით. ცეცხლის ზუსტად განხორციელებისათვის სნაიპერი შაშხანას სასხლეტის მარეგულირებელი მექანიზმი, სიმაღლისა და სიგრძის დამარეგულირებელი კონდახის, სიმაღლის დამარეგულირებელი ორფეხა და კონდახში დამაგრებული დამატებითი საყრდენი გააჩნია.

სნაიპერული შაშხანა სხვადასხვა ექსპლუატაციის პირობებში, ჰაერის 93-97% ფარდობითი ტენიანობის, გარემოს $\pm 50^{\circ}\text{C}$ ტემპერატურაზე, წვიმის, მტვერისა და თოვლის პირობებში საიმედოდ მუშაობს. ის, სხვადასხვა რთულ პირობებშიც მწოლიარე, მჯდომიარე და ფეხზე დგომის მდგომარეობიდან, სპეციალურად გამზადებული სანგრიდან, ნახევარსანგრიდან ან სროლისათვის ხელსაყრელი პოზიციებიდან სროლის შესაძლებლობას იძლევა.

სნაიპერული შაშხანის ძირითადი ტექნიკურ-ტექნიკური მახასიათებლები

<i>ტექნიკური თვისებები</i>	<i>პარამეტრები</i>
კალიბრი, <i>მმ</i>	7,62 × 51
ოპტიკური სამიზნით მიზანში ამოღების მანძილი, <i>მ</i>	1000
საბრძოლო სწრაფსროლა, <i>მ/წმ</i>	8–10
ტყვიის საწყისი სიჩქარე, <i>მ/წმ</i>	790±15
სნაიპერის შაშხანის მასა (ცარიელი სავაზნე კოლოფით), <i>კგ</i>	7
სნაიპერის შაშხანის სიგრძე დაკეცილი კონდახით, <i>მმ</i>	953,5
სნაიპერის შაშხანის სიგრძე ღია კონდახით, <i>მმ</i>	1174,5
ლულის სიგრძე, <i>მმ</i>	660
კონდახის დარეგულირების სიგრძე, <i>მმ</i>	75
სავაზნე კოლოფის ტევადობა, <i>ვაზნა</i>	10



40x46 მმ-იანი ქვეითთა საწინააღმდეგო ხელის ყუმბარმტყორცნი RBG40 მმ/6M11 მტრის ღია ტერიტორიაზე, საგანგებო, სიმაღლეების უკანა მხარეში, დაბლობებში, ხეობებში და სხვ. ადგილებში მდებარე ცოცხალი ძალის განადგურებისა და მსუბუქი საჯავშნო სამიზნეებთან ბრძოლის წარმოებისათვის არის გათვალისწინებული.

ყუმბარმტყორცნით მიზანში ამოღება კოლიმატინის ტიპის სამიზნით სრულდება.

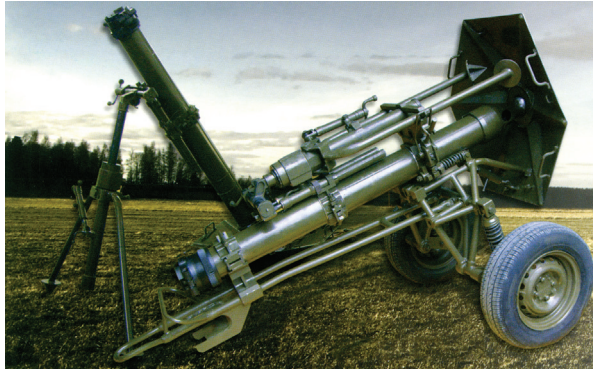
ყუმბარმტყორცნი სხვადასხვა საექსპლუატაციო პირობებში. ჰაერის $\pm 50^{\circ}\text{C}$ ტემპერატურაზე, წვიმის, მტვრისა და თოვლიან პირობებში საიმედოდ მუშაობს.

ყუმბარმტყორცნიდან ცეცხლის გახსნისათვის მსხვრევადი, კუმულიატივ - მსხვრევადი კვამლგამშვები და გამნათებელი პარაშუტიანი ყუმბარები გამოიყენება.

ყუმბარმტყორცნიდან ცეცხლის გახსნისათვის ყველა სახის 40 × 46 მმ-იანი ყუმბარმტყორცნის საბრძოლო საშუალებების გამოყენება ხდება.

ყუმბარმტყორცნის ძირითადი ტექნიკური მახასიათებლები

თვისების დასახელება	პარამეტრები
კალიბრი, მმ	40 × 46
საცეცხლე მანძილი, მმ	1600
ყუმბარის საწყისი სიჩქარე, მ/წმ	76
ლულის სიგრძე, მმ	300
პატრონის ბუდის სიგრძე, მმ	140
სიგრძე, მმ	953,5
ცეცხლის სიხშირე, გასროლა/წუთი	4-6
ყუმბარმტყორცნის მასა სამიზნის გარეშე ცარიელ მდგომარეობაში, კგ	5,9



120 მმ-იანი ნაღმტყორცნი “SƏFIYAR” ნაღმტყორცნი დახრილი ტრაექტორიით ცეცხლის გამოსხელი ქვემეხია.

- ღია ტერიტორიაზე, სანგრებში, სიმაღლეების უკანა მხარეში, დაბლობებში, ხეობებში და უდაბნოს სიმაგრეების ტიპის ნაგებობებში არსებული ცოცხალი ძალისა და საცეცხლე საშუალებების განადგურების, მავთულხლართების დანგრევისა და საცეცხლე საშუალებების ჩაჩუმებისათვის;

- ჯარების მტრის ცეცხლისაგან და დაკვირვებისაგან დაცვის მიზნით კვამლის ფარდების შექმნისათვის

- ტერიტორიის განათებისათვის არის გათვალისწინებული.

ნაღმტყორცნიდან ცეცხლის გახსნისათვის 120 მმ-იანი ნამსხვრევებიან-ფუგასიანი, დამწველი, კვამლგამშვები და გამანათებელი ნაღმიანი საცეცხლე საშუალებები გამოიყენება. მისი საშუალებით ცეცხლის გახსნისათვის NATO-ს სტანდარტების შესაბამისი გლუვკულოვანი ნაღმტყორცნებისათვის გათვალისწინებული ყველა სახის 120 მმ-იანი ნაღმის გამოყენება შეიძლება.

ნაღმტყორცნის ძირითადი ტექნიკური მახასიათებლები

დახასიათების დასახელება	პარამეტრები
კალიბრი, <i>მმ</i>	120
ნაღმის მაქსიმალური საწყისი სიჩქარე, <i>მ/წმ</i>	325
ნამსხვრევებიან-ფუგასიანი ნაღმით ცეცხლის მანძილი;	
მაქსიმალური, <i>მ</i>	7100
მინიმალური, <i>მ</i>	არანაკლებ 450 მ-ისა
ორფეხის ადგილის შეცვლით მილის დამიზნების კუთხეები:	
ვერტიკალური,	45 – 85°
ჰორიზონტალური;	360°
ნაღმტყორცნის საბრძოლო მდგომარეობაში მოყვანის დრო მიზნის შეუსწორებლად მაქსიმალური სროლის სიხშირე, <i>გასროლა/წუთი</i>	არაუმეტეს 3 წუთისა
ნაღმტყორცნის საბრძოლო მდგომარეობაში (ოპტიკური სამიზნის გარეშე) მასა, <i>კგ</i>	10
ნამსხვრევებ-ფუგასიანი ნაღმის მასა, <i>კგ</i>	210
ნამსხვრევებ-ფუგასიანი ნაღმის მასა, <i>კგ</i>	16,1
პირადი შემადგენლობა, <i>კაცი</i>	5

მს. საინტერესოა!

რას ყვირიან ამერიკელი დესანტები თვითმფრინავიდან გადმოხტომისას?



ინდიელი სახელად ჯერონიმო, ერთ ჯგუფ მამაც მეზრძოლებთან ერთად XIX საუკუნის მეორე ნახევარში ამერიკისა და მექსიკის ჯარებისათვის მუდმივ პრობლემად იყო ქცეული. მან სახელი გაითქვა სიმამაცითა და შეუპყრობლობით. 1939 წელს ჯერონიმოს შესახებ გადაღებული ფილმის გმირი დენისაგან გადარჩენის მიზნით თავისი სახელის ხმამაღალი ყვირლით დიდი კლდიდან მდინარეში ხტება. ფილმის მნახველმა ამერიკელმა დესანტებმა მიიღეს გადაწყვეტილება, თვითმფრინავიდან გადმოხტომისას წარმატებისათვის “ჯერონიმო” დაეყვირათ. ეს ტრადიცია დღემდე გრძელდება.

სნაიპერი



ტერმინი “სნაიპერი” ბრიტანული წარმოშობისაა. პატარა ღალა ფრინველს ინგლისურად “snipe” ეწოდება. ჭაობიანი ტერიტორიისათვის შესაბამისი კამუფლიაჟის ფერი. მცირე ზომა და რთული ფრენის ტრაექტორია მის მონადირებას ძალიან ართულებს. მონადირეებს, რომლებიც ამ ფრინველის ჩვეულებრივ სანადირო თოვით მონადირება შეუძ-

ლიათ “სნაიპერს” უწოდებენ.

რომელი ავტომობილის სახელი ეწოდება ომს?



1986-1987 წლებში ჩადსა და ლივიას შორის არსებულ ვიწრო სასაზღვრო ზოლზე კონტროლის მოპოვებისათვის შეიარაღებულ კონფლიქტში ჩადის ჯარები ტექნიკური თვალსაზრისით უფრო სუსტად იყო მომარაგებული, მაგრამ ბოლოს გამარჯვება მოიპოვეს. საფრანგეთის მიერ ჩადის ტყვიამფრქვევებითა და ტანკსაწინააღმდეგო სარაკეტო კომპლექტებით მომარაგებასთან ერთად 400 ცალი “ტოიოტა”

მარკის უგზოობის ავტომობილის ჩუქება ამ ომში გამარჯვების ერთ-ერთ ძირითად გადაწყვეტ ფაქტორად ითვლება.

ეს შეიარაღებული კონფლიქტი ისტორიაში შევიდან როგორც “Toyota War” . ეს, საავტომობილო მარკის სახელდებული ერთადერთი შეიარაღებული კონფლიქტია.

როდის და სად წარმოიშვა მხოლოდ ქალაქებისაგან შემდგარი გაერთიანება?

ამაზონკების შესახებ ლეგენდა ყველასთვის არის ცნობილი. მაგრამ დაკომეა დასავლეთ აფრიკის სამეფოში მხოლოდ ქალებისგან შემდგარი ნამდვილი სამხედრო გაერთიანება შეიქმნა. “დაგომეელი ამაზონკების” რიგებში ძირითადად ქცევის გამო მეფესთან საჩივარშესული ქალები და გოგონები შეჰყავთ. მოხალისედ მებრძოლად ყოფნის მსურველებიც ცოტა არ იყო. ამ გაერთიანებებმა აფრიკის კოლონიად ქცევის დროს, საფრანგეთ-დაგომეას ომში მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა. თავიდან ფრანგი ჯარისკაცების მიერ ამაზონკებისათვის ცეცხლის გახსნაზე უარის თქმის გამო დიდი დანაკარგები განიცადეს, მაგრამ შემდეგ ისინი სრულად გაანადგურეს.



რატომ უწოდებდნენ რუსეთში პირველ ტანკებს “Лохань” (ტაშტი)?



პირველი ტანკების ფრონტზე გაგზავნისას ინგლისის კონტრაზვერვამ გაავრცელა ხმები, რომ რუსეთის მთავრობამ ინგლისს სასმელი წყლისათვის ავზები შეუკვეთა. ტანკების რკინიგზით ცისტერნის სახელის ქვეშ გაიგზავნება. (პირველი ტანკების ზომა და ფორმა ამ ვერსიას სრულად შეესაბამებოდა). ინგლისურად “Tank” – “ავზი, ცისტერნა” აზრის გამო ამ ტექნიკას “ტანკი” ეწოდა.

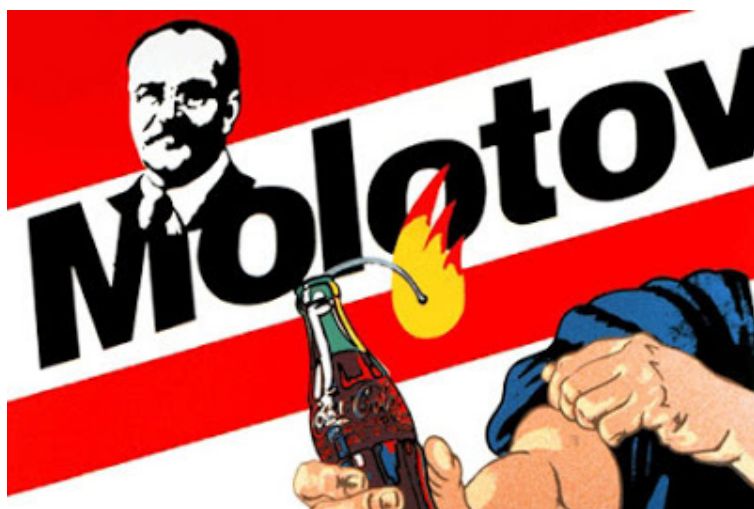
რუსეთში კი მანამდე ტანკს “Лохань” – “ტაშტი” (ლაგანი) უწოდებდნენ.

მეორე მსოფლიო ომში ტრაქტორების, როგორც
საბრძოლო ტექნიკის გამოყენება



მეორე მსოფლიო ომის დასაწყისში საბჭოთა ჯარში ტანკების უკმარისობა მწვავე სახით იგრძნობოდა. ამასთან დაკავშირებით საგანგებო შემთხვევებში ტრაქტორებით, როგორც ტანკით მომარაგების შესახებ მიღებული იქნა გადაწყვეტილება. ოდესის დაცვის დროს რუმინული ნაწილების წინააღმდეგ 20 ასეთი “ტანკი” ბრძოლაში ჩაება. ძირითადი მიზანი მოწინააღმდეგე მხარეზე ფსიქოლოგიური გავლენის მოხდება იყო. ბრძოლები ტრაქტორების სინათლეებითა და სირენების თანხლებით ღამ-ღამობით ხდებოდა. ამის მნახველმა რუმინელებმა გაქცევა დაიწყეს. ტრაქტორებზე მსხვილკალიბრიანი ქვემეხების მაკეტის დაყენების მიხედვით ჯარისკაცებმა ამ “ტანკს” НИ-1 (NI) (На испуг-ნა ისპუგ) უწოდეს.

როგორ წარმოიქმნა მოლოტოვის კოქტეილი?



საბჭოთა კავშირი - ფინეთის ომის დროს სსრ კავშირის საგარეო საქმეთა მინისტრმა მოლოტოვმა განაცხადა, რომ საბჭოთა ჯარი ბომბებს კი არა, მშვიერ ფინელ ხალხს სურსათის ფუთებს ესვრის. ფინელები ამ ბომბებს “მოლოტოვის პურის კალათებს” უწოდებდნენ მათ საბჭოთა ტანკების წინააღმდეგ გამოყენებულ ცეცხლგამჩენ ნაჯერს, ჯერ “კოქტეილი მოლოტოვისათვის“, შემდეგში კი უბრალოდ “მოლოტოვის კოქტეილი” უწოდეს.

LAYIHƏ

განმარტებითი ლექსიკონი

РКГ-3 – ручная кумулятивная граната (კუმულატიური ხელყუმბარა)

ПКС – пулемет Калашникова станковый (დაზღური კალაშნიკოვის ტყვიამფრქვევი)

Крупнокалиберный пулемёт НСВ-12,7 – მსხვილკალიბრიანი НСВ-12,7 ტყვიამფრქვევი თავის დასახელებას ავტორების - კ.ი. ნიკიტინის, ი.მ. სოკოლოვის და ვ.ი. ვოლკოვის გვარების პირველი ასოებისაგან იღებს

МРТ 76 – ეროვნული ქვეითთა შაშხანა

ПМН – противопехотная мина нажимная (ქვეითთა საწინააღმდეგო დასაჭერი ნაღმი)

ПМД-6М – ქვეითთა საწინააღმდეგო ხის ნაღმი, М-მოდერნიზებული (PMD – ქვეითთა საწინააღმდეგო ფიცრის ნაღმი, 6-მოდифიკაცია, М-სრულყოფილი

ПФМ-1 – противопехотная фугасная мина (ქვეითთა საწინააღმდეგო ფუგასის ნაღმი)

ПОМЗ-2 – Противопехотная осколочная мина заграждения (ქვეითთა საწინააღმდეგო ტერიტორიის შემომაზღვრელი მსხვრევადი წრიულად მომსპობი გავლენის ნაღმი)

ОЗМ-72 – осколочная заградительная мина (მსხვრევადი, მიმართული მოქმედების ნაღმი)

МОН-50 (МОН-50) – мина осколочная направленного действия (მსხვრევადი, მიმართული გავლენის ნაღმი)

ТМ-57, ТМ-62М – противотанковая мина (ტანკსაწინააღმდეგო ნაღმი)

ТМК-2 – мина противотанковая противоднищевая (ტანკსაწინააღმდეგო ფსკერსაწინააღმდეგო ნაღმი)

ТМ-83 – противотанковая противобортовая мина (ტანკსაწინააღმდეგო ბორტსაწინააღმდეგო ნაღმი)

NATO – (ing. *North Atlantic Treaty Organization*, ჩრდილო ატლანტიკური ხელშეკრულების ორგანიზაცია

kréyser :[holl] – ძაღოვანი იარაღის მქონე ძალიან სწრაფი სამხედრო გემი

“Smerç” (BM-30) – რეაქტიული ცეცხლმფრქვევის სისტემა

ТОС-1 – тяжёлая огнёмётная система (მძიმე ცეცხლმფრქვევის სისტემა)

ТММ-6 – тяжёлый механизированный мост (მძიმე მექანიზირებული ხიდი)

БМП – боевая машина пехоты (ქვეითთა საბრძოლო მანქანა)

БТР – бронетранспортёр (ჯავშანტრანსპორტიორი)

КПВТ – крупнокалиберный пулемет Владимиров танковый (ვლადიმეროვის მსხვილკალიბრიანი ტანკის ტყვიამფრქვევი)

ПКТ – пулемет Калашникова танковый (კალაშნიკოვის ტანკის ტყვიამფრქვევი)

Revolver – ინგლისურ ენაზე *revolve* სიტყვიდანაა აღებული, აზრია ტრიალი

Sumbata – მინის, მეტალის, ქვის გახეხვის ან კიდევ გაპრიალებისათვის გამზადებული, გამოსაყენებელი მინერალი

კოორდინატორები – სახაზავი კოორდინატების გაზომვისათვის

ჰერმეტიკი – სითხისა და აირების გასვლის შესაძლებლობის არმქონე გარემო

გამოყენებული ლიტერატურა

აზერბაიჯანულ ენაზე

1. ა.მ. მამედოვი, ჯ.ს. ექბეროვი, ე.მ. თალიბოვი, ე.კ. ჰეშიმოვი. პირველადი სამედიცინო დახმარება (სახელმძღვანელო), ბაქო, 2014.
2. ა. მამედოვი. საცეცხლე მომზადება , I ნაწილი, ბაქო, აუსს, 2005.
3. აზერბაიჯანის დემოკრატიული რესპუბლიკის ენციკლოპედია, ბაქო 2005.
4. “აზერბაიჯანის რესპუბლიკის სახელმწიფო დროშის გამოყენების წესების შესახებ” აზერბაიჯანის რესპუბლიკის კანონი, ბაქო, 19 ივლისი 2004 წელი.
5. აზერბაიჯანის რესპუბლიკის შეიარაღებული ძალების შინაგანი სამსახურის წესდება. ბაქო, 23 სექტემბერი 1994 წელი.
6. აზერბაიჯანის რესპუბლიკის შეიარაღებული ძალების დისციპლინური წესდება, ბაქო, 23 სექტემბერი 1994 წ.
7. ინსტრუქცია აზერბაიჯანის რესპუბლიკის შეიარაღებულ ძალებში გამოყენებული სამხედრო პირობითი ნიშნების შესახებ, ბაქო 2001 წ.
8. აზერბაიჯანის რესპუბლიკის შეიარაღებული ძალების გარნიზონისა და საგუშაგო სამსახურის წესდება. ბაქო 23 სექტემბერი 1994 წელი
9. აზერბაიჯანის რესპუბლიკის შეიარაღებული ძალების სამწყობრო წესდება, ბაქო, 24 დეკემბერი 2014 წელი.
10. აზერბაიჯანის რესპუბლიკის პრეზიდენტის ბრძანება აზერბაიჯანის რესპუბლიკის შეიარაღებული ძალების ემბლემის დებულების დამტკიცების შესახებ , ბაქო, 14 მაისი 1999 წელი.
11. აზერბაიჯანის რესპუბლიკაში სამხედრო სამსახურში გაწვევის საფუძვლების შესახებ აზერბაიჯანის რესპუბლიკის კანონი, ბაქო 10 ივნისი 1992 წელი.
12. აზერბაიჯანის რესპუბლიკის სამხედრო დოქტრინა, ბაქო, 8 ივნისი 2010 წელი.
13. აზერბაიჯანის რესპუბლიკის კონსტიტუცია, ბაქო, 12 ნოემბერი 1995 წელი.
14. “აზერბაიჯანის რესპუბლიკის შეიარაღებული ძალების შესახებ” აზერბაიჯანის რესპუბლიკის კანონი, ბაქო, 9 ოქტომბერი 1991.
15. “აზერბაიჯანის რესპუბლიკის შეიარაღებული ძალების სამხედრო ნაწილის საბრძოლო დროშის შესახებ” აზერბაიჯანის რესპუბლიკის კანონი, ბაქო, 4 ნოემბერი 1997 წელი.
16. “აზერბაიჯანის რესპუბლიკის სამშვიდობო ოპერაციებში მონაწილეობის შესახებ” აზერბაიჯანის რესპუბლიკის კანონი. ბაქო, 11 მაისი, 2010 წელი.
17. "ახალგაზრდობის პოლიტიკის შესახებ" აზერბაიჯანის რესპუბლიკის კანონი, ბაქო 9 აპრილი 2002 წელი.
18. დებულება ახალგაზრდებს დაწყებითი სამხედრო მომზადების შესახებ, ბაქო, 29 მაისი 1998 წელი.
19. ჰეიდარ ალიევის სახელობის აზერბაიჯანის უმაღლესი სამხედრო სკოლის სამხედრო საინჟინრო კათედრა, საინჟინრო წინაღობები (I ნაწილი) ბაქო 2017.
20. ჰეროდიტე. ისტორია. ბაქო, 1998.
21. “სამხედრო სამსახურის გავლის შესახებ” დებულების დამტკიცების შესახებ აზერბაიჯანის რესპუბლიკის კანონი, ბაქო, 3 ოქტომბერი 1997 წ.
22. “სამხედრო მოსამსახურეების სახელმწიფო სავალდებულო ინდივიდუალური დაზღვევის შესახებ” აზერბაიჯანის რესპუბლიკის კანონი, ბაქო, 20 მაისი 1997 წელი.

23. “სამხედრო მოსამსახურეების სტატუსის შესახებ” აზერბაიჯანის რესპუბლიკის კანონი, ბაქო, 25 დეკემბერი 1991 წელი.
24. “სამხედრო მოვალეობებისა და სამხედრო სამსახურის შესახებ” აზერბაიჯანის რესპუბლიკის კანონი, ბაქო, 23 დეკემბერი 2011 წელი.
25. “სამხედრო მდგომარეობის შესახებ” აზერბაიჯანის რესპუბლიკის კანონი. 6 იანვარი 1994 წელი.
26. სამხედრო ტოპოგრაფია. ბაქო, 2001.
27. 3. ოჯაკოვი სამოქალაქო თავდაცვა. ბაქო, 2010.
28. კ. კეიბულაევი. აზერბაიჯანის ტოპონომია, ბაქო 2004.
29. კ. მემიშაძე, რადიაციული და ქიმიური დაზვერვის ხელსაწყოები, ბაქო, 2017.
30. სახმელეთო ჯარების საბრძოლო საქმიანობა. III ნაწილი (ოცეული, ათეული, ტანკი) ბაქო, 2016.
31. “თავდაცვის შესახებ” აზერბაიჯანის რესპუბლიკის კანონი. ბაქო, 26 ნოემბერი 1998 წელი.
32. რ.ფ. ექბეროვი, რ.ფ. ექბეროვა, პირველადი სამედიცინო დახმარება, ბაქო, 2010.
33. შ. ნეზირლი გენერალი ელიალა შიხლინსკი და მისი თანამებრძოლები. ბაქო, გამომცემლობა Şərq-Qərb, 2016.

რუსულ ენაზე

34. А.Б.Жук. Стрелковое оружие. Москва военное издательство, 1992.
35. Военная топография. Москва, 1990.

ინტერნეტ რესურსები

36. <http://alfaed.ru/interesnye-fakty-ob-armii-v-mirovoj-istorii.html/>
37. <http://muzey-factov.ru/tag/army>
38. <https://herbvesen.jimdo.com/>
39. <https://herbirehberler.blogspot.com/>

Buraxılış məlumatı

ÇAĞIRIŞAQƏDƏRKİ HAZIRLIQ 11

Ümumtəhsil məktəblərinin 11-ci sinfi üçün

Çağırışaqədərki hazırlıq fənni üzrə

DƏRSLİK

(Gürcü dilində)

Tərtibçi heyət:

Müəlliflər: **Qılman Eyvazov**
İntiqam Əsgərov

Tərcümə edən və redaktor **Abdurahmanov Çalabi**

Buraxılışa məsul	Sevil İsmayılova
Baş redaktor	Ülkər Məmmədova
Üz qabığının dizaynı	Nurlan Nəhmətov
Səhifələyici	Ramin Abdurahmanov
Texniki redaktor	Fəridə Səmədova
Texniki direktor	Xəqani Fərzəliyev
Nəşriyyat direktoru	Eldar Əliyev

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin qrif nömrəsi:

2018-222

© **Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi – 2018**

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

Hesab-nəşriyyat həcmi. Fiziki çap vərəqi 13. Formatı 70x100 1/16.

Səhifə sayı 208. Ofset kağızı. Jurnal qarnituru. Ofset çapı.

Tiraj 84. Pulsuz. Bakı – 2018.

“Şərq-Qərb” ASC

AZ1123, Bakı, Aşıq Ələsgər küç., 17.

Pulsuz

Əziz məktəbli !

**Bu dərslik sənə Azərbaycan dövləti tərəfindən
bir dərs ilində istifadə üçün verilir.**

**O, dərs ili müddətində nəzərdə tutulmuş bilikləri
qazanmaq üçün sənə etibarlı dost və yardımçı olacaq.**

**İnanırıq ki, sən də bu dərsliyə məhəbbətlə yanaşacaq,
onu zədələnmələrdən qoruyacaq, təmiz və səliqəli
saxlayacaqsan ki, növbəti dərs ilində digər məktəbli
yoldaşın ondan sən kimi rahat istifadə edə bilsin.**

Sənə təhsildə uğurlar arzulayırıq!

LAYİHƏ